بسم الله الرحمن الرحيم

داصحابانو قصې

مؤلف

شیخ الحدیث مولانا محمد زکریا نور الله مرقده

ژباړونکی :

مولوي عبدالهادي (حماد)

www.Hammadia.com

Aghalibrary.com

فهرســـت

شمېره	سرلیکونه	صفحه
۱	خطبه اوتمهید	۱
۲	**لومړی باب**	۳
۳	ددین له امله سختی تیرول ، تکلیفونه او ستونزې ګالل	۳
۴	د نبي کریم ﷺ دطایف دسفر قصه	۳
۵	د حضرت انس بن نضر رضي الله عنه د شهادت قصه	۶
۶	د حدیبې صلح (د روغې جوړې ټرون) د ابوجندل او د ابو بصیر رضي الله عنهما قصه	۷
۷	د حضرت بلال رضي الله عنه اسلام او تکلیفونه	۱۰
۸	د حضرت ابوذر غفاري رضي الله عنه اسلام	۱۱
۹	د حضرت خباب بن الارت رضي الله عنه تکلیفونـــه	۱۴
۱۰	حضرت عمار رضي الله عنه او دده مبارک د مور او پلار بیان	۱۵
۱۱	د حضرت صهیب رضي الله عنه اسلام	۱۶
۱۲	د حضرت عمر رضي الله عنه داسلام راوړلو قصه	۱۷
۱۳	و حبشې ته د مسلمانانو هجرت او په شعب ابي طالب کې نظر بنده کېدل	۱۹
۱۴	**دوهم باب**	۲۴
۱۵	د الله ﷻ څخه خوف او وېره	۲۴
۱۶	د سیلې په وخت کې د نبي ﷺ طریقه	۲۴
۱۷	په تیاره کښې د حضرت انس رضي الله عنه عمل	۲۵
۱۸	د لمر ترنګې نیولو په وخت کې د رسول ﷺ عمل	۲۶
۱۹	نبي کریم ﷺ ټوله شپه په ژړا تیرول	۲۷
۲۰	د الله ﷻ څخه د حضرت ابوبکر رضي الله عنه وېره	۲۷
۲۱	د حضرت عمر رضي الله عنه حالت ا و دَحَرَه واقعه	۲۹
۲۲	د حضرت عباس رضي الله عنه نصیحت	۳۱
۲۳	د تبوک په سفر کښې د ثمودیانو په کلي تیریدنه	۳۲
۲۴	په تبوک کښې د حضرت کعب رضي الله عنه غیر حاضري او د هغه توبه	۳۳
۲۵	د اصحابو کرامو په خندا د نبي ﷺ خبر تیا ا و د قبر یاد	۳۹

www.Hamrahia.com

فهرســـت

شمېره	سرليکونه	صفحه
۲۶	حضرت حنظله ﷺ د نفاق وېره	۴۰
۲۷	د الله ﷻ څخه د ويرې بېل حالات	۴۱
۲۸	**دريم باب**	۴۵
۲۹	د اصحابو کرامو ﷺ د پرهيزګارۍ او مسکنت بيان	۴۵
۳۰	د نبي ﷺ لپاره د غرونو د سرو زرو جوړول څخه دنبي ﷺ انکار	۴۶
۳۱	ددنيا د ډېروالي پر غوښتلو باندې د عمر ﷺ خبر تيا او د نبي ﷺ د ګوزارې حالت	۴۶
۳۲	حضرت ابوهريرة ﷺ د لوږې په حالت	۴۸
۳۳	د حضرت ابوبکر ﷺ د بيت المال څخه عايشه (خوراکه)	۴۹
۳۴	د حضرت عمر ﷺ د بيت المال څخه تنخوا (عايشه)	۵۰
۳۵	د حضرت بلال ﷺ د نبي ﷺ لپاره ديو مشرک څخه قرض اخيستل	۵۳
۳۶	د حضرت ابو هريرة ﷺ په لوږه کې د مسئلې پوښتنه	۵۵
۳۷	دنبي کريم ﷺ د اصحابو څخه ددو کسانو په باره کښې سوال	۵۶
۳۸	د نبي اکرم ﷺ سره پر محبت کوونکي باندې د مسکنت راتلل	۵۷
۳۹	د عنبر په سريه کښې د مسکنت حالت	۵۷
۴۰	**څلورم باب**	۵۹
۴۱	د اصحابو کرامو رضي الله عنهم د تقوا په باب بيان کې	۵۹
۴۲	د نبي ﷺ د يوې جنازې څخه بيرته راتګ او د يوې ښځې بلنه	۵۹
۴۳	د نبي ﷺ د صدقې د يوې خرما د ويرې څخه ټوله شپه ويښتيا	۶۰
۴۴	د حضرت ابوبکر ﷺ د يو کاهن (فالګر) د خوراک څخه قې وهل	۶۰
۴۵	د حضرت عمر ﷺ د صدقې د شيدو څخه قې	۶۱
۴۶	د حضرت ابوبکر ﷺ د احتياط لمخې باغ وقف کول	۶۲
۴۷	د حضرت علي بن معبد رحمه الله عليه د کرايې د کور په خاوره سره د خط وچول	۶۲
۴۸	د حضرت علي کرم الله وجهه پر يو قبر تېرېيدنه	۶۳
۴۹	د نبي ﷺ ارشاد چې د خوراک چيښاک حرام وي د هغه دعا نه قبليږي	۶۵
۵۰	د عمر ﷺ د خپلې بې بې منعه د مشکو دتللو څخه	۶۶

www.Hamdard.com

فهرســـت

شمېره	سرلیکونه	صفحه
۵۱	دعمر بن عبدالعزیز رحمۃ اللہ علیہ د حجاج حاکم لره حاکم نه جوړول	٦٦
۵۲	**پنځم باب**	٦٧
۵۳	د لمانځه شوق او په لمانځه کې عاجزي	٦٧
۵۴	دالله ﷻ ارشاد د نفل کونکي په اړه	٦٧
۵۵	د نبي کریم ﷺ ټوله شپه لمونځ کول	٦٨
۵۶	د رسول الله ﷺ په څلور رکعتوکي شپږ سپپارې ویل	٦٩
۵۷	د حضرت ابوبکر صدیق ، حضرت ابن زبیر ، حضرت علي او نورواصحابو رضی اللہ عنہم د لمونځونو حالات	۷۰
۵۸	د مهاجر او انصاري چوکیداري او په لمانځه کښې پر انصاري غشي لګېدل	۷۲
۵۹	د حضرت ابو طلحه رضی اللہ عنہ په لمانځه کښې د فکر راتلو په وجه باغ وقف کول	۷۳
٦۰	د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ د لمانځه په وجه د سترګې علاج نه کول	۷۴
٦۱	د صحابه رضی اللہ عنہم د لمانځه په وخت کښې دستي د کانونه بندول	۷۵
٦۲	د حضرت خبیب رضی اللہ عنہ د قتل په وخت کې لمونځ کول او د زید او عاصم رضی اللہ عنہما قتل	۷٦
٦۳	د نبي ﷺ سره د جنت د ملګرتیا لپاره د لمانځه مرسته	۷۹
٦۴	**شپږم باب**	۸۰
٦۵	ایثار ، همدردي او د الله ﷻ په لاره کښې مال خرڅول	۸۰
٦٦	د صحابي د میلمه له خاطره ډیوه مړه کول	۸۰
٦٧	د روڼاتي لپاره څراغ مړ کول	۸۱
٦٨	د یو صحابي په زکوة کښې اوښ ورکول	۸۲
٦۹	د حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ اوحضرت عمر رضی اللہ عنہ په صدقه کښې مقابله	۸۳
۷۰	د اصحابو کرامودنورو په وجه د تندي څخه مړه کېدل	۸۳
۷۱	د حضرت حمزة رضی اللہ عنہ کفن	۸۴
۷۲	د سیرلي سره ګر ځیدل او بیا بیرته راتلل	۸٦
۷۳	حضرت عمر رضی اللہ عنہ ددایي توب لپاره د خپلي بي بي بېول	۸٦
۷۴	دحضرت ابو طلحة رضی اللہ عنہ باغ وقف کول	۸۸

www.Hadiadia.com

فهرســـت

شمېره	سرلیکونه	صفحه
۷۵	د حضرت ابوذر غفاري ﷺ و خپل خادم ته خبر ورکول	۸۹
۷۶	د حضرت جعفر ﷺ قصه	۹۱
۷۷	**اوم باب**	۹۳
۷۸	بهادري، زړه ورتوب او دمړک ارزو	۹۳
۷۹	دحضرت ابن حبحش او حضرت سعد رضي الله عنهما دعا	۹۳
۸۰	داحد په غزا کې د حضرت علي ﷺ بهادري	۹۴
۸۱	حضرت حنظلة ﷺ شهادت	۹۵
۸۲	د حضرت عمرو بن جموح ﷺ دشهادت ارزو	۹۶
۸۳	د حضرت مصعب بن عمیر ﷺ شهادت	۹۷
۸۴	د قادسیې په جنګ کې د حضرت سعد ﷺ خط	۹۸
۸۵	د حضرت وهب بن قابوس شهادت د احد په غزاء کې	۱۰۰
۸۶	د بیر معونه جنګ	۱۰۱
۸۷	د حضرت عمیر ﷺ وینا چې خر ما خوړل اوږد ژوند دی	۱۰۳
۸۸	دحضرت عمر ﷺ هجرت	۱۰۳
۸۹	د موته د غزا قصه	۱۰۴
۹۰	د سعید بن جبیر رحمة الله علیه او حجاج بن یوسف خبرې اتري	۱۰۶
۹۱	**اتم باب**	۱۱۱
۹۲	د علم شوق او په علم کښې بوختیا	۱۱۱
۹۳	د فتوا ورکونکي ډلې سرلیک	۱۱۳
۹۴	د حضرت ابو بکر ﷺ د حدیثو د مجموعې سوځل	۱۱۳
۹۵	د حضرت مصعب ﷺ تبلیغ او د نبي ﷺ تعلیم ښودل	۱۱۴
۹۶	د حضرت ابي بن کعب ﷺ تعلیم	۱۱۵
۹۷	د حضرت خذیفة د فتنو اهتمام	۱۱۷
۹۸	دحضرت ابوهریرة رضي الله عنه دحدیثونو یادول	۱۱۸
۹۹	دمسیلمة کذاب وژل او دقرآن جمعه کول	۱۲۰
۱۰۰	دحضرت ابن مسعود رضي الله عنه دحدیث په روایت کې احیتاط	۱۲۱
۱۰۱	وحضرت ابودرداء رضي الله عنه ته دیوه حدیث لپاره دمدینې څخه ودمشق ته ورتلل	۱۲۲

www.Hamraqia.com

فهرســـت

شمېره	سرليکونه	صفحه
١٠٢	د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما و يو انصاري ته ورتلل	١٢۴
١٠٣	متفرقي علمي کارنامې	١٢٦
١٠۴	**نـــهم بـــاب**	١٣٣
١٠۵	دنبي ﷺ فرمانبرداري ، حکم منل او دا کتل چې د نبي ﷺ منشاء مبارکه څه ده؟	١٣٣
١٠٦	دحضرت عبدالله بن عمرو بن العاص رضي الله عنه پټو سوځل	١٣٣
١٠٧	د يو انصاري خپله ودانې نړول	١٣۴
١٠٨	د اصحابانو سَرَه پټوان راکښته کول	١٣۵
١٠٩	دحضرت وائل رضي الله عنه د ذباب په لفظ سره وښته پرېکول	١٣٦
١١٠	د حضرت سهيل بن حنظلية رضي الله عنه عادت اود خريم رضي الله عنه ويښته پرېکول	١٣٧
١١١	د حضرت ابن عمر رضي الله عنه د خپل زوی سره خبرې نه کول	١٣٧
١١٢	دحضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه پوښتنه چې دلمانځه قصرپه قرآن کې نسته	١٣٩
١١٣	دحضرت ابن مغفل رضي الله عنه د خذف په وجه خبرې پرېښودل	١٣٩
١١۴	د حضرت حکيم بن حزام رضي الله عنه د سوال نه کولو ژمنه	١۴٠
١١۵	د حضرت خذيفة رضي الله عنه د جاسوسۍ (مخبرۍ) لپاره تلل	١۴١
١١٦	**لسم باب**	١۴٣
١١٧	دښځو ديني جذبه	١۴٣
١١٨	د بي بي فاطمي رضي الله عنها تسبيحات	١۴٣
١١٩	د حضرت عائشې رضي الله عنها صدقه	١۴۴
١٢٠	د حضرت ابن زبير رضي الله عنه د عائشې رضي الله عنها منعه کول دصدقې څخه او ددې خوابدتيا	١۴٦
١٢١	د حضرت عائشې رضي الله عنها دالله ﷻ څخه د ويرې حالت	١۴٧
١٢٢	د حضرت ام سلمة رضي الله عنها د خاوند دعا او هجرت	١۴٧
١٢٣	دحضرت ام زياد رضي الله عنها د يو څو ښځو سره دخيبر په جنګ کې ګډون	١۴٩
١٢۴	د ام الحرام رضي الله عنها د البحر په غزا کې دشرکت خواهش	١۵٠

www.Hamraaz.com

فهرســـت

شمېره	سرلیکونه	صفحه
۱۲۵	د حضرت ام سلیم رضی الله عنها دزوی د مرګ سره ، دخپل مېړه سره یو ځای والی	۱۵۱
۱۲۶	د حضرت ام حبیبې رضی الله عنها خپل پلار پر بستره نه کښینول	۱۵۲
۱۲۷	د حضرت زینب رضی الله عنها د افک په معامله کې پاکوالی او صدقه	۱۵۳
۱۲۸	د حضرت خنسآء رضی الله عنها د خپلو څلورو زامنو سره په جنګ کې ګډون	۱۵۶
۱۲۹	- د حضرت صفیې رضی الله عنها په یواځې سره د یهودي وژل	۱۵۷
۱۳۰	د حضرت اسمآء رضی الله عنها د ښځو د ثواب په هکله پوښتنه	۱۵۸
۱۳۱	د حضرت ام عمار رضی الله عنها اسلام او په جنګ کې ګډون	۱۵۹
۱۳۲	د حضرت ام حکیم رضی الله عنها اسلام او په جنګ کې ګډون	۱۶۱
۱۳۳	د حضرت سمیة ام عمار رضی الله عنها شـــهادت	۱۶۲
۱۳۴	د حضرت اسماء بنت ابوبکر رضی الله عنهما ژوند او تنګ لاسی	۱۶۳
۱۳۵	د حضرت ابوبکر رضی الله عنه دهجرت په وخت کې داسمآء رضی الله عنها خپل نیکه ته تسلي ورکول	۱۶۴
۱۳۶	د حضرت اسمآء رضی الله عنها سخاوت	۱۶۵
۱۳۷	د نبي ﷺ د لور حضرت زینب رضی الله عنها هجرت او وفات	۱۶۶
۱۳۸	د حضرت ربیع بنت معوذ رضی الله عنها دیني غیرت	۱۶۷
۱۳۹	دنبي اکرم ﷺ بیبیاني او اولادونه	۱۶۸
۱۴۰	د حضرت خدیجې رضی الله عنها حالات	۱۶۹
۱۴۱	دحضرت سودې رضی الله عنها حالات	۱۷۰
۱۴۲	د حضرت عائشې رضی الله عنها حالات	۱۷۰
۱۴۳	د حضرت حفصې رضی الله عنها حالات	۱۷۲
۱۴۴	د حضرت زینب بنت خزیمة رضی الله عنها حالات	۱۷۳
۱۴۵	د حضرت ام سلمې رضی الله عنها حالات	۱۷۴
۱۴۶	د حضرت زینب بنت جحش رضی الله عنها حالات	۱۷۵
۱۴۷	د حضرت جویریة بنت الحارث رضی الله عنها حالات	۱۷۶
۱۴۸	د حضرت اُم حبیبې رضی الله عنها حالات	۱۷۸
۱۴۹	د حضرت صفیې رضی الله عنها حالات	۱۷۹

www.Hamariweb.com

فهرست

شمېره	سرلیکونه	صفحه
۱۵۰	د حضرت میمونې رضی اللہ عنہا حالات	۱۸۰
۱۵۱	**معلومات** دنبي ﷺ اولاد	۱۸۱
۱۵۲	دحضرت قاسم علیہ السلام حالات	۱۸۱
۱۵۳	د حضرت عبدالله علیہ السلام حالات	۱۸۲
۱۵۴	د حضرت ابراهیم علیہ السلام حالات	۱۸۲
۱۵۵	د حضرت زینبې رضی اللہ عنہا حالات	۱۸۲
۱۵۶	د حضرت رقیې رضی اللہ عنہا حالات	۱۸۳
۱۵۷	دحضرت ام کلثوم رضی اللہ عنہا حالات	۱۸۴
۱۵۸	دحضرت فاطمې رضی اللہ عنہا حالات	۱۸۵
۱۵۹	**یوولسم باب**	۱۸۷
۱۶۰	دکوچنیانو دیني جذبه	۱۸۷
۱۶۱	د کوچنیانو روژه نیول	۱۸۸
۱۶۲	د حضرت عائشې رضی اللہ عنہا حدیثونه او دآیت نازلیدل	۱۸۹
۱۶۳	د حضرت عمیر رضی اللہ عنہ په جهاد کښې د ګډون شوق	۱۸۹
۱۶۴	د حضرت عمیر رضی اللہ عنہ د بدر په غزا کې په پته د شرکت کوشش	۱۹۰
۱۶۵	د وه انصاري هلکان او دابوجهل قتل	۱۹۱
۱۶۶	د حضرت رافع او حضرت ابن جندب رضی اللہ عنہما مقابله	۱۹۲
۱۶۷	دحضرت زید رضی اللہ عنہ د قرآن په وجه وړاندې والی	۱۹۳
۱۶۸	د حضرت ابو سعید خدري رضی اللہ عنہ په کوچنیوالي کښې د پلار وفات	۱۹۴
۱۶۹	د حضرت سلمة بن اکوع رضی اللہ عنہ په غابه کې ځغاسته	۱۹۵
۱۷۰	د بدر مقابله اود حضرت براء رضی اللہ عنہ شوق	۱۹۷
۱۷۱	د حضرت عبدالله بن عبد الله بن ابي رضی اللہ عنہ دخپل پلار سره معامله	۱۹۸
۱۷۲	د حضرت جابر رضی اللہ عنہ په حمراء الاسد کښې ګډون	۱۹۹
۱۷۳	د حضرت ابن زبیر رضی اللہ عنہ دروم په جنګ کښې بهادري	۲۰۰
۱۷۴	د حضرت عمرو بن سلمه رضی اللہ عنہ د کفر په حالت کښې د قرانکریم یادول	۲۰۱
۱۷۵	د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ دخپل غلام په پښو کښې بیړۍ اچول	۲۰۲

www.Hamariduniya.com

فهرســـت

شمېره	سرليکونه	صفحه
۱۷۶	د حضرت ابن عباس ﷺ په کوچنيوالي کښې قران شريف يادول	۲۰۳
۱۷۷	د حضرت عبد الله بن عمرو بن العاص ﷺ په کوچني والي کي د احاديث يادول	۲۰۴
۱۷۸	د حضرت زيد بن ثابت ﷺ قران شريف يادول	۲۰۵
۱۷۹	د حضرت حسن ﷺ په کوچني والي کښې علمي بوختيا	۲۰۶
۱۸۰	دحضرت حسين ﷺ په کوچني والي کي علمي بوختيا	۲۰۷
۱۸۱	**دولسم باب**	۲۰۹
۱۸۲	دنبي ﷺ سره د محبت قصې	۲۰۹
۱۸۳	د حضرت ابوبکر صديق ﷺ د اسلام اعلان او تکليف	۲۱۰
۱۸۴	د حضرت عمر ﷺ دنبي ﷺ پر وفات باندې غم	۲۱۲
۱۸۵	د يوې ښځې دنبي ﷺ دخبر په وجه بې ارامه کېدل	۲۱۳
۱۸۶	په حديبيه کي د ابو بکر صديق ﷺ او مغيرة ﷺ کار او د عامو اصحابو طريقه	۲۱۴
۱۸۷	د حضرت ابن زبير ﷺ وينه چيښل	۲۱۷
۱۸۸	د حضرت مالک بن سنان ﷺ وينه چيښل	۲۱۸
۱۸۹	د حضرت زيد بن حارثة ﷺ و خپل پلار ته انکار	۲۱۸
۱۹۰	داحد په جنګ کي د حضرت انس بن نضر ﷺ عمل	۲۲۰
۱۹۱	په احد کښې د سعد بن ربيع ﷺ پيغام	۲۲۱
۱۹۲	د نبي ﷺ په قبر ليدو سره د يوې ښځې مرګ	۲۲۱
۱۹۳	د اصحابانو دمحبت متفرقي قصي	۲۲۲
۱۹۴	خبر داري	۲۲۶
۱۹۵	د اصحابو کرام ﷺ سره معامله او ددوی لپاره فضليتونه	۲۲۷

www.Hamariida.com

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ۝

خطبه اوتمهيد

نحمده ونصلي ونسلم علي رسوله الكريم واله وصحبه واتباعه الحماة للدين القويم .

امابعد : دالله ﷻ ديوه سپېڅلي بنده حضرت مولانا عبدالقادر رائپوري رحمة الله عليه امر ماته په سنة ۱۳۵۳ هـ ق کي وسو چي زما سره احسان کونکی اوزما تربيت کونکی دئ (امر يې داصحابانو په اړه وو) چي زه داصحابانو په اړه څو قصې وليکم په ځانګړي ډول دلږ عمر لرونکو اصحابانو . اود ښځو ددينداری څه حالات په اردو (دژباړي وروسته په پښتو) ژبه وليکم ځکه کوم کسان چي دقصو شوقيان دي هغه ددې پرځای چي ديوې اوبلي خوا ددرواغو قصې اوري که داقصې واوري نو ددوی ددين دترقی سبب به جوړسي .

ښځي چي دشپې کوچنيانو ته ددرواغو قصې کوي که دغه قصې وکړي دماشومانو زړونه به داصحابانو دميني ډک سي ددوی درنښت اوعظمت به يې په زړو کي راسي دينې کارونو ته به يې مينه پيدا سي .

زما لپاره دغه امر منل يولازمي کار ووځکه زه دده په احسانو کي ډوب وم بل داچي دالله ﷻ ددوستانو رضا ددواړو جهانو دکاميابی سبب کيږي خو دخپلي کم علمی په وجه مي زړه نه سواى کولای چي دده مبارک دخوښی سره برابر دي دغه کار وکړم. څلور کاله دغه امر ماته تکرارېدی زه دخپلي نه وړتيا څخه شرمېدم دوخت په تېرېدو سره په سنه ۱۳۵۷ هـ ق کي دصفري په مياشت دماغي ناروغي راپېښه سوه دکار څخه منعه سوم فکر مي وکړی چي دغه خالي ورځي که پدې برکتناکه کار ولګوم ښه به وي ځکه که زما دغه پاڼي ونه منل سوي نو بوختيا خو به مي په يوه برکتناکه کار کي وي .

پدې کي شک نسته چي دالله ﷻ ددوستانو قصې اوددوی حالات ددې وړ دي چي سړی تحقيق اوځيړنه پکښي وکړي اوسبق ځني حاصل کړي په ځانګړي توګه د اصحابانو رضی الله عنهم حالات چي الله ﷻ دخپل خوږ رسول ﷺ دملګرتيا لپاره خاص کړي دي .دوی مبارکان ددې حقداره دي چي تابعداري يې وسي . ددوی پرته دالله ﷻ ددوستانو په بيان سره دالله ﷻ رحمتونه نازليږي .

www.Hammadia.com

حضرت جنيدبغدادي رحمه الله فرمايي : قصې دالله ﷻ دلښکرو څخه يو لښکر دئ چې مريدانوته ، دزړنو طاقت په حاصليږي يوچا پوښتنه ځني وکړه چې ددې لپاره يو دليل سته ؟ ده مبارک په جواب کي ورته وفرمايل : الله ﷻ فرمايي :

وَكُلًّا نَّقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنۢبَآءِ ٱلرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِۦ فُؤَادَكَ ۚ وَجَآءَكَ فِى هَٰذِهِ ٱلْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٠﴾(۱)

ژباړه : دپيغمبرانو دقصو څخه موږ داټولي قصې تاته بيانوو چې په سبب يې موږ ستا زړه ته طاقت ورکړو (يوه فايده خو دا سوه) اوپدې قصو کي تاته داسي مضمون رسيږي چې خپله درست اووا قعي وي اودمسلمانانو لپاره نصيحت (اودښو کارکولو) يادول وي.(۲)

يوه بله خبره هم په زړه کي دکښينولو وړ ده هغه داده چې ديني کتابونه دنبي ﷺ دحديثو وي ، دبزرګانو دحالاتو ديان وي ،دمسائلو کتابونه وي اوکه دمخورو خلګو دارشاداتو اولارښوونو کتابونه وي پکار نه ده چې يوار وکتل سي اوبيا دتل لپاره پردغه يوار کتلو باندي بسنه وسي بلکي پکارده چې دغه کتابونه دخپل طاقت مطابق په تکرار سره وکتل سي.

ابوسليمان دارانې رحمه الله فرمايي : زه ديوه واعظ په وعظ کي کښېناستم دده وعظ زما په زړه کي اثر وکړی کله چې راولاړ سوم هغه اثر ختم سو دوهم ځل ورغلم ورته کښېناستم کله چې راولاړ سوم بيا اثر ولاړی دريم ځل ورغلم بيا ورته کښېناستم ددغه دريم ځل ناستي اثر تر کوره پوري و ،کورته چې ورغلم دالله ﷻ دنافرمانۍ اسباب مې ټوله مات کړل دالله ﷻ لاره مې اختيار کړه .

ددينې کتابونو حال هم داسي دئ په يوار چابک کتلو سره يې اثر کم وي په همدې وجه ددينې کتابونو لوستل په بيا بيا په کار دي .

دلوستونکو داسانۍ اودمضامينو په زړه کي کښينولو په خاطر مې دغه رساله پر دوولسو بابونو اويوه خاتمه باندي وېشلې ده :

لومړی باب : ددين له امله سختۍ تېرول اوتکليفونه زغمل .

دوهم باب : دالله ﷻ څخه خوف اوويره چې داصحابو کرامو رضي الله عنهم خاص عادت و .

---

(۱) سورة هود الاية (۱۲۰)

(۲) بيان القران

دریم باب : داصحابو کرامو دزاهدانه اوفقیرانه ژوند نمونه.
څلورم باب : داصحابو دتقوا اوپرهیزګاری حالت.
پنځم باب:دلمانځه شوق اوپابندي.
شپږم باب:صدقه،ترخپل ځان دنورو اړتیاوي مخکې پوره کول ، دالله ﷻ په لاره کې مصرف کول
اوم باب : بهادري ، همت ، زړورتوب ،شجاعت اودمرګ شوق .
اتم باب : علمي بوختیا اودعلمي محنت نمونې.
نهم باب:دنبي ﷺ دلارښوونو عملي کول.
لسم باب:دښځو جذبه اوبهادري اودرسول الله ﷺ داولادونو بیان.
یوولسم باب:دماشومانو دیني شوق اوپه کوچنیوالي کې ددین پابندي.
دوولسم باب :دنبي ﷺ سره دمحبت نمونې.
خاتمة : داصحابو کرامو رضي الله عنهم حقونه اوددوی لنډ فضیلتونه .

لومړی باب

ددین له امله سختۍ تیرول ، تکلیفونه او ستونزې ګالل

نبي کریم ﷺ او اصحابو کرامو رضي الله عنهم ددین دجوړولو لپاره دومره زیات تکلیفونه پر ځانونو باندې تېر کړي دي ،چې موږ نااهلو ته یې اراده کول هم ګران کاردئ د نومورو مبارکو انسانانو په پښو او ستړي ژوند لیک باندې کتابونه ډک دي موږ دومره دکمزورۍ پر خوا روان یو چې د دوی په احوالو هم ځان نه خبرو ، عمل ورباندې کول خو بېله خبره ده ، نو له همدې امله پدې کتاب کښې د نومورو مبارکو انسانانو څو قصې د نمونې په ډول بیانوم چې ترټولو مخکې د نبي کریم ﷺ دیوې قصې څخه پیل کوم ځکه د نبي کریم ﷺ یادول دبرکت ذریعه ده .

(۱) د نبي کریم ﷺ دطایف دسفر قصه

کله چې څښتن تعالی ﷻ نبي کریم ﷺ پیغمبر کړ ، نهه کاله رسول الله ﷺ په مکه مکرمه کې تبلیغ کاوه او د خپل قوم د اصلاح او ګټې کوشش به یې کاوه مګر په مکه مکرمه کې د یوې

کوچنۍ ډلې پرته چې مسلمانان سوي وه اود یوې کوچنې ډلې پرته چې کافران وه مګر درسول الله ﷺ مرسته به یې کول نور ټوله د مکې اوسیدونکو درسول الله ﷺ او مسلمانانو د ځورولو لاري لټولې، تکلیفونه به یې ور رسول پسخند به یې په واهه آن تر دې چې څه به یې په توان وه په هغه اندازه به یې تکلیف ور رساوه، د نبوت په لسم کال چې کله د نبي کریم ﷺ اکا ابو طالب وفات سو د نومورې مرینې د مکې کفارو ته د مسلمانانو د ځورولو نوره لاره خلاصه کړه په دغه وخت کې دوې په ښه ازاده پښه کولای سوای چې خلګ له اسلام اومسلمانېدو څخه منعه کړي، رسول الله ﷺ او اصحابو کرامو رضی الله عنهم ته تر خپله وسه تکلیفونه ورورسوي، نبي کریم ﷺ په دې موخه طائف ته تشریف یو وړی چې دهغه ځای اوسیدونکي (ثقیف) نومي قوم چې یو لوی قوم وو مسلمانان سي نو مسلمانان به ددې تکلیفونو څخه خلاص سي او د اسلام دمبارک دین دخپرولو لپاره به یو بنسټ کښېښودل سي کله چې رسول الله ﷺ طائف ته ورسېدی نو دهغه قوم د مشرانو سره یې خبري پیل کړې چې ددغه قوم نوموتي او مخور مشران ګڼل کېده او د الله ﷻ د پاک دین و لوري ته یې را وبلل او د الله ﷻ د دین ومرستي ته یې متوجه کړه نومورو کسانو ددې پر ځای چې د الله ﷻ او دهغه د رسول ﷺ د دین مرسته وکړي یا لږ تر لږه د عربو مشهوره میلمه پالنه وکړي و رسول الله ﷺ ته یې په بې مخي سره مخامخ جواب ورکړی او د بد اخلاقۍ رویه یې غوره کړه پر دې بد اخلاقۍ باندې یې بسنه ونه کړه بلکې دایې هم زړه نه قبلول چې رسول الله ﷺ دلته پاته سي. دوی درې واړه چې رسول الله ﷺ مشران بلل او دا یې هیله وه چې دوی به په شرافت سره خبري وکړي د دوي څخه ددې هیلې په خلاف یوه وویل: او هو! بس یوازي ته وي چې الله ﷻ پیغمبر کړې بل څوک نه وو، دوهم وویل: ستا پرته بل څوک نه و چې الله ﷻ رسول رالېږلی وای، دریم وویل: زه ستا سره خبري کول نه غواړم ځکه که ته رشتیا د الله ﷻ له لوري څخه پیغمبر یې نو ستا د خبرو څخه مخ اړول خو لوی تاوان دئ (نو ښه دئ چې خبري نه در سره وکړم) او که درواغ وایې نو د درواغجن سره هم خبري نه کوم، کله چې رسول الله ﷺ د دوی څخه نا امیده سو نو ددغه قوم د نورو خلګو سره یې خبري پیل کړې ځکه رسول الله ﷺ دهمت او خپلواکۍ غرو، نور خلګ هم دمشرانو پر پله روان سوه د رسول الله ﷺ دعوت یې نه ومانه بلکې رسول الله ﷺ ته یې وویل ژر زموږ د ښار څخه ووزه هر ځای چې ستا د خوښي ځای وي هلته ولاړ سه کله چې رسول ﷺ په ناامیدۍ سره دهغه قوم څخه را روان سو د هغه قوم ناوړه خلګو په رسول الله ﷺ پسي دکلي هلکان پسې کړه رسول الله ﷺ یې په کانو ویشتی، پسخند به یې په واهه او چک چکي به یې پسې کولې تر داسې بریده چې د رسول الله ﷺ دواړي چپلکي په وینو سرې

سوي رسول الله ﷺ د دوی څخه بېرته راغلی کله چې ددغه شر اچونکو څخه بې غمه سو نو په لاره کې یو ځای کښېناستی او دا دعا یې وویل :

اللهم الیک اشکو ضعف قوتي وقلة حیلتي و هوني علي الناس یا ارحم الراحمین انت رب المستضعفین وانت ربي الي من تکلني الي بعید یتجهمني ام الي عدو ملکته، آمري ان لم یکن بک علي غضب فلا ابالي و لکن عافیتک اوسع لي اعوذ بنور وجهک الذي اشرفت له الظلمات وصلح علیه امر الدنیا والاخرة من ان تنزل بي غضبک اویحل علي سخطک لک العتبي حتي ترضي و لاحول ولا قوة الا بک([1])

ژباړه : اې خدایه ! تا ته د خپلې کمزورۍ ، ناتوانۍ او په خلګو کې د رسوایۍ شکایت کوم ، اې ارحم الراحمین ذاته ! د نا توانانو رب یې ته زما پالونکی یې ما چاته پرېږدې؟ پردی څوک چې مي وویني تندی را باندې تریو کړي یا مي دښمن ته (پرېږدي) چې هغه ته تا پر ما باندې برلاسی ورکړي وي ، اې خدایه ! که ته زما څخه ناراضه نه یې زما د هیچا پروا نسته ستا ساتنه ما لره بس ده زه ستا دمخ (بلاکیفه) په رڼا پنا غواړم هغه رڼا چې تیارې یې ځلولي دي او د دنیا او آخرت کارونه پرې سم سوي دي زه له دې څخه پنا غواړم چې ته راته په غضب یې او یا راڅخه نا راضه یې ستا نا راضي ترهغه وخته پورې لیرې کول لازمي ده تر څو راضي کیږې (اې خدایه !) ستا پرته نه بل قوت سته او نه بل طاقت سته .

څښتن تعالي ﷻ چې یو صفت یې قهر دئ د خپل نازولي په ځورېدو یقیناً په قهریږي نو دستي یې جبرائیل علیه السلام راواستاوه او رسول الله ﷺ ته یې سلام ووایه بیا یې وویل چې ، الله ﷻ ستا ټولې خبرې واورېدې او دقوم جوابونه یې هم واورېده یوه ملائکه چې الله ﷻ د غرونو واک او اختیار ورکړی ، الله ﷻ ستا د خدمت لپاره راواستول دستي هغه ملائکه را غلل سلام یې ووایه دسلام وروسته یې رسول الله ﷺ ته وویل : یا رسول الله ! امر وکړه که ته امر وکړې زه به پر دې قوم باندې غرونه را پورته کړم ټوله به چختانې (زره ،زره) کړم رسول الله ﷺ چې ډېر زړه سوانده ، رحم لرونکی پیغمبرو ملائکې ته یې په جواب کې وویل : زه د دوی هلاکېدل نه غواړم بلکې زه دوی ته دهدایت دعا کوم که دوی مسلمانان نسي امید لرم چې د دوی په اولادو کې به مسلمانان پیدا سي چې دا الله ﷻ عبادت او بندګي به کوي.

فایده : د رسول الله ﷺ په غوره اخلاقو او صبر کې فکر وکړئ څومره صبر یې درلودئ ،څومره مهربانه و هغو بد ورسره کول ده بنه ورسره کول یعني د دوزخ څخه دخلاصېدو او

([1]) کذا في سیرة ابن هشام قلت واختلفت الروایات في الفاظ الدعا کما في قرة العیون

دجنت د پیدا کېدو دعا یې ورته کول، اوس زمونږ حال ته وګورئ مونږ په داسې حالت کې قرار لرو چې یو څوک کوچنې ښکنځل راته وکړي نو مونږ بله لمبه سو او دهغه څخه داسې بدله اخلو (چې دهغه ښکنځلو څو برابره وي آن تر دې) چې ټول عمر مو بدله نه خلاصېږي اونه مو زړه په سړېږي، پر ظلم سربېره ظلم کوو او بیا درسول الله ﷺ د تابعداری او محمدي کېدو دعوه هم کوو تاسو ولیدل چې د رسول الله ﷺ سره بد وسوه بیا هم ده ښه ورسره کول یعني د جنت د پیدا کېدو او د دوزخ څخه د خلاصون دعا یې ورته کول.

(۲) د حضرت انس بن نضر رضی الله عنه د شهادت قصه

حضرت انس بن نضر رضی الله عنه یو صحابي و چې د بدر په غزا کې یې ګډون نه و کړی نو موږ پدې وجه چې د اسلام په لومړنۍ لویه غزا کې یې ګډون نه وو کړی پر ځان به یې ملامتیا ویل ډېر خوابدی او په زړه به غمجن و په هر صورت په دې هیله که د اسلام بله غزا پېښه سوه حتمًا به ګډون په کښې کوي، د تقدیر پرېکړه وه چې د احد غزا پېښه سوه حضرت انس بن نضر رضی الله عنه په ډېره مینه او زړورتوب په دې غزا کې ګډون وکړی د غزا په لومړی سر کې مسلمانانو فتحه (برلاسي) تر لاسه کړه خو د یوې تېروتنې له امله مسلمانانو ماته وخوړه، تېروتنه له دې څخه عبارت وه، چې رسول الله ﷺ ځینو اصحابو کرامو رضی الله عنهم ته دنده ورکړې وه چې د غره پریوه کوتل به کښینې، مسلمانان که فتحه تر لاسه کړي او که ماته وخوري باید دوی ولاړ نسي خو له بده مرغه دوی هغه وخت ولاړ سوه چې په لومړیو کې مسلمانانو بریالیتوب تر ګوتو کړ، کله چې دوی ولاړېده په دوی کې چې څوک آمر و هغه منع کړه چې مه ولاړېږئ خو دوی دا ویل چې کافرانو ماته وخوړه د تېښتې په حالت کې دي باید ورپسې ورسو او د غنیمت مالونه ورڅخه را ټول کړو او دا فکر یې کاوه چې د رسول الله ﷺ امر چې موږ ته یې دنه ولاړېدو کړی و یوازې د بریالیتوب تر وخته پورې و آخر دا چې مسلمانان له دې ځای څخه ولاړ سوه د جګړې ډګر ته ورسېدل، تېښتېدونکو کافرانو چې دغه ځای خالي ولیدئ نو دوخته څخه یې ګټه واخستل او د دغه لوري څخه یې پر مسلمانانو باندې حمله وکړه مسلمانان د نا خبرۍ په حالت کې وه چې د سختو بریدونو سره مخ سوه د دوو طرفونو څخه د کافرانو په منځ کې راغلل په پایله کې د ماتې سره مخ سوه مسلمانان په وارخطایۍ سره پر هر لوري تېښتېدل، حضرت انس رضی الله عنه ولیدل چې یو صحابي حضرت سعد بن معاذ رضی الله عنه

را روان دئ .ده مبارک ورته وویل : اې سعده ! چیري ځې ؟ په الله ﷻ قسم کوم چې د احد دغره څخه د جنت بوی راځي ددې خبري دکولو وروسته یې توره پورته کړه په مېړانه د کافرانو په یوه ډله ورننوتی سخته جګړه یې پیل کړه ترهغه وخته پوري نه راووتی تر څو شهید سو د شهادت څخه وروسته چې وکتل سوه ټوله بدن یې غلبیل سوی و تر اتیاوو زیات زخمونه یې په بدن کې د تورو او غشو وه آن تر دې چې نه پېژندل کېدئ آخر د ګوتو پر بندو وپېژندل سو .

فایده :څوک چې په ریښتني او مخلصانه ډول د الله ﷻ د خوښۍ غوښتنې په موخه زخمي سي یقیناً به په دنیا کې د جنت بوی ورته راځي حضرت انس ﷺ چې په اخلاص د څښتن تعالي ﷻ د رضا غوښتونکی و په دنیا کې یې د جنت بوی بویاوه که په چا کې اخلاص موجود سي په دنیا کې به د جنت خوندونه ورته راسي ، ما د یوه معتبر سړي څخه چې د حضرت مولانا شاه عبدالرحیم رائپوري مخلص خادم و ـ دده مبارک یوه خبره اوریدلې ده چې ده مبارک ویل : (د جنت خوندونه راځي) د (روژې په فضائلو) کې مې دا قصه لیکلې ده .

۳: د حدیبې صلح (دروغې جوړې تړون) د ابوجندل او د ابو بصیر ﷺ قصه

رسول الله ﷺ د هجرت په شپږم کال د عمرې کولو اراده وکړه د مکې مکرمې پر لوري روان سو د مکې کافران چې خبر سوه نو د رسول الله ﷺ راتګ یې ځان ته شرم او ذلت ګاڼه ځکه دوی د کبر او غرور په نشو مست وه نو له همدې امله یې د مقابلې لاره خپله کړه رسول الله ﷺ چې حدیبیه نومي ځای ته ورسیدئ په همدغه ځای کې بند سو د رسول الله ﷺ سره سرتیري اصحاب ﷺ ملګري وه چې پر رسول الله ﷺ باندې یې ځان قربانونه خپل افتخار باله ، دستي جنګ کولو ته تیار سوه خو رسول الله ﷺ د مکې د مسلمانو اوسېدونکو له امله (چې هغوی ته د دوی له وجې تکلیف پېښ نسي) ـ د جنګ اراده نه کول بلکې دروغې جوړې کوشش یې کاوه سره ددې چې اصحاب ﷺ په پوره مېړانه وجنګ ته تیار وه مګر رسول الله ﷺ د کافرانو دومره لحاظ وکړی ، چې دهغوی ټول شرطونه یې ومنل که څه هم اصحابو ﷺ ته داسي تر زوره لاندې روغه جوړه دمنلو وړ نه وه مګر دوی د رسول الله ﷺ تابع وه او ځانونه یې تر پې قربانول نو دوی بیا ددومره مینې سره څه کولای سواي ؟ (چې د رسول الله ﷺ روغه یې نه

وای منلې خامخا یې منل) آن تر دې چې د حضرت عمر ﷺ په څېر مېړنیو لا ومنل . په روغه جوړه کې یو شرط دا و چې، که د کافرانو څخه یو څوک مسلمان سي او دمکې څخه ومدینې منورې ته هجرت وکړي نو مسلمانان به نو موږ کس ېپرته و کافرانو ته په لاس ورکوي او که خدای مه کړه د مسلمانانو څخه یو څوک مرتد (کافر) سي نو کافران به دغه کس مسلمانانو ته په لاس نه ورکوي د روغې جوړې دغه پربکړه لیک لا نه و لیکل سوی چې د ابو جندل ﷺ په نامه یو صحابي راغلی چې د اسلام د راوړلو وروسته کفارو ډېر تکلیفونه پر تېر کړي وه او په ځنځیرانو یې تړلی و د مسلمانانو د مرستې په هیله پرېواتی چې ګوندې مسلمانان زما مرسته وکړي او ددې تکلیفونو څخه به خلاص سم خود هغه پلار (سهیل) چې دکافرانو له خوا وکیل وا و تر دغه وخته پورې لا مسلمان سوی نه و بلکې د مکې دفتحې په وخت کې مسلمان سو ـ ابو جندل ﷺ یې په چپلاخه وواهه او پر ېپرته ېیولو یې ټینګار وکړ ، رسول الله ﷺ ورته وفرمایل: چې تر اوسه خو لا پربکړه لیک نه دئ لیکل سوی پر موږ باندې لازمه نه ده چې مسلمان تاسو ته وسپارو ، کافرانو نه منل ېیا رسول الله ﷺ ورته وفرمایل : دغه یو سړی ماته په خواست را پرېږدئ ،کافران د پخوا په څېر پرضد ولاړ وه هیڅ یې نه منل او ابو جندل ﷺ و مسلمانانو ته د مرستې نارې وهلې فریاد یې کاوه چې اې مسلمانانو ! زه مسلمان سوی یم او دې کافرانو پر ما ډېرې خواری تیرې کړې دي تا سو مې ېپرته په لاس ورکوی ؟ په دغه وخت کې چې دمسلمانانو پر زړونو باندې څومره زحمت تېریدئ و الله ﷻ ته معلوم دئ ویل او لیکل یې دېیان تو ان نه لري ، وروسته د خوږ نبي ﷺ په امر ېپرته په لاس ورکړل سو . رسول الله ﷺ تسلي ورکړه او ورته وې فرمایل چې الله ﷻ به ډېر ژر ستا مرسته وکړي او تاته به د خلاصون لاره خلاصه کړي .

د روغې جوړې د بشپړکېدو څخه وروسته یو بل صحابي ﷺ د ابو بصیر ﷺ په نامه هم مسلمان سو او مدینې منورې ته راورسېدئ کافرانو دستي دوه کسان پسې را واستول او رسول الله ﷺ ته یې وویل :چې ،و ترون دوفا له مخې دغه کس په لاس راکړئ رسول الله ﷺ نو موږ صحابي ېپرته په لاس ورکړئ ابو بصیر ﷺ نارې کړې چې زه مسلمان سوی یم تاسو مې ېپرته په لاس ورکوئ ؟ او ېپرته مې د دغه ظالمانو ومنګلو ته سپارئ ؟ رسول الله ﷺ ډاډ ورکړی چې الله ﷻ به ژر تا ته د خلاصون لاره خلاصه کړي . ابو بصیر ﷺ د هغه دوو کافرانو سره یو ځای و مکې ته روان سو . پر لاري ابو بصیر ﷺ ویوه کافر ته وویل چې دا ستا توره ډېره ښه معلومېږي (دا چې صفت خو بنونکی سړی ډېر ژر غولېږي) نو دستي هغه کافر خپله توره و مسلمان ابو بصیر ﷺ ته دتیکي څخه را وایستل وربنکاره یې کړه ابو بصیر ﷺ چې

توره په لاس کې واخستل سمدلاسه يې پر دغه کافر باندې وچلول مړ يې کړی هغه دوهم کافر چې دا حالت وليدئ د تيښتې لاره يې خپله کړه وتښتېدئ مدينې منورې ته يې ځان ورساوه رسول الله ﷺ ته يې وويل : يا رسول الله ﷺ! ابو بصير رضي الله عنه زما ملګري وواژه اوس زما واری دئ وژنې مي په دغه حالت کې ابو بصير رضي الله عنه هم راورسېدئ رسول الله ﷺ ته يې وويل : يا رسول الله ﷺ !ستا د دوی سره وعده او ترون و تا هغه پوره کړئ زما او د دوی ترمنځ خو هيڅ ترون نسته رسول الله ﷺ ورته وفرمايل : ته جنګ تازه کونکی يې کاشکې ستا يو ملاتړ کونکی وای ابو بصير رضي الله عنه پوه سو چې که اوس څوک راسي ما به بېرته په لاس ورکړي نو دستي د دغه ځای څخه ولاړی او د يوه درياب پر څنډه يې ژوند کول پيل کړه دمکې خلګ په دې پېښه خبر سو ه . ابو جندل رضي الله عنه ته چې حال ورسېدئ تر توان يې ووتل په پټه يې ځان ور ورساوه دابو بصير رضي الله عنه سره يو ځای سو ، آخر داچې هر څوک چې به مسلمان کېدئ د دوی سره به يو ځای کېدئ په ډېر لنډ وخت کې د دوی څخه يوه کوچنۍ ډله جوړه سوه (دالله جل جلاله درښتيني دين سره دميني په موخه په يوه ډيري سختۍ په يوه ځنګله کې تېرولې ځکه)په دغه ځنګله کې چې دوی اوسېدل د خوراک او چيښاک هيڅ انتظام نه و دالله ﷻ د دين په خاطر چې پر دوی باندې د لوړې او تندې څخه کوم تکليفونه تېرېدل والله ﷻ ته معلوم دي مګر د کومو ظالمانو د لاسه چې دوی سرګردانه او لالهانده وه او د دوی د لاسه تښتېدلې وه د هغوی لاره يې بنده کړه کومه قافله چې به د کافرانو راتله دوی به جنګ ورسره کاوه ، آخر دا چې د مکې کافران د مسلمانانو د دغه کوچنۍ ډلې څخه تنګ سوه او رسول الله ﷺ ته يې يو سړی وليږی او په ډېر عذر او زاری يې خواست ورته وکړی چې د الله ﷻ په خاطر دغه بې سره (بې اداره) ډله ځان ته راوبوله او په ترون کې يې داخله کړه تر څو زمونږ ته د تلو او راتلو لاره خلاصه سي .

ويل سوی دي : چې کله و ابو بصير رضي الله عنه ته د رسول الله ﷺ اجازه ليک ورسېدئ چې ومدينې ته د راتلو اجازه پکښې ليکلې وه ابوبصير رضي الله عنه د مرګ په حال کې و په لاس کې يې دغه ليک ونيوی وفات سو . رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وَ اَرْضَاهُ .(۱)

فايده : کوم څوک چې پر خپل دين ټينګ ودريږي په دې شرط چې دين يې ريښتني او حق دين وي يعني مسلمان وي نو لوی ، لوی طاقتونه يې هم د خپل دين څخه نه سي اړولای .

---

(۱) (بخاري - وفتح)

۴- د حضرت بلال رضي الله عنه اسلام او تکليفونه

حضرت بلال رضي الله عنه يو نوموتي او مشهور صحابي دئ چې د نبوي ﷺ مسجد لپاره د رسول الله ﷺ په ژوند کې تل مؤذن (اذان کونکی) پاته سوی دئ نومورې د يوه کافر مريی و کله چې مسلمان سو نو د مسلمان کېدو له امله ډېر تکليفونه ورکړل سوه (اميه بن خلف) چې د مسلمانانو سخت دښمن و بلال رضي الله عنه به يې د غرمې په وخت پر تودو شګو باندې ستونې ستخ پرې ايستلی و بيا به يې پر سينه باندې يو لوړه ورکښېښوده ددې لپاره چې ونه ښوري وروسته به يې ورته وويل: په دې سخت حالت کې مړ سه که خلاصون غواړې نو د اسلام څخه واوړه، بلال رضي الله عنه په دې سخت حالت کې هم د (اَحَد، اَحَد) نارې وهلې يعني دا چې د عبادت لايق يو الله ﷻ دئ، د شپې به يې په ځنځيرانو ټينګ و تړی بيا به يې په کروړو (اغزنو لښتو) واهه د ورځې به يې بيا په دغه زخمي بدن پر تودو شګو و غورزاوه ددې لپاره چې د سخت عذاب له امله به د اسلام څخه واوړي او يا به په دې حالت کې مړ سي آن تر دې چې عذاب ورکونکی به ستړی سو نو ځکه به يې په عذاب ورکولو کې واړی سره کاوه کله به د ابو جهل واړی و کله به د اميه بن خلف واړی و لنډه دا چې هر سړې به کوشش کاوه چې نومورې مبارک صحابي ته په عذاب ورکولو ځان ستړی کړي کله چې ابو بکر صديق رضي الله عنه دی مبارک په داسې سخت حالت کښې وليدئ نو په پيسو يې رانيوی بيا يې آزاد کړي.

فايده: بت پرستو عربو به بتانو ته خدايان ويل ددې ناوړه کار په مقابله کښې اسلام و خلګو ته د توحيد (د خدای په يووالي) ښوونه کول يعني دا چې الله ﷻ يو دئ بتان خدايان نه دي همدا لامل وو چې بلال رضي الله عنه په ژبه به په تکرار سره وويل: يو دئ، يو دئ، دا د بلال رضي الله عنه دمينې او محبت خبره وه چې د خپل يوه خدای ﷻ سره يې درلوده مور وينو چې يو څوک د بل چا سره د لنډ وخت لپاره د درواغو محبت لري هغه هم د خپل محبوب په نوم اخيستلو سره خوند اخلي او بيا، بيا يې نوم اخلي نو د څښتن تعالي ﷻ سره چې څوک محبت او مينه لري ددې مينې به څه حال وي چې په دين او دنيا دواړو کې په کار راځي همدا لامل وو چې بلال رضي الله عنه ته ډېر تکليفونه ورکول کېده آن تر دې چې د مکې هلکانو ته به په لاس ورکړل سوتر

څو د سپکاوي په موخه يې په کوڅو کي وګرځوي اوده ته يوډول نه يوډول تکليف ورسوي خو د بلال رضي الله عنه زړه دالله ﷻ مينې نيولی و د (يو دی، يو دی) ذکر يې د خولې څخه نه اچوی دده مبارک د دومره سختو تکليفونو تېرولو په بدله کي الله ﷻ درسول الله ﷺ په دربار کي د مؤذن دنده ورکړه درسول الله ﷺ سره په سفر او کور دواړو کي د آذان کولو دنده دده د غاړې وه کله چې رسول الله ﷺ وفات سو نوده درسول الله ﷺ څخه پرته ژوند کول او درسول الله ﷺ ځای خالي ليدل نه سوای زغملای نو ددې ارادې وکړه چې پاته ژوند په جهاد کي تېر کړي په همدې وجه د جهاد کولو په موخه روان سو تر يو وخته پورې مدينې منورې ته نه راغلی يو ځل يې رسول الله ﷺ په خوب وليدئ رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: دا څه ظلم دئ ماته خو بيخي نه راځي؟ کله چې بلال رضي الله عنه وينې سو دستي د مدينې منورې پرلور روان سو مدينې ته چې ورسېدئ حضرت حسن او حسين رضي الله عنهما د اذان کولو امر ورته وکړی ده هم آذان وکړی ځکه د نازولو امر خو داسي نه و چې چا څه پکښې ويلي وای خلګو چې دده آذان واورېدئ درسول الله ﷺ خوښ ژوند وريادسو د مدينې منورې په خلګو کي شور ماشور ګډ سو ښځي هم د کورو څخه په ژړا راووتې (درسول الله ﷺ ديلتون اور لمبه، لمبه سو خو دچا لاس ته شی نه ورتلی). حضرت بلال رضي الله عنه د څو ورځو دتېرولو وروسته بېرته ولاړی او په شلم هجري کال کي دمشق ته نژدې وفات سو.(۱)

۵- د حضرت ابوذر غفاري رضي الله عنه اسلام

حضرت ابوذر غفاري رضي الله عنه يو مشهور صحابي دئ چې وروسته دلويو عالمانو او زاهدانو څخه وګرځېدئ.

حضرت علي رضي الله عنه دده په اړه وايي: ابو ذر رضي الله عنه دومره علم لاسته راوړی دئ چې خلګ ځني عاجزه دي خو ابوذر رضي الله عنه دغه علم محفوظ ساتلی دئ.

کله چې ابوذر رضي الله عنه ته د لومړی ځل لپاره د رسول الله ﷺ د نبوت خبر ورسېدئ نو ده خپل ورور ته وويل: چې مکې ته ولاړ سه او درسول الله ﷺ ټول حالات معلوم کړه او خبري يې په ښه غور سره واوره اودې خبري ته هم ځير سه چې رسول الله ﷺ وايي: ماته د آسمان څخه وحي راځي ځان په پوه کړه چې څنګه وحي راځي. دده ورور مکې ته ولاړی د حال معلومولو

---

(۱) اسدالغابة

وروسته بېرته راغلی ابوذر ته يې وويل : ما رسول الله ﷺ وليدئ چې خلګو ته يې په نيکو خويو او نيکو عادتونو امر کاوه او دخولې څخه يې داسې کلام اورېدل کېدئ چې نه شعر و او نه د کائنانو (جادوګرې) خبرې وي د ابوذر غفاري رضي الله عنه د ورور په دې لنډو خبرو ډاډ ونسو خپله يې دسفر اراده وکړه دستي مکې ته روان سو کله چې مکې ته ورسېدئ برابر مسجد حرام ته ولاړی دا چې ده رسول الله ﷺ نه پېژندئ او دچا څخه پوښتنه کول هم غوره کار نه ورته برېښېدئ نو تر مابنامه پورې په مسجد حرام کې واوسېدئ څرنګه چې د اصحابو دا عادت وو چې د مسافرانو خدمت ، دناتوانو مرسته او ميلمه پالنه به يې کول نو حضرت علي کرم الله وجهه ابوذر غفاري رضي الله عنه کورته بوتی ميلمستيا يې ورکړه علي رضي الله عنه د پوښتنې اړتيا ونه ليده چې د ابوذر رضي الله عنه څخه و پوښتي چې دڅه لپاره راغلی يې دوهمه ورځ يې بيا تېره کړه د چا څخه يې پوښتنه ونه کړه چې رسول الله ﷺ څوک دئ دوهم مابنام بيا علي رضي الله عنه بوتی ميلمستيا يې ورکړه فکر يې وکړی چې مسافر دئ د يو کار لپاره به راغلي وي ښايي نن به يې کار نه وي پوره سوی نو پاته سوی دئ علي رضي الله عنه په دوهم مابنام بيا پوښتنه ځني ونه کړه اونه دده څخه داسې څه ښکاره سوه چې علي رضي الله عنه پرې وپوهيږي او دده حال معلوم کړي چې دی دڅه لپاره راغلی دئ ، دريمه ورځ ابو ذر غفاري رضي الله عنه بيا مسجد حرام ته راغلی د چا څخه يې پوښتنه نه وکړه ښايي وجه به يې داوه چې درسول الله ﷺ سره د دښمنۍ قصې ډيرې مشهورې وي چا چې به د رسول الله ﷺ لټه کول هغه به د تکليف سره مخ کېدئ ده فکر کاوه چې ښايي که زه پوښتنه وکړم هغه به د دښمنۍ فکر وکړي مفت (وړيا) به په تکليف اخته سم ، دريمه شپه علي رضي الله عنه بوتی پوښتنه يې ځني وکړه چې د څه لپاره راغلي يې ؟ او څه مقصد لري ؟ ابو ذر غفاري رضي الله عنه لومړی وعلي رضي الله عنه ته قسم ورکړی او وعده يې ځني واخيسته چې صحيح حال به راته وايي وروسته يې خپل مقصد ورته وښودئ حضرت علي رضي الله عنه ورته وويل : په الله ﷻ قسم يادوم چې دشک پرته هغه د الله ﷻ رسول دئ سبا چې کله زه ځم هلته به دي بوزم مګر مخالفت بيخي زيات دئ ددې لپاره چې زما او ستا يو ځای تګ معلوم نسي او څوک را څخه ونه ويريږي نو که پرلاري څوک په مخه راغلي زه به پرضرورت کښېنم بيا به په جامو سمولو اخته سم ته سيده روان سه لنډه داچې علي رضي الله عنه او ابوذر غفاري رضي الله عنه دنبي کريم ﷺ و حضور ته ورسېدل ، ابو ذر رضي الله عنه درسول الله ﷺ سره خبرې وکړي دستي مسلمان سو رسول الله ﷺ په دې موخه چې ابوذر رضي الله عنه ته تکليف نه ورسيږي ورته وې فرمايل : اوس خپله مسلماني پټه وساته خپل قوم ته ولاړ سه هر کله چې الله ﷻ موږ ته بريالیتوب را نصيب کړی بيا به راسي ابو ذر غفاري رضي الله عنه وفرمايل : اې د الله رسوله ! قسم په هغه ذات چې زما روح يې

په قدرت کې دئ زه به دغه دتوحید کلمه ددغه بې ایمانو په منځ کې په لوړ آواز وایم دستي یې مسجد الحرام ته تشریف یووړی او هلته یې په لوړ اواز وویل :

(اشهد ان لا اله الا الله و اشهد ان محمدا عبده ورسوله) کله چې ده کلمه خلاصه کړه د څلورو طرفونو څخه خلګ پر راپورته سوه دومره یې وواهه چې مرګ ته نژدې سو د رسول الله ﷺ اکا عباس چې په دغه وخت کې لا مسلمان سوی نه و ـ په دې موخه چې ابوذر خلاص کړي وخلګو ته یې وویل : دا سړی د غفار د قبلې دئ دغفار قبیله وشام ته پر لاري پرته ده او تاسو د شام تجارت کوئ که دا سړی ووژل سي نو و شام ته به ستاسو لاره بنده سي خلګو چې دا خبره واورېده فکر یې وکړی چې زموږ تولي اړتیاوي د شام څخه پوره کېږي که دشام لاره بنده سي دا خو لوی تاوان دی نو لدې امله یې ابوذر رضی الله عنه پرېښودئ ابوذر غفاري رضی الله عنه دوهمه ورځ بیا مسجد حرام ته راغلی بیا یې دشهادت کلمه په لوړ آواز وویل خلګو ددغه کلمې داوربدلو زغم نه درلودئ دستي پر راوغورځېدل بیا یې وواهه عباس د تیري ورځي په څېر خلاص کړی چې ستاسو دتجارت لاره بندیږي .

فایده : درسول الله ﷺ د منعه کولو په صورت کې چې ابو ذرغفاري رضی الله عنه ته یې امر کړی و چې اسلام پټ ساته بیا هم ده مبارک اسلام ښکاره کړی او وهل یې پر ځان تېر کړه دا ددې جوش او جذبه وه ځکه حقیقت داو چې اسلام یو حق دین دئ نو دابو ذرغفاري رضی الله عنه یقین و چې اسلام حق دین دئ نو د چا تېکه ده چې له ویري به یې اسلام نه ښکاره کوم ؟ او رسول الله ﷺ چې دی منع کاوه دا درسول الله ﷺ شفقت او مهرباني وه چې موږ ته خو داسلام په خپرولو کې تکلیفونه ډېر دي باید ددې تکلیفونو څخه دی خلاص وي کېدلای سي چې دی به یې ونه زغمي اصحابو کرامو رضی الله عنهم چې به کله په دغه ډول د رسول الله ﷺ د لارښوونې مخالف کار وکړی دادوی دالله ﷻ اورسول الله ﷺ سره دمینې هغه غلبه وه چې دوی به یې داداره کولو توان نه درلودئ که نه نو ددې مجال خو بیخي دامکانه وتلی و چې دوی دي درسول الله ﷺ څخه مخالف کار وکړي ،یو نمونه به یې په راتلونکي باب کې راسي ، حضرت ابوذر غفاري رضی الله عنه ددې پر ځای چې په دین کې تکلیفونه نه ووینې د رسول الله ﷺ حقیقي تابعداري غوره کړه چې داسلام ښکاره کول دي دا هم یوه لویه خبره وه همدالامل و چې اصحابو تل بریالیتوب لاسته راوړی او په هر میدان کې به دوی بریالي وه د دنیا او آخرت ګټې به یې په برخه وي تر داسي بریده چې یو چا به یو ځلي د شهادت کلمه وویل داسلام تر بیرغ لاندي به راغلی بیا به لوي ، لوي طاقتونو ددین څخه نه سوای منع کولای او لوي ، لوي ظلمونو به ددې د دین څخه نسو ای اړولای .

٦- د حضرت خباب بن الارت رضي الله عنه تکليفونه

حضرت خباب بن الارت رضي الله عنه دهغه مبارکو هستو څخه دئ چې خپل ځان يې و سختو امتحانونو ته وړاندي کړی دئ او دالله ﷻ په لاره کې يې ډير زيات تکليفونه تېر کړي دي نومورې هغه مسلمان صحابي دئ چې د پنځو يا شپږو کسانو وروسته دستي مسلمان سوی دئ . دهمدې وجهې څخه ده مبارک ډېر تکليفونه ګاللي دي . حضرت خباب رضي الله عنه ته به د اوسپني زغره ور واغوستل سوه بيا به د غرمې په سختو ګرميو کې و غورځول سو او د زحمت څخه به زياتي خولې تړې بهېدلې کله به داسي وسوه چې ستوني ستخ به پر ګرمو ډبرو وغورځول سو چې د ډېره زحمته څخه به يې د ملا غوښې ورستې سوې او توی به سوي حضرت خباب رضي الله عنه د يوې ښځې مريی و کله چې يې باداره خبره سوه چې خباب رضي الله عنه د رسول الله ﷺ سره ملا قات کوي نو دې به اوسپنه ګرمه کړه بيا به يې په دغه اوسپنه سر ورداغي . يوه ورځ حضرت عمر فاروق رضي الله عنه په خپل خلافت کې د خباب رضي الله عنه څخه دده دتکليفونو پوښتنه وکړه چې د اسلام په لومړيو کې کافرانو باندي تېر کړي وه ده مبارک خپله ملا ښکاره کړه او وې ويل تاسو زما ملا و ګورئ عمر رضي الله عنه چې دده ملا وليده وې ويل ما خو داسي ملا تر اوسه نه ده ليدلې خباب رضي الله عنه ورته وويل: کافرانو به زه پر اور وغورځولم کله چې به يې را پورته کړم زما د ملا په وازګه او وينو به اور مړ سو ، دا داصحابو کرامو ژوند ليک و دومرې سختۍ يې تېرولې ددې ددومره سختيو سره .سره کله چې اسلام ترقي حاصله کړه دغه مبارکو اصحابو به ژړل او ويل به يې چې هسې نه چې دغه ترقي زمونږ دتکليفونو بدله وي او آخرت ته مو شی نسي پاته ، حضرت خباب رضي الله عنه فرمايي : يوه ورځ رسول الله ﷺ د عادت خلاف ډېر اوږد لمونځ وکړی مونږ پوښتنه ځني وکړه چې يارسول الله ﷺ ! دا څومره اوږد لمونځ و ؟ رسول الله ﷺ راته وفرمايل : دا دويرې او رغبت لمونځ و پدې لمانځه کې ما و الله ﷻ ته دري دعاوي وکړې دوې دعاوي قبولې سوې يوه نه سوه قبوله لومړی دعا مې دا وه چې يا الله ﷻ زما امت په قحط سالي سره مه هلاکوې ، دا دعا قبوله سوه ، دوهمه دعا مې دا وه چې يا الله ﷻ زما پر امت باندي داسي ظالم آمر مه مقرروې چې زما پر امت دومره

ظلمونه وکړي چې بيخي يې ختم کړي ، دا دعا مي هم قبوله سوه ، دريمه دعا مي دا وکړه چې يا الله ﷻ زما په امت کې خپل منځې جګړې مه اچوي دا دعا نه سوه قبوله .

حضرت خباب رضي الله عنه د اوه ديرشو کالو په عمر وفات سو دی لومړی صحابي و چې په کوفه کې دفن سو دده د مړيني وروسته حضرت علي رضي الله عنه دده وقبر ته ودرېدئ او وې فرمايل : پرحضرت خباب رضي الله عنه دي الله ﷻ رحم وکړي په خپله خوښه مسلمان سو په خپله خوښه يې هجرت وکړی ژوند يې په جهاد کې تېر کړی او ډېر تکليفونه يې پر ځان تېر کړل هغه څوک مبارک دی چې قيامت ياد ساتي او د حساب لپاره تياري کوي ، پر دومري مال باندې صبر کوي چې دده ګذاره په کېږي او خپل باداريعني الله ﷻ راضي کوي.(۱)

فايده : په حقيقت کې د الله ﷻ رضا ددغه کسانو په برخه وه ځکه دوی هر کار د الله ﷻ د رضا لپاره کاوه .

۷- حضرت عمار رضي الله عنه او ددده مبارک د مور او پلار بيان

حضرت عمار رضي الله عنه او ددده مور او پلار داسلام لپاره دکافرانو دلاس څخه تر سختو هم زيات سخت تکليفونه تېر کړل د مکې مکرمې پرتوده شګلنه مځکه باندې عذاب ورکول کېدئ نبي کريم ﷺ چې به کله د دوی په لوري ولاړی دوی ته به يې د صبر تلقين ورکاوه او د جنت زيری به يې ورکوی ددده پلار حضرت ياسر رضي الله عنه په دغه تکليفونو کې مړ سو کافرانو ترمرګه پورې آرام نه پرېښودئ او مور يې ابوجهل لعين په شرمګاه کې په نېزه ووهل او شهيده سوه د عمار رضي الله عنه مور حضرت سمية رضي الله عنها سپين سري وه خوبيا هم دهيڅ شی پروا يې ونه لرل تر مرګ پورې د اسلام څخه نه واوښته دا په اسلام کې لومړی شهيده وه او د اسلام لومړی مسجد يعني مسجد قبا عمار رضي الله عنه جوړ کړی، کله چې رسول الله ﷺ مدينې منورې ته تشريف يووړی عمار رضي الله عنه وويل چې د رسول الله ﷺ لپاره د سيوري يو ځای جوړول ضروري دئ چې پکښې تشريف وړي غرمه آرام پکښې کوي او لمونځ سيوري ته کوي نو حضرت عمار رضي الله عنه اول ډبرې را ټولې کړې او مسجد قبا يې جوړ کړی حضرت عمار رضي الله عنه په جنګ کې په ډېره مينه او جذبه ګډون کاوه يوه ورځ په جنګ کې په جذبه راغلی او وې ويل : ځو د خپلو دوستانو سره يو ځای کېږو د محمد ﷺ د ډلې سره يو ځای کېږو په دغه حالت کې تېری

---

(۱) (اسدالغابة)

سو د او بو غوښتنه يې وکړه يو چا د اوبو پر ځاي شيدې ورکړې ده مبارک شيدې وچيښلي بيايې وويل : مادرسول الله ﷺ څخه اوربدلي دي چې ته به په ژوند کي وروستی شی شيدې چيښي ددغه خبري وروسته شهيد سو دشهادت پرمهال يې عمر شپږنيوي (۹۶) کاله و ځينو بيا يونيم کال کم عمر ښودلی دئ .(۱)

۸ - د حضرت صهيب رضي الله عنه اسلام

حضرت صهيب رضي الله عنه د حضرت عمار رضي الله عنه سره يو ځای اسلام راوړی ، رسول الله ﷺ د حضرت ارقم رضي الله عنه په کور کي تشريف درلودئ چې دوی دوه هريو جلا - جلا د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سوه خو نابيره په دروازه کي سره يو ځای سوه خپلي موخي يې يو و بل ته څرګندي کړې چې د رسول الله ﷺ فيض لاسته راوړل وه . کوم تکليفونه چې د مسلمانانو ودغه کوچنۍ ډلي ته رسېدل ده ته هم ورسېدل آخر تنګ سو د هجرت کولو اراده يې وکړه خو کافرانو داهم نه خوښول چې مسلمانان هجرت وکړي او يو بل ځای هوسا ژوند وکړي نو په هر چا چې به خبر سوه چې هجرت کوي نو دهغه د نيولو کوشش به يې کاوه دنورو مسلمانانو په څېر چې کله په صهيب رضي الله عنه خبر سوه چې هجرت کوي په ده مبارک پسې يې هم يو ډله پسې کړه چې وې نيسي او دتکليفونو څخه خلاص نه سي حضرت صهيب رضي الله عنه د غشو کڅوړه را وايستل او هغې ډلي ته يې وويل : ګورئ ! تاسو پوهيږئ چې زه ښه غشی ويشتونکی يم تر څو چې زما په لاس کي يو غشی وي هيڅوک به ماته را نژدې نسي که مي غشي خلاص سي نو تر څو چې زما توره په لاس کي وي يو به هم ځان ته نژدې نه پرېږدم او که تاسو پيسې غواړئ نو زه به تاسو ته خپلي پيسې وښيم ورسئ هغه واخلئ : دوې مينځيانې مي په مکه کي دي هغه هم بوزئ ده مبارک چې و خلګو ته دا خبري واورولې هغوی په پيسو راضي سوه دی يې پريښودئ ده مبارک خپل ځان په پيسو رانيوئ او هجرت يې وکړئ په دې اړه لاندنې آيات نازل سو :

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَشْرِى نَفْسَهُ ٱبْتِغَآءَ مَرْضَاتِ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ رَءُوفٌۢ بِٱلْعِبَادِ ﴿٢٠٧﴾ (۲)

---

(۱) اسد الغابة

(۲) البقره الاية (۲۰۷) ، درمنثور

ژباړه : ځيني د خلګو څخه د الله ﷻ د رضا دلټولو لپاره خپل ځانونه په پيسو اخلي الله ﷻ پر خپلو بندګانو باندې زيات نرمي کوونکی دئ.

په دغه وخت کې رسول الله ﷺ په قباء مسجد کښې تشريف درلودئ چې صهيب رضي الله عنه يې وليدئ او ورته وې فرمايل: تا په خپل تجارت کې ګټه وکړه حضرت صهيب رضي الله عنه فرمايي : په دغه وخت کې رسول الله ﷺ خرماوي خوړلې زما سترګه خوږېدل ما هم په خوراک شروع وکړه رسول الله ﷺ راته وويل : ستا سترګه خوږه ده ته خرماوي خوري ؟ ما ورته وويل : يا رسول الله ﷺ ! وهغه لوري ته يې خورم چې هغه سترګه روغه ده رسول الله ﷺ چې دده جواب واورېدئ وې مسل ، حضرت صهيب رضي الله عنه زيات خرڅ کاوه آن تر دې چې يو ځلي حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ورته وويل : چې ته بې ځايه خرڅونه کوې ده مبارک ورته وويل : چې پر نا حقه کار هيڅ ځای خرڅ نه کوم حضرت عمر فاروق رضي الله عنه چې کله وفات کېدئ نو وصيت يې وکړی چې ماته دي حضرت صهيب رضي الله عنه د جنازې لمونځ را کړي .(۱)

۹ - د حضرت عمر رضي الله عنه داسلام راوړلو قصه

د حضرت عمر رضي الله عنه پاک نوم هم دمسلمانانو لپاره ويار دئ دده مبارک دايمان دجذبې له امله (۱۳۰۰) کاله وروسته دکافرانو په زړه کې وېره پرته ده ، عمر رضي الله عنه د اسلام راوړلو څخه مخکې د مسلمانانو په تکليف ورکولو کې مشهور و درسول الله ﷺ د وژنې هڅې يې کولې، يوه ورځ د کافرانو يوه جرګه جوړه سوې وه په دغه جرګه کې غوښتنه سوې وه چې څوک به محمد ﷺ ووژني ؟ عمر رضي الله عنه وويل : زه به يې ووژنم ، خلګو ورته وويل : بېشکه ته يې وژلای سې ده هم دستي توره را واخيسته د محمد ﷺ د وژنې قصد يې وکړی کله چې دی را روان سو پر لاري سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه په مخه ورغلی پوښتنه يې ځنې وکړه چې چيرې ځې اې عمره ! عمر رضي الله عنه ورته وويل : ځمه چې محمد ﷺ ووژنم (العياذ بالله) د بنو زهره قوم سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه ورته وويل : څومره بې فکره سوی يې که ته محمد ﷺ ووژني دبنو زهره قوم ، د بنو هاشم قوم او دبنو عبد مناف قوم به تا ووژني عمر رضي الله عنه ته درد (غصه) ورغله او ورته وې ويل : فکر کوم چې ته هم بې دينه سوی (مسلمان سوی) يې ؟ نو اول به ستا کار دروکړم يعني وه به دي وژنم بيا به ګورم ، دا خبره يې وکړه توره يې راوکښل

---

(۱) اسد الغابة

سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه(۱) وويل : هو زه مسلمان سوی يم خپله توره ده هم را وکښل د دواړو طرفو څخه د تورو وارونه شروع سوه دجګړې په اوږدو کې حضرت سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه و عمر رضي الله عنه ته وويل : ته لومړی د خپل کور څخه ځان خبر کړه چې ستا خپله خور او اخښی دواړه مسلمان سوي دي ، عمر رضي الله عنه چې دا خبره واورېده د درد څخه ډک سو او برابر د خور کور ته روان سو د خور کور ته چې ورسېدئ دده اخښي حضرت خباب رضي الله عنه چې مخکې يې قصه تېره سوه دروازه ټرلې وه دخپلې میرمنې سره یوځای دقرآنکریم په تلاوت بوخت و عمر رضي الله عنه په زوره دروازه ووهل حضرت خباب رضي الله عنه دده د ږغ سره دننه پټ سو دقرآن کریم سپیاره د چابکۍ له املې دباندې ځنې پاته سوه خور يې دروازه خلاصه کړه د عمر رضي الله عنه په لاس کې یو شی و په هغه يې خور په سر کې ووهل او ورته وې ویل : دخپل ځان دښمني! بې دینه سوې (مسلمانه سوې) يې ؟ دخور تر سره يې وینې رواني سوې عمر رضي الله عنه دننه ورغلی و اخښي ته يې وويل : څه مو کول او دا آواز د چا و ؟ اخښي يې ورته وويل خبرې اتري مو کولې عمر رضي الله عنه ورته وويل : ایا تا خپل دین پرایښی او بل دین ته اوښتی يې اخښي يې ورته وويل : که بل دین حق وي نو بیا ؟ عمر رضي الله عنه چې دا واورېدل دستي يې اخښی تر ږیره ونیوی ږیره يې ځنې وکښل پر مځکه يې را غوځار کړی ښه يې وواهه خور يې د خلاصولو کوشش کاوه خو ده پرمخ باندې په دومره زور سره په چپلاخه ووهل چې تر مخ يې وینې رواني سوې آخر داخو هم دعمر خور وه ورته وې ویل : موږ په دې وجه وهل کیږو چې مسلمانان سوي یو بېشکه موږ مسلمانان یو څه چې ستا په وس وي هغه وکړه په دغه حالت کې د عمر رضي الله عنه پرهغه سپاره سترګې ولګېدې چې په تلوار کې دباندې پاته سوي وه او دقرآنکریم ایاتونه پرې لیکلي وه په دغه وخت کې د عمر رضي الله عنه درد په وهلو کم سوی و او دخور وینه يې ولیده چې ډېره بهېدلې وه شرم ورغلی نو خورته يې وويل : ښه ته راته ووایه داڅشي دئ ؟ خور يې ورته وويل : ستا لاس نا پاکه دئ ناپاکه لاس ودې سپارې ته نسي ورتلای عمر رضي الله عنه چې هر څومرې ټینګ سو خو خور يې و بې اودسه او بې غسله چاته د قرآنکریم ایاتونه نه ورکول آخر عمر رضي الله عنه ولاړی غسل يې وکړی او هغه پاڼه يې واخیستله په دغه پاڼه کې سورة طه لیکلی و او ویل يې شروع کړل ، کله چې تر إِنَّنِيٓ أَنَا ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعۡبُدۡنِي وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ لِذِكۡرِيٓ ﴿١٤﴾ پورې ورسېدئ حال يې بدل سو خور او اخښي ته يې وويل : ښه دئ ما هم د

(۱) ځینو علماؤ دده پر ځای د بل صحابي نوم لیکلي دئ

محمد ﷺ خدمت ته بوزئ ددې خبري په اوربدلو سره حضرت خباب رضي الله عنه دباندي راووتی او ورته وې ویل : اې عمره ! زه تاته زیری درکوم چې پرون دپنجشنبې په ورځ رسول الله ﷺ داسي دعا وکړه ، چې اې الله ﷻ ! په عمر او ابو جهل کي چې کوم یو تاته خوښ وي په هغه سره اسلام ته قوت ورکړې یعني مسلمان یې کړه (دوی دواړه په قوت سره مشهور وه) خباب رضي الله عنه زیاته کړه : معلومیږي چې د رسول الله ﷺ دعا ستا په هکله قبوله سوې ده ددې څخه وروسته عمر رضي الله عنه درسول الله ﷺ وخدمت ته حاضر سو او دجمعې په سهار یې اسلام راوړی .(۱)

کله چې حضرت عمر رضي الله عنه مسلمان سو د کافرانو مرال ټیټ سو خو بیا هم مسلمانان یوه کوچنۍ ډله وه او په کافرانو ټوله مکه ډکه وه بلکي ټول عرب کافران وه د عمر رضي الله عنه په مسلمانېدو کافرانو نور هم زور واخیستی مشورې او جلسې یې شروع کړې او د با عزته مسلمانانو د له منځه وړلو کوشش یې کاوه او بېلا بېل پلانونه یې جوړول مګر مسلمانانو ته د عمر رضي الله عنه په مسلمانېدو یو ویاړ ور په برخه سو هغه داو چې مسلمانانو په مسجد حرام کي په ښکاره لمونځ کول شروع کړه،حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه فرمایي:دعمر رضي الله عنه مسلمانېدل دمسلمانانو فتحه وه او هجرت یې دمسلمانانو ملاتړ و او خلافت یې رحمت و .(۲)

۱۰ :و حبشې ته د مسلمانانو هجرت او په شعب ابي طالب کي نظر بنده کېدل

حضرت محمد ﷺ او مسلمانان په مکة کي دسختو تکلیفونو سره مخ وه او ورځ تر بلي تکلیفونه د کمېدو پر ځای زیاتېدل نو حضرت رسول اکرم ﷺ اصحابو ته اجازه ورکړه چې ددې ځای څخه بل ځای ته ولاړ سي زیاتو اصحابو کرامو وحبشې ته هجرت وکړی دحبشې پاچا که څه هم عیسایي و تر دغه وخته پوري لا مسلمان سوی نه و مګر د زړه په نرموالي او عدل خوښوني سره مشهور و دخدای تعالي (رجب) په میاشت کي دنبوت په پنځم کال د یوولسو یا دوولسو نارینوو دڅلورو یا پنځو ښځو پوري یوې ډلي وحبشې ته هجرت وکړی د مکې خلګ په پسې سوه چې ولاړ نه سي مګر په لاس نه ورغلل اصحاب

---

(۱) خصائص

(۲) اسد الغابة

کرام حبشې ته ځني ورسېدل حبشې ته چې ورسېدل مسلمانان په هغه ځای کې خبر سول چې دمکې خلګ ټول مسلمانان سوي دي او اسلام غالب سوی دئ دوی مبارکان په دې خبره ډېر خوشحاله سوه او ښېرته خپل وطن ته را روان سوه کله چې مکې ته را نژدې سوه ورته معلومه سوه چې پورتنی خبره بې بنسټه ده او دمکې خلګ د پخوا په څېر بلکې تر هغه لا زیات دمسلمانانو په زورولو اخته دي نو ډېر خوابدي سوه ځینو مبارکو اصحابانو ښېرته و حبشې ته تشریف یووړی ، ځینو بیا دیو چا څخه پناه واخیسته او مکې ته داخل سوه دغه هجرت ته د حبشې لومړی هجرت ویل کیږي ، ددې څخه وروسته یوه لویه ډله د درواتیا نارینه و ، اتلس ښځو څخه جوړه وه په بېل ـ بېل ډول یې وحبشې ته هجرت وکړی دغه هجرت ته د حبشې دوهم هجرت ویل کیږي ، ځینو اصحابو یو هجرت وکړی او ځینو دواړه هجرتونه وکړه ، کافرانو چې مسلمانان ولیدل چې په حبشه کې آرام ژوند تېروي نو نور یې درد (غصه) زیاته سوه او ډېرې تحفې یې برابرې کړې یو ډلې ته یې په لاس ورکړې د حبشې پاچا نجاشي ته یې ورواستولې ، همدا ډول یې هغه خاصو کسانو (پادریانو) ته تحفې ورواستولې چې د پاچا سره یې نژدې ناسته درلوده د مکې د کافرانو ډله چې کله حبشې ته ورسېده نو لومړی یې د واکمنانو او پادریانو سره ولیدل او تحفې یې ورکړې د دوی څخه یې وعده واخیسته چې پاچا ته به یې سپارښت کوي بیا دغه ډله د پاچا و دربارته حاضره سوه لومړی یې پاچا ته سجده وکړه بیا یې تحفې ورکړې ورسره یې خپل خواست هم ورته وړاندې کړی چې خواست یې په دې ډول و : اې پاچا ! زمونږ دقوم یو څو بې عقلانو هلکانو خپل زوړ دین پرې ایښي دئ یو نوی دین یې غوره کړی دئ داسي دین دئ چې نه یې مونږ پېژنو او نه یې تاسو پېژنی دلته ستاسو هیواد ته راغلي دي دلې اوسېږي مونږ دمکې مشرانو ، ددغه هلکانو پلرونو ، اکا ګانو او خپلوانو رالېږلي یو چې دغه کسان ښېرته له ځانه سره بوزو تاسو دوی مونږ ته وسپاری د دوی د خبرې سره سم هغه واکمنانو او پادریانو چې دوی رشوت ورکړی و د دوی طرفداري او پلوي وکړه پاچا ورته وویل : کومو کسانو چې زما په هیواد کې پناه اخیستې وي دغه ړني پرته یې تاسو ته نه سو سپارلای لومړی به هغه راغواړم معلومات به ځني لاسته کوم که چیرې ستاسو خبره صحیح وه نو تاسو ته به یې دروسپارم او که ستاسو خبره درسته نه وه نو ستاسو غوښتنه نه سم پوره کولای ، دستي یې مسلمانان راوغوښتل په لومړی وخت کښې مسلمانان ډېر خوابدي سول چې څه به کوو ، خو د الله ﷻ مرسته او فضل و چې په همت یې دا پرېکړه وکړه چې پاچا ته به ورځو او پاکه خبره به ورته کوو ، کله چې مسلمانان و شاهي دربار ته را ورسېدل لومړی یې سلام ووایه ،

دستي يو چا نيوکه پرې وکړه چې دوی د پاچا ادب ونه کړی يعني پاچا ته يې سجده ونه کړه ، مسلمانانو ورته وويل چې زمونږ نبيﷺ د الله ﷻ څخه پرته وبل چاته دسجدې کولو اجازه نه ده راکړې ، ددې خبرو وروسته پاچا د دوی د حالاتو پوښتنه وکړه حضرت جعفرؓ ورمخکې سو پاچا ته يې وويل : مونږ په ډېر سخت جهالت کې پراته وو نه مو الله ﷻ پېژانده او نه دهغه په رسولانو خبر وو د ډېرو عبادت به مو کاوه مرداري به مو خوړلې بد کارونه به مو کول خپلوي مو پرې ايښي وي زورور سړي به کمزوري کس واژه مونږ په دې حالت کې وو چې الله ﷻ يو رسول راولېږی داسي رسول دئ چې مونږ يې نصب ، صداقت ، ايمانداري او پرهيزګاري ښه پېژنو دغه رسول مونږ د يوه الله ﷻ يعني د شريک پرته و عبادت ته راوبللو د ډېرو او بتانو دعبادت څخه يې منعه کړو ، د ښو کارونو حکم يې راته وکړی ، د بدو کارونو څخه يې منعه کړو ، مونږ ته يې د ريښتيا ويلو ، امانتداری ، وصيله رحمی ، د همسايه سره د ښه سلوک ، دلمانځه کولو ، روژې نيولو ، خيرات ورکولو او د ښو اخلاقو حکم وکړئ ، دزنا ، بدکاری ، درواغ ويلو ، ديتيم دمال خوړلو ، پر چا د تهمت ويلو او داسي نورو بدو عملونو څخه يې منعه کړو . مونږ ته يې د قرآنکريم ښوونه راکړه مونږ په هغه ايمان راوړی او دهغه حکمونه مو ومنل همدا لامل و چې زمونږ قوم زمونږ دښمنان سوه او دهر ډول تکليفونو رارسول يې شروع کړه مونږ ارسو چې د خپل نبيﷺ د لارښوونې سره سم ستاسو په هيواد کې پناه واخلو . پاچا وويل : کوم قرآن چې ستاسو نبي تاسو ته راوړی دئ د هغه څخه ماته يو څه راوړی حضرت جعفرؓ د سورة مريم لومړني ايات ونه ورته تلاوت کړه پاچا چې دقرآنکريم دغه ايات ونه واورېده ـ دی او ددې پادريان چې دلته موجود وه ټولو ډېر وژړل آن تردې چې ږيرې يې لندې سوې وروسته پاچا وويل : په الله ﷻ قسم يادوم چې دغه کلام او هغه کلام چې حضرت عيسي ؑ راوړی دئ ديوه نور څخه را وتلي دی بيا يې دمکې وخلګو ته انکار وکړئ چې زه و تاسو ته دغه مسلمانان نسم سپا رلای دمکې خلګ ډېر خوابدي سوه او ډېر سپک سوه پخپلو منځو کې يې مشوره پيل کړه دمشورې په بهير کې يوه وويل : زه به سبا يو داسي چل وکړم چې پاچا د دوی ريښې پرېکړي ملګرو ورته وويل : داسي کار نه دئ په کار ځکه که څه هم دوی مسلمانان سوي دي بيا هم زمونږ خپلوان دي خو دغه سړي نه ومنل سبا بيا و پاچا ته ورغلل پاچا ته يې وويل : پاچا صاحب ! دغه مسلمانان ستاسو د پيغمبر حضرت عيسي ؑ په هکله بې ادبي خبري کوي او وايي چې حضرت عيسي ؑ د خدای ﷻ زوی نه دئ پاچا د دوهم ځل لپاره مسلمانان راوغوښتل ، مسلمانان د غوښتني پر مهال د تېر وار په پرتله زيات خواشيني سول په هر

www.Hamdard.com

صورت مسلمانانو ویلي دي چې موږ پاچا ته ورغلو پاچا راته وویل : تاسو دعیسي علیه السلام په هکله څه وایاست ؟ مسلمانانو ورته وویل : موږ دعیسي علیه السلام په هکله هغه څه وایو چې الله جل جلاله زموږ پر نبي ﷺ باندي نازل کړي دي پاچا ورته وویل : ستاسو پر نبي ﷺ باندي د عیسي علیه السلام په هکله څه نازل سوي دي ؟ مسلمانانو ورته وویل : عیسي علیه السلام د الله جل جلاله نبي دئ ، د الله جل جلاله بنده دئ ، د الله جل جلاله روح دئ ، د الله جل جلاله کلمة ده ، الله جل جلاله د یوې پیغلي (بي واده) ښځي یعني بي بي مریمي رضي الله عنها په وجود کي پیدا کړی او بیا یې وزیږوی . نجاشي پاچا ورته وویل : ستاسو خبري ریښتیا دي ځکه عیسي علیه السلام هم تر دغه خبرو زیاتي نه دي ویلي دپاچا سره ناستو پادریانو بک، بک شروع کړی یعني خبري یې سره واړولي خو پاچا ورته وویل : تاسو چې هر څه وایاست خو حقیقت داسي دئ لکه مسلمانان چې وایي ددې څخه وروسته یې دمکې کافرانو ته بېرته تحفې په لاس ورکړې او مسلمانانو ته یې وویل : تاسو نور په امن کي یاست هر څوک چې تاسو ته تکلیف رسوي تاوان به ورکوي بیا یې دغه اعلان هم وکړی چې مسلمانان په امن دي هر څوک چې تکلیف ورکوي تاوان باندي لازم دئ .(۱)

په دغه وخت کي په حبشې کي دمسلمانانو عزت نور هم زیات سو دمکې د کافرانو ډله سپکه او رسوا سوه په دغه کار دمکې دکافرانو دحسد جذبه نوره هم زیاته سوه او حضرت عمر رضي الله عنه هم اسلام راوړی و ددې مبارک په اسلام سره هم دوی ډېر سوځیدل ، دوی غوښتل چې دمسلمانانو سره د نورو خلګو لیدل بند سي او په یو ډول نه په یو ډول داسلام ډېوه مړه کړي آخر داچې دمکې مشرانو مشوره وکړه ـ په مشوره کي یې وویل چې اوس نو د محمد ﷺ وژل ضروري دئ مګر د محمد ﷺ وژل څه آسان کار نه و ځکه بنو هاشم یو لوی خاندان و بنو هاشم که څه هم مسلمانان نه وه مګر د محمد ﷺ و وژلو ته هم تیار نه وه نو له همدې امله کافرانو یو وعده سره وکړه چې د بنو هاشم او بنو عبدالمطلب سره پرېکون کوي یعني ددغه دوو قومو سره به نه څوک خبري ، نه به څوک ورسره کښېني ، نه به څوک رانیول او خرڅول ورسره کوي ، نه به څوک کورته ورځي او نه به یې کورته پرېږدي تر هغه وخته پوري چې دوی نبي کریم ﷺ ومرګ ته نه وي حواله کړي د دوی دغه وعده دخولې پر خبرو خلاصه نه سوه بلکي په عملي ډول یې دمحرم (حسن حسین) په لومړۍ دنبوت په اووم کال یو پرېکړه لیک ولیکی او په مکة مکرمه کي یې و ځړاوه او ټولو خلګو ته یې خبر ورکړی

---

(۱) (خمیس)

چې د دغه پرېکړه لیک به پوره درنښت کوي او په پلي کولو کې به یې پوره کوشش کوي د دغه پرېکړې له وجهې اصحاب کرام رضی الله عنهم د دوو غرونو په منځ کې یعنې په یوه سخته وچه مځکه کې چې په (شعب ابي طالب) سره یادېده ـ نظر بند سوه نه چا خبرې ورسره کولې او نه څوک ورسره یو ځای کېده او نه دوی د چا سره یو ځای کیدلای سوای نه یې د چا څخه شی رانیولای سوای او نه یې د هغه چا سره ملاقات کولای سوای چې د مکې دباندې څخه به راتلی او نه د دوی څخه څوک دباندې راوتلای سوای که به راووتی کافرانو به واهه د مسلمانانو څخه که به څوک یو شی تاړسو نو کافرانو به جواب ورکاوه د دوی اړتیا به یې هیڅ نه پوره کول.

دغه مبارکو انسانانو چې لږ غله دانه درلوده په لږ وخت کې خلاصه سوه د خوراک هیڅ نه سوه ورپاته، د سختو لوږو ورته مخ سو، د لوږو داسې تکلیفونه پرې تېر سوه چې آخر به د دوی اولاد ونه او ښځو د لوږې د سخت تکلیف له امله ژړل، دوی مبارکان به هم د لوږې څخه په سخت تکلیف اخته وه خو د خپل ځان تر تکلیف به د اولاد ونو په لوږه زیات غمګین وه. د څښتن تعالی ﷻ پېرزوینه وه چې دړې کاله وروسته هغه پرېکړه لیک چې په مکه مکرمه کې ځړېدئ وینو وخوړی اصحاب کرام د پورتني ناورین څخه خلاص سوه پر اصحابو کرامو چې هر څومره لوږې، تندي او تکلیفونه تېر سوه خو دوي پر خپل دین ټینګ ولاړ وه. او د دین د خپرولو څخه یې لاس نه واخیستی.

فایده: پورتني تکلیفونه هغه کسانو پرځان تېر کړي دي چې نومونه یې تر اوسه ځلانده دي او موږ ځانو نه د دوی تا بعداران بولو، د بریالیتوب په ډګر کې د اصحابانو په څېر د ترقی خوښونه وینو (او د حقیقي تګ لارې څخه یې ډېر لیرې یو) لږ تر لږه موږ ته هم یو څه فکر کول پکار دي چې دغه مبارکو اصحابانو د دین لپاره څومره قربانی ورکړې دي او موږ د دین، اسلام او مذهب لپاره څه کړي دي؟ او حال دا چې بریالیتوب د کوشش او زیار په نتیجه کې لاسته راځي. موږ غواړو چې هوسا، ارام او د دنیا په لټه کې ژوند وکړو. په بې دینۍ او عیش کې د کافرانو سره اوږه پر اوږه روان یو د اسلام ترقي دي هم راسره وي، دا کله کیدای سي.

ترسم نرسی بکعبه ای اعرابی

کین راه که تومی روی بترکستان است

ژباړه: وېرېږم اې صحرایي! چې وکعبې ته به ونه رسیږې ځکه دغه لاره چې ته پرې روان یې ترکستان ته تلي ده.

دوهم باب

د الله ﷻ څخه خوف او وېره

اصحاب کرام رضی الله عنهم دقربانۍ ورکولو او تکلیفونو تېرولو سره ـ سره د الله ﷻ څخه زیات وېرېدل ددوی د تکلیفونو د نمونې په ډول تاسو څو قصې ولوستلې چې ددین لپاره یې مال، عزت او خپل ځان قربانی کړی وه، الله ﷻ دي وکړي چې دوی دوېري او خوف څخه یوه لږه حصه په موږ کې هم پیدا سي د بیلګې په ډول ددوی د خوف او وېرې څو قصې بیانوم:

۱ د سیلۍ په وخت کې د نبي ﷺ طریقه

حضرت عایشة) رضی الله عنها فرمایي: کله چې به وریځ، سیلۍ او داسي نور پېښ سوه د رسول الله ﷺ پر مخ به اثر ښکاره سو او دمخ مبارک رنګ به یې بدل سو کله به دننه ولاړی او کله به دباندي راووتی او دا کلمة به یې ویل: اَللّٰهُم اِنِي اَسئَلُکَ خَیرَهَا وَ خَیرَ مَافِیهَا وَ خَیرَ مَااُرسِلتَ بِهِ وَ اَعُوذُبِکَ مِن شَرهَا وَ شَر مَافِیهَا وَ شَرمَااُرسِلتَ بِهِ .

ژباړه: اې خدایه ! ﷻ زه ددې هوا خیر غواړم او کوم څه چې په دې هوا کې دي (چې د باران او نورو څخه عبارت دي) د هغو خیر غواړم او دکوم مقصد لپاره چې دي دغه هوا رالېږلې ده د هغه خیر غواړم اې خدایه ﷻ ! زه ددې هوا د شر څخه پنا غواړم کوم څه چې په دې هوا کې دي د هغه د شر څخه پنا غواړم او د کوم څه لپاره چې دي رالېږلې ده د هغه د شر څخه پنا غواړم. کله چې به باران شروع سو رسول ﷺ به خوشاله سو ،حضرت عایشه رضی الله عنها فرمایي: ما د رسول ﷺ څخه پوښتنه وکړه چې اې د الله ﷻ رسوله! خلک چې وریځ وویني خوشالېږي ته تر هغه وخته پرېشانه یې چې باران شروع کېږي رسول الله ﷺ وفرمایل: زه څه باور نلرم چې په دې وریځ کې به د الله ﷻ عذاب وي او که به باران وي، دعادیانو قوم دا عادت درلودئ چې

وريځ به راغله دوی به خوشالېدل يوه ورځ وريځ راغله دوی خوشاله وه چې باران دئ مګر په هغه وريځ کې د الله ﷻ عذاب و ټوله يې هلاک کړه.(۱)

الله ﷻ د عاديانو په اړه فرمايلي دي:

فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ أَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا هَٰذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا ۚ بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُم بِهِ ۖ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٤﴾ تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا فَأَصْبَحُوا لَا يُرَىٰ إِلَّا مَسَاكِنُهُمْ ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٥﴾ (۲)

ژباړه: دعاديانو قوم چې کله وريځ وليده چې د مځکې پر لوري راروانه وه نو وې ويل: دا وريځ پر موږ باران اوروي (الله ﷻ وفرمايل) نه داسې نه ده بلکې دا هغه عذاب دئ چې تاسويې د راتلو ژر غوښتنه کول (او پيغمبر ته به مو ويل: که ته ريښتنې يې نو پر موږ عذاب راوله، الله ﷻ يې په دې ډول بيان کړی دئ:) يوه سخته سيلۍ ده چې سخت عذاب پکښې دئ او هر شی به د الله ﷻ د حکم سره سم تباه کړي وروسته د هغه سيلۍ په وجه ټول داسې هلاک سوه چې دودانيو پرته هيڅ نه پکښې ښکارېدل (الله ﷻ فرمايي:) موږ په دغه ډول مجرمانو ته عذاب ورکوو.(۳)

فايده: تاسو وګورئ چې هغه څوک چې د دنيا او آخرت سردار دئ دومره زيات د الله ﷻ څخه وېرېږي سره له دې چې ټولو ته معلومه ده چې الله ﷻ په قرآنکريم کې د رسول ﷺ سره وعده کړې ده چې ستا په شتون کې به ودوی ته عذاب نه ورکوم دې وعدې سره ـ سره بيا هم رسول الله ﷺ ته د سيلۍ او وريځې د راتګ په وخت کې به د تيرو قومونو عذاب ورپه ياد سو.

د رسول الله ﷺ په حال کې يو څه فکر کول پکار دي که تاسو وګورئ موږ هر وخت په ګناهونو کې اخته يو زلزلې او نورې ډول ـ ډول عذابونه وويني بيا هم د دې پرځای چې د الله ﷻ څخه وويريږو، توبې و باسو او لمونځونه وکړو بې ځايه تحقيقات شروع کړو.

۲- په تياره کښې د حضرت انس ﷺ عمل

---

(۱) درمنثور

(۲) سورة الاحقاف الاية (۲۴)

(۳) بيان القران

نضر بن عبد الله ﷺ فرمايي: د حضرت انس ﷺ په ژوند کي يوه ورځ دورځي تياره خوره سوه زه د حضرت انس ﷺ و حضور ته ورغلم او ورته ومي ويل: چي د نبي ﷺ په زمانه کي هم دا ډول شيان راتلل انس ﷺ راته وويل: د نبي ﷺ په زمانه کي چي به لږه هوا تېزه سوه مونږ به د قيامت څخه وېرېدو او په چټکۍ سره به و مسجد ته تلو.

يو بل صحابي ابو درداء ﷺ فرمايي: د رسول ﷺ دا عادت و چي کله به سيلۍ را والوته نبي ﷺ به و مسجد ته تشريف يو وړی.(۱)

فايده: په اوس وخت کي لوی ـ لوی مصيبتونه او بلا وي راځي بيا هم هيڅوک مسجد ته نه دي تللي عام خلک خو پرېږده بلکي خاصو خلګو هم دا کار نه دئ کړی خپله په زړه کي ددې سوال په جواب کي فکر وکړئ.

۳_ د لمر ترندي نيولو په وخت کي د رسول ﷺ عمل

د رسول الله ﷺ په زمانه کي د اصحابو کرامو سره دا فکر و چي رسول ﷺ به د لمر د ترندي نيولو په وخت کي څه کوي او دا به يې ويل: چي ددې کار څېړنه دي وسي. کله چي به لمر ترندي ونيوی اصحابانو مبارکانو به خپل کارونه پرېښودل په چابکۍ سره به را غلل همدا ډول د نوی عمر هلکان چي د غشي ويشتلو په تمرين به اخته وه په چابکۍ سره به را غلل څو وګوري چي رسول الله ﷺ څه کوي؟ رسول الله ﷺ به دوه رکعته د کسوف (د لمر ترندي نيولو) لمونځ ادا کړی او ډېر به يې لمونځ اوږد کړی دومره به يې اوږد کړی چي خلګ به بې هوښه پرېوتل په لمانځه کي به يې ژړل او فرمايل به يي: اې خدايه ﷻ! تا زما سره وعده نه وه کړي چي ستا په شتون کي به پر دوی عذاب نه راولم؟ او نه به په داسي وخت کي عذاب پرې راولم چي دوي په استغفار اخته وي؟ (يعني اې الله ﷻ! دا ترنده ليري کړې).

الله ﷻ په سورة الانفال کي د رسول ﷺ سره وعده کړې ده چي ته په دوی کې موجود يې پر دوی به عذاب نه راولم، نه په داسي وخت کي عذاب پرې راولم چي دوی په استغفار اخته وي ځکه الله ﷻ فرمايي:

وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنتَ فِيهِمْ ۚ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾ (۲).

---

(۱) جمع الفوائد

(۲) سورة الانفال الاية (۳۳)

ژباړه: الله ﷻ داسې نه دئ چې پر دوی عذاب راولي او حال داچې ته په دوی کې یې او نه الله ﷻ په عذاب کونکی دی حال داچې دوی استغفار ویونکي وي.

رسول الله ﷺ و خلګو ته داسې نصیحت وکړی: که چیرې لمریا سپوږمۍ ترنده ونیسي نو ووپرېږئ او د لمانځه و لوري ته هڅه وکړئ زه چې کوم څه کوم د آخرت حالات وینم که تاسو ته دا حالات معلوم سي نو خندا به کمه کړی او ژړا به ډېره کړی کله چې مو داسې حالات (دلمر او سپوږمۍ ترنده) و لیدل لمونځ کوئ، دعا کوئ او صدقه ورکوئ.

۴- نبي کریم ﷺ ټوله شپه په ژړا تېرول

رسول الله ﷺ یو ځلي ټوله شپه په ژړا تېره کړه او ترسهاریې په لمانځه کې د آیات وایه:

إِن تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ ۖ وَإِن تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنتَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١١٨﴾ (١)

ژباړه: (اې خدایه!) که ته دوی په عذاب کړې (ستا اختیار دئ)، دوی ستا بنده ګان دي (مالک اختیارلري چې خپلو بندګانو ته دګناه په بدل کې سزا ورکړي) او که ته دوی ته مغفرت وکړې (نو هم ستا اختیار دئ) بېشکه ته، هم ته غالب یې او د حکمت څښتن یې (معافي به دي د حکمت موافق وي) (٢)

د امام ابو خنیفة رحمة الله علیه په اړه راغلي دي چې یوه شپه یې ټوله لاندینی آیات په لمانځه کې لوستي او ژړل یې:

وَٱمْتَٰزُوا۟ ٱلْيَوْمَ أَيُّهَا ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿٥٩﴾ (٣)

ژباړه: جلا سئ اې مجرمانو! نن ورځ (په دنیا کې خو تاسو او سپېڅلي خلګ ګډ اوسېدلاست)

د قیامت په ورځ به مجرمان جلاوي او سپېڅلي خلګ به جلا وي د الله ﷻ دغه حکم چې سړی واوري هر څومره چې سړی وژاړي لږ ده ځکه نه ده معلومه چې مور به د مجرمانو په ډله کې یو او که به د سپېڅلو خلګو په ډله کې یو.

---

(١) سورة المائده الاية (١١٨)

(٢) بیان القران

(٣) سورة یسین الاية (٥٩)

www.Hamnedia.com

۵- د الله ﷻ څخه د حضرت ابوبکر ﷺ وپره

د ټولو اهل سنتو په اتفاق سره حضرت ابوبکر ﷺ د انبیاوو نه پرته تر ټولو انسانانو غوره انسان دئ او دده مبارک جنتي کېدل یقیني دي پخپله رسول ﷺ د جنتي کېدو زیری ورکړی دئ بلکي د جنتیانو د یوې ډلې سردار یې ښودلی دئ، او د جنت د ټولو دروازو څخه یې د بلنې زیری ورکړی دئ او دایې هم فرمایلي دي چې زما په امت کښې به تر ټولو لومړی حضرت ابوبکر صدیق ﷺ جنت ته داخلیږي دده مبارک ددومره فضلیتو سره ـ سره بیا هم د الله ﷻ څخه دومره وپرېدئ چې ویل به یې : کاشکي زه درخته وای چې پرې سوي وای کله به یې ویل : ارمان چې زه هم وانبه وای چې یو حیوان خوړلی وای او کله به یې ویل ارمان چې زه د یو مؤمن انسان د بدن وېښته وای.

یوه ورځ ده مبارک یو باغ ته تشریف یوړی یو حیوان یې ناست ولیدئ سوړ اسویلی یې و کښې او حیوان ته یې وویل : ته څومره په خوند خوړل او څیښل کوې ، د درختو په سایو کي ګرځې او پر تاباندي د اخرت هیڅ حساب او کتاب نسته ارمان چې ابوبکر هم ستا په څېر وای یعني دایي دالله ﷻ دوپري خوښه وه چې حیوان وای .(۱)

ربیعه اسلمي ﷺ فرمایي : یوه ورځ زما او د حضرت ابوبکر ﷺ په منځ کي څو خبري زیاتي سوې ده مبارک ماته یو سخت لفظ ووایه چې پرما ښه ونه لګېدئ ژر یې فکر بدل سو او راته وې ویل ته هم هغسي بل لفظ ماته ووایه چې بدله خلاصه سي او آخرت ته شي پاته نسي ما دویلو څخه انکار وکړی ، ده مبارک را ته وویل چې ووایه که یې نه وایي زه نبي ﷺ ته ورځم او عرض به ورته وکړم ما پدې جواب سره هم د ویلو څخه انکار وکړی ، دی ولاړسو او دولاړی پدغه وخت کي د بنو اسلم د قوم څخه څه خلګ راغله او وې ویل : دا عجیبه خبره ده چې خپله یې هم زیاتی کړی دئ او هم رسول الله ﷺ شکایت کوي مادې خلګو ته وویل تاسو دغه سړی پېژندلی دئ دا څوک دئ ؟ دا ابوبکر صدیق ﷺ دئ که دی خوابدی سي نو د الله ﷻ نازولی رسول ﷺ به له ماڅخه خوابدی سي او د نازولي رسول ﷺ په خفګان سره الله ﷻ ناراضه کېږي که الله ﷻ راڅخه ناراضه سي نو بیا د ربیعه په هلاکت کي څه شک سته؟ ربیعه ﷺ فرمایي : ددې څخه وروسته زه د رسول ﷺ و حضور ته حاضر سوم او قصه مي ورته

---

(۱) تاریخ الخلفاء

وکړه نبي ﷺ و فرمایل: ښه دي وکړه تاته جواب او بدله اخیستل پکار نه و مګر د هغه په بدله کښې داسي وو ایه چي ابوبکره ! تا دي الله ﷻ معاف کړي.

فایده: داد حضرت ابوبکر صدیق ﷺ د الله ﷻ دوېړي لږ خبره وه و حضرت ابوبکر صدیق ﷺ ته بدله اخیستل دومره قدر او ارزښت درلودئ چي لومړی یې و ربیعه ﷺ ته خپله خواست وکړی او بیایې د نبي ﷺ په واسطه ددې اراده وکړه چي ربیعه ﷺ بدله واخلي ننه مونږ او تاسو په سلګو نو خبري یو او بل ته کوو او ددې فکر هم په ذهن کي نه راځي چي په آخرت کي به ددې خبرو بدله اخیستل کېږي او یا به حساب او کتاب راسره کېږي.

٦- د حضرت عمر ﷺ حالت او دَحَرَه واقعه

حضرت عمر ﷺ به زیات وخت یوه کڅوړه واخیسته او وبه یې ویل ارمان چي زه دا کڅوړه وای کله به یې ویل ارمان چي زه خپلي مور نه وای زېږولی یوه ورځ یو سړی ورته راغلی او ورته وې ویل: فلانکی سړی پر ماظلم کوي تاسو راسره ولاړ سئ د هغه څخه زما بدله راواخله ده مبارک هغه سړی په یوه دوره وواهه او ورته وې ویل کله چي زه د کار د پاره کښېنم ته نه راځي او کله چي زه په نورو کارونو اخته سم نو ته راسې او راته وایې چي بدله راواخله، هغه سړی ولاړی، ده مبارک دستي یو سړی پسي ولېږه او هغه یې راوغوښتی او دوره یې په لاس ورکړه ورته وې ویل اې سړیه! ته ما وهلی یې اوس ته زما څخه بدله واخله هغه سړی ورته وویل ماته د الله ﷻ لپاره بخښلی یې.

حضرت عمر ﷺ کورته تشریف یووړی دوه رکعته نفل یې ادا کړه بیایې خپل ځان ته وویل :اې عمره ! ته کښته وې الله ﷻ لوړ کړې ، ته ګمراه وې الله ﷻ هدایت درکړی، ته ذلیل وې الله ﷻ عزت درکړی بیایې د خلګو پاچا جوړ کړې اوس تاته یو سړی راځي او درته وایي چي زما د ظلم بدله راواخله ته یې په دوره وهې سبا به د قیامت په ورځ خپل رب ته څنګه جواب وایي ده مبارک په دغه ډول تر ډېره وخته پوري پرځان ملامتي ویل.(۱)

د حضرت عمر ﷺ مریی (غلام) حضرت اسلم ﷺ وایي : زه یوه ورځ د حضرت عمر ﷺ سره (حَرَه ـ۲) نو مي ځای ته تلم یو ځای مي په یو ځنګل کښي اور تر سترګو سو حضرت

---

(۱) اسد الغابة

(۲) مدینې ته نژدې د یو ځای نوم دی

عمرؓ وفرمایل: ښایي دا یو قافله وي چې د شپې په وجه به ښار ته نسوای تلای د ښار دباندې به پاته سوې وي راځه چې پوښتنه پرې وکړو او ددوی د نن شپې د حفاظت انتظام وکړو هلته چې ورسېدو ومولیدل چې یوه ښځه ناسته ده څو کوچني اولادونه ورسره دي ژاړي او چغې وهي یو دیګ پر نغرې پروت دئ د اوبو ډک دئ لاندې اور ترې بلیږي مور سلام ورته ووایه اودنژدې ورتلو اجازه مو ځني واخیسته حضرت عمرؓ پوښتنه ځني وکړه چې دا کوچنیان ولي ژاړي؟ ښځې ورته وویل: ډېر وږي سوي دي د لوږې له امله ژاړي ده مبارک بیا پوښتنه ځني وکړه چې په دیګ کښې څشي دي؟ ښځې ورته وویل دا دیګ مي دکوچنیانو د خوشحاله کولو لپاره د اوبو ډک کړی اوپر اور مي ایښې دئ چې ددوی زړونه پرې ډاډه سي او وښده سي ، ښځې زیاته کړه چې زما او د امیر المومنین عمرؓ په منځ کښې به الله ﷻ فیصله کوي چې زما ددې ستړي حال څخه ځان نه خبروي حضرت عمرؓ په ژړا سو او وې ویل الله ﷻ دي پر تا رحم وکړي عمر ستا د حال څخه څه خبر دئ ؟ ښځې وویل هغه زمونږ امیر جوړ سوی دئ او زمونږ د حال څخه ځان نه خبروي اسلمؓ وایي چې زه حضرت عمرؓ د ځان سره بېرته بوتلم او په یوه ګونۍ (بورۍ) کښې یې د بیت المال څخه څه اوړه، خورماوي، وازګه، څه کالي او څه پیسې واچولې ګونۍ یې ښه ډکه کړه ماته یې وویل چې دا زما پر ملا باندې کښېږده ما ورته وویل زه به یې یوسم ده مبارک راته وویل: یا زما پر ملا باندې یې کښېږده، دوه درې واره مي تینګار وکړی چې زه به یې یوسم ده نه راسره منل آخر ده راته ویل ایا د قیامت په ورځ زما بار ته پورته کولای سې ؟ ماورته وویل : یا نه یې سم پورته کولای ده مبارک راته وویل نو دا به هم زه پورته کوم ځکه چې د قیامت په ورځ پوښتنه زما څخه کیږي ، آخر زه مجبوره سوم چې ګونۍ دده پر ملا باندې کښېږدم ،حضرت عمرؓ په ډېره چابکۍ سره د ښځې و ځای ته تشریف یووړی زه هم ورسره وم هلته چې ورسېدو ده مبارک په پخپل لاس په دیګ کښې څه اوړه، څه وازګه او خورماوي ودیګ ته واچولې او ددیګ لړل یې شروع کړه ، د نغرې اوریې پخپله پوه کاوه اسلمؓ وایي دده مبارک دږیري څخه دود وتل ماولیدل اخر دا چې ډېره یې په دود توره سوه ددې څخه وروسته یې پخپل مبارک لاس ددیګ څه خواړه راویسته او په هغه کوچنیانو یې وخوړل هغه ښه ماړه سوه په خندا او لوبو اخته سوه او کوم څه چې پاته سوه هغه یې ددوی د بل وخت لپاره وروسپارل ښځه هم ډېره خوشاله سوه اووې ویل الله تعالی ﷻ دي تاته د خیر بدله درکړي ته ددې وړیې چې د عمرؓ پر ځای باندې خلیفه سي .(ښځې داخبره له دې امله وکړه)چې ښځې دی نه پېژانده چې امیر المومنین دئ ، عمرؓ دې ته تسلي ورکړه او ورته وې ویل کله چې ته خلیفه

ته ورسي مابه هلته پيدا کړي عمر رضي الله عنه ددوی څخه لږ لږي پر مځکه کښېناستی د لږ ناستي وروسته روان سو او وې ويل: زه له دې وجهي څخه کښېناستم چي مادغه کوچنيان په ژړا ليدلي وه زما زړه و غوښتل چي لږ ساعت يې په خندا هم وويني.(۱)

حضرت عمر رضي الله عنه د سهار په لمانځه کښې زيات وخت سوره کهف، طه او داسي نور لوی ـ لوی سورتونه لوستل او دومره به يې ژړل چي اواز به يې تر څو صفونو پوري رسېدئ يوه ورځ يې د سهار په لمانځه کښې سورة يوسف لواسته کله چي دې ځای ته راورسېدئ :قَالَ إِنَّمَآ أَشۡكُواْ بَثِّي وَحُزۡنِيٓ إِلَى ٱللَّهِ وَأَعۡلَمُ مِنَ ٱللَّهِ مَا لَا تَعۡلَمُونَ ﴿٨٦﴾ (۲) نو د ژړا له وجهي يې اواز بند سو تر خولې يې بڼغ نه خاتی.

کله به د تهجد په لمانځه کښې په ژړا پرېوتی او ناجوړه به سو.

فايده: داد الله ﷻ د وېرې څخه د هغه چا حالت دئ چي د نامه څخه يې لوی ـ لوی پاچاهان وېرېدل او رپېدل نن ورځ يعني ديارلسنيم سوه کاله وروسته يې هم دبدبه، شان او شوکت منل سوی دئ، نن يو پاچا نه، حاکم نه بلکي يو کوچنی آمر هم د خپل رعيت سره داسي معامله نه کوي.

۷- د حضرت عباس رضي الله عنه نصيحت

وهب بن منبه رحمة الله عليه فرمايي: د حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه د سترګو ديد لمنځه ولاړی يوه ورځ ما کعبې شريفي ته بوتی هلته چي ورسېدئ د يو ډلي خلګو څخه د جګړې اواز راتلی ماته يې وويل ما دغه طرفته بوزه نو ماهلته بوتی ده مبارک درسېد و سره سم سلام ووايه هغو خلګو دده څخه د کښېناستلو غوښتنه وکړه ده انکار وکړی او وې فرمايل تاسو ته معلومه نه ده چي د الله ﷻ د خاصو بنده ګانو ډله هغه خلګ دي چي د الله ﷻ د وېرې څخه خاموشه وي حال داچي هغه خلګ نه عاجزه او نه ګونګيان وي بلکي ښه پاکي خبرې کوونکي وي، ويونکي وي، پوهه لرونکي وي خو د الله تعالي ﷻ لوی ذکر ددوی زړونه حيران کړي وي ددغه وجهي څخه يې زړونه مات وي او ژبې يې خاموشه وي کله چي دوی ته

---

(۱) اشهر مشاهير منتخب كتر العمال

(۲) سورة يوسف الاية (۸٦)

په دغه حالت کې پوخوالی پیدا سي نو نېک کارونه په چابکۍ سره کوي. (اې خلګو ! ښه کسان خو داسي وي لکه چې ومي ویل) نو تاسو و لي دومره لېري سوي یاست ؟ یعنې اوازونه مو پورته کړي دي .

وهب بن منبه رحمۃ اللہ علیہ فرمایي ددې څخه وروسته ما دوه کسان هم یو ځای ونه لیدل.

فایده: حضرت عبد اللہ بن عباس رضی اللہ عنہ به د اللہ جل جلالہ د ویري څخه دومره ژړل چې هروخت به یې په مخ کي داوښکو دبهېدو له امله دوې نښې د نالو په څېر معلومي وي .

په پورتنۍ قصه کښې عبد اللہ بن عباس رضی اللہ عنہ د نیکو کارونو لپاره یوه اسانه تګلاره وښودل هغه دا چې هر څوک د اللہ جل جلالہ د لویي فکر وکړي د هغه لپاره هر ډول نېک کار اسانه وي او بیا هغه یقناً د اخلاصه ډک وي که مور په شپه او ورځ کښې یعنې ۲۴ ساعته کښې په دغه ډول یولږ فکر وکړو نو دغه ګران کار دی ؟

۸- د تبوک په سفر کښې د ثمودیانو په کلي تېرېدنه

د تبوک غزا یوه مشهوره غزا ده او د رسول ﷺ وروستۍ غزا ده کله چې رسول اکرم ﷺ ته خبر ورکړل سو چې د روم پاچا پر مدینه منوره د حملې کولو اراده لري یو لوی لښکر ورسره دئ او د شام پر لاره مدینې ته راځي نو رسول اللہ ﷺ د هجرت په نهم کال د خدای تعالي (رجب) د میاشتي پر پنځمه د پنج شنبې په ورځ د روم د پاچا مقابلې ته د مدینې منورې څخه روان سو لکه څرنګه چې سخته ګرمي وه او مقابله هم ډېره سخته وه لدې و جهې نبي ﷺ صفا اعلان وکړی چې د روم د پاچا مقابلې ته ځو تیاري وکړی ، نبي ﷺ پخپله ددې کار لپاره چنده کول شروع کړل دا هغه غزا ده چې حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ خپل د کور ټول سامان ددې جګړې لپاره راوړی او کله رسول اللہ ﷺ ورته وویل چې اې ابوبکر صدیق ! د کور خلګو ته دي یو شی پرېښودئ حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ ورته وویل : چې د کور د خلګو لپاره مي اللہ جل جلالہ او ده د رسول ﷺ دنوم برکت او ددوی رضا او خوشحالي پرېښودل، حضرت عمر رضی اللہ عنہ ددې غزاء لپاره د خپل کور نیم سامان راوړی چې قصه به یې په شپږم باب څلورم شمېره کښې راسي، حضرت عثمان غني رضی اللہ عنہ د دریمي حصې د جنګیالیو سامان ورکړی همدا ډول هر مسلمان تر خپل توان زیات شیان راوړل لکه څرنګه چې په عمومي ډول مسکنت زیات وو نو لس ـ لس کسان به پریوه اوښ باندې په وار سره سپرېدل له همدې امله ددې جنګ و جنګیالیو ته جیش

www.Hammadia.com

العسرة (د سختۍ لښکر) ویل سوی دئ. دا جګړه ډېره سخته وه او سفر هم ډېر لیرې و ګرمي هم زیات وه دومره ګرمي وه چې په دغه وخت کښې د مدینې منورې د خرما و باغونه پاخه ولاړوه حال دا چې د مسلمانانو لپاره د ټول کال د رزق د جمع کېدو وخت و دا په حقیقت کښې د الله ﷻ سخت امتحان و دیوې خوا د الله تعالي څخه وېره وه او د نبي ﷺ امر و چې د تللو پرته بله لار نه وه د بلي خوا د ټول کال رزق له منځه تلل و ځکه ټولي درختي پخې وي هغه ټولي بې سرپرسته پاتېدې خو د دې ټولو سختو تکلیفونو سره د الله ﷻ وېره پردوی مبارکانو باندې غالبه سول او د رسول الله ﷺ سره روان سول یوائې منافقان، معذورین، ښځې، کوچنیان او هغه کسان پاته سول چې په مدینه کې ورته اړتیا وه او یا داسې کسان پاته سول چې د دوی لپاره سپرلۍ نوې د ژړا په حالت کښې پاته سول الله ﷻ یې په اړه ایات نازل کړی:

وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ إِذَا مَآ أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَآ أَجِدُ مَآ أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوا۟ وَّأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ ٱلدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا۟ مَا يُنفِقُونَ ﴿٩٢﴾ (۱)

دیادونې وړ ده چې درې کسان د ضرورت پرته پاته سول چې قصه به یې وروسته راسي کله چې رسول ﷺ او اصحاب رضي الله عنهم د ثمودیانو پر کلي تېرېدل نو نبي ﷺ خپل مخ مبارک په لمن پټ کړی او اوښه یې تېزه کړه اصحابو کرامو رضي الله عنهم ته یې امر وکړی چې پر دې ځای په تېزۍ سره تېر سئ، د ظالمانو په کلي کښې په ژړا تېر سئ او په دې وېره تېر سئ چې خدای مکړه هغه عذاب پر تاسو نازل نسي کوم چې پردوی نازل سوی دئ. (۲)

فایده: د الله تعالي خوږ او نازولی بنده او ددې سرتیري دوستان چې د خپلي قربانۍ ثبوت ورکوي په دغه ځای کښې په تېزۍ سره تېریږي او رسول ﷺ په ژړا د تلو حکم ورکوي چې خدای مکړه هغه عذاب پردوی نازل نسي (کوم چې پر ثمودیانو نازل سوی و) زموږ حال وګوره په کوم کلي کښې چې زلزله وسي د هغه ځای څخه دسیل ځای جوړوو، دوران سوو ودانیو وسیل ته ورځو ژړا خو څه کوي بلکي په زړه کښې د ژړا فکر لا نه کوو.

۹- په تبوک کښې د حضرت کعب رضي الله عنه غیر حاضري او د هغه توبه

(۱) سورة التوبة الاية (۹۲)
(۲) اسلام، خمیس

د تبوک په غزا کښې د معذورانو څخه پرته د اتیاوو څخه زیات منافقان د انصارو څخه وه چې په جنګ کې یې ګډون نه و کړی په دغه پیمانه د کلو او صحراو خلګ هم وه ، ددې څخه علاوه یوه لویه ډله د باندنیو خلګو څخه داسې وه چې خپله هم په غزاء کښې نه وه تللي او نورې هم منعه کول لکه چې الله ﷻ ددوی بیان داسې کوي :

لاتَنفِرُوا فِي الحَر .

ژباړه: (منافقانو به نورو خلګو ته ویل :) په ګرمۍ کښې مه وځئ.

یعنې دوی به خلګ منعه کول چې سخته ګرمي ده مه ځئ او حال دا چې الله ﷻ فرمایي ددوزخ د اور ګرمي ډېره سخته ده.

ددغه خلګو څخه علاوه درې ریښتني پاخه مسلمانان هم وه چې د قوي عذر څخه پرته په جنګ کښې نوه شریک سوی یو کعب بن مالک ﷺ، دوهم هلال بن امیه ﷺ او دریم مراره بن ربیعه ﷺ دا درې سره مبارک اصحابان د نفاق د عذر په وجهه نوه پاته سوي بلکي خوشحالي یې د پاته کېدو سبب سو .

کعب ﷺ خپل حالات په تفصیل سره بیانوي وروسته به راسي، د مراره بن امیه ﷺ باغ ښه د میوو ډک و فکر یې وکړی چې که چیرې زه ولاړ سم نو ټوله میوې به ضایع سي زه تل په غزاو کښې شریک سوی یم که دا ځل نسم ولاړ نو څه پروا لري ددغه وجهې څخه پاته سو خو کله چې په حقیقت پوه سو نو دباغ ټولي میوې یې د الله ﷻ په لاره کښې صدقه کړي ځکه دغه میوې دده د پاته کېدو سبب ګرځېدلي وې.

دهلال ﷺ اولادونه او خپلوان یو خواته تللي وه نابېره په دغه وخت کښې سره جمع سول ده هم دا فکر وکړی چې زه تل په غزاو کښې شریک سوی یم که دا ځل شریک نسم نو څه تاوان لري کله چې په حقیقت پوه سو نود زړه له درده یې د ټولو قریبانو سره د اړیکو پرېکولو اراده وکړه ځکه دغه اړیکي دده د پاته کېدو سبب ګرځېدلي وي.

د حضرت کعب ﷺ قصه په احادیثو کې زیاته راغلېده خو دی مبارک خپل حالت په تفصیل سره داسې بیانوي : زه د ټولو غزاو په وخت کې دومره شتمن نه وم لکه د تبوک د غزا په وخت کې چې شتمن وم ما پدغه وخت کې دوې اوښاني درلودې او بل هیڅ وخت زه ددوو اوښانو مالک سوی نه وم.

د نبي ﷺ عادت داو چې هر چیرې به یې د جنګ اراده وکړه نو د جنګ د ځای معلومات به یې نه ورکاوه بلکي د نورو اړخونو حالات به یې پوښتل څرنګه چې د تبوک په غزاء کښې ګرمي ډېره وه، سفر هم لیرې و او ددښمن دلښکر شمېر هم زیات و نو ځکه یې په ښکاره

اعلان وکړی تر څو خلګ تیاري وکړي همدا وجهه وه چې د نبي ﷺ یو لوی شمېر مسلمانانو نومونه ثبت کړه آن تر دې چې د نومونو لیکل یې مشکل سو که چا غوښتي وای چې ځان پټ کړي نو د خلګو د ډېروالي له امله یې ځان په ډېره اسانۍ سره پوټو والای سوای کعب ﷺ وایي پدغه وخت کي میوې بیخي پخې وي ما به سهار د سفر د سامان دتیارولو اراده وکړه خو ما ښام به سو هیڅ قسم تیاري به مي نه وکړه مګر ما په خپل زړه کښي دا فکر کاوه چې زما سره هر څه سته که زه پخه اراده وکړم نو ژربه وسي تر داسي وخته چې نبي کریم ﷺ روان سو او مسلمانان ورسره روان سوه زما د سفر سامان تیار نسو بیا به مي هم دا فکر کاوه چې په یوه یا دوې ورځو کښي به ځان تیار کړم وربه سم پدغه ډول مي نن او سبا ته کول تر داسي وخته چې دنبي ﷺ هلته د رسېدو وخت ډېر نژدې سو هغه وخت مي هم کوشش کاوه خو سامان مي تیار نسو پدغه وخت کي چې ما په مدینه منوره کي شاوخوا وکتل نو یوازي به مي هغه کسان تر سترګو کېدل چې د نفاق داغ به پرې لګېدلی و او یا به معذوره وه ، نبي ﷺ چې تبوک ته ورسېدی پوښتنه یې وکړه چې کعب ﷺ نه معلومیږي څه پېښه ده یو ملګري وویل : اې د الله رسوله ! هغه خپل مال او ښکلا مست وګرځاوه حضرت معاذ ﷺ دغه کس ته وویل : غلطه خبره دي وکړه مونږ ته چې څومره معلومات سته هغه ښه سړی دئ نبي ﷺ چوپ سو هیڅ یې ونه ویل تر داسي وخته چې د څو ورځو وروسته ما درسول الله ﷺ د ببر ته راتلو خبر واورېدئ نو ډېر غمجن او فکرمن سوم په زړه کښي به مي ددرواغو عذرونه راتلل چې دنبي ﷺ د درد (غصې) څخه به ځان په خلاص کړم بیا به د بخښي خواست ځني وکړم پدې اړه مي د خپلې کورنۍ د هر پوه سره مشوره کول بالاخره په زړه کښي مي دا پرېکړه وکړه چې د ریښتیا پرته مي بل شی نسي خلاصولای نو مي ټینګه اراده وکړه چې نبي ﷺ ته به ریښتیا وایم ، د نبي ﷺ مبارک عادت دا و چې کله به یې د سفر څخه تشریف راوړی نو لومړی ځل به یې مسجد ته تشریف یووړی او هلته به یو لږ وخت و اوسېدئ چې د خلګو سره ملاقات وکړي ، رسول الله ﷺ د تبوک څخه د راتګ پر وخت د خپل عادت سره سم مسجد ته ولاړی منافقان به ورته راتلل د درواغو عذرونه به یې ورته ویل او قسمونه به یې ورته اخیستل نبي ﷺ به د هغو ښکاره حال قبلاوه او پټ حال به یې الله ﷻ ته سپاری پدغه وخت کي زه حاضر سوم او سلام مي ووایه نبي ﷺ د خوابدتیا په ډول مسکۍ سو او اعراض یې را څخه وکړی ماته یې هیڅ توجهه ونه کړه ما ورته وویل : اې د الله رسوله ! تاسو زما څخه مخ واړوه په الله تعالي دي مي قسم وي چې نه زه منافق یم او نه مي په ایمان کي شک سته ده مبارک راته وویل : دې خوا ته راسه زه ورنژدې سوم او کښېناستم نبي ﷺ راته و فرمایل : کوم شی د تلو څخه منعه کړی

وې؟ آياتا او ښاني نه وي رانيولي؟ ما ورته وويل: اې د الله رسوله! که ستا پر ځای د يو بل شتمن سړی سره مخامخ وای نو زما دايقين دئ چې دهغه قهر څخه به مي په يوه مناسب عذر ځان خلاص کړی وای ځکه الله ﷻ ماته د خبرو کولو طريقه را زده کړې ده خو ستاسي په اړه ماته معلومه ده چې که چيرې نن تاسو په درواغو راضي کړم نو الله ﷻ به را څخه ناراضه سي او که پاک ريښتيا درته ووايم تاسو به راته په غصه سی خو نژدې دی چې الله ﷻ به ستاسو خفګان ليرې کړي نو ځکه زه ريښتيا درته وايم حقيقت دا و چې قسم په الله ﷻ ما هيڅ عذر نه درلودئ او څومره چې زه په اوس وخت کې فارغ او طاقتمن وم ددې څخه مخکې هيڅ وخت نه وم سوی، نبي ﷺ راته وفرمايل: ريښتيا دي وويل بيا يې راته وويل چې ولاړ سه فيصله به الله ﷻ کوي زه ددغه ځای څخه ولاړ سوم زما د قوم خلګو پرما ملامتي وويل: چې تاددې څخه مخکې هيڅ ګناه نده کړې که چيرې تا عذر ويلی وای نبي ﷺ به ستاسو لپاره د بخښنې خواست کړی وای د نبي ﷺ استغفار ستا لپاره بس و ما ددوی څخه و پوښتل چې آيا داسي يو بل څوک سته چې داسي معامله ورسره سوي وي خلګو راته وويل: دوه نور کسان سته و نبي ﷺ ته يې داسي خبري وکړې لکه تاچې وکړې او نبي ﷺ داسي جواب وکړی لکه تاته چې يې درکړی يو هلال بن اُميه رضی الله عنه او دوهم مراره بن ربيع رضی الله عنه دی. کعب رضی الله عنه فرمايي: ما دوه نور نېکان کسان وليدل چې بدريان هم وه (يعني دبدر په غزا کې يې ګډون هم کړی و) زما په برخليک راسره شريک وه نبي اکرم ﷺ زمونږ ددرو سره وو سره د خبرو منعه وکړه چې هيڅوک به زمونږ سره خبري نه کوي.

داقانون دئ چې هغه چاته څوک غصه کوي چې د هغه سره يې اړيکي زياتي وي او مينه ورسره لري، زورونه وهغه چاته ورکول کيږي چې په هغه کې اهليت وي د چاسره چې داسي استعدادنه وي هغه ته نه څوک غصه کوي او نه زورونه ورکوي همدا وجه وه چې نبي ﷺ د منافقينو پر ځای و دوی درو ته په غصه سو ځکه په دوی کې اهليت موجود و. کعب رضی الله عنه فرمايي: خلګو زمونږ سره خبري پرېښودې ګويا زمونږ دنيا بدله سوه آن تر دې چې پر مونږ باندې فراخه ځکه تنګه معلومېده ټول خلګ پردي سوه هيچا خبري نه راسره کولې او که خدای مه کړه رسول الله ﷺ وفات سي نو تر پايه پوري به خلګ زما سره خبري نه کوي او د مرينې پر مهال به څوک د جنازې لمونځ نه راکوي ځکه د نبي ﷺ دامر خلاف هيچا کار نه سوای کولای زمونږ دغه حال تر پنځو سو وروځو پوري و زما دوه ملګري دپيل څخه په کور کې پټ ناست وه زه په دوی کښې يو څه قوي وم ګرځېدم را ګرځيدم او په لمانځه کښې مي ګډون کاوه خو زما سره به هيچا خبري نه کولې. د نبي ﷺ مجلس ته به ولاړم سلام به مي

واچوی او په ډېره غور به مي د نبي ﷺ و شونډانو ته کتل چې د جواب لپاره شونډان ښوري که یا دلمانځه وروسته به نبي ﷺ ته نژدې ودرېدم پاته لمونځ به مي کاوه او نبي ﷺ ته به مي پټ-پټ کتل چې هغه مبارک ماته ګوري که یا کله چې به زه په لمانځه مشغول سوم نو نبي ﷺ به ماته کتل او کله چې به زه نبي ﷺ متوجه سوم هغه به زما څخه مخ واړوی او اعراض به یې وکړی په همدې ترتیب مسلمانانو زما سره ګذاره کول آخر پر ما کړی، تنګه سوه او پرما د مسلمانانو خبري نه کول ډېر درونډ تمام سو یوه ورځ د ابوقتاده رضي الله عنه پر دهوالې وختم ابوقتاده رضي الله عنه په قرابت کي زما د اکا زوی و او زما سره یې ډیري اړیکي درلودې نو سلام مي ورته ووایه ابوقتاده رضي الله عنه جواب نه راکړی بیامي دوهم ځل سلام ورته ووایه بیا یې جواب نه راکړي دریم ځل مي بیا سلام ورته ووایه ده مبارک راته وویل: الله ﷻ او دهغه رسول ﷺ ښه پوهیږي ددې خبري په اوږدو سره مي د سترګو څخه اوښکي روانې سوې او بېرته ولاړم د څو ورځو د تېرېدو وروسته د مدینې بازار ته ولاړم که مي کتل یو عیسایي قبطي د غلي خرڅولو لپاره راغلي دئ او د کعب رضي الله عنه په نامه پوښتنه کوي مسلمانانو زما و خواته اشاره وکړه نوموړي عیسایي زما وخواته راغلی او د شام د پاچا غسان خط یې ماته راکړی په خط کي لیکلي وه: مونږ خبرسوی یو چې ستاسو پیغمبر پر تا ظلم کړی دئ الله ﷻ به دي ذلت څخه وساتي ته زما وخواته راسه موږ به دي مرسته او ملاتړ وکړو (داد دنیا قانون دئ چې مشر دکشرانو دادب او تربیې لپاره کشرانو ته زورونه ورکوي نو مخالف څوک یې کوشش کوي ترڅو بلي خواته یې ولمسوي او تربیه یې ضایع کړي آخریې خیر خوا جوړ سي) کعب رضي الله عنه فرمایي: ماچې خط ولوستئ (انا لله) مي وویل چې زما حالت اوس ترداسي اندازې رارسېدلی دئ چې کافر اوس زما طمعه کوي او زما داسلام څخه د اوښتلو پلانونه جوړوي.

دا خو زه په یو بل غم اخته سوم خط مي راواخیستی یو تنور ته مي واچوی وروسته رسول الله ﷺ ته را غلم او عرض مي ورته وکړی چې اې د الله ﷻ رسوله! ددا اعراض او خوابدیا له وجهې زما دغه حالت دئ چې اوس کافران وماته طعمه کوي په دغه وخت کي څلوښت ورځې پوره سوي وې چې د نبي ﷺ قاصد راغلی او ماته یې وویل: چې خپله ښځه د ځان څخه جلا کړه ما ورته وویل: ایازه خپله ښځه طلاقه کړم؟ هغه راته وویل: یا بلکي بیلتون غوره کړه ما خپلي ښځي ته وویل: چې د پلار کره ولاړه سه تر هغه وخته پوري چې زما په اړه الله ﷻ فیصله کوي همدا ډول زما دوو ملګرو ته هم د یو قاصد په واسطه د رسول ﷺ پیغام ورسول سو د هلال بن امیه رضي الله عنه میرمن و رسول الله ﷺ ته حاضره سوه او خواست یې ځني وکړی چې هلال سپین ږیری دئ که زه ولاړه سم نو دده د خدمت څوک به نه وي که یې د حال او احوال

www.Hammadra.com

معلومولولپاره څوک نه وي نو هلال به مړ سي رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: پروانه کوي مګر پام کوه چې کورواڼي ونه کړئ ښځي ورته وويل: چې هغه ددې نه دئ دا قصه چې پښښه سوې ده هغه په ژړا اخته دئ. کعب ﷺ فرمايي: ما فکر وکړی که زما ميرمن د هلال ﷺ د ميرمني په شان د رسول الله ﷺ څخه اجازه واخلي نو کيدای سي چې ماته هم اجازه راکړي بيا به مي فکر وکړی چې هغه خو سپين ږيری و زه خو ځوان يم ګوره چې ماته څه جواب راکړي نو دلاوري به مي نسوای کولای آخر دا چې لس ورځي نوري تيري سوې چې زمونږ سره چا خبري نه کولې يعني پوره پنځوس ورځي پوره سوې يوه ورځ مي د سهار لمونځ پر خپل بام وکړی ډېر غمجن ناست وم مځکه پر ما ييخي تنګه وه او ژوند مي بيخي په تکليف و چې نابيره د سلع د غره د څوکي څخه يو اواز کونکي په لوړ ږغ وويل: اې کعبه! تاته دي خوشخبري وي! ما چې دا اواز واورېدئ دستي پر سجده سوم او د ډېري خوشالۍ څخه په ژړا سوم دومري پوه سوم چې تنګي ليري سوې ده. رسول الله ﷺ د سهار د لمانځه وروسته زمونږ د معافی اعلان کړی و په دې ډول چې يو سړی ته يې وفرمايل چې غره ته وخېژه او په زوره اعلان وکړه، دغه اعلان ما ترټولو مخکې واورېدئ ددې څخه وروسته يو سړی پر آس سپور ماته راغلی او زيری يې راکړی ماهم اغوستي کالي وکښل او زيري ورکونکي ته مي ورکړه، قسم په الله ﷻ چې په دغه وخت کې ما ددغه جامو * پرته نوري جامې نه درلودې بيا مي ديو چا څخه کالي وغوښتل وامي غوستل.

درسول الله ﷺ و حضور ته ورغلم همدا ډول زما هغه نورو ملګرو ته هم خلګو زيری يووړی کله چې زه نبوي مسجد ته حاضر سوم نو حاضر خلک په چابکۍ زما وخواته راغلل مبارکۍ يې راکولې د ټولو څخه مخکې ابو طلحة رضي الله عنه راوړاندې سو چې تل به مي ياد وي.

کعب رضي الله عنه وايي کله چې زه د رسول ﷺ دربار ته ولاړم نبي ﷺ ته مي سلام ووايه رسول ﷺ خوشاله او خندونکی و د خوشالۍ رڼا يې په مخ کې برېښيدل رسول الله ﷺ چې به خوشاله و نومخ به يې د سپوږمۍ په څېر برېښېدئ ما ورسول الله ﷺ ته عرض وکړی چې اې دالله ﷻ رسوله! زما د توبې پوره والی دادئ چې زما ټوله جاييداد به د الله ﷻ د رضا لپاره په صدقه کې ورکوم ځکه دغه مال زما ددومره غم او مصيبت سبب وګرځېدئ رسول الله ﷺ راته وويل: چې ټوله مال مه صدقه کوه چې د تنګسيا سره به مخ سې بلکې يو حصه يې د ځان لپاره پرېږده

* که څه هم دده سره نور مال موجود وو خو په هغه وخت کې ژوند داسي وو چې شيان به ئې د ځان سره نه پريښودل (هذا لهامش من الشيخ)

ماورته وويل چې ښه دئ د خيبر حصه دي پاته وي کعب ﷺ فرمايي : ماته ريښتيا ويلو خلاصون راکړی مادځان سره وعده وکړه چې ټول عمر به ريښتيا وايم. (۱)

فايد: دا داصحابو کرامو دالله ﷻ څخه د ويري يوه نمونه وه چې کعب ﷺ په ټولو غزاو کې شريک سوی و صرف په دغه يوه جګړه کې شريک سوی نه و دومره زحمتونه يې پر ځان تېر کړه هر څومره زورونې چې ورکړل سوې ده يې فرمانبرداري وکړه او پنځوس ورځې يې په ژړا تيري کړې او د کوم مال له وجهې څخه چې ورته پېښه سوې وه هغه يې ټوله صدقه کړی ، کافرانو چې طمعه وکړه پدې هيله چې دی په غصه کړي مګر ده دغصې پر ځای نو رهم پر خپلو کړو پښېماني وکړه او دايې هم دالله ﷻ او دهغه د رسول ﷺ ناراضي وګڼله چې زما دين دومره کمزوري درجې ته رسېدلی دئ چې اوس کافران طمعه راته کوي چې ددينه څخه مې بې دينه کړي.

موږ مسلمانان يو داسلام ټول احکام زموږ په وړاندي پراته دي د هغو احکام څخه که لمونځ را واخلو چې تر ايمان وروسته لوی مهم حکم دئ په موږ کې يې څومره خلګ کوي؟ او کوم کسان چې يې کوي هغه يې په څه ډول کوي زکوة او حج خو لا ايسته کښېږده ځکه په هغه کې خو مال مصرفيږي.

۱۰- د اصحابو کرامو په خندا د نبي ﷺ خبر تيا او د قبر ياد

نبي کريم ﷺ يوه ورځ مسجد ته تشريف راوړی يوه ډله خلګ يې وليدل چې خاندي او دخندا په وجه يې غاښونه سپين معلومېدل رسول الله ﷺ ورته و فرمايل: مرګ ډېر ياد وئ که تاسو مرګ ډېر - ډېر ياد کړئ نو کوم حالت چې زه وينم (يعني خندا) به بيا نه پيدا کيږي پر قبر هيڅ داسي شپه نه تېريږي مګر قبر اوازونه کوي چې زه ديوازي والي کوريم، زه د خاورو کور يم، زه د نابودی کور يم او زه د چينجيو کور يم کله چې پاک مؤمن په قبر کې کښېښودل سي نو قبر ورته وايي ستا راتله دي مبارک وي ښه دي وکړه چې راغلي څومره انسانان چې پر مځکه باندي ګرځېدل په هغو ټولو کې ته وماته ډېر خوښ وي نو اوس به زما ښه سلوک ووينې وروسته نو چې دمړي د سترګو ديد تر کومه ځايه رسيږي په هغه اندازه قبر ورته پراخ سي او د جنت څخه يوه دروازه ورته خلاصه سي چې د جنت خوشبويي او ښه هوا ورته راځي.

---

(۱) (درالمنشور ، فتح الباري)

کله چې یو بد عمله سړی په قبر کې کښېښودل سي نو قبر ورته ووایي ستا دراتلو دي مبارکي نه وي بد دي وکړه چې راغلې پر مځکه چې څومره انسانان ګرځېده په ټولو کې مي ستا څخه بد راتله نن چې ته ماته و سپارل سوې نو زما معامله به ووینې ددې څخه وروسته قبر پر راتنګ سي دغه کس کښېکاږي ترڅو اسي اندازې چې پښتی یې سره تیري سي بیا اویا اژدها مارونه پرده باندي مقرر سي که چیري یو مار پر دنیا باندي یو ځل پوکړي نو د زهرو له امله به د مځکې پر مخ یو وانبه هم نه سي پاته دغه ماران به نو موږي سړی تر قیامته پورې چیچي ددې خبرې څخه وروسته رسول ﷺ و فرمایل: قبر یا د جنت یو باغ دئ او یا د دوزخ یوه کنده ده.(۱)

فایده: د الله ﷻ څخه وېره زیاته مهمه او اړینه خبره ده همدا وجه وه چې رسول الله ﷺ به هر وخت د الله ﷻ څخه دویرې په زیات فکر کې و.

مرګ یادول د انسان لپاره زیات ګټور دئ ځکه نبي ﷺ پورتنی نسخه وښوده چې د انسان لپاره مرګ یادول زیات اړین او ګټور دئ (یعنې همدا د مرګ یاد دئ چې انسان دنیاوړو کارونو څخه ژغوري).

۱۱- حضرت حنظله ؓ د نفاق وېره

حضرت حنظله ؓ فرمایي: یوه ورځ موږ د رسول الله ﷺ په مجلس کې ناست وو چې رسول الله ﷺ وعظ وکړی داسي وعظ و چې زړونه په نرم سوه او د سترګو څخه اوښکي و بهېدې او خپل حقیقت موږ ته ښکاره سوه، حنظله ؓ فرمایي: کله چې زه د رسول الله ﷺ د مجلس څخه راولاړ سوم کورته ولاړم ښځه او اولادونه مي راته راغله د دنیا خبري شروع سوې د اولاد و سره مي د خوښۍ او خندا خبري شروع کړې د ښځې سره ټوکي او خندا کول شروع سوه هغه حالت ولاړی چې ماد رسول الله ﷺ په مجلس کې ژړل د ستي فکر راسره پیدا سو چې ته خو منافق سوی یې یوازي د رسول الله ﷺ په مجلس کې داسي یې کورته چې راغلې د ستي دي حالت بدل سو په دغه فکر ډېر افسوس راته راغلی او ډېر غمجن سوم د ستي د کور څخه راووتلم او دا مي وویل چې حنظله خو منافق سو مخامخ حضرت ابوبکر ؓ په مخه راغلی ده مبارک ته مي وویل: چې حنظله خو منافق سو ابوبکر ؓ راته وویل:

---

(۱) (مشکوة)

سبحان الله هیڅ کله نه، ما خپله قصه ورته بیان کړه چې موږ خو دنبي ﷺ په مجلس کې ناست یو نبي ﷺ د دوزخ او جنت بیان کوی موږ داسي سو چې ګویا دغه دواړه زموږ په مخ کې دي کله چې موږ کورته راسو نو د اولادو، ښځې او مال په غم کې سو دنبي ﷺ د مبارک مجلس خبرې ټولې راڅخه ولاړې سي حضرت ابوبکر ﷺ و فرمایل: چې دا خبره خو ماته هم پیښیږي. نو ددې خبرې لپاره دواړه دنبي ﷺ حضور ته حاضر سوه حنظلة ﷺ و نبي ﷺ ته وویل: اې دالله ﷻ رسوله! زه خو منافق سوم نبي ﷺ ورته و فرمایل: څه پیښه سوه چې منافق سوې حنظلة ﷺ وویل: یا رسول الله ﷺ! کله چې موږ ستا په مجلس کې ناست یو نو ته د دوزخ او جنت بیان راته کوې موږ داسي سو چې ګویا جنت او دوزخ زموږ په مخ کې دئ او کله چې کورته ولاړسو نو د اولادو، کور او ښځې په غمو اخته سو ستا بیان مو دذهن څخه ووزي رسول الله ﷺ و فرمایل: که چیرې هغه وخت تاسو داسي یاست لکه زما په مخکې چې یاست نو زما دي قسم په هغه ذات وي چې زما روح دده په قدرت کې دئ چې ملائکې به پرلاړو او بستر ستاسو سره لاس په لاس وي اې حنظله! خبره داده. کله کله کله.(۱)

فایده: دانسان سره انساني اړتیاوي مل وي نو د هغه پوره کول هم ضروري دي لکه خوړل، چیښل، ښځه، اولادونه او ددوی د حال پوښتنه دا هم ضروري شیان دي په دې وجه پورتنی حالت کله کله منځته راځي او هر وخت نه راځي او نه یې امید کول په کار دئ ټول عمر په داسي حالت کې پاتېدل د ملائکو شان دي ځکه داشان دهغوی سره مل وي څرنګه چې انسان دانساني اړتیاوو سره لاس او ګرېوان دئ نو ټول عمر په یوه حالت کې نه سي پاتېدلای خو دا خبره ضروري ده چې د اصحابو په پاک ژوند کې ژور فکر وکړو چې هغوی به د نبي ﷺ د مجلس څخه د ولاړېدو وروسته لږ فکر بدل سو نو بیا به یې هم دا ویل چې منافق سوم او د منافق کېدو ویره به ورسره وه (لکه چې وایي ـ عشق است هزار بد گمانی) یعني عشق دئ او زر بد ګمانۍ دي، د کوم چاسره چې عشق وي نو زر بد ګمانۍ ورته پیدا سي. د مثال په ډول که د چا د خپل زوی سره مینه وي او هغه یو ځای په سفر ولاړ سي نو هر وخت د زوی د خیر او خیریت په فکر کې وي او که خبر سي چې په هغه ځای د طاعون مرض ګډ سوی دئ یا کوم بل فساد پیښ سوی دئ نو خدای خبر چې څومره خطونه به ورته لیږي؟

تکمیل

(۱) (احیاء، مسلم)

د الله ﷻ څخه د ویرې ېېل حالات

د قرآن کریم په آیاتونو، حدیثونو او د اولیآؤ په واقعاتو کښې چې څومره د الله ﷻ دوېرې اړونده شیان ستہ د هغه ټولو یو ځای کول خو ګران کار دئ خو دومرې په کار ده چې سړی ځان پوه کړي چې ددین د کمال هره ځینه د الله ﷻ څخه ویره ده. حضرت عبد الله بن عمر ؓ دومرې زیات ژړل چې په ژړا - ژړا کې به یې سترګې خرابې سوې یوه ورځ یو چا ولیدئ دده ژړا ته حیران سو ده مبارک ورته وویل ته زما و ژاړ ته حیران یې؟ د الله ﷻ د ویرې څخه لمر ژاړي. په یو بله قصه کې راغلي دي چې ده مبارک ورته وویل: چې د الله ﷻ دوېرې څخه سپوږمۍ ژاړي. یو ځوان صحابي قرآنکریم تلاوت کاوه رسول الله ﷺ تېرېدئ کله چې صحابي ودغه ځای ته راورسېدئ:

فَإِذَا ٱنشَقَّتِ ٱلسَّمَآءُ فَكَانَتۡ وَرۡدَةً كَٱلدِّهَانِ ﴿٣٧﴾ (۱)

نو د بدن ورېښتان یې شک، شک ودرېده او په ژړا - ژړا په سلګو سو او وې ویل: آه کومه ورځ چې اسمان وچوي یعني قیامت سي زما به څه حال وي. های! زه به برباد یم. رول ﷺ ورته وویل: ستا ددې ژړا له امله ملائکې هم په ژړا سوې. یو انصاري ؓ د تهجد لمونځ وکړی بیا کښېناستی ډېرې ې و ژړل او وې ویل: و الله ﷻ ته د دوزخ څخه فریاد کوم. رسول الله ﷺ ورته وویل تا نن ملائکې وژړولې.

عبد بن رواحة ؓ یو صحابي دئ ډېر یې ژړل دده مبارک ښځې چې دی په داسي حالت کې ولیدئ نو داهم په ژړا سوه عبد الله بن رواحة ؓ پوښتنه ځنې وکړه چې و لې ژاړې؟ دې ورته وویل ته پر چشي ژاړې؟ ده مبارک ورته وویل زه خو پردې په ژړایم چې پر دوزخ باندې تېرېدل ستہ ګوره چې زه به خلاص سم او که به هلته پاته سم (۲)

زراره بن اوفي ؒ په یو مسجد کې لمونځ ورکاوه کله چې دې ځای ته راورسېدئ:

فَإِذَا نُقِرَ فِي ٱلنَّاقُورِ ﴿٨﴾ (۳)

نو ژر پرېوتی او وفات سو خلقو را پورته کړی او کورته یې یو وړی.

---

(۱) سورة رحمان الاية (۳۷)

(۲) (قیام الیل)

(۳) سورة المدثر الا یة ۸

حضرت خلید رحمۃ اللہ علیہ یو وخت لمونځ کاوه کله چې لاندینۍ آیات ته راورسېدئ :

كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِ ۗ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ ۖ فَمَن زُحْزِحَ عَنِ ٱلنَّارِ وَأُدْخِلَ ٱلْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ ۗ وَمَا ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَآ إِلَّا مَتَـٰعُ ٱلْغُرُورِ ﴿١٨٥﴾ (۱)

نو دغه آیات یې په تکرار سره ووایه دیوه کونج څخه نابېره ږغ وسو چې تر څو به دغه آیات وایي ؟ ستا په بیا بیا ویلو سره څلور پېرانان مړه سوه.

د یو بزرګ قصه یې لیکلې ده چې قرآنکریم یې وایه کله چې دې ځای ته راورسېدئ :

وَرُدُّوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ مَوْلَىٰهُمُ ٱلْحَقِّ. (۲)

نو یوه چیغه یې وکښل و تپېدئ وفات سو نور هم ددې ډول څخه ډېرو واقعات پېښ سوي دي.

حضرت فضیل رحمۃ اللہ علیہ یو مشهور بزرګ دئ فرمایي : چې د الله ﷻ څخه وېره سړی ته د هر لوري څخه خیر ښیي.

د حضرت شبلي رحمۃ اللہ علیہ نوم ټولو اوربدلی دئ ، دی مبارک فرمایي : د هغه وخت څخه چې زه د الله ﷻ څخه وېرېدلی یم ماته داسي د حکمت او عبرت دروازه خلاصه سوې ده چې ددې څخه مخکي هیڅ وخت نه وه خلاصه سوې.

په یوه حدیث شریف کي راغلي دي چې الله ﷻ فرمایي : زه پر خپلو بندګانو دوې وېرې نه جمعه کوم او نه دوې بې فکرۍ پرې راولم کوم څوک چې په دنیا کي بې فکره سي نو په آخرت کي یې وېروم او که په دنیا کي زما څخه وو ېرېدئ نو په آخرت کي یې بې فکري ورکوم یعني دافکر به نه وي ورسره چې دوزخ ته به ولاړ سم.

د رسول الله ﷺ څخه روایت دئ : څوک چې د الله ﷻ څخه وویرېږي دهغه څخه به هر شی ویرېږي او که څوک د الله ﷻ پرته د بل چا څخه وویرېږي نو هغه به د هر شی څخه ویرېږي.

یحیي بن معاذ رحمۃ اللہ علیہ فرمایي : که څوک د الله ﷻ څخه دومره ووېرېږي لکه د مسکنت څخه چې ویرېږي نو برابر به جنت ته ولاړ سي.

ابو سلمان درانې رحمۃ اللہ علیہ فرمایي : د کوم زړه څخه چې د الله ﷻ وېره ولاړه سي هغه برباد سو.

---

(۱) سورة ال عمران الاية (۱۸۵)

(۲) سورة یونس الاية ۳۰

رسول الله ﷺ فرمايي: د کومي سترګي څخه چې د الله ﷻ د وېرې اوښکه توی سي که څه هم د مچ تر سر کوچنۍ وي او پر مخ يې پرېوزي نو الله ﷻ به پرده باندي د دوزخ اور حرام کړي.

رسول الله ﷺ فرمايي: کوم زړه چې د الله ﷻ د وېرې څخه ورپېرې دده ګنا هونه داسي رژيږي لکه د درختي څخه چې پانې رژيږي.

د نبي ﷺ څخه په يو بل روايت کي راغلي دي: څوک چې د الله ﷻ د وېرې څخه وژاړي دهغه کس دوزخ ته تلل داسي مشکل دئ لکه شيدې چې د تيو څخه راووزي بيا يې بېرته په تيو ننوتل مشکل وي.

حضرت عقبه بن عامر ؓ د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه چې د خلاصون لاره کومه ده؟ رسول الله ﷺ ورته و فرمايل: خپله ژبه ترګورت لاندي راوله (يعني قابو يې کړه) په کور کي کښېنه او پر خپلو ګناهونو ژاړه.

حضرت عائشې ؓ يوه ورځ د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه چې ايا ستا په امت کي داسي څوک سته چې بې حسابه او بې کتابه جنت ته ولاړ سي؟ رسول الله ﷺ ورته و فرمايل: هو! سته هغه څوک دئ چې خپل ګناهونه يادوي او ژاړي.

زما د آقا ﷺ يو بل روايت دئ چې فرمايي: والله ﷻ ته دوه ځاځکي ډېر خوښ دي يو د اوښکي ځاځکی دئ چې د الله ﷻ د وېرې څخه توی سي دوهم د وينو ځاځکی دئ چې د الله ﷻ په لاره کي توی سي.

په بل روايت کي راغلي دي چې اوه کسان به د عرش تر سيوري لاندي ناست وي يو هغه کس دئ چې په يوازي والي کي يې د الله ﷻ د وېرې څخه اوښکي توييږي.

حضرت ابوبکر ؓ فرمايي: چاته چې ژړا ورځي ودي ژاړي که ژړا نه ورځي نو د ژړا چم دي وکړي.

محمد بن منکدر ؒ چې به کله ژړل نو اوښکي به يې پر مخ او ږېره تويېدلې او ويل به يې چې ما ته دا روايت رارسېدلی دئ چې د دوزخ اور به وهغه ځای ته نه رسيږي چې په اوښکو لوند سوی وي.

د ثابت بناني ؒ سترګي خوږ سوې يوه طبيب ورته وويل: د يوې خبري وعده وکړه سترګي به دي ښې سي هغه وعده داده چې مه ژاړه ده مبارک ورته وويل: په هغه سترګو کي خير نسته چې نه ژاړي.

یزید بن میسرة رحمۃ اللہ علیہ فرمایي: ژړا د وو شیانو څخه کیږي: لیونتوب، خوشالي، ریاکاري، درد، نشه، وېرېدل او د الله ﷻ د ویري څخه، همدا ژړا چې د الله ﷻ د وېري څخه وي غوره ژړا ده چې په یوه اوښکه باندې د دوزخ د اور درياب مري.

کعب احبار رحمۃ اللہ علیہ فرمایي: زما دي په هغه ذات قسم وي چې زما روح ددې په قدرت کي دئ که زه د الله ﷻ د وېري څخه وژاړم او اوښکي مي د سترګو څخه توی سي دغه ژړا ماته تر هغه صدقې غوره ده چې د غره په شان سره زر صدقه کړم.

ددې څخه علاوه نور هم په زرګونو داسي ارشادات سته چې د اخبره ثابتوي چې د الله ﷻ په یاد کي او د خپلو ګناهونو په فکر کې ژړا کول کیمیا ده او ډېره اړینه او ګټوره ده.

یوه بله خبره هم ضروري ده هغه دا چې لکه څرنګه چې د الله ﷻ څخه سړی و یریږي په دغه اندازه بلکي زیات به د الله ﷻ و رحمت ته امید کوي او د امید په کولو کي به کمی نه کوي ځکه د الله ﷻ د رحمت ساحه ډېره پراخه ده.

د حضرت عمر رضی اللہ عنہ څخه روایت دئ، دی مبارک فرمایي: که په ورځ د قیامت اعلان وسي چې ټول خلک جنت ته ځي یو کس به دوزخ ته ځي لابه هم زما دا وېره وي چې هغه کس خو به زه نه یم، او که داسي اعلان وسي چې ټول خلک دوزخ ته ځي یو کس به جنت ته ځي لابه هم زما امید وي چې هغه کس به زه یم.

نو پکار ده چې و ېره او امید ببل، ببل وګنل سي او ځان په پوهه کړل سي ددواړو فکر کول پکار دي په ځانګړي ډول د مرینې پر مهال د امید فکر کول زیات پکار دئ.

د نبي ﷺ څخه روایت دئ چې فرمایي: په تاسو کي دي څوک نه مري مګر په داسي حالت کي دي مړ سي چې الله ﷻ ته یې زیات امید وي.

امام احمد بن حنبل رحمۃ اللہ علیہ چې کله وفات کېدئ نو خپل زوی یې راوغوښتی او ورته وې ویل چې ماته داسي حدیثونه واوروه چې و الله ﷻ ته امید په زیاتیږي.

دریم باب

د اصحابو کرامو رضی اللہ عنہم د پرهیزګارۍ او مسکنت بیان

د مسکنت په اړه خپله د رسول الله ﷺ عادت او دده مبارک و اقعاتي پردې نښودنه کوي چې مسکنت رسول ﷺ په خپله اختیار کړی او خوښ یې و په دې اړه دومره ډېر حدیثونه په کتابو کې جمعه سوي دي چې د هغه نمونه بیانول هم ګران کار دئ.

رسول الله ﷺ فرمایي: فقر (مسکنت) د مؤمن تحفه ده.(۱)

۱- د نبي ﷺ لپاره د غرونو د سرو زرو جوړولو څخه دنبي ﷺ انکار

د رسول الله ﷺ څخه روایت دئ چې دی مبارک فرمایي: الله ﷻ ماته وویل چې ستا لپاره به غرونه د سرو زرو جوړ کړم ما ورته وویل: اې خدایه ﷻ! زما دا خوښه ده چې یوه ورځ په ماړه نس ډوډی وخورم او دوهمه ورځ وږی سم تاته زاری وکړم او تا یاد کړم چې کله مو ړ سم ستا شکر ادا کړم او ستا ستاینه وکړم.(۲)

فایده: تاسو فکر وکړی دا د هغه چا حال دئ چې موږ یې تل نوم یادو او د هغه په امتي کېدو باندي فخر کوو او دده مبارک هره خبره موږ ته پر سر او سترګو قبوله ده.

۲- ددنیا د ډېروالي پر غوښتلو باندي د عمر ؓ خبر تیا او د نبي ﷺ د ګوزارې حالت

رسول الله ﷺ یو وخت قسم اخستی و چې یوه میاشت به خپلو بیبیانو ته نه ورځي تر څو وځو ریږي او ځان ته یې یوه جلا کوټه انتخاب کړې وه په هغه کې او سېدئ داخبره په خلګو کې مشهوره سوه چې رسول الله ﷺ و ټولو بیبیانو ته طلاق ورکړی دئ حضرت عمر ؓ په دغه وخت کې په کور کې و چې داخبر یې واورېدئ دستي په چټکی سره مسجد ته راغلی وې لیدل چې اصحاب کرام جلا، جلا ناست دي او د رسول الله ﷺ د خفګان په وجه ژاړي هلته بیبیګاني په خپلو کورو کښې ژاړي حضرت عمر ؓ خپلي لور حفصې ؓ ته ورغلی هغې هم په خپل کور کې ژړل عمر ؓ ورته وویل: ته اوس ژاړي ایا ماته نه وي وېرولې چې د

---

(۱) (ترمذي)

(۲) (ترمذي)

رسول ﷺ د خفګان خبره ونه کړي بيا يې مسجد ته تشريف راوړی په مسجد کې د منبر سره يوه ډله خلک ناست و ژړل يې دی هم هلته يو ګړی کښېناستی خو صبر يې ونه سو نو هغه ځای ته راغلي چې هلته رسول الله ﷺ نژدې و چې وې کتل يو مريی (غلام) حضرت رباح ﷺ د کوټې په دروازه کې ناست دی پښې يې ځړانده کړي دي نو د دغه مريی په واسطه يې د رسول الله ﷺ څخه د ننوتلو اجازه و غوښته حضرت رباح ﷺ چې رسول الله ﷺ ته راغلی او ورته وې ويل: عمر ﷺ د راتلو اجازه غواړي رسول الله ﷺ چوپ سو رباح ﷺ راغلی و عمر ﷺ ته يې وويل: چې رسول الله ﷺ هيڅ اجازه نه راکړه عمر ﷺ بيا د منبر سره کښېناستی بيايې طاقت نه و سو بيا راغلی د رسول الله ﷺ څخه يې اجازه و غوښته رسول الله ﷺ بيا چوپ سو د عمر ﷺ طاقت نه کېدئ دريم ځل يې بيا اجازه و غوښته حضرت رباح ﷺ په لوړ اواز وويل: اې عمره! رسول الله ﷺ تاته د ننوتلو اجازه درکړه حضرت عمر ﷺ د رسول الله ﷺ و خدمت ته حاضر سو وې ليدل چې رسول الله ﷺ پر بوريا (چټايي) باندې ستوني ستخ پروت دئ او يو شی سر بېره باندې هوار دئ په بدن مبارک کې يې د بوريا نښې دورايه ښکاري تر سر يې د څرمني يو بالښت لاندې دئ چې د خرما د درختو د خاشو څخه ډک دئ. عمر ﷺ وايي: ما رسول الله ﷺ ته سلام ووايه د سلام څخه وروسته مې د ستي و پو ښتل: اې د الله ﷻ رسوله! تا و يې بيګانو ته طلاق ورکړی دئ ده مبارک راته وويل: يا، ما و رسول لله ﷺ ته په خوش طبعی وويل: اې د الله ﷻ رسوله! موږ قريشي خلک وو پر ښځو باندې برلاسي وو د انصارو نارينه پر خپلو ښځو باندې برلاسي نه دي زموږ ښځو چې کله د انصارو ښځې و ليدې نو زموږ ښځو هم اثر ځني و اخيستی همدا ډول مې يوه نيمه خبره نوره وکړه چې رسول الله ﷺ مسکی غوندې سو. عمر ﷺ زياتوي ما چې د رسول الله ﷺ په کور کښې و کتل د کور ټول سامان يې درې نارنګ سوي څرمني او يو مټ وربشي وي نور چې مي هر څه شا وخوا وکتل هيڅ شی په ستر ګو نه راغلی زه په ژړا سوم رسول الله ﷺ راته وويل: ولي ژاړي؟ ما ورته وويل ولي به نه ژاړم ستا په وجود مبارک کې د بوريا نښې معلومېږي او د کور ټول سامان دي دادئ چې زما په مخ کې پروت دئ بيا مي ورته وويل: اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! ته د عا وکړه چې ستا په امت کې د پيسو او شتمني پراخي راسي د روم او پاريس خلک ګوره چې د الله ﷻ د نه عبادت او بې د ينې سره دومره شتمن دي، قيصر او کسرا د ويالو او باغونو په منځ کې دي ته خو د الله ﷻ افضل بنده يې دغه حال دي دئ. رسول الله ﷺ څنګ وهلی و پدغه وخت کې کښېناستی او وې فرمايل: اې عمره! ته لا تر اوسه په شک کې پروت يې د آخرت نعمتونه او شتمنی تر دنيا غوره دي کافرانو ته په دې دنيا کې نعمتونه او بنه ژوند ر سېږي موږ ته په آخرت کې نعمتونه

او ښه ژوند رسیږي. عمر ﷺ وویل: اې د الله ﷻ رسوله! زما لپاره بخښنه و غواړه ما په دې خبره کې غلطي وکړه.(۱)

فایده: دا ددین او د دنیا د پا چا او د الله ﷻ د نازولي حضرت محمد ﷺ کړنلاره وه چې په بدن مبارک کې یې د بوریا نښې ښکاریدې او د کور ساز او سامان یې هم معلوم سو تاسو ولیدئ چې یو چادښه ژوند غوښتنه وکړه ده مبارک دستي خبرتیا ورکړه.

د حضرت عایشې ﷺ څخه یو چا پوښتنه وکړه چې ستا په کور کې د رسول الله ﷺ بستره څنګه وه؟ دې مبارکي و فرمایل: یوه څرمنه وه چې د خرما د درختي د خاشو څخه ډکه وه.

د حفصې ﷺ څخه هم چا پوښتنه وکړه چې د رسول الله ﷺ بستره څنګه وه؟ دې مبارکي ورته و فرمایل: دګونې تهوکرو رسول الله ﷺ به و غوړاوه بیا به پر پرې واتې دا مبارکه وایي: یوه ورځ مې دغه تهوکر څلور غبرګه کړی چې یو څه پوست (نرم) سي سهار رسول الله ﷺ راته وویل: ما بنام دي څشي غوړولی و؟ ما ورته وویل: هغه تهوکر مې څلور غبرګه کړی و. رسول الله ﷺ راته وویل ببرته یې هغسي کړه لکه پخوا چې و ځکه د شپې د پورته کېدو څخه منعه کونکی جوړیږي.(۲)

موږ ته و ګوره چې پر نرمو پستو ګور بچو او فرشونو باندي بیدیږو الله ﷻ څومره پراخي راکړې ده موږ دې پر ځای چې د الله ﷻ شکر و کاږو د ناداري نارې وهو.

۳- حضرت ابوهریرة ﷺ د لوږې په حالت

حضرت ابوهریرة ﷺ یو ځلي په بوسکي پزه پاکه کړه بیا یې ځان ته وویل: څه به وایي اې ابوهریرة! نن خو به بو سکي پزه پاکوې هغه وخت دي هېر دئ چې د نبي ﷺ د منبر او کوټې تر منځ به د لوږې څخه بې هوښه پروت وې خلګو به لیونی ګڼلې او پښه به یې پر څټ درکښېښود ل او حال دا چې لیونتوب نه و بلکي لوږه وه.

فایده: یعني ابوهریرة ﷺ به څو ورځي په نهاره تېرولې بیخي زیات به وږی وآن تر دې چې بې هوښه به سو خلګو به فکر کاوه چې لیونی سوی دئ. ویل سوي دي: چې د هغه وخت

---

(۱) (فتح الباري)

۲: شمائل

دا دود و چې څوک به ليونی سو نو دوی به پر څټ پښه ور ايښودله دا ددوی علاج (درملنه) وه حضرت ابوهريرة ﷺ په خلګو کې زيات صابر او عابد انسان و ورځې، ورځې به يې په نهاره باندې تېرولې.

د نبي ﷺ د څخه وروسته الله ﷻ فتوحات مسلمانانو ته ورپه برخه کړه شتمني راغلې خو ددې سره ـ سره بيا هم ابوهريرة ﷺ لوی عابد و يوه کڅونه به ورسره وه د خرما د مندکو څخه به يې ډکه کړه تسبيح به يې پرې ويلې کله چې به خالي سوه نو مينځې به بيا ورډکه کړه او ورته کښېښود ل به يې دا دده مبارک عادت و چې شپه به يې درې حصې کړې وه ده ، دده ښځې او خادم به يې په وار سره عبادت پکښې کاوه (يعنې يوه حصه به ده عبادت کاوه يوه حصه به يې ښځې عبادت کاوه او يوه حصه به يې خادم عبادت کاوه).(۱)

ما د خپل پلار صاحب څخه اوربدلې دي چې زما د نيکه هم تقريباً د ابوهريرة ﷺ په څېر عادت وو پدې ډول چې اول به تريوې بجې پورې زما پلار په مطالعه اخته وو دوهم ځل به زما نيکه راپورته سو زما پلار به يې بيده کړی او خپله به يې د تهجد لمونځ وکړی دريم ځل به دسهار د لمانځه څخه درې پاوه مخکې زما اکا رحمۃ اللہ علیہ راپورته سو د تهجد لمونځ به يې وکړی زما نيکه به د سنت د اتباع په موخه ارام وکړې. اَللّٰهُم ارزُقنِي اِتبَاعَهُم

۴- د حضرت ابوبکر ﷺ د بيت المال څخه عايشه (خوراکه)

حضرت ابوبکر صديق ﷺ د ټوکرانو تجارت کاوه او ددې لارې يې د خپل کور ګزاره کوله – کله چې خليفه سو نو ددود مطابق يې څو پټوان پرلاس واچول او د خرڅولو لپاره يې بازار ته تشريف يووړی حضرت عمر ﷺ په مخه ورغلی پوښتنه يې وکړه چې کومې خواته ځې؟ ده مبارک ورته وويل چې بازار ته ځم عمر ﷺ ورته وويل: که چيرې ته په تجارت اخته سې نو د خلافت کار به څنګه کيږي؟ ابوبکر ﷺ ورته وويل چې اولاد و ته خوراکه د کومې لارې برابره کړم عمر ﷺ ورته وويل چې ابو عبيده ﷺ ته رسول الله ﷺ د امانت ساتونکی لقب ورکړی دی هغه ته به ورسو چې ستا لپاره د بيت المال څخه يو شی مقرر کړي دوی مبارکان و ابو عبيده ﷺ ته ورغله ابو عبيده ﷺ و ابوبکر ﷺ ته دومره معاش مقرر کړی چې په اوسط ډول يې يو مهاجر ته مقرر کړی و يعنې تر دغه نه زيات او نه کم وو .

---

(۱) (تذكرة الحافظ)

یوه ورځ د ابوبکر ﷺ بي بي دده مبارک څخه غوښتنه وکړه چې یو خوا ږه شی ته مي زړه کیږي ابوبکر ﷺ په جواب کي ورته وویل: زما سره خو پیسي نسته چې داشی درته رانیسم؟ بي بي ورته وویل: چې زه به د هري ورځي د خوراک څخه لږ ـ لږ بچت کوم څو ورځي وروسته به دومره پیسي سي چې زه هغه شی په واخلم ده مبارک اجازه ورکړه بي بي مبارکي په څو ورځو کي یو اندازه پیسې سره یو ځای کړې حضرت ابوبکر ﷺ ورته وفرمایل: د تجر بې څخه دا معلومه سوه چې دومره پیسې چې تا بچت کړی دي دا مونږ ته د بیت المال څخه زیاتي راکول کېدي (ځکه مونږ په بیت المال کي دومره حق لرو چې ګزاره په وکړو نو تاچې دومره پیسې بچت کړې ددې څخه معلومه سوه چې ته په پاته پیسو ګذاره کولای سې) نو ده مبارک هغه پیسې چې بي بي جمع کړي وي هغه یې بیرته بیت المال ته وسپارلې او په راتلونکي کي یې د خپلې تنخواه څخه دومره پیسې کمي کړي چې بي بي جمع کړي وي.

فایده: دومره لوی خلیفه چې لومړی یې خپل تجارت کاوه او ددې دارتیاوو لپاره یې بسنه کول لکه څرنګه چې ددې داعلان څخه هم معلومیږي او هغه روایت یې هم تائید کوي کوم چې په بخاري شریف کي د عایشې ﷺ په روایت کي راغلی دئ: کله چې ابوبکر ﷺ خلیفه جوړ سو نو وې فرمایل: چې زما قوم ته داخبره معلومه ده چې زما کار و بار تجارت و او زما د اولادو لپاره یې بسنه کول خو اوس د خلافت په وجه د مسلمانانو په چوپړ کي مشغول تیا ده اوس زما لپاره د بیت المال څخه یو څه مقرریږي چې زما د اولادو لپاره بسنه وکړي. ددې سره سره کله چې دی وفات کي دئ وعایشې رضی اللہ عنہا ته یې وصیت وکړی: چې زما په کور کي که د بیت المال څخه یو شی و هغه و نوی خلیفه ته و سپاره. حضرت انس ﷺ فرمایي: دابوبکر ﷺ د وفات څخه وروسته دده مبارک د کورنۍ سره پیسي نه وې مګر یوه د شپږو اونۍ، یوه پیاله او یو خادم و په ځینو روایاتو کي تلتک اویوه کمبله هم راغلې ده کله چې عمر ﷺ خلیفه سو نو دغه شیان ورته و سپارل سوه ده مبارک وویل: الله ﷻ دي پر ابوبکر ﷺ رحم وکړي خپل پاته اولادونه یې په سختی کي پرېښودل.(۱)

۵- د حضرت عمر ﷺ د بیت المال څخه تنخوا (عایشه)

(۱) فتح الباري

حضر عمر ﷺ هم تجارت کاوه کله چې خليفه مقرر سو نو د بيت المال څخه په دې ډول تنخوا ورته مقرر سوه چې ده ټول خلګ راټول کړه او پوښتنه يې ځني وکړه چې تاسو ته معلومه ده چې ما تجارت کاوه اوس چې تاسو په دې کار اخته کړم نو زما د ګزارې ذريعه به څشي وي؟ خلګو ويلي ، ويلي اندازې دده د تنخوا لپاره وښود لې حضرت علي کرم الله وجهه چوپ ناست و ده مبارک پوښتنه ځني وکړه چې تاسو څه نظر لرئ؟ حضرت علي کرم الله وجهه وفرمايل: زما په آند چې منځنۍ تنخوا مقرره سي ښه به وي چې ستا او ستا د اولادو لپاره کافي وي حضرت عمر ﷺ هم دغه نظر خوښ کړی او ده د لپاره منځنۍ عايشه (تنخوا) مقرره سو . ددې مجلس څخه وروسته په يوه مجلس کي چې حضرت علي ﷺ، حضرت عثمان ﷺ، حضرت زبير ﷺ او حضرت طلحة ﷺ هم پکښې موجود وه د حضرت عمر ﷺ د تنخوا خبره راغله دوی وويل: چې د عمر ﷺ تنخوا بايد زياته سي ځکه هغه په يوه تنګ حالت کي ژوند تېروي مګر ددې همت خو چا نسوای کولای چې عمر ﷺ ته ووايي چې ستا تنخوا دي زياته سي نو دوی حفصة ﷺ را وغوښتل چې د رسول الله ﷺ بي بي هم وه او د عمر ﷺ لور هم وه و حفصې ﷺ ته يې وويل: چې ته و عمر ﷺ ته دا خبره وکړه او زمونږ نومان تر هغه وخته مه ورښيه چې ده نظر نه وي درته معلوم سوی حضرت حفصة ﷺ د عمر ﷺ په خدمت کي حاضره سوه او ددوی خبره يې ورته وکړه د حضرت عمر ﷺ په مخ کښې د غصې او درد نښې ښکاره سوې او بيا يې ددې څخه د دغه کسانو د نومونو پوښتنه وکړه حضرت حفصې ﷺ ورته وويل: چې لومړی ستاسو نظر راته معلوم سي بيا به يې نومونه درته وښيم حضرت عمر ﷺ ورته وويل که ماته ددوی نومان معلوم سي نو مخونه به يې وربدل کړم يعني دومره سزا وي به ورکړم چې په مخو کښې به يې نښې معلومې سي بيا يې ورته وويل: اي حفصې! د رسول الله ﷺ تر ټولو ښه جامه ستا په کور کښې څه شي وه؟ حفصې ﷺ ورته وويل: دوې ګيردي رنګه جامې وي چې رسول الله ﷺ به د جمعې په شپه يا ورځ او يا به يوه ډله خلګ راتله ده مبارګ به اغوستي بيا يې پوښتنه ځني وکړه چې رسول الله ﷺ تر ټولو ښه خوراک کوم خوراک کړی دئ ؟ دې مبارکي وويل: چې زمونږ خوراک د اوربشو ډوډۍ وه يوه ورځ مو د غوړو د تيم لاندې پاته سوې برخه پر ډوډۍ مو رله نو نبي ﷺ په خپله په ښه خوند سره وخوړله او په نورو يې هم وخوړله بيا عمر ﷺ پوښتنه وکړه چې ستا په کور کي د نبي ﷺ ښه بستره څنګه وه؟ حفصې ﷺ ورته وويل يو غټ ټوکر و چې رسول الله ﷺ به په ګرمۍ کښې غبرګ هوار اوه او په ژمي کښې به يې نيمه خوا لاندې او نيمه خوا به يې سر ښه پر ځان واچول.

عمر ﷺ وويل: اي حفصې! هغو خلګو ته دا خبره ورسوه چې نبي ﷺ خپل طرز العمل يوه اندازه مقرر کړی و او دآخرت په اميد يې بس والی کړی و زه به هم د رسول الله ﷺ تابعداري کوم زما او زما ددوو ملګرو يعني رسول الله ﷺ او حضرت ابوبکر ﷺ مثال داسي دئ لکه دري ملګري چې پريوه لاره روان وي لومړی يو کس د ځان سره توښه واخلي او مقصد ته ورسيږي بيادوهم کس دهغه اول ملګري تابعداري وکړي او ورپسي ورسيږي بيا دريم کس تلل شروع کړي او س نو که زه ددوی پر لاره ولاړ سم نو ددوی سره به يو ځای سم او که مي لاره بدله کړه نو هيڅ کله به ددوی سره يو ځای نسم. (١)

فايده: داده هغه سړی دژوندانه حال دئ چې ددنيا پاچهان به ځني وپرېدل او رپيدل څومره زاهدانه او سپېڅلي ژوند يې کاوه.

يوه ورځ يې خطبه ويل لونګ يې ددوولسو پينو څخه جوړ وو او يوه پينه د څرمني پکښي وه.

يوه ورځ په خطبه کې څه ځنډ والی راغلی کله چې دی راورسېدئ نو معذرت يې وغوښتی او وې ويل: زما څخه پر کالو مينځلو وخت تېر سو او ددې څخه پرته مي نور کالي نه درلوده. (٢)

يوه ورځ حضرت عمر ﷺ ډوډۍ خوړله غلام (مريی) ورته راغلی او ورته وې ويل: چې عتبه بن ابي فرقد راغلی دئ ده مبارک د دننه راتلو اجازه ورکړه کله چې عتبه بن ابي فرقد راغلی نو عمر ﷺ د ډوډۍ خوړلو ست ورته وکړی ده هم ډوډۍ خوړل پيل کړل هغه ډوډۍ داسي زيږه وه چې ده نسوای تېرولای نو عتبه بن ابي فرقد ورته وويل: چې تاسو ته دميده اوړو ډوډۍ هم رسېدلای سي عمر ﷺ وويل: ايا ټول مسلمانان دميده اوړو ډوډۍ خوري؟ عتبه بن ابي فرقد ورته وويل: يا ټوله يې نه خوري. عمر ﷺ ورته وويل: افسوس ته غواړي چې زه ددنيا خوندونه په ژوند کي خلاص کړم. (٣)

ددې ډول څخه په سوونو نه، په زرګونو نه بلکې په سلهاوو زرونه د مبارکو اصحابو ﷺ پيښي سته.

---

(١) اشهر

(٢) اشهر

(٣) أسد الغابة

www.Hamdmedia.com

ددوی مبارکانو تابعداري نه اوس کېدای او نه هر چا ته په کار ده ځکه قوتونه کم دي هر څوک يې نه سي پورته کولای همدا وجه ده چې زمونږ دوخت د تصوفو بزرګانو دداسي تکليفونو ايستلو اجازه نه ورکوي ځکه قوتونه تر پخوا کم دي هسي نه چې ضعف راسي . خو ددغه مبارکو انسانانو داتباع هيله کول ضروري ده او لږ تر لږه په استراحت کي يو څه کمي راولئ .

کښته او پورته وګورئ او ددې زمانې مطابق يو ميانه ژوند اختيار کړئ بدبختانه زمونږ خلک ددنيا په خوندونو کي زياتوب کوي او تر ځان وزيات مالداره او شتمن ته ګوري او په دې افسوس کي مري چې فلانکی سړی تر ما زيات مالدار دئ.

٦- د حضرت بلال ﷺ د نبي ﷺ لپاره ديو مشرک څخه قرض اخيستل

يو ملګري د حضرت بلال ﷺ څخه پوښتنه وکړه چې د رسول الله ﷺ د خوراک د خرڅ انتظام څنګه و؟ حضرت بلال ﷺ وويل: د رسول الله ﷺ سره خو پيسې نه وي خو دا خدمت ماته سپارل سوی و . کله چې به يو مسلمان وږی راغلی نو نبي ﷺ به ماته اشاره وکړه مابه يو ځای پور وکړی هغه ته به مي خوراک ورکړی يا به يو څوک لوڅ راغلی نبي ﷺ به ماته اشاره وکړه مابه يو ځای پور وکړی او هغه ته به مي جامې ورپيدا کړې ددې انتظام د چلېدو په لړ کي يوه ورځ يو کافر ماته راغلی او راته وې ويل: چې زه مالدار او شتمن يم که دي د پيسو اړتيا سوه د بل چا څخه پور مه اخله ماته رائه زه يې درکوم ماورته وويل: تر دې خو بنه خبره نسته . نو کله چې به رسول الله ﷺ ماته امر وکړی ما به د هغه سړی څخه پور اخستي او د رسول لله ﷺ حکم به مي پوره کاوه. دی مبارک وايي يوه ورځ مي اذان وکړی اودس مي تازه کړی که مي کتل هغه کافر راغلی او ماته يې وويل: اې حبشي! زه ورته متوجه سوم زما دمتوجه کېدو سره سم يې بنکنځل شروع کړه او بد او رد يې ويل بيا يې راته وويل: چې د مياشتي څلور ورځي پاته دي که دي په دغه څلورو ورځو کي زما ټول پور را راپوره نه کړی نو په بدل کي به تا بوزم او غلام به دي کړم د پخوا په څېر به حيوانان څروې بلال ﷺ وايي کافر دا خبره وکړه ولاړی ماټوله ورځ په غم او تکليف تېره کړه هرڅنګه چې وه تېره سوه دماخستن دلمانځه وروسته د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سوم او ټوله قصه مي ورته وکړه بيا مي ورته وويل: چې اې دالله ﷻ رسوله! اوس خو نه ستا سره څه شی سته او نه زما سره زه دستي

یو کار کولای سم دغه سړی مې بې عزته کوي او شرموي مې نو که ستا اجازه وي زه به یو ځای پټ سم که چیري ستاسو سره یو څه شی پیدا سو بیا به حاضر سم ددې خبري سره سم راغلم تاسو ته، ډال او زغره مې راواخیستل ځکه دا زما د سفر سامان و او دسهار کېدو انتظار مې کاوه سهار نژدې و چې یو ملګری راغلی او راته وې ویل: ژر ورسه د رسول الله ﷺ پکار یې زه هم چابک راغلم که مې وکتل څلور اوښاني بار چوکي دي رسول الله ﷺ راته وویل: د خوشالۍ خبره درته کوم الله ﷻ ستا د پور انتظام وکړی دغه څلور بار اوښاني ستا په تصرف کې دي رسول الله ﷺ زیاته کړه دا د فدک رئیس ماته تحفه رالېږلې ده بلال ﷺ وایي ما دالله ﷻ شکر ادا کړی او په خوشالی، خوشالی مې هغه واخیستي او ټول قرض مې په ادا کړی بېرته راغلم رسول الله ﷺ په مسجد کې انتظار کاوه زه ورغلم او ورته ومې ویل: اې دالله ﷻ رسوله! دالله ﷻ شکر دئ چې الله ﷻ د قرضو څخه ستا اوږې سپکې کړې او اوس هیڅ قرض نه دئ پاته نبي ﷺ وفرمایل: دهغه شیانو څخه څه شی پاته سو ماورته وویل: بلي پاته سو رسول الله ﷺ راته وویل: ورسه هغه هم تقسیم کړه چې زه هو سا سم تر هغو زه د مسجد څخه نه ځم تر څو هغه مال تانه وي تقسیم کړی ټوله ورځ تېره سو د ماخستن د لمانځه د ادا ییني وروسته رسول الله ﷺ زما څخه پوښتنه وکړه چې هغه پاته مال تقسیم سو ماورته وویل چې یا رسول الله ﷺ څه پاته دئ اړ سړي نه دئ راغلی بیا رسول الله ﷺ په مسجد کې ارام وکړئ. دوهمه ورځ ماخستن بیا نبي ﷺ وفرمایل: چې یو څه سته ماورته وویل: چې الله ﷻ تاسو هوسا کړلاست ټوله مال خلاص سو.

فایده: دالله ﷻ د دوستانو دا غوښتنه وي چې د دوی په ملک کې هیڅ مال او سامان نوي پاته نو نبي ﷺ چې د ټولو نبیانو سردار دئ او د ټولو اولیاو د سرتاج دئ نو ولي به د نه مال غوښتل نه کوي چې د دنیا څخه بیخي فارغه ولاړ سم.

ما په ټینګو ثابت سوو روایتو کې اوږدلي دي چې د حضرت مولانا شاه عبدالرحیم رائپوري (نوراللہ مرقدہ) عادت داو چې د نذرانو به څه پیسې جمعه سوې نو په پابندۍ به یې هغه پیسې راوغښتلې او ټولي به یې وویشلې دوفات کېدو څخه مخکې یې د خپلو اغوستلو جامې او نور شیان خپل خاص خادم حضرت مولانا شاه عبدالقادر صاحب ته ورکړه او ورته وې ویل چې زه به اوس ستا څخه دغه جامې په خواست تر لنډه وخته پوري واخلم او ګټه به ځني اخلم او په مِلک کې به ستاوي.

د خپل پلار څخه مې ډېر اوریدلي دي چې څو زره قرضداره و او ویل به یې: چې داد جګړې شی زه د شپې د ځان سره نه ساتم ددې ډوله څخه د بزرګانو ډېري پېښې سته خو دا

ضروري نه ده چې د هر بزرګ رنګ دي يو ډول وي بلکې د بزرګانو رنګونه بېل بېل دي او د چمن په ګلانو کښې د هر يو ګل شکل او خوی جلا ـ جلا وي.

۷- د حضرت ابو هريرة ﷺ په لوړه کې د مسئلې پوښتنه

حضرت ابو هريرة ﷺ فرمايي : تاسو زمونږ هغه حالت ليدلیدئ ؟ چې کله ـ کله به مونږ دومره خوراکه نه سوه پيدا کولای چې خپله ملا پرې جګه کړو مابه دلوږې دوجهي څخه ځيکر د مځکې سره يو ځای کړی او کله به مي نس پر مځکه اچولی و او پروت به وم او کله به مي په نس پوري ډبرې تړلې وې يو واري زه پر هغه لاري باندې کښېنستم چې اصحاب کرام رضي الله عنهم به پر تېرېدل ، حضرت ابوبکر ﷺ تېر سو ما دده مبارک څخه د ځينو خبرو پوښتنه کول شروع کړه فکر مي کاوه چې کورته به مي بوځي او بيا به مي د عادت مطابق څه چې په کور کې موجود وي پر هغه به مي ميلمه کړي خو ده مبارک داسي نه وکړه شايد فکر يې بلې خواته تللي و يا دکور حال ورته معلوم و چې په کور کې هيڅ نسته ددې څخه وروسته حضرت عمر ﷺ تشريف راوړی دده په راتګ سره هم هغسي حالات پېښ سول، بيا نبي ﷺ تشريف راوړی زه يې وليدم نو مسکی سو زما په حالات او مقصد پوه سو راته وې ويل: راځه زما سره ولاړ سه زه هم ورسره ولاړم نبي ﷺ کورته ننواتی ماهم د ننوتلو اجازه واخيسته او کورته ورننوتم په کور کښې يوه پياله دشېدو پرته وه د رسول ﷺ په خدمت کې يې کښېښوده ده مبارک پوښتنه وکړه چې دا شيدې د کومي خواسوی دي جواب ورکړل سو چې د فلانکي ځای څخه تاسو ته هديه راغلې ده نبي ﷺ ماته وويل اې ابو هريرة ! ته ولاړ سه اهل صفه راوغواړه (اهل صفه د اسلام ميلمانه ګڼل سوی دي چې نه به يې کور درلودئ او نه يې ځای درلودئ او نه به يې د خوراک څه انتظام وو او اهل صفه ځکه ورته ويل کېده چې صفه اصلا ديو سايوان نوم وو دوی تر هغه سايوان لاندې وه نو ځکه ورته اهل صفه ويل کېده) ددغه قصې په وخت کښې ددوی شمېر او يا تنه وو دنبي ﷺ عادت دا وو چې ددوی څخه به يې دوه دوه يا څلور څلور د يو شتمن

صحابي ميلمانه کول او خپله به يې هم داسي کول چې کله به صدقه راغله نو ټوله به يې دوی ته ورلېږل او خپله به يې ګډون نه پکښې کاوه او که به ده مبارک ته ديو ځای څخه هديه راغله ده مبارک به هم ګډون پکښې کاوه يعني ورسره خو ړل به يې ابو هريرة ﷺ وايې: کله چې رسول الله ﷺ ماته ددوی درابلني حکم وکړی په طبيعت کي خو مي نه وه خوښه ځکه شيدې ډېرې لږوي فکر مي کاوه که ټوله راسي او شيدې وڅيښي نو اخر واری ماته رارسيږي نو په پياله کي به هيڅ شی نه وي مګر ماته د نبي ﷺ امر و دمنلو پرته بله چاره نه وه زه ولاړم ټوله مي راوسته نبي ﷺ راته وويل: چې دا پياله واخله او په دوی شيدې و چيښه مابه يوه ـ يوه ته پياله ورکول هغه به په ښه ماړه نس شيدې چيښلي او پياله به يې بېرته ماته راکول په دغه ډول ټولو شيدې وچيښلې اوماړه سوه بيا نبي ﷺ پياله په لاس کي واخيسته ماته يې وکتل او مسکی سو بيا يې و فرمايل: چې اوس خو زه او ته پاته سوماورته وويل: چې بښکه داغسي ده ، ده مبارک راته وويل: واخله وې چيښه ما وچيښلې بيا يې راته وويل نوري وچيښه ما نوري و چيښلی آخر ماورته وويل: اې دالله ﷻ رسوله ﷺ ! اوس زه نوري نسم چيښلای نبي ﷺ د ټولو څخه وروسته پاته شيدې وچيښلي .

٨- دنبي کريم ﷺ د اصحابو رضي الله عنهم څخه ددوو کسانو په باره کښې سوال

د نبي ﷺ په خدمت کي څه کسان موجود وه چې يو سړی مخاخ تېر سو نبي ﷺ پوښتنه وکړه چې تاسو ددې سړی په اړه څه نظر لری ؟ خلګو ورته وويل: اې دالله ﷻ رسوله ﷺ ! دا سړی په عزتمنو خلګو کښې دئ په الله ﷻ قسم کوو که چيرې دی د يو چا دنکاح غوښتنه وکړي غوښتنه يې منل کيږي که د چا سپارښت کوي منل کيږي رسول الله ﷺ چې ددوی خبرې واورېدې چوپ سو ددې څخه وروسته يو بل ملګری مخامخ تېر سو نبي ﷺ دده په اړه هم پوښتنه وکړه خلګو په جواب کي ورته وويل اې د الله ﷻ رسوله ﷺ ! دا يو غريب مسلمان دئ که چيرې د کوزدې غوښتنه وکړي نو څوک خورا لور نه ورکوي که د چا سپارښت کوي نه منل کيږي او که خبرې کوي څوک توجه نه ورته کوي نبي ﷺ وفرمايل: که چيرې دا ول کس په څېر ټوله دنيا ډکه سي نو دغه دوهم کس تر ټولو بهتر دئ.

فايده: مطلب دادئ چې يوائي نبوي عزت دالله ﷻ په نزد تر سلګونو هغه عزتمنو خلګو بهتر دئ چې په دنيا کي يې خبرې ته په درنه سترګه کتل کيږي او هر څوک يې د خبرو منلو او اورېدلو ته تيار وي خو د الله ﷻ په نزد ددغه انسان هيڅ عزت نسته . حقيقت خبره داده

www.Hammadia.com

چې دنیا دالله ﷻ دنامه ویونکو له برکته ودانه ده ځکه که په دنیا کې دالله تعالي نوم اخیستونکی نسي پاته قیامت به راسي او ددنیا وجود به ختم سي دا دالله ﷻ د پاک نامه برکت دئ چې ددنیا ټوله نظام ولاړ دئ.

۹- د نبي اکرم ﷺ سره پر محبت کوونکي باندي د مسکنت راتلل

یو صحابي د نبي ﷺ په خدمت کي حاضر سو او وې ویل: اې د الله ﷻ رسوله! زه ستاسره محبت لرم رسول ﷺ ورته وویل وګوره څه وایي؟ صحابي بیا ورته وویل: چې زما ستاسره محبت دئ نبي ﷺ بیا په دغه ډول جواب ورته ووایه کله چې درې واري د اسوال او جواب وسو نو نبي ﷺ ورته وویل: که چیري ته په خپله خبره کي ریښتني یې نو مسکنت ته ځان تیار کړه ځکه کوم کسان چې زما سره محبت کوي پر هغو باندي مسکنت داسي په چابکۍ سره راځي لکه اوبه چې دلوړي څخه پر کښته په تېزۍ سره راځي.

فایده: همدا وجه وه چې ټول اصحاب کرام رضي الله عنهم به هر وخت په مسکنت او لوړه کي وه همدا ډول لوی محدثین، لوی صوفیان او لوی فقهاءِ کرام زیات یې شتمن نه دي پاته سوي.

۱۰- د عنبر په سریه کښې د مسکنت حالت

نبي ﷺ د هجرت په اتم کال د خدای تعالي په میاشت کي د دریاب وغاړي ته یو درې سوه کسیز لښکر ولېږئ همدغه درې سوه کسیز لښکر ته سریه ویل کیږي (۱) پر دوی باندي یې حضرت ابو عبیده رضي الله عنه آمر کړی نبي ﷺ په یوه کڅوړه کښې د خورما وو یوه توښه ورکړه دوی مبارکان په هغه ځای کښې پنځلس ورځي واوسېدل د دوی مبارکانو توښه خلاصه سوه

۱: اصلا سریه دمسلمانانو هغه لښکر ته ویل کیږي چې رسول الله ﷺ خپله ګډون نه وي پکښې کړی او غزا وهغه لښکر ته ویل کیږي چې خپل رسول الله ﷺ ګډون پکښې کړی وي. ژباړن

حضرت قیس ﷺ پدې قافله کښې موجود و داوښانو د مالکانو څخه یې اوښان په پیسو واخیسته پدې طمعه چې په مدینه منوره کښې به یې پیسې ورکوي او درې-درې اوښان به یې هره ورځ حلالول خو دریمه ورځ د قافلې آمر داوښانو دحلالولو څخه منعه وکړه ځکه ده فکر کاوه چې سورلی به خلاصې سي او بېرته تګ به ګران سي نو د خلګو څخه یې خپلي، خپلي خرماوي راټولي کړې د چاسره چې وي بیایې په کځونه کښې واچولې او هره ورځ به یې یوه یوه خرما ورکول دوی به ځېښنله بیا به یې او به پسې چیښلي تر مانښامه پورې یې دغه خوراک و که څه هم دا په ویلو کښې کوچنۍ خبره ده مګر دجګړې پرمهال چې زیاتې توانایۍ ته اړتیا وي په یوه دانه خرما ټوله ورځ تېرول ګران کار دئ اولویه خبره ده .کله چې حضرت جابر ﷺ د نبي ﷺ څخه وروسته خلګو ته دا قصه وکړه نو یو شاګرد پوښتنه وکړه چې صاحبه! دایوې خرما به نو څه کار کاوه؟ ده مبارک ورته وویل: ددې یوې خرما قدر هغه وخت معلوم سو چې دا یوه خرما هم نه پیدا کېدل یوازې لوبړه وه نور هیڅ نه وه ددرختي وچې پانې به موخنډلي بیا به مو لندې کړې او خوړلي مو مجبوري هر څه کوي او د هري سختی وروسته الله ﷻ اساني راولي الله ﷻ ددې تکلیفونو وروسته دغه مبارکو اصحابانو ته د دریاب څخه یو ماهی راوایستی دغه ماهي ته یې عنبر وایه ددغه ماهي څخه اصحابو ﷺ تر اتلسو ورځو پوري خوراک کاوه او دمدیني منوري تر تګ پورې په توښه دانونو کې ددغه ماهي غوښه پرته وه کله چې دوی مدینې ته ورسېده او هلته یې نبي ﷺ ته پوره قصه وکړه رسول الله ﷺ ورته وویل: دا دالله ﷻ دلوري یو رزق دئ چې تاسو ته یې رالېږلی دئ .

فایده: په دنیاکي تکلیفونه تېرول ضروري دي په ځانګړې ډول پر سپېڅلو انسانانو باندې زیات تکلیفونه راځي ځکه رسول الله ﷺ فرمایي: زیات تکلیفونه الله ﷻ پر انبیاؤ راولي ورپسې پر هغه چا ډېر تکلیفونه راولي چې تر ټولو بهتر وي ورپسې یې پر هغه چاراولي چې په پاته کسانو کې بهتر وي. د هر سړي ازموینه د هغه سړي دېنې مرتبې سره برابره کېږي او د هر تکلیف وروسته الله ﷻ د خپلې مهربانۍ لمخې اساني راولي. په دې خبره کې هم فکر وکړئ چې زموږ پر مشرانو څومره تکلیفونه تېر سوي دي او دا ټول تکلیفونه یې ددین لپاره پر ځان تېر کړي دي او ددین د خورولو لپاره یې تېر کړي دي او اوس یې موږ په لوی لاس ضائع کوو دوی مبارکانو به لوبړي، تندي پر ځان تېرولې ، پانې به یې خوړلي وینې به یې تویولې او دین به یې نشر کاوه اوس موږ ددوی ګټه هم نسو ساتلای .

څلورم باب

د اصحابو کرامو رضي الله عنهم د تقوا په باب بیان کې

د اصحابانو رضي الله عنهم هر عمل او هر عادت ددې وړ دئ چې څوک یې د ځان لپاره غوره کړي او تابعداري یې وکړي. ولي به نه وي چې الله ﷻ د خپل نازولي او محبوب رسول ﷺ د ملګر تیا لپاره دغه ډله غوره او چاڼ کړه د رسول الله ﷺ ارشاد دئ چې فرمایي: زه د انسانانو په بهترین قرن او زمانه کې و لېږل سوم. (۱)

له همدې امله دغه زمانه له هره پلوه غوره زمانه وه او د زمانې بهترین خلګ د رسول الله ﷺ په ملګرتیا کې وساتل سوه.

۱- د نبي ﷺ د یوې جنازې څخه بېرته راتګ او د یوې ښځې بلنه

نبي کریم ﷺ یوه ورځ د یوې جنازې څخه راتلی یوې ښځې د میلمستیا بلنه ورکړه نبي ﷺ د خپلو خادمانو سره دهغې ښځې کور ته تشریف یووړی دده مبارک ومخ ته ډوډۍ کښېښود ل سوه خلګو ولیدل چې د نبي ﷺ خوله ښوري خو تېرېږي نه. نبي ﷺ وفرمایل: داسې معلومیږي چې ددې سپرلي غوښې د مالک بې اجازې اخیستل سوي وي هغې ښځې وویل: یا رسول الله! ما ددغه سپرلي د رانیولو لپاره سړی لېږلي و خو پیدا نسو بیا مي د همسایه

(۱) شفاء

سپرلی واخیستي او پیسې مي ورولېږلې خو د کور مالک نه وو نو د هغه میرمني ته مي ورکړې او هغې میرمني سپرلی راولېږی رسول الله ﷺ و فرمایل: په دې ډوډۍ بندیان و خوروئ.(۱)

فایده: دنبي ﷺ د لوړ شان پر برابر یو مشتبه یا د شک شی هم ترستوني نه تېریږي دا څه لیري خبره نه ده ځکه د نبي ﷺ ادنا مریانو ته دا ډول واقعاتي پېښیږي.

۲- د نبي ﷺ د صدقې د یوې خرما د ویري څخه ټوله شپه ویښتیا

نبي ﷺ یوه شپه ټوله شپه وېښ وو اړخ پراړخ اوښتی په ییبیانو کي یو چا ورته وویل: اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! ننخوب نه درځي؟ ده مبارک وویل: ننیوه خرما پرته وه ماراپورته کړه چې ضایع نسي او ومي خوړله اوس فکر راسره پیدا سو چې هسي نه چې هغه خرما د صدقې وه.

فایده: زیاته صحیح خبره خو دا وه چې هغه خرما د نبي ﷺ خپله وه مګر څرنګه چې د صدقې خرما وي نبي ﷺ ته راتلې نو ده فکر کاوه چې د صدقې خرما مي نه وي خوړلې د دې شک په وجه ټوله شپه خوب نه ورتلی او دایې ویل چې خدای مه کړه د صدقې خرما مي نه وي خوړلې دا خو د سردار عالم حال و چې د یوې خرما په وجه یې اړخونه بدلول او ټوله شپه خوب نه ورتلی اوس یې داوسنی زمانې د غلامانو حال وګوره چې د رشوت، غلا، سود او نورې پیسې په زړور تیا خوري او په فخر سره ځان د محمد ﷺ په غلامانو کي ګڼي.

۳- د حضرت ابوبکر ؓ د یو کاهن (فالګر) د خوراک څخه قې وهل

حضرت ابوبکر ؓ یو غلام درلودی چې ده مبارک ته یې د غُله[۲] په ډول ګټه ورکول یوه ورځ غلام ده ته د خوراک یو شی راوړی ده مبارک یو څه و خوړی غلام ورته وویل: چې تا به

---

(۱) ابو داؤد

[۲] غُله دې ته ویل کیږي چې غلام ته ووائي چې ولاړسه روزانه ماته دومره پیسې راکوه نوري که دي وګټي هغه ستا دي دا جائزه معامله ده. (هذا الهامش من الشیخ)

هر ورځ زما څخه پوښتنه کول چې د کومې لارې دې ګټه کړې ده نن دې هیڅ پوښتنه نه راڅخه وکړه ده مبارک ورته وویل: چې نن ډېر وږی وم د لوړې له امله مې پوښتنه نه وکړه اوس وایه چې د کومې لارې دې ګټلې ده غلام ورته وویل: چې د کفر په وخت کې زه پریو قوم تېرېدم پر هغوی مې منتر ویلي وو دوی زما سره د یو شی وعده کړې وه نن د هغوی کره واده وو زه ورغلم دا ډوډۍ یې راکړه ابوبکر ﷺ ورته وویل: تا خو زه هلاک کړم ابوبکر ﷺ دې څخه وروسته په ستوني ګوتې چخ کړې او د قې وهلو کوشش یې وکړی خو لکه څرنګه چې ده هغه ګوله په لوږه خوړلې وه نو قی یې نه کړه چا ورته وویل: چې په اوبو سره قی وهل کیدای سي نو ده مبارک یوه لویه پیاله د اوبو راوغوښته او به یې وڅښلې بیا یې قي کړې تر اسي اندازې چې د ډوډۍ ګوله یې هم قی کړه یو چا ورته وویل: پر تا دي الله ﷻ رحم وکړي دیوې ګولې ډوډۍ لپاره دي دومره تکلیف ونه پر ځان تېر کړل ده مبارک ورته وویل: که چیرې زما په ساه سره دا ګوله راوتلای ما به را ایستلې وای ځکه ما د نبي ﷺ څخه اوریدلي دي چې کوم بدن چې په حرامو سره وده وکړي نو د دوزخ اور د هغه لپاره غوره دئ. زما سره داوبره وه چې هسې نه چې په دغه ګوله سره زما د بدن یوه برخه وده وکړي.(۱)

فایده: د حضرت ابوبکر ﷺ څخه داسې ډېرې پېښې راغلي دي ځکه دده په طبیعت کې احتیاط زیات و چې لږ شک به ورته پیدا سو دستي به یې قي واهه.

هم دا ډول د بخاري شریف په یو روایت کې راغلي دي چې یوه ورځ یو غلام د جاهلیت په وخت کې د سحر او جادو یو شی چاته ښودلی و هغه اتفاقاً صحیح سو نو هغه ودغه غلام ته څه پیسې ورکړې غلام په مقرر سوو پیسو کې و حضرت ابوبکر ﷺ ته دغه پیسې ورکړې ابوبکر ﷺ و خوړلې بیا چې دده په نس کې کوم څه وه هغه یې ټوله قی کړه. دا لازمي نه ده چې په دغه ډول پیسو کې به د غلامانو پیسې حرامې وي بلکې حرام او حلال دواړو ګمان پر کېده خو حضرت ابوبکر ﷺ د ډېر احتیاط له امله د شک مال نه خوښوی.

۴- د حضرت عمر ﷺ د صدقې د شیدو څخه قي

حضرت عمر ﷺ یو وار شیدې و چینبلي د هغو شیدو خوند عجیبه ورته معلوم سو نو کوم ملګري چې شیدې راوړي وي د هغه څخه یې پوښتنه وکړه چې دا څنګه شیدې وي؟ او

---

(۱) منتخب کنز العمال

دکومي خوا څخه راغلي وي؟ هغه سړي وويل: چې په فلانکی ځنګله کي د صدقې اوښان څرېدل زه هلته ولاړم هغو خلګو د اوښانو شیدې ولوشلې ماته یې هم راکړې، حضرت عمر ﷺ په خوله کي ګوتي واچولې او هغه شیدې یې قی کړې. (۱)

فایده: د اصحابو مبارکانو سره تل دا فکر وو چې د شک په شی سره مو د بدن یوه برخه وده ونه کړي دا خو لاڅه کوي چې ښکاره حرام وي لکه زمونږ په زمانه کي چې عام سوي دي.

۵- د حضرت ابوبکر ﷺ د احتیاط لمخي باغ وقف کول

ابن سیرین رحمۃ اللہ علیہ فرمایي: کله چې د ابوبکر ﷺ د وفات وخت نژدې سو نو ده مبارک و حضرت عائشې رضی اللہ عنہا ته وویل: کله چې زه خلیفه سوم خلګو راته وویل چې که ته په تجارت مشغول سې نو د مسلمانانو په کارو کي به څه نیمګرتیا پیدا سي باید ته خپله خوارکه دبیت المال څخه واخلې نو له دې وجي زه مجبور سوم چې یو څه واخلم نو اوس دي زما فلانکی باغ په بدله کي ورکړل سي هر کله چې حضرت ابوبکر ﷺ وفات سو نو حضرت عائشې رضی اللہ عنہا و حضرت عمر ﷺ ته سړی ولېږی او د پلار د وصیت مطابق یې باغ ورکړی حضرت عمر ﷺ وفرمایل: ستاپر پلار دي الله ﷻ رحم وکړي ده مبارک غوښتل چې چاته د خولې د خلاصولو وخت ورنه کړي. (۲)

فایده: درنو لوستونکو! د فکر کولو خبره ده چې اول خو هغه شی چې ابوبکر ﷺ اخیستی څه شی وو یعني ډېر لږ شی و بیا چې ده مبارک اخیستی د مشورې والا وو په تینګار یې اخیستي او د مسلمانانو د فایدې په وجه سره و ددې سره، سره څومره چې دده مبارک توان وو بلکي تر هغه لا زیات یې احتیاط پکښي کاوه چې د احتیاط اندازه یې په دریم باب څلورمه شمېره کي وښودل سوه چې بي بي یې د تنګسیا سره دیوه خوږ شی لپاره یو څه پیسي جمعه کړې وې ده مبارک هغه پیسې هم بیت المال ته وسپارلې او په هغه اندازه یې د خپلي عائشې (تنخوا) څخه کمي کړې د ټولو څخه وروسته یې د آخر کار وو چې د اخیستل سوو پیسو بدله یې بېرته بیت المال ته وسپارل.

---

(۱) مؤطا امام مالک

(۲) (کتاب الاموال)

٦- د حضرت علي بن معبد رحمة الله عليه د کرايې د کور په خاوره سره د خط وچول

علي بن معبد رحمة الله عليه يو محدث دئ، دی مبارک فرمايي: د يو کرايې په کور کي اوسېدم. يوه ورځ مي يو شی وليکی ددغه خط د وچولو اړتيا پيدا سوه ددغه کور دېوالونه خاورين وه نو فکر مي وکړی چي ددغه دېوال څخه يو څه خاوره را واخلم او خط په وچ کړم بيا مي فکر وکړی چي دا کور خو ما په کرايه نيولی دئ داوسېدو لپاره دئ ددې لپاره خو مي نه دئ نيولی چي خاوره يې استعمال کړم ببرته مي په فکر کي راغله چي په دا لږ خاوره هيڅ نه کيږي پروانه لري لږ شی دئ نو خاوره مي را واخيسته د شپې يو څوک په خوب کي راغلی او راته وې ويل: چي صبا د قيامت په ورځ به درته معلومه سي چي لږ خاوره يا لږ شی څه پروا لري؟.

فايده: دا خبره چي صبا به معلومه سي ددې ظاهري مطلب دادئ چي د تقوا درجې زياتي وي کا مله درجه يې يقيناً داوه چي ددغه لږ شی څخه هم ځان وساتي که څه هم دومره لږ شی د جائز کيدو په اندازه کي دئ.(۱)

۷- د حضرت علي کرم الله وجهه پر يو قبر تېرېيدنه

کميل رضي الله عنه فرمايي: چي زه يو ځل د حضرت علي رضي الله عنه سره روان وم چي يو ځنګله ته ورسېدو حضرت علي رضي الله عنه يو پې هديرې ته مخ کړی او وې ويل: اې د هديرې څښتنانو! اې پاته سوو خلګو! اې د وېرې او يوازيوالي خلګو! څه خبري دي؟ څه حال مو دئ؟ زمونږ خبر خو دادئ چي ستاسو وروسته ستاسو مالونه تقسيم سوه، اولادونه مو يتيمان سوه، ښځو مو نور مړونه وکړه دا خو زمونږ خبر دئ تاسو هم يو څه ووايئ، کميل رضي الله عنه وايي چي علي رضي الله عنه ددې څخه وورسته زما لوري ته وکتل او وې ويل: اې کميله! کچيري دې خلګو ته د خبرو اجازه وای او خبري يې کولای سوای نو دوی به خامخا ويلي وای چي بهترينه توښه تقوا ده

(۱) احياء

دایې وویل بیا په ژړا سو او وې فرمایل: اې کمیله! قبر د عمل صندوق دئ د مرګ په وخت کې به معلوم سي (۱).

فایده: یعني انسان که ښه کار کوي او که بد کار کوي په دغه قبر کې به ساتل کیږي لکه په صندوق کې چې یوشی ساتل کیږي.

په زیاتو حدیثونو کې راغلي دي چې ښه عملونه به په یوه ښایسته ښځه جوړ سي په قبر کې به د مړي د زړه خوشاله کولو او محبت کولو لپاره راسي او د ددې مړي ډاډګیرنه به کوي او بد عملونه به په یو بد شکل جوړ سي بد بوی به یې وي او مړي به نور په تنګیږي.

په حدیث شریف کې راغلي دي چې یو سړی مړ سي نو تر قبر پوري دده سره درې ملګري ځي:

۱- لومړی دده مال وي لکه چې د عربو داسي دود وو چې د مړي سره به یې دده مال وړی.

۲- دوهم هغه کسان دي چې دی تر قبر پوري رسوي.

۳- دریم دده عمل دئ.

دوه ملګري یعني مال او دده خپلوان به بېرته ځني راځي او عمل به ورسره پاته وي. نبي ﷺ یوه ورځ اصحابو کرامو ته وفرمایل: چې ستاسو د مال او عمل مثال څه ډول دئ؟ اصحابو کرامو رضی الله عنهم ورته وویل: چې تاسو لا رښتونه راته وکړئ رسول الله ﷺ وفرمایل: ددې مثال داسي دئ لکه چې یو څوک درې ورونه لري او مړ کیږي نو دوی را وغواړي او ورته ووایي چې وروره ته پوهیږي چې پر ما څه تیریږي؟ ته زما څنګه مرسته کولای سي دایو ورور ورته ووایي چې زه به ستا درملنه وکړم او هر ډول خدمت به دي وکړم کله چې ته مړ سي غسل به درکړم کفن به درکړم او پر اوږو به دي تر قبره پوري یوسم او تر مرګ وروسته به دي په ښو یادوم دا ورور دانسان اولاد او قریبان دي، بیا دوهم ورور ورته ووایي چې زما ستا سره تر مرګه پوري اړیکي دي د مرګ څخه وروسته زه ستا هیڅ پروا نه لرم، دا ورور مال دئ، بیا دریم ورور راوغواړي پوښتنه ځني وکړي دریم ورو ورته وایي چې زه ستا په قبر کې ملګري یم دوږي په وخت کې به دي زړه خوشاله کوم کله چې ستا سره حساب کیږي د نیکۍ په پله کې به دي کښېنم د نیکۍ پله به دي درنوم، دا ورور عمل دئ. رسول الله ﷺ و اصحابو کرامو رضی الله عنهم ته وفرمایل: اوس نو تاسو وښیاست چې کوم ورور ښه او ګټور دئ؟ اصحابو کرامو رضی الله عنهم

---

(۱) منتخب کتر

وویل: اې د الله ﷻ رسوله! دغه دریم ورور ګټور دئ هغه لومړني دوه وړونه خو بې ګټې دي.(۱)

۸- د نبي ﷺ ارشاد چې د خوراک چیښاک حرام وي د هغه دعا نه قبلیږي

د نبي ﷺ ارشاد دئ: چې الله ﷻ خپله پاک دئ پاک مال قبلوي مسلمانانو ته د هغه شی امر کوي کوم چې یې خپلو رسولانو ته کړی دئ. الله ﷻ فرمایي:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلرُّسُلُ كُلُواْ مِنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ وَٱعۡمَلُواْ صَٰلِحًاۖ إِنِّي بِمَا تَعۡمَلُونَ عَلِيمٞ ﴿٥١﴾ (۲)

ژباړه: اې رسولانو! د پاکو شیانو څخه خوراک کوئ نېک عملونه کوئ زه په هغه شیانو خبریم چې تاسو یې کوئ.

دوهم ځای الله ﷻ فرمایي:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ كُلُواْ مِمَّا فِي ٱلۡأَرۡضِ حَلَٰلٗا طَيِّبٗا وَلَا تَتَّبِعُواْ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيۡطَٰنِۚ إِنَّهُۥ لَكُمۡ عَدُوّٞ مُّبِينٌ ﴿١٦٨﴾ (۳)

ژباړه: اې هغه کسانو چې ایمان یې راوړی دئ خوراک کوئ د هغه پاکو شیانو څخه چې موږ په رزق درکړي دي د شیطان دقدمونو پیروي مه کوئ بېشکه شیطان ستاسو ښکاره دښمن دئ.

نبي ﷺ دیو سړی بیان وکړی چې اوږده، اوږده سفرونه یې کړي وي (د مسافر دعا قبلیږي) او دی خواره واره ویښتانو والاوي، خړو پړو جامو والا (یعني پریشانه) وي دی دواړه لاسونه الله ﷻ ته پورته کړي او ووایي: اې الله! اې الله! مګر دده خوراک حرام وي

---

(۱) ایضا

(۲) سورة مؤمنون الایة (۵۱)

(۳) سورة البقرة الایة (۱۶۸)

چینبناک یې حرام وي جامې یې حرامي وي تل یې حرام خوړلي وي نو دده دعا چیري قبلیږي.(۱)

فایده: د خلګو سره تل دا فکر وي چې د مسلمان دعا ولي نه قبلیږي که دې حدیث شریف ته وګورو نو ټول حالات معلومیږي که څه هم الله ﷻ کله، کله په خپل فضل دکافر دعا لا هم قبلوي فاسق خولا څه کوې مګر د پرهیزګاره سړي دعا اصل شی دی ځکه نو د پرهیزګارانو څخه خلګ ددعا هیله کوي. که څوک غواړي چې زما دعا قبوله سي نو د حرامو څخه دې ځان وساتي.

۹- د عمر ﷺ د خپلې بي بي منعه د مشکو د تللو څخه

د حضرت عمر ﷺ و حضور ته یو ځل د بحرین څخه مشک راغله نو عمر ﷺ وویل: څوک دا مشک تلي؟ چې پر مسلمانانو باندې یې وویشو دده بي بي حضرت عاتکې ﷺ وویل: چې زه به یې وتلم ده مبارک واوږدل او چوپ سو لږ ساعت وروسته یې بیا وویل: چې څوک به یې وتلي؟ تر څو پر مسلمانانو یې وویشو. دې مبارکي وویل: چې زه به یې وتلم عمر ﷺ بیا چوپ سو دریم ځل یې وویل: چې زه دا نه خوښوم چې ته خپل لاسونه د ترازو په پله کي کښیږدې او په مشکو یې ولړې او بیا هغه لړلي لاسونه پر بدن ومومږي او ماته په دغه اندازه زیاتوب حاصل سي.

فایده: داد حضرت عمر ﷺ کامل احتیاط و او خپل ځان یې د تهمت څخه خلاصوی که نه نو څوک چې تلل کوي د هغه لاسونه به خامخا لړل کیږي ددغه لږ اندازې په روا والي کي هیڅ شک نسته خو بیا هم ده مبارک خپلې بي بي ته دا خوښه نه کړه.

حضرت عمر بن عبدالعزیز چې عمر ثاني هم ورته وایي ده په خپل وخت کي یو ځل مشک تلل نو پوزه یې وترله او وې ویل چې د مشکو ګټه ښه بوی دئ (یعني زه نه غواړم چې دغه ګټه تر نورو ماته زیاته ورسیږي).(۲)

---

(۱) مجمع الفوائد

(۲) احیاء

فايـده: دا داصـحابو کرامـو رضي الله عنهم، تابعينو (رحمـة الله علـيهم)، او زمـوږ د مشـرانو اورهبرانو احتياط و.

١٠- دعمر بن عبدالعزيز رحمة الله عليه د حجاج حاکم لره حاکم نه جوړول

عمر بن عبدالعزيز رحمة الله عليه په خپل وخت کې يو څوک د يو ځای حاکم مقرر کړی يو چا ورتـه وويـل چې داد حجـاج بـن يوسـف پـه زمانـه کـې هـم حـاکم پاتـه سـوی دئ عمـر بـن عبدالعزيز رحمة الله عليه دغه سړی ددندې څخه ليرې کړی هغه سړي ورته وويل: چې زه ډېر لږ وخت د حجاج په زمانه کې حاکم پاته سوی يم. عمر بن عبدالعزير رحمة الله عليه ورته وويـل چې ستا لپاره دومره بدي بس ده چې چې د هغه سره يوه ورځ يا تر ورځې هم کم حاکم پاته سوي يې.(١)

فايـده: مطلـب دادئ چې دده سـره د پاتـه کېدو اثـر خامخـا پاتـه کيـږي. څـوک چـې د پرهېزګارو خلګو سره اوسيږي نو پرا وسيدونکی باندې زوروره اغېز په نه ليدونکې ډول د پرهيزګارو خلګو پرېوزي او څوک چې د بدعملو خلګو سره اوسيږي نو د بدعملو خلګو اثر به خامخا پرده پرېوزي همدا وجه ده چې د بدو خلګو د ناستې څخه منعه پکار ده انسانان لا څه کوي بلکې د حيوانانو سره په اوسېدو لا اثر پرېوزي.

رسول الله ﷺ فرمايي: داوښانو او اسونو په مالکانو کې فخر او لويي وي او د بزو په مالکانو کې عاجزي وي. نبي ﷺ ارشاد دئ چې فرمايي: دنيک سړی سره ناسته د مشکو په څېر ده که مشک ورونه رسيږي نو بوی به يې خامخا ورسيږي او د بد سړی سره ناسته د اوږد کورې په څېر ده که د اوږ بخرکي ورونه رسيږي نو د دود (لوګي) څخه يې نه خلاصيږي.(٢)

پنځم باب

د لمانځه شوق او په لمانځه کې عاجزي

---

(١) احياء

(٢) مجمع الفوائد

لمونځ په ټولو عبادتو کې اړین او لازم شی دئ د قیامت په ورځ به هم لومړی د لمانځه پوښتنه کیږي.

نبي ﷺ فرمایي: د کفر او اسلام تر منځ لمونځ فرق کوونکی دئ. ددې څخه علاوه نور هم زیات ارشادات راغلي دي چې زما په یوه بله رساله (فضائل نماز) کې بیان سوي دي.

۱- دالله ﷻ ارشاد د نفل کونکي په اړه

الله ﷻ فرمایي: څوک چې زما د دوست سره د بښمني کوي و دغه کس ته زما د جنګ اعلان دئ او هیڅوک زما سره نژدې والی نسي کولای تر څو هغه څه ادا نه کړي چې ما فرض کړي دي یعني زما نژدې والی د فرضونو په ادا ینه سره لاسته راتلای سي او د نفلو په وجه بنده ماته رانژدې کیږي تر داسي بریده چې زه یې خپل محبوب جوړ کړم نو بیا زه دهغه سړی غوږ سم چې اوریدل په کوي او زه دهغه سړی سترګه سم چې لیدل په کوي او د هغه سړی لاس سم چې یو شی په را اخلي او د هغه سړی پښه سم چې تلل په کوي او کوم شي چې زما څخه غواړي هغه به ورکوم او د کوم شی څخه چې پنا غواړي زه به یې ځني ساتم.(۱)

فایده: د سترګي، غوږ او نورو غړو جوړېدو څخه مطلب دادئ چې د هغه لیدل، اوریدل او ګرځېدل به زما د خوښۍ تابع وي او هیڅ خبره به زما د خوښی خلاف نه کوي. هغه کسان څومره نیک مرغه دي چې د فرضو دادایني وروسته د ډېرو نفلو توفیق ورپه برخه سي او دا دولت ورپه برخه سي. الله ﷻ دي په خپل فضل سره ماته او زما دوستانو ته هم ورنصیب کړي.

۲- د نبي کریم ﷺ ټوله شپه لمونځ کول

یو سړي د عائشې رضی اللہ عنہا څخه پوښتنه وکړه چې د نبي ﷺ که څه عجیبه خبره تالیدلي وي نو راته وې وایه. عائشې رضی اللہ عنہا وویل: د نبي ﷺ کومه خبره عجیبه نه وه؟ بلکي هره خبره یې عجیبه وه یوه شپه راغلی زما سره پرېوتی بیا یې وویل ما پرېږده چې د خپل رب عبادت وکړم دایې وویل نو پر لمانځه ودرېدئ او ژړا یې شروع کړه تر داسي اندازې چې اوښکي یې پر سینه مبارکي راتوی سوې بیا پر رکوع سو په رکوع کي یې هم په دغه ډول ژړل بیا پر سجده

---

(۱) مجمع الفوائد

سو په سجده کې يې هم په دغه ډول ژړل تر داسې وخته چې بلال ﷺ راغلی او د سهار د لمانځه لپاره يې اواز وکړی ما وويل: اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! تاسو دومره و ژړل او حال دا چې تاسې د مخکې او وروسته ګناهو څخه پاک يې او که فرضاً هم يې نو الله ﷻ تاسو ته د مغفرت وعده درکړې ده. ده مبارک راته وويل: چې الله ﷻ داسې راسره کړی دي بيا نو زه د الله ﷻ شکر ګذار بنده نه سم جوړ؟ بيا يې راته وويل: ما به ولې داسې نه کول او حال دا چې نن پر ما باندې دا آياتونه نازل سوي دي:

إِنَّ فِي خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَٰفِ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ لَءَايَٰتٍ لِّأُو۟لِى ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿١٩٠﴾ (۱)

داخبره په زيات شمېر حديثونو کې راغلې ده چې رسول الله ﷺ به د شپې دومره اوږد لمونځ کاوه چې د ډېرې ولاړې څخه به يې پښې وپړسېدې خلګو به ورته وويل: اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! ته دومره تکليف پر ځان ټېروي حال دا چې الله ﷻ ته بخښلی يې ده مبارک به په جواب کې ويل: ايا زه د الله ﷻ شکر ګذار بنده جوړ نسم؟ (۲)

۳- د رسول الله ﷺ په څلور رکعتو کې شپږ سپارې ويل

حضرت عوف ﷺ فرمايي: چې زه يوه ورځ د رسول الله ﷺ سره په سفر ولاړم رسول الله ﷺ مسواک وواهه او اودس يې وکړی دلمانځه نيت يې وترې زه هم په لمانځه کې ورسره شريک سوم نبي ﷺ په يو رکعت کې سورة بقره ولوستی کوم ځای چې به د رحمت آيات راغلی نو رسول الله ﷺ به لږ ساعت ودرېدئ او د رحمت د عابه يې غوښتل، کوم ځای چې به د عذاب آيات راغلی نو تر لږ وخته پورې به يې پنا غوښتل د سورة د ختمېدو سره سم يې رکوع وکړه او په رکوع کښې يې (سُبحَانَ ذِي الجَبَرُوت وَالمَلَكُوت وَ العَظمَــة) بيا يې په همدغه اندازه اوږده سجده وکړه کله چې دوهم رکعت ته ولاړ سو په دوهم رکعت کې يې سورت آل عمران ووايه همدا ډول په يو رکعت کې يې يو ـ يو سورت ووايه چې په څلور رکعتو کښې پاو بالا شپږ سپارې کيږي دا به څومره اوږد لمونځ وچې په هر آيت د رحمت او آيات د عذاب باندې يې تر ډېره ساعته دعا غوښته او بيايې په دغه پيمانه اوږده رکوع او سجده کول.

---

(۱) سورة ال عمران الاية (۱۹۰)، اقامة الحجة

(۲) بخاري

حضرت خذيفة ﷺ هم خپله يوه قصه د نبي ﷺ سره د لمونځ کولو رانقله کړې ده او فرمايي: چې رسول الله ﷺ په څلورو رکعتو کښې څلور لوی سورتونه ولوستل يعني د سورت بقره څخه د سورت مائده تر ختمه پورې يې وويل.

فايده: د غه څلور سورتونه چې نبي ﷺ په څلور رکعتو کښې لوستلي دي پاؤ بالا شپږ سپارې کيږي او د نبي ﷺ عادت دا و چې قرآنکريم به يې په تجويد او ترتيل سره لواسته (داصولو سره برابر او په ډېره ارامتيا سره) لکه چې په احاديثو کې راغلې دي. د دې سره رسول الله ﷺ پر هر آيت د رحمت او پر هر آيت د عذاب د ريدئ او دعا به يې غوښتل بيا به يې د رکعتو د ولاړې په اندازه اوږده رکوع او سجده کول يعني کله به رسول الله ﷺ په يو رکعت کښې سورت بقره، ال عمران او سورت مائده لواسته چې د غه د رې سورتونه نژدې پنځه سپارې کيږي (بيا به يې په دغه اندازه رکوع کول).

دا هغه وخت کېدای سي چې چا په لمانځه کښې ارام او د سترګو پوخوالی نصيب سي. نبي ﷺ فرمايي: زما د سترګو پوخوالي په لمانځه کښې دئ. اَللهُم ارزُقنِي اِتبَاعُهُ.

۴- د حضرت ابوبکر صديق، حضرت ابن زبير، حضرت علي او نورو اصحابو رضي الله عنهم د لمونځونو حالات

مجاهد رحمه الله د حضرت ابوبکر صديق، او حضرت عبدالله بن زبير رضي الله عنهما حال رانقل کړی دئ چې کله به دوی پر لمانځه ودريدل داسي به ښکاريدل لکه يو لرګی چې ښخ کړې يعني هيڅ به نه ښوريده.(۱)

علماو ليکلي دي چې حضرت ابن زبير د حضرت ابوبکر رضي الله عنه څخه لمونځ زده کړی دئ يعني په څه ډول چې رسول الله ﷺ لمونځ کاوه پدغه ډول به ابوبکر رضي الله عنه لمونځ کاوه او عبدالله بن زبير رضي الله عنه هم په دغه ډول لمونځ کاوه .ثابت رحمه الله وايي چې د عبدالله بن زبير رضي الله عنه لمونځ داسي و لکه يو لرګی چې يوځای ښخ کړې. يوځوک وايي چې ابن زبير رضي الله عنه به کله دومره اوږده اوبې حرکته سجده وکړه چې مرغان به راغله دده پرملا به کښېناسته، کله به يې دومره اوږده رکوع وکړه چې ټوله شپه به ترسهاره په رکوع کښې و او کله به يې دومره اوږده سجده وکړه چې ټوله شپه به تېره سوه کله چې پر

(۱) تاريخ الخلفاء

حضرت زبیر ﷺ باندې جنګ کېدئ نویو واری دمسجد پر دېوالـه ولګېدئ چې دمسجد ددېوال یوه ټوټه یې والوزل او دحضرت زبیر ﷺ دستونې اوږیري ترمنځ هغه واری تېر سو خوده هیڅ فکر نه وکړی نه وارخطا سونه یې رکوع اوسجده لنډه کړه یوه ورځ یې لمونځ کاوه ددې زوی چې هاشم نومېدئ ددې وتنګ ته بیده و دبام څخه یو مار راولوېدئ او ددې پر زوی باندې راتاوسو زوی یې چغې کړې دکور خلک ټولـه پـه چابکی سره راغلـه شورماشور جوړسو هغه مار یې مړکړی ابن زبیر ﷺ په هغه ډول سره په ښه ارامتیا سره لمونځ کاوه کله چې یې سلام وګرځاوه نو وې ویل چې یوڅه شور او ږغ مې ترغوږو سو څه شی و؟ بې بې یې ورته وویل چې الله (ﷻ) دې پرتا رحم وکړي زوی خوبه دې مړسوی وای ته په خبرنه هم نه یې ؟ده مبارک ورتـه وویـل ورکـه سې کـه پـه لمانځـه کښې مې بلې خوا تـه توجـه اوفکر کولای نو لمونځ به چیرې پاته سوی وای .(۱)

حضـرت عمـر ﷺ چـې پـه اخروخـت کـې پـه خنجروو هـل سـو او ددغـه زخمو څخـه بیاشهید سو هروخت به وینه تړې بهیدله اوزیات وخت به بې هوښه وخو بیاهم دلمانځه لپاره بیداره کېدئ لمونځ به یې کاوه دا به یې ویل چې دهغه چالپاره په اسلام کې هیڅ حصه نسته چې لمونځ پرېږدي .

حضرت عثمـان ﷺ بـه ټولـه شپه ویښ واوپـه یـوه رکعت کښې بـه یـې ټولـه قرآنکـریم ختماوه.

دحضرت علي (کرم الله وجهه) مبارک عادت داسې و چې کله به دلمانځه وخت راغلی نوپر بدن به یې رپیدل راغله اومخ به یې ژړسویو چاپو ښتنه ځنې وکړه چې داڅه خبره ده چې دلمانځـه دوخت پـه راتـګ سره دې مـخ ژړسـې اوبـدن دې رپیـږي؟ ده مبارک ورتـه وویـل : دادهغه امانت وخت دئ چې الله ﷻ پراسمانو مځکه اوغرونو باندې نازل کړی دوی یې دپورتـه کولو څخه ناتوانه سول خوماپورته کړی.

دحضرت خلف بن ایوب رحمۃ اللہ علیہ څخه یو چاپو ښتنه وکړه چې تاپه لمانځه کښې مچان نه تنګوي؟ ده مبارک په جواب کښې ورته وویل چې بدکاره خلک حکومت په دورو وهي دی ږغ نه کوي دا تکلیفونه پرځان تېروي خوپه دې فخرکوي چې زه دحکومت په هرډول وهلو کې نه ښورم یعني چې زه خوڅومره ټینګ یم زه چې دخپل رب ﷻ وحضورته ولاړیم زه دیوه مچ لـه امله وښورېږم .

---

(۱) بدایه وغیره

مسلم بن یسار رحمۃ اللہ علیہ چې به کله دلمانځه لپاره ودرېدی نو دخپل کور خلګو ته به یې وویل چې تاسو ماته خبري کوي زه ستاسو په خبرونه پوهېږم یوه ورځ ده مبارک دبصرې په جامع مسجد کي لمونځ کاوه چې دمسجد یوه برخه راچپه سوه خلګو یې له املې وغښتل دباندې سره یوځای سوه شوراوغوغاسوه خودی هیڅ په خبرنه سو.

دحضرت خاتم اصم رحمۃ اللہ علیہ څخه چادلمانځه دحالاتو پوښتنه وکړه ده مبارک په جواب کښې ورته وویل: کله چې دلمانځه وخت راسي اودس وکړم اوهغه ځای ته ولاړسم چې لمونځ پکښې کوم لږساعت کښېنم چې دبدن په ټولو حصو کښې مې ارامتیا پیدا سي بیادلمانځه لپاره په داسي ډول ودرېږم چې بیت الله شریفه دخپل نظر وړاندې وګڼم، پل صراط تر پښو لاندې جنت راسته طرف ته، دوزخ چپه طرف ته اودمرګ ملائکه دشا طرفته وګڼم او دا فکر وکړم چې دا مې وروستی لمونځ دئ ددې څخه وروسته په پوره عاجزۍ او کمینۍ سره لمونځ ادا کړم بیا دامید او ویرې ترمنځ واوسم چې قبول به سي که یا.(۱)

۵- د مهاجر او انصاري چوکیداري او په لمانځه کښې پر انصاري غشي لګېدل

نبي ﷺ دیو غزا څخه تشریف راوړی د شپې یې یو ځای د تېرولو لپاره غوره کړی او بیایې وویل چې نن شپه به چوکیداري څوک وکړي یو مهاجر صحابي حضرت عمر بن یاسر رضی اللہ عنہ او یو انصاري صحابي حضرت عباد بن بشر رضی اللہ عنہ وویل چې مونږ دوړاه به چوکیداري وکړو نبي ﷺ د هغه غره ولوري ته ولېږل چې د هغه لوري څخه ددښمن دراتلو وېره وه او ورته وې ویل چې تاسي به پر دغه غره باندې چوکیداري وکړی دوی مبارکانو و هغه غره ته تشریف یوړی انصاري و مهاجر ته وویل چې شپه به پر دوو برخو وویشو په یوه برخه کي به ته بیده سي زه به ویښ سم په دوهمه برخه کښې به ته ویښ سي زه به بیده سم ځکه که دواړه ټوله شپه ویښ سو نو کېدلای سي چې پر دواړو باندې د خوب غلبه راسي او دواړه به بیده سو که چیرې څه خطر ویښ ملګري ته معلوم سي نو خپل ملګري به کښېنوي دشپې لومړۍ برخه د انصاري ملګري دویښ والي لپاره وټاکل سوه مهاجر بیده سوه انصاري د لمانځه نیت وکړی ددښمن لخوا څخه یو سړی راغلی او یو څوک یې د لیرې څخه ولاړ ولیدئ دستي یې په غشي وویشتی انصاري هیڅ نه وښورېدئ بیایې دوهم غشي وویشتی ورپسي یې په دریم

---

(۱) احیاء

غشي وويشتي هر غشي چې به يې په بدن کي ولګېدئ ده به په لاس د بدن څخه راوايستی او وه به يې غورځوی ددې څخه وروسته يې په نبه ارامتيا سره رکوع او سجده وکړه لمونځ يې پوره کړی بيا يې خپل ملګری راوينبس کړی دښمن چې دوی دوه وليدل و تښتېدئ او فکر يې وکړی چې نده معلومه چې دا به څومره ملګري وي دده ملګری چې کله راوينبس سونو وې ليدل چې د انصاري د بدن ددرو ځايو څخه وينه بهيږي مهاجر ورته وويل: سبحان الله تا ولي زه په لومړی وخت نه ويښولم؟ انصاري په جواب کښې ورته وويل: ما په لمانځه کښې سورة کهف شروع کړی و زړه مي نه غوښتل چې د خلاصېدو مخکې رکوع وکړم خو زما سره دا وېره پيدا سوه چې د ډېرو غشو په لګېدو سره مړ نه سم او دنبي ﷺ د حفاظت خدمت چې ماته يې سپارلی و هغه راڅخه پاته نه سي که چيرې زما سره دا وېره نه وای نو د سورة د خلاصېدو مخکې به مي رکوع نه وای کړې.(۱)

فايده: داد مبارکو اصحابو کرامو لمونځ و او دلمانځه سره مينه وه چې دغشو د ويشتلو سره او د وينو د بهېدو سره يې هم د لمانځه په خوند کښې فرق نه راتلی زمونږ لمانځه ته ګوره چې غوماشه مو وخوري نو دلمانځه فکر راڅخه ولاړ سي او د مچمچې او غالبوزي پوښتنه خو مه کوه.

دلته يو مذهبي اختلافي مسئله سته هغه دا چې زمونږ د امام اعظم رحمة الله عليه په اند په وينو تويېدلو سره اودس ماتيږي او د امام شافعي رحمة الله عليه په اند اودس نه ماتيږي کېدلای سي چې د همدې صحابي طريقه همدا وه ، ياکېدلای سي چې تر دغه وخته پورې ددې مسئلې تحقيق نه وسوی ځکه نبي ﷺ په دغه مجلس کي تشريف نه درلودئ يا تر دغه وخته پورې ده ته دا مسئله معلومه نه وه.

٦- د حضرت ابو طلحه رضي الله عنه په لمانځه کښې د فکر راتلو په وجه باغ وقف کول

حضرت ابو طلحه رضي الله عنه يوه ورځ په باغ کښې لمونځ کاوه نو يو مرغه والوتی نو څرنګه چې باغ ډېر ګڼ و او مرغه ته ژر د وتلو لار پيدا نه سوه مرغه به يوې اوبلې خوا ته الوتی او د وتلو لار به يې لټول دده مبارک نظر د مرغه په لوړې پرېواتی او فکر يې د مرغه په لوړې بند سو کله چې يې د لمانځه تورو ته فکر راجمعه کړی تېروتی چې کوم رکعت دئ نو ډېر خوابدی

---

(۱) بيهقي ، ابوداود

سو چې ددې باغ په و جهه دا غم راپیښ سو چې په لمانځه کښې تېروتنه راځخه وسوه ژر د نبي ﷺ و حضور ته ورغلی او ټوله قصه يې ورته وکړه او غوښتنه يې ځنې وکړه چې ددې باغ په وجه دا مصیبت ماته راپیښ سو نو له همدې امله دغه باغ زه د الله ﷻ په لاره کښې ورکوم، کوم ځای چې ستازه غواړي هلته يې ولګوه. همدا ډول يوه بله قصه د حضرت عثمان ﷺ په زمانه کښې هم پیښه سوې ده چې يو انصاري په خپل باغ کښې لمونځ کاوه د خرماوو د پخېدو وخت نېږدې وه خو د خرماوو غونچې ډېرې نېږې ورته معلومې سوې فکر يې د خرماوو په لورې ولاړې او دا ځني ورکه سوه چې څو رکعته مې کړي دي نو ډېر غم او خفګان ورته پیښ سو ددې غم په وجه يې دا ټینګه اراده وکړه چې داسې باغ به ځانته ونه ساتم چې په وجه يې ماته دومره لوی غم پیښ سو او لمونځ يې راځخه ورک کړی نو د حضرت عثمان ﷺ وحضورته ورغلی او ورته وې ويل: چې دا باغ زه د الله ﷻ په لاره کې خرڅوم تاسو چې څه په کوی هغسې ورسره وکړی عثمان ﷺ په پنځوس زره خرڅ کړی او پیسې يې پر ديني کارونو ولګولې.(۱)

فایده: دا ایماني غیرت دئ چې د لمانځه په ډول يو مهم شي کې چې د بل شي فکر بند سي نو د پنځوسو زرو باغ يو دم صدقه کړي. زمونږ حضرت شاولي الله رحمۃ اللہ علیہ په قول جمیل نومي کتاب کښې د صوفیانو د نسبت ډولونه لیکلي دي ددې په اړه يې دا هم لیکلي دي چې دا نسبت دالله ﷻ په اطاعت کښې پر نورو باندې مخکې والی او په دې کې د غیرت کولو دئ دوی مبارکانو ته پردې کار باندې غیرت دریږي چې د الله ﷻ په اطاعت کښې يې فکر بلي خواته ولاړ سي.

۷- د حضرت ابن عباس ﷺ د لمانځه په وجه د سترګې علاج نه کول

د حضرت ابن عباس ﷺ په سترګه کې يو وخت اوبه راغلې نو د سترګې علاج کوونکي دده حضورته ورغلی او ورته وې ويل که اجازه وي مونږ به ستا د سترګې علاج وکړو خو تر پنځو ورځو پورې به تاسو احتیاط کوی او دمځکې څخه به يو څه پر لوړ ځای يا پر يو لرګي باندې سجده کوئ ده مبارک ورته وويل هیڅکله داسې نسي کېدلای، زمادي په الله ﷻ قسم وي چې په دې ډول ماته يو رکعت هم د قبلولو وړندئ د نبي ﷺ ارشاد ماته معلوم دئ چې

---

(۱) موطا امام مالک رحمۃ اللہ علیہ

فرمايي: کوم څوک چې قصداً لمونځ پريږدي هغه به د الله ﷻ سره په داسې ډول ملاقات وکړي چې الله به ځني ناراضه وي. (۱)

فايده: که څه هم شريعت لمونځ په داسې مجبوري کښې جايز کړی دئ او په داسې حالاتو کښې که څوک لمونځ قصداً پريږدي دعذاب ترو عيد لاندي نه راځي خو دا د اصحابو کرامو د لمانځه سره محبت و او دنبي کريم ﷺ په ارشاد باندي په لويه پيمانه د عمل کولو اهميت و په همدې وجه حضرت عبد الله بن عباس رضی اللہ عنہما د سترګي علاج خوښ نه کړی دوی مبارکانو پريوه لمانځه باندي ټوله دنيا قربانول، نن مونږ د بې حيا يې څخه چې څه غواړو د دې قرباني کوونکو په څېر کيږي تر خولې باسو هرکله چې سبا د دوی سره مخامخ سو نو دغه پر دين قرباني ورکوونکي به د حشر د ميدان د سيل خوند اخلي بيا به حقيقت معلوم سي چې دوی څوک وه او مونږ د دوی سره څه سلوک کړی دئ.

۸-د صحابه رضی اللہ عنہم د لمانځه په وخت کښې دستي دوکانونه بندول

حضرت عبد الله بن عمر رضی اللہ عنہما په بازار کي تشريف درلود ئ چې د لمانځه د جماعت وخت سو وې ليدل چې فوراً ټولو خپل دوکانونه بند کړل او مسجد ته ننوتل عبد الله بن عمر رضی اللہ عنہما فرمايي: چې د دې خلګو په اړه دا آيات نازل سوی دئ:

رِجَالٌ لَّا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَن ذِكْرِ اللَّهِ (۲)

د پورتني آيات پوره ترجمه داسي ده: په دغه مسجدونو کي داسي خلګ سته چې د الله ﷻ ذکره څخه يعني د لمانځه، روژې او زکوة څخه يې رانيول او خرڅول نه مشغول کوي دوی د داسي ورځي دنيولو څخه ويريږي چې ډېر زړونه او سترګي به اوړي. (۳)

حضرت عبد الله بن عباس رضی اللہ عنہما فرمايي: چې دغه خلګ به په خپل کار و بار مشغول وه کله چې به يې اذان واورېدئ نو دستي به يې کار او بار پرېښودئ او مسجد و ته به ولاړه. نوموړي يو ځای وايي چې قسم په الله ﷻ دا خلګ تاجران و مګر د دوی تجارت دوی د الله ﷻ د عبادت څخه نه مشغولول. حضرت عبد الله بن مسعود رضی اللہ عنہ يوه ورځ په بازار کي تشريف

---

(۱) درمنثور

(۲) سورة نور الاية (۱۸)

(۳) بيان القران

درلودئ چې اذان وسوده مبارک ولیدل چې خلکو خپل سامانونه پرېښودل او مسجد ته ولاړل ابن مسعود رضي الله عنه وفرمایل: داهم هغه خلک دي چې په اړه یې الله ﷻ فرمایي: رِجَالٌ لَّا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَن ذِكْرِ اللَّهِ (سورة نور).

په یو حدیث شریف کې راغلي دي چې رسول الله ﷺ فرمایي: په ورځ د قیامت چې ټوله دنیا الله ﷻ سره یو ځای کړي نو ډېر به وسي چې هغه خلک دي جلا سي چې د غم او خوشالۍ په دواړه وختونو کې یې د الله ﷻ حمد او ثنا ویل، یوه کوچنۍ ډله به راپورته سي بې حسابه او بې کتابه به جنت ته ولاړه سي. بیا به ډېر وسي چې هغه خلک دي جلاسي چې په شپه کې به د خپلو بسترو څخه جلا اوسېدل او خپل رب به یې په وېره او مینه سره یادوی، یوه کوچنۍ ډله به راپورته سي او بېله حسابه او کتابه به جنت ته ولاړه سي، بیا به ډېر وسي چې هغه خلک دي جلاسي چې تجارت د الله ﷻ د ذکر څخه نه منعه کول بیابه یوه دریمه کوچنۍ ډله راپورته سي او جنت ته به بېله حسابه ولاړه سي ددې درو ډلو د تللو څخه وروسته به د پاته خلکو سره حساب شروع سي. (۱)

۹- د حضرت خبیب رضي الله عنه د قتل په وخت کې لمونځ کول او د زید او عاصم رضي الله عنهما قتل

د احد په غزا کې چې کوم کافران وژل سوي وه د خپلوانو یې د بدل هڅه پیاوړي وه چې د خپلو قریبانو بدل واخلي. سلافه چې دوه زامن یې د احد په غزا کې وژل سوي وه پر ځان یې نذر منلی وو چې که د عاصم سر په لاس راغلی نو په کوپړه کې به یې شراب چیښم عاصم ددې زامن وژلي وه او دې اعلان کړی و که هر چا ماته د عاصم سر راوړی زه به سل اوښان انعام ورکوم خالد بن سفیان ددغه کار لپاره یوه غولونکې تګلاره جوړه کړه او ددې مبارک د سر راوړلو کوشش یې کاوه. خالد بن سفیان څو کسان د (عضل) او (قارة) و مدینې منورې ته ولېږل دغه کسانو هلته ځان مسلمانان ښکاره کړل د نبي ﷺ څخه یې د څوک کسانو غوښتنه وکړه چې ددوی سره ولاړ سي د تبلیغ او وعظ لپاره. په دغه کسانو کې یې د عاصم رضي الله عنه غوښتنه هم وکړه چې دده وعظ پر خلکو ښه لګیږي او د خلکو هم خوښ دئ. نبي ﷺ لس کسان ددوی سره ولېږل په یوه روایت کې راغلي دي چې شپږ کسان یې ددوی سره ولېږل چې په دوی

(۱) درمنشور

کې عاصم ﷺ هم موجود وو . په لاره کښې بيوونکو خلګو ددوی سره دوعدې مخالفت وکړی او ددوی د مقابلې لپاره يې د ښمن ورته راوغوښتی چې دوه سوه کسان وه په دې کسانو کې سل کسان غشي ويشتونکي وه. په ځينو روايتو کې راغلي دي چې دغه کسان رسول الله ﷺ د مکې د حال د معلومولو لپاره لېږلي وه چې پر لاري يې د (بنو لحيان) ددوو سو کسانو سره مقابله سوه دغه کوچنۍ ډله چې د لسو يا شپږو کسانو څخه جوړه وه کله چې يې دا حالات وليدئ نو يو غره ته چې (فدفد) نومېدئ و ختل کافرانو ورته وويل: چې موږ خپله مځکه ستاسو په وينو رنګول نه غواړو بلکې يوائې موږ د مکې د خلګو څخه ستاسو په بدله کې يو څه پيسې او مال غواړو تاسو موږ ته راسی موږ تاسو نه وژنو مسلمانانو ورته وويل: موږ د کافرانو تر لاس لاندې راتلل نه غواړو نو دستي يې د ترکش څخه غشي راوايستل مقابله يې شروع کړه. حضرت عاصم ﷺ په جذبه خپلو ملګرو ته وويل: ستاسو سره دوکه وسوه خو د ويري خبره نه ده شهادت غنيمت وګڼئ ستاسو محبوب ستاسو سره دئ د جنت حوري ستاسو انتظار کوي دد ې خبري په کولو سره يې په پوره توان جګړه پيل کړه کله چې نېزه ماته سوه بيا يې په توره جګړه پيل کړل خو د کافرانو ډله ډېره وه آخر شهيد سو او دعا يې وکړه چې اې الله ﷻ! خپل رسول ﷺ ته زموږ د قصې خبر ورکړه دادعا يې قبوله سوه الله ﷻ په دغه وخت کې رسول الله ﷺ ته خبر ورکړئ. عاصم ﷺ خبر و چې سلافه نذر منلی دئ چې زما په کوپړه کې به شراب چيښي نو دعا يې وکړه چې اې الله ﷻ! زما سر ستا په لاره کې پرې کېږي نو زما د سر حفاظت وکړه. الله ﷻ يې دعا قبوله کړه کافرانو چې کله دده د سر د پرې کولو اراده وکړه نو الله ﷻ د شاتو مچمچۍ را ولېږلې او په يوه روايت کې راغلي دي چې د غالبو زنبورو يوه ډله الله ﷻ راولېږل د عاصم ﷺ پر بدن باندې د څلورو طرفونو څخه راوګرځېدلې. کافران ونه توانيدل چې دده مبارک سر پرې کړي بيا دوی فکر وکړی چې د شپې به دا کار وکړو د شپې بيا د باران يوه څپه راغله دده مبارک جسد يې يووړی دوی ته په لاس نه ورغلی . په دغه ډول درې يا اوه کسان شهيدان سول درې کسان پاته سوه چې يو حضرت خبيب ﷺ وو دوهم زيد بن طارق ﷺ وو او دريم عبد الله بن د ثنة ﷺ پاته سو ددوی سره کافرانو وعده وکړه چې تاسو راکښته سئ موږ ستاسو سره دوعدې مخالفت نه کوو دوی مبارکان راکښته سوه کافرانو دلينديو تسمې خلاصې کړې ددوی موټې يې ټينګې وترلې عبد الله بن طارق ﷺ وويل چې دا لومړی دوعدې مخالفت دئ زه هيڅکله ستاسو سره نه ځم دهغو شهيدانو پر لاره تلل زما هم خوښ دي کافرانو چې دی هر څومرې پورې واهه دی مبارک دځايه څخه نه وښورېدئ آخر يې شهيد کړی يوازې دوه مبارک اصحابان پاته سوه خبيب ﷺ و اوبل زيد بن دثنة ﷺ و، زيد بن

دثنة ﷺ صفوان بن امیه دپنځو سو اوښانو په بدله کې واخیستی چې دخپل پلار امیه په بدل کې یې ووژني حضرت خبیب ﷺ جحیر بن ابي اهاب دسلو اوښانو په بدله کې واخیستیچې دخپل پلار اهاب په بدله کې یې ووژني ، دبخاري شریف په یوه روایت کې راغلي دي چې خبیب ﷺ دحارث بن عامر اولادو رانیوی ځکه ده حارث دبدر په غزا کې وژلي و ، صفوان خپل بندي یعني زید بن دثنة ﷺ ژر دیوه غلام په لاس ورکړی د حرم دباندي یې د وژلو له پاره بوتی دده مبارک دشهادت پر وخت زیات خلګ یو ځای سوي وه چې ابو سفیان هم راغلی و دده د شهادت پر وخت یې دده څخه پوښتنه وکړه چې ستا دي په الله ﷻ قسم وي ریښتیا ووایه که ستا پر ځای محمد ﷺ قتل سي ته خلاص سي خوشحاله یې؟ حضرت زید ﷺ وفرمایل: چې زما دي په الله ﷻ باندي قسم وي چې د محمد ﷺ قتل خو لا څه کوي که په هغه یو ځوز جګ یې او زه په کور کې ارام کښینم لا یې هم نه خوښوم. قریشو چې د اجواب واورېدی حیران پاته سوه ، ابوسفیان وویل: د محمد ﷺ د ملګرو چې څومره محبت دده سره ما ولیدئ مثال مي هیڅ چیري نه و لیدلی ددې څخه ورسته زید ﷺ شهید کړل سو . حضرت خبیب ﷺ تر څه وخته پوري بندي و د جحیر مینځه چې بیا وروسته مسلمانه سوه وایي: خبیب ﷺ چې کله زموږ سره په بند کې و موږ ولیدل چې د خبیب ﷺ په لاس کې یوه ورځ د سړی د سر په اندازه یوه لویه غونچه د انګورو وه او خوړله یي. په مکه کې دغه وخت انګور بیخي نه وه. نو موږ مینځه زیاتوي چې کله دده د مرګ وخت رانژدې سو نو د نظافت لپاره یي یوه چاړه وغوښتل کله چې یې چاړه ورکړه نابیره یو ماشوم و خبیب ﷺ ته ورغلی خلګو چې ولیدل چې خبیب ﷺ چاړه په لاس کې او ماشوم ورته ولاړ دئ خلګ ووېرېدل چې خبیب ﷺ د غه ماشوم مړ نکړي. خبیب ﷺ دوی ته وویل: ایا ستاسو فکر دئ چې زه به دا ماشوم ووژنم؟ هیڅکله به داسي و نکړم. ددې څخه وروسته کافرانو خبیب ﷺ د حرم څخه وایستی او په رسۍ یې وځړاوه په دغه وخت کې کافرانو پوښتنه ځني وکړه: که دي په زړه کې څه ارمان وي نو ووایه ده مبارک په جواب کې ورته وویل ماته دومره وخت راکړئ چې دوه رکعته لمونځ وکړم ددنیا څخه د تلو وخت دئ او د الله ﷻ سره ملاقات نژدې دئ کافرانو د ه ته وخت ورکړی ده مبارک دوه رکعته نفل په ډېره ارامتیا سره وکړه او بیا یې وفرمایل: که چیري زما دا فکر نه وای چې ستاسو به دا خیال وي چې زه د مرګ د ویري له وجهي وخت تېروم نو دوه رکعته به مي نور هم کړي وای ددې څخه وروسته یې په رسۍ و ځړاوی او دعا یې وکړه چې اې الله ﷻ! داسي څوک به وي چې ستا تر رسول ﷺ پوري به زما وروستی سلام ورسوي. نبي ﷺ ته دوحیو په واسطه دغه سلام

www.Hamnadia.com

ورسول سو. نبي ﷺ وفرمايل: وعليكم السلام يا خبيب او ملګرو ته يې خبر ورکړی چې خبيب قريشو قتل کړی دئ.

حضرت خبيب ﷺ چې کله په رسۍ باندې و ځړول سو نو څلور کافرانو د څلورو طرفونو څخه پرده باندې دنېزو حمله وکړه او بدن يې ور غلبېل کړی په دغه وخت کې يو چا قسم ورکړی بيا يې پوښتنه ځنې وکړه چې ته دا خوښوې چې تا پرېږدو او محمد ﷺ قتل کړو؟ ده مبارک په جواب کې ورته وويل والله العظيم زما داهم نه ده خوښه چې زما د ځان په بدله کې دي په محمد ﷺ يو ځوز ننوزي.(۱)

فايده: کله څه هم ددې قصو هر لفظ د عبرت دئ خو په دې قصه کې دوه شيان په ځانګړي ډول د درنښت او عبرت قابل دي: لومړي دا چې ددې مبارکو اصحابانو محبت او عشق دومره زيات و چې د نبي ﷺ د يوه لږ تکليف په ليدلو کې هم خپل ځانونه قربانول. که څه هم ددغه کافرانو ورسول الله ﷺ ته لاس نه رسېدئ خو خبيب ﷺ يوائې په خوله هم نه غوښتل چې دا خبره پر ځان ومني چې ګويا دده په بدله کې دي محمد ﷺ ووژل سي. کافرانو تر خپله وسه پوري کوشش کاوه چې هر ډول تکليف نبي ﷺ ته ورسوي که څه هم محض په خوله وي پدې يې هم زړه سړېدئ. دوهم شی د صحابه کرامو رضي الله عنهم د لمانځه د درنښت او د لمانځه سره محبت و په دغسې وخت کې خلګ خپل اولادونه، ښځه، قريبان يادوي او د هغوی شکلونه ليدل غواړي پيغام او سلام ورته وايي خو د مبارکو اصحابانو رضي الله عنهم سلام دنورو پر ځای و نبي ﷺ ته و او اخري ارمان يې دوه رکعته لمونځ و.

۱۰- د نبي ﷺ سره د جنت د ملګرتيا لپاره د لمانځه مرسته

حضرت ربيعه ﷺ فرمايي چې ما د نبي ﷺ په خدمت کې شپه تېرول او د تهجيد په وخت کې به مي ورته داوداسه اوبه او نور د ضرورت وړ شيان لکه مسئله، مسواک او داسې نور ورته ايښودل يوه ورځ نبي ﷺ زما د خدمت څخه ډېر خوشحاله سو اوراته وې ويل: وغواړه څه شي غواړې؟ ماورته وويل اې د الله ﷻ رسوله !په جنت کې ستا ملګرتيا غواړم نبي ﷺ راته

(۱) فتح الاسلام

وویل نور څه غواړي؟ ما ورته وویل بس دغه یو شی مي بس دئ نبي ﷺ راته وویل د سجدو په ډېر والي سره زما مرسته کوه.(۱)

فایده: په پورتنۍ خبره کښې د دې خبري خبرداری دئ چې یو اځي په دعا سره بې فکره کښېناستل نه دي په کار بلکې د عمل اړتیا هم سته او په عباداتو کې تر ټولو بهتره عبادت لمونځ دئ څومره چې د لمانځه ډېروالی وسي سجدې زیاتي کیږي. کوم خلګ چې په دې هیله ناست دي چې پلانکی پیر یا پلانکی بزرګ ماته دعاوي وکړي دا محض دځان تېرایستل دي ځکه الله ﷻ دا دنیا په اسبابو سره چلولې ده که څه هم بې له اسبابو هم پر هر شی باندي قدرت لري او د قدرت د ښکاره کولو لپاره کله داسي هم کوي چې بې له اسبابو یو کار ترسره کړي خو عام عادت یې دا دئ چې د دنیا کارونه د اسبابو سره تړي. د حیرانتیا خبره داده چې موږ د دنیا په کارونو کې پر تقدیر او یوازي د دعا په هیله نه کښینو بلکې (۵۰) ډوله کوششونه کوو چې څرنګه پیسې پیدا کړو او څنګه یې ډیري کړو مګر د دین په کارونو کې تقدیر او د عا رامنځته کوو په دې کې هیڅ شک نسته چې د سپېڅلو انسانو دعا ډېره ضروري ده خو نبي ﷺ دا ارشاد هم فرمایلی دئ چې د سجدو په ډېروالي سره زما مرسته وکړئ.

شپږم باب

ایثار، همدردي او د الله ﷻ په لاره کښې مال خرڅول

ایثار و دې ته وایي چې د خپلو اړتیاوو مخکې د نورو اړتیاوي پوره کړې د اصحابو کرامو رضی اللہ عنہم هر عادت هم داسي و چې د خپلې اړتیا تر پوره کولو مخکې یې د بل ورور مسلمان اړتیا پوره کول. دا صحابو کرامو د ټولو عادتونو سره برابر والي خو څه کوي که د دوی مبارکانو دعادتونو څخه یوه برخه د یو چا نصیب سي لویه نیکبختي ده. ځینې داسي عادتونه په دوی مبارکانو کې خاص وه که یې څوک په ځان کې راولي نو د دوی مبارکانو دعادتونو یوه برخه به یې په ځان کې راوستلې وي چې د دغه عادتونو څخه یو هم ایثار دئ الله ﷻ په قرآن شریف کې د دې ایثار ستاینه کړې ده او فرمایي:

---

(۱) ابوداود

وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ(۱)	ژباړه: دوي د نورو اړتياوي تر خپلو اړتياوو مخکې پوره کوي که څه هم دوي وږي وي.

۱- د صحابي د میلمه له خاطره ډېوه مړه کول

یو صحابي د نبي ﷺ و حضور ته ورغلی او د خپلي لوږي او ستړی ژوند حال یې ورته بیان کړی. نبي ﷺ خپلو کورونو ته خلک ولېږل تر څو دده لپاره یو شی پیدا کړي، خو هیڅ شی پیدا نسو بیا نبي ﷺ و اصحابو رضي الله عنهم ته وویل: یو څوک سته چې د دغه صحابي میلمستیا وکړي؟ یو انصاري صحابي وویل: اې د الله ﷻ رسوله! زه به یې میلمه کړم، نو دغه صحابي یې خپل کورته بوتی او خپلي بي بي ته یې وویل: دا د نبي ﷺ میلمه دئ، هر څومره عزت چې یې کولای سې، کمی مه پکښې کوه، او هیڅ شی مه پوټه وه، بي بي ورته وویل: په الله ﷻ دي مي قسم وي چې د ماشومانو لپاره مي یو شی ایښي دئ نور هیڅ په کور کي نسته. صحابي ورته وویل: ماشومانو ته تسلي ورکړه او بیده یې کړه کله چې دوی بیده سوه نو ته ډوډۍ راواخله بیاته د څراغ د سمولو په بهانه ولاړه سه او څراغ مړ کړه مور به داغسي ورته کښېنو صحابي به ډوډۍ وخوري بي بي هم داسي وکړه. صحابي، بي بي او ماشومانو په نهاره شپه تېره کړه او هغه میلمه صحابي یې مور کړئ، الله ﷻ دا آیات نازل کړی:

وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ(۲)	ژباړه: دوي د نورو اړتياوي تر خپلو اړتياوو مخکې پوره کوي که څه هم دوي وږي وي.

فایده: په دې ډول اصحابو کرامو ته ګڼ شمېر واقعات پېښ سوي دي چې یوه بله واقعه یې هم په لاندي ډول ده:

۲- د روژاتي لپاره څراغ مړ کول

(۱) سورة حشر الاية (۹)
(۲) سورة حشر الاية (۹)

www.Hamnadia.com

یو صحابي ﷺ په پرله پسې ډول روژې نیولې او د روژه مات لپاره یې هیڅ نه درلوده یو انصاري صحابي حضرت زید بن ثابت ﷺ ته معلومه سوه چې دغه صحابي په پرلپسې ډول روژې نیسي او د روژمات لپاره شی نه لري نو خپلې بي بي ته یې وویل چې زه نن شپه یو میلمه راولم چې خوراک شروع سي نو ته د څراغ د سمولو په بهانه څراغ مړکړه تر هغه وخته پوري چې میلمه مړیږي او خپله خوراک مه کوه بي بي یې هم داسي وکړه ټول پر سترخان باندي د میلمه سره ناست وه ګویا ډوډۍ خوري په حقیقت کې دوی ډوډۍ نه خوړل صبا چې کله زید بن ثابت ﷺ د رسول الله ﷺ و حضور ته ورغلی رسول الله ﷺ ورته وویل: تاسو تېره شپه د میلمه سره ډېر ښه سلوک وکړی د الله ﷻ ډېر خوښ راغلی.(۱)

۳- د یو صحابي په زکوة کښې اوښ ورکول

حضرت ابي بن کعب ﷺ فرمایي: زه یو ځلي نبي ﷺ د زکوة راټولولو لپاره ولېږلم زه یو صحابي ته ورغلم د مال حالات چې مي معلوم کړی نو د اوښ یو بچی پر لازم کېده ماغوښتنه ځني وکړه ده مبارک په جواب کښې راته وویل چې یو کلن جونګی خو نه د شېدو کار کوي او نه د سپر تیا کار کوي بیا ولاړی یو ګران قیمته اوښه یې راوستل او راته وې ویل چې دا اوښه بوزه ماورته وویل چې دا نسم ببولای ځکه چې ماته دښه مال اخیستولو حکم ندی سوی که چیري دا اوښه ورکول غواړې نو نبي ﷺ په سفر کښې دئ اونن په پلانکی ځای کښې تشریف لري نو ته پخپله ورسه او دده په خدمت کښې یې وړاندي کړه که چیري رسول ﷺ قبوله کړه زه هیڅ انکار نه کوم او که یې قبوله نکړه زه مغفرت غواړم هغه صحابي دغه اوښه زما سره یو ځای روانه کړه او دنبي ﷺ حضور ته ورغلو او ورته وې ویل اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! ستاسو قاصد زما د زکوة اخیستلو لپاره راغلی و په الله ﷻ دي مي قسم وي چې ماته به تر ننه پوري داسي نیکمرغي نوای چې د الله ﷻ رسول ﷺ زما په مال کښې مداخله کړې وای نو ما خپل ټول مال قاصد ته وړاندي کړی قاصد راته وویل چې ستا په مال کښې یو کلن اوښ زکوة واجب دئ یا رسول الله ﷺ! یو کلن اوښ خونه د شېدو کار کوي او نه د سپرتیا کار کوي نو له همدې امله مي ستاسو قاصد ته یو ښه ځوانه اوښه ورکړه خو ستاسو قاصد

---

(۱) منشور

قبوله نه کړه نو ماخپله راوستل او ستاسو حضور ته حاضر سوم نبي ﷺ ورته وويل ستاسو زکوة هم هغه يو کلن اوښ دئ او پر تاسو هم هغه اندازه واجب دئ که چيري ته د خپل لوري څخه زيات اوښه مال ورکوې نو قبول دي يې کړي الله ﷻ دي يې وتاته بدله درکړي صحابي رضي الله عنه وويل داده اوښه حاضره ده ، نبي ﷺ اوښه قبوله کړه او د برکت دُعايې ورته وکړه.

فايده: داد اصحابو کرامو رضي الله عنهم د زکوة د مال حال و نن ډېر د اسلام دعوه کونکي سته او درسول الله ﷺ سره د محبت او مينې دعوه هم کوي د زکوة څخه زيات مال خو څه کوې بلکي هغه پوره اندازه ورکول هم ورته مرګ دئ نن دلوړي مرتبې خلګ چې زيات شتمن ورته ويل کيږي ددوی په وړاندي د زکوة بيان کول بيخي نسته او کوم کسان چې دميانه مرتبې خلګ دي او خپل ځانونه دينداره هم ګڼي هغه هم زيار باسي چې کوم خيرن مال وخپلوانو ته ورکړي او يا کوم بل ځای مجبوره سي نو د زکوة نيت پکښې کوي.

۴- د حضرت ابوبکر رضي الله عنه اوحضرت عمر رضي الله عنه په صدقه کښې مقابله

حضرت عمر رضي الله عنه فرمايي چې يوه ورځ نبي ﷺ د صدقې ورکولو امر وکړی نابېره پدغه وخت کښې زما سره يو څه مال موجود و ما وويل چې نن ورځ خو زما سره نابېره مال سته او زه هيڅ کله په صدقه ورکولو کښې تر حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه زيات سوی نه يم نن به ترې زيات سم دا فکر چې مي وکړی او په خوشحالی سره کور ته ولاړم او هر څه چې په کور کښې وه نيم مي ټوله راوړل نبي ﷺ راته وويل د کور خلګو ته دي يو څه پرېښول ما ورته وويل چې نيم مي ور پرېښودل حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه چې په کور کښې څه درلودل هغه يې ټوله راوړل رسول الله ﷺ ورته وويل چې اې ابوبکر صديق ! د کور خلګو ته دي يو شی پرېښودئ حضرت ابوبکر رضي الله عنه ورته وويل: چې د کور د خلګو لپاره مي الله ﷻ او دده درسول ﷺ دنوم برکت او ددوی رضا او خوشحالي پرېښودل حضرت عمر رضي الله عنه فرمايي: ما وويل: زه هيڅ کله د حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه په څېر نه سم مخته کيدلای.

فايده: په ښو صفتونو او نيکو کارونو کښې سيالي کول يعني يو تربل ځان مخکې کول مستحب دئ په قرآن کريم کښې و دې کارته هڅونه راغلې ده. (دا پېښه د تبوک په غزاء کښې راغلې ده) په دغه وخت کې نبي ﷺ د صدقې راټولو لپاره په ځانګړي ډول داصحابو کرامو

هڅونه کړې وه او اصحابو کرامو د خپل توان سره برابر بلکې تر همت او وس زیاتې مرستې کړې وې چې بیان یې په دوهمه باب اتمه قصه کښې په لنډ ډول تپرسوی دئ.

جَزَاهُمُ اللهُ عَناوَعَن سَائِرَالْمُسلِمِينَ اَحسَنَ الجَزَا

۵- د اصحابو کرامو رضی الله عنهم دنورو په وجه د تندې څخه مړه کېدل

حضرت ابو جهم بن حذیفه رضی الله عنه فرمایي چې د یرموک په غزاء کښې زه خپل دا کا د زوی په لټه کښې راووتلم چې زمونږ سره یې په جنګ کښې ګډون کړی و ، د اوبو یو لوښی اویو جام مې د ځان سره واخیستی فکر مې کاوه چې هغه به ترې وې نو اوبه به په و چیښم نابیره هغه په یو داسې ځای کښې پروت و چې ساه یې پر وتو وه ماپوښتنه ځنې وکړه چې اوبه درته راوړم ؟ هغه په اشاره راته هو وکړه په دغه حالت کښې یو بل ملګري نژدې پروت وو آه یې وکړی زما داکار زوی چې د دغه صحابي ږغ واوریدئ ماته یې اشاره وکړه چې ده ته اوبه وروړه ماچې اوبه ور وړې هغه هشام بن ابي العاص رضی الله عنه و زه ور ورسېدم ده ته نژدې یو دریم ملګری د مرګ په حالت کښې پروت و چې ساه یې پر وتو وه آه یې وکړی هشام رضی الله عنه وماته اشاره وکړه چې ده ته اوبه وروړه زه چې ورغلم د هغه مبارک ساه ختلې وه کله چې زه بیرته هشام رضی الله عنه ته ورغلم د هشام رضی الله عنه ساه هم ختلې وه بیا بېرته د اکا زوی ته ورغلم د اکا زوی مې هم شهید سوی و.

إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيۡهِ رَٰجِعُونَ ﴿١٥٦﴾ (۱)

فایده: ددې ډول څخه زیات شمېر قصې په احادیثو کښې ذکر سوی دي دا څومره نهایي ایثار دئ یعني د بل اړتیا تر خپلې اړتیا مخکې پوره کول دي چې خپل دا کا زوی یې مري ساه یې پر وتووي او ترې وي دی دي بل چاته اوبه ورکوي .په داسې حالت کښې د بل چا وطرف ته پاملرنه کول مشکل کار دئ دا لاڅه کوي چه هغه ترې پرېږدي د دریم کس د اوبولو لپاره ځي د دغه مړه سوو انسانانو روحونه دي الله ﷻ پخپل فضل او مهرباني سره مشرف کړي چې د مرګ په وخت کښې چې هوښ او حواسو جواب ورکړی دئ بیا هم دنورو ملګرو مرسته کوي اود مرستې په حالت کښې مري.

---

(۱) درایة

٦- د حضرت حمزة ﷺ کفن

دنبي ﷺ اکا حضرت حمزه ﷺ د احد په غزا کښې شهيد سو او کافرانو ډېر بې رحمه کړنه ورسره کړې وه يعنې پزه ، غوږونه او داسې نوراندامونه يې ځنې پرې کړې وه سينه يې ورځيرلې وه زړه يې ځنې را ايستلي و آخير دا چې ډول ـ ډول ظلمونه يې پر کړي وه د جنګ د خلاصېدو سره سم نبي ﷺ او نور اصحابانو د شهيدانو د جسدونو لټون شروع کړی او د کفنونو انتظام يې کاوه په دغه وخت کې يې حضرت حمزه ﷺ په دې بد حالت کښې وليدئ نو ډېر يې زړه درد وکړی په يو پټويې پټ کړی په دغه وخت کې د حضرت حمزه ﷺ سکه خور حضرت صفيه رضي الله عنها تشريف راوړی چې د خپل ورور حال وويني نبي ﷺ په دې فکر چې دده خوربه د داسې حالت دليدلو زغم ونلري ځکه داهم د نبئ ذات ده نو ددې زوی حضرت زبير ﷺ ته يې امر وکړی چې خپله مور دي د حضرت حمزه ﷺ دليدلو څخه منعه کړه زبير ﷺ مورته وويل چې رسول الله ﷺ دليدلو څخه منعه کړې ده موريې ورته وويل چې ما اوربدلي دي چې زما د ورور پزه ، غوږونه او داسې نوراندامونه پرې کړل سوي دي نو دا د الله ﷻ په لار کې کومه لويه خبره نه ده موږ په دې کار راضي يو د الله ﷻ څخه د ثواب هيله لرو او انشاءالله صبر به وکړم حضرت زبير ﷺ نبي ﷺ ته ورغلی د مور خبري يې ورته وکړې نبي ﷺ چې دهغې جواب واوربدئ نو دليدو لواجازه يې ورکړه دا راغله خپل ورور يې وليدئ اِنالِلّهِ يې وويل او دده لپاره يې استغفار او دعا وويل . په يو بل روايت کې راغلي دي چې د احد په غزا کې چې کوم ځای مړي پراته وه نو يوه نبئه په چابکۍ سره راتله نبي ﷺ وفرمايل چې وګورئ هغه نبئه منعه کړئ حضرت زبير ﷺ فرمايي : ما وپېژندل چې زما مورده زه په تلوار منعه کولو لپاره ورمخکې سوم خو هغه ډېره زوره وره وه زه يې په سوک ووهلم او را ته يې وويل چې ليري سه ما ورته وويل چې نبي ﷺ منعه کړې ده نو دا دستي ودربده د دې څخه وروسته يې دوه پټوان راو ايسته او وې ويل چې ما دخپل ورور د کفن لپاره راوړي دي او زه يې دوفات څخه خبره سوې يم په دغه پټوو انو کښې کفن ورکړئ موږ هغه پټووان راو اخيسته چې حضرت حمزه ﷺ ته کفن پکښې ورکړو په دغه وخت کې يو بل انصاري صحابي دده وځنګ ته پروت و چې کافرانو هم د حمزه ﷺ په څېر ظلم ورسره کړی و او شهيد کړی يې وو نوم يې حضرت سهيل ﷺ وو نو موږ ته پردې خبره شرم ودربدئ چې حمزه ﷺ ته په دووجامو کښې کفن ورکوو او انصاري يو کفن هم نلري نو له همدې امله د دواړو لپاره يوه يوه جامه وټاکل سوه خو يوه جامه (پټو) لوی و او بل

کوچنی و نومورې هیسکه واچوله ددې لپاره چې هره جامه دهرچا په نامه راووتل هغه ته به یې ورکوو کله چې موهیسکه تر سره کړه لویه جامه د حضرت سهیل ﷺ په برخه سوه او لنډه جامه د حضرت حمزه ﷺ په برخه سوه چې ددې مبارک تر قد کوچنی وه پښې چې به مو ورپټې کړې سر به یې لوڅ سو او سر چې به مو ورپټ کړی پښې به یې لوڅې سوې نبي ﷺ و فرمایل چې سر ورپټ کړئ پر پښو یې پانې او داسې نور شیان ورواچوئ .(۱)

د ابن سعد ﷺ په روایت کې راغلي دي چې حضرت صفیې رضی اللہ عنہا چې کله دوې جامې راخیستې وې او دخپل ورور د جسد په لټه کې وه چې وځنګ ته یې د ورور په څېر یو بل انصاري هم ولیدئ نو یو یو پټو یې دواړو ته کفن ورکړی د حضرت حمزه ﷺ پټو لوی وو. دا روایت مختصر دئ او دخمیس کتاب روایت تفصیلي دئ.

فایده: دا ددواړو جهانود پاچا د اکا کفن و هغه هم پدې ډول چې یوه ښځه د خپل ورور لپاره دوې جامې راوړي دوی دا هم نه خوښوي چې ده ته دي دواړې جامې ورکفن کړي او یو بل انصاري دي بې کفنه پاته سي نو بیا هغه دوې جامې یوه -یوه ددوی په منځ کې وېشي او لنډه جامه و هغه چاته رسیږي چې ددواړو جهانو د پاچا اکا دئ څوک چې د مسکینانو ملاتړ کوي او د عدل دعوه کوي که چیرې په خپلو دعوو کې ریښتني وي نو ددې پاکو انسانو تابعداري دي وکړي ،چې یوازې په وینا سره نه بلکې په عمل سره یې هم وښودل ، مورې چې ددې پاکو هستو دتابعداری دعوه کوو دا زمورې لپاره دشرم خبره ده .

۷- د سیرلي سره ګړ ځپدل او بیا بېرته راتلل

حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہ فرمایي چې یو صحابي ته یو چا سېرلی په تحفه کښي ورکړی هغه فکر وکړی چې زما فلانکی ملګری ترما ډېرې اړتیا وي لري د اولاد و او بچیانو څښتن دئ او د هغه د کور خلګ ډېر محتاجه دي نو دستي یې د هغه ملګري وکورته ورولېږی هغه بیا وبل ملګري ته ولېږی لنډه دا چې اوو کورونو ته ولېږل سو آخر بېرته د هغه صحابي وکورته راغلی چې لومړي ورته تحفه سوی و(۲).

---

(۱) خمیس

(۲) در منثور

فایده: ددې ډول قصو څخه معلومیږي چې دوی هم ډېر اړوه خو هر یوه به د خپلې اړتیاتر پوره کولو مخکې دنورو اړتیاوي پوره کولې.

۸- حضرت عمر ﷺ ددایي توب لپاره د خپلې بي بي بېول

امیر المومنین حضرت عمر ﷺ چې د خپل خلافت په زمانه کښې یې ډېر واري د شپې د چوکیدارپه ډول د ښار ساتنه هم کول یوه ورځ په یوه ډګر باندې تېر سو چې دوړیو یوه خیمه یې ولیدل چې پخوا دلته نه وه ولاړه نو نژدې ورغلی کله چې ورنژدې سو نو یو ملګری هلته ناست دئ او د خیمې څخه د ځګېروي اواز راځي حضرت عمر ﷺ سلام ورته ووایه او د هغه ملګري سره کښېناستی او پوښتنه یې ځني وکړه چې ته څوک یې؟ هغه سړي په جواب کې ورته وویل چې زه مسافریم د ځنګلې اوسېدونکی یم امیر المومنین ته خپلې اړتیاوي وړاندې کوم او د مرستې غوښتلو لپاره راغلی یم بیا ده مبارک پوښتنه ځني وکړه چې د خیمې څخه څنګه اواز راوزي؟ هغه سړي ورته وویل چې ځه سړیه خپل کار دي کوه نوري پوښتني مه کوه خوده مبارک ټینګار وکړی چې خامخا به وایي چې داد څه شي تکلیف دئ هغه سړي ورته وویل چې ښځه مي پر اولاد مریضه ده درد ونه ورته پیدا سوي دي ده مبارک ورته وویل چې بله کومه ښځه نسته ؟ هغه سړي ورته وویل چې هیڅوک نسته دی مبارک ددې ځای څخه راروان سو کورته یې تشریف یووړی او خپلې بي بي حضرت ام الکلثوم رضي الله عنها ته یې وویل چې د یو ډېر ثواب شی ستا لپاره راغلی دئ هغې پوښتنه وکړه چې څه شي دئ؟ ده مبارک ورته وویل چې د ځنګلې دیو اوسېدونکي یوه ښځه یوائي ده پر اولاد باندې مریضه ده ، بي بي وویل: چې دا څومره نیکمرغي ده زه تیاره یم که ستا اجازه وي زه به ورسم . ولي به دانه وه تیاره ځکه دا هم د حضرت فاطمې رضي الله عنها لور وه حضرت عمر ﷺ ورته وویل کوم شیان چې د ولادت په وخت کې پکاریږي لکه تیل، توکران او داسي نور هغه هم درسره واخله او یو څه غوړي او دانې هم درسره واخله ام الکلثوم رضي الله عنها دغه دضرورت شیان واخیسته او روانه سوه حضرت عمر ﷺ وروسته پسې تلی تر داسي وخته پوري چې بي بي خیمې ته ننوته او عمر ﷺ د خیمې دباندې دهغه صحرایي سړي سره کښېناستی اوریې بل کړی کتو یې باندې کړه یوڅه دانې یې وایشولې بیا یې غوړي وروا چول په دغه وخت کې هغه ښځه دزیږد څخه فارغه سوه دخیمې دننه بي بي ناره کړه چې یا امیر المؤمنین! خپل

دوست ته مبارکي ورکړه چې هلک پیدا سو هغه سړی چې د امیر المؤمنین لفظ واورېدئ نو ووېرېدئ امیرالمؤمنین وویل: د ویري خبره نه ده وروسته یې هغه کتمو د خیمې سره کښېښوده او بي بي ته یې وویل: دغه کتغ هغې ښځي ته ورکړه چې وې خوري. بي بي هم ښځي ته خوراک ورکړی هغې وخوړی بیا یې کتمو د باندي راوایسته امیرالمؤمنین و هغه سړی ته وویل: واخله دغه پاته شیان ته وخوره ټوله شپه دي په نهاره تېره کړې ده ددې څخه وروسته یې بي بي د خپل ځان سره بوته او سړي ته یې وویل: چې صبا راسه ستا لپاره به انتظام وسي. (۱)

فایده: زمونږ د زمانې پاچا نه، رئیس نه بلکي د یوه کوچنی حیثیت لرونکي شتمن سړی داسي سته چې د مسافر لپاره دي خپله بي بي د شپې ځنګله ته بوزي؟ او په خپله دي په نغري کي اور بلوي بیادي پخول کوي؟ شتمن سړی خو پرېږده یو دیندار ه سړي هم داسي کړي دي؟ یو څه فکر کول پکار دي د چا نوم چې مونږ اخلو د چاپه اړه چې مونږ د برکت هره خبره کوو ایا ددوی په شان مونږ هم یو څه کړي دي؟

۹- دحضرت ابو طلحة ﷺ باغ وقف کول

حضرت انس ﷺ فرمایي: د مدینې په انصارو کي ابو طلحة ﷺ تر ټولو زیات شتمن و او تر ټولو دلوی باغ څښتن و دده مبارک یو باغ وو چې (بیرحآء) نومېده دده ډېر خوښ و مسجد نبوي ته هم نژدې و او خوږې اوبه هم پکښي زیاتي وې نبي ﷺ به زیات وخت هغه باغ ته ورتلی او اوبه به یې چیښلې.

کله چې دا آیات نازل سو:

لَن تَنَالُواْ ٱلۡبِرَّ حَتَّىٰ تُنفِقُواْ مِمَّا تُحِبُّونَۚ وَمَا تُنفِقُواْ مِن شَيۡءٖ فَإِنَّ ٱللَّهَ بِهِۦ عَلِيمٞ ٩٢ (۲)

ژباړه: هیڅکله به تاسو دنېکۍ کاملي درجې ته نه ورسیږي تر څو هغه مال نفقه نه کړي چې تاسو ته ډېر خوښ وي.

ابو طلحة ﷺ چې دغه آیات واورېدئ درسول الله ﷺ و حضور ته ورغلی او ورته وې ویل: اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! ماته تر ټولو زیات بیر حآء خوښ دئ او د الله ﷻ فرمان دئ چې

---

(۱) اشهر

(۲) سورة ال عمران الایة (۹۲)

تاسو به ترټولو ښه مال د الله ﷻ په لاره کې خرڅوئ اوس زه خپل دغه باغ د الله ﷻ په لاره کې خرڅوم څنګه چې یې تاسو مناسبه بولئ په هغه ډول یې خرڅ کړه نبي ﷺ ډېر خوشحاله سو او ورته وې ویل: زه دا مناسبه بولم چې د خپلو قریبانو په منځ کې یې وویشې ابو طلحة ﷺ هغه باغ د خپلو قریبانو په منځ کې وویشی ټوله یې د الله ﷻ په لاره کې مصرف کړی.(۱)

فایده: مورږ ته ترټولو خوښ مال یعني خپل ښه جاید اد کله په یو وعظ یا د قرآنکریم د یو آیات په لوستلو یا اوریدلو سره خیراتوو ؟ که د خیراتولو فکر هم راته پیدا سي نو دغه کار هغه وخت کوو چې مورږ د ژوند څخه ناامیده سوي یو یا د قریبانو څخه خوابدي سو ي یو د هغوی د محرومه کولو په موخه د خیراتولو فکر راسره پیدا سي او کلونه په دې فکر کې یو چې یو داسي شی پیدا سي چې زما په ژوند کې په کار راسي وروسته چې هر څه کیږي پروانه کوي. که نوم ښودنه پکښې وي لکه دواده یا کوزدې مجلسونو جوړول نو د داسي کار لپاره چې د پیسو مصرف کیږي نو که په سود او قرض راته پیدا سي هم مخ نه ځني اړوو.

۱۰- د حضرت ابوذر غفاري ﷺ و خپل خادم ته خبر ورکول

حضرت ابوذ غفاري ﷺ یو مشهور صحابي دئ چې د اسلام راوړلو قصه یې په لومړی باب پنځم شمېره کې تېره سوه نومورې د لویو زاهدانو څخه و. ده مبارک خپله هم مال او شتمني نه سره جمعه کول او نه یې د اخوښېدل چې بل څوک یې جمعه کړي زیات وخت به د شتمنو خلګو سره په جنګ اخته و په همدې وجه د حضرت عثمان بن عفان ﷺ په حکم په زبدة نومي ځای کې اوسېده چې په ځنګله کې ډېر کمزوری ځای و د حضرت ابوذر ﷺ سره په ځنګله کې اوښان وه یو کمزوری څرونکي یې درلودئ ده مبارک به یې احوال پوښتی ، یوه ورځ د بنو سلیم قوم یو سړی ده مبارک ته راغلی او ورته وې ویل: اې ابوذره ﷺ! زه غواړم چې ستا خدمت وکړم او ستا د فیوضاتو څخه ځان برخمن کړم حضرت ابوذر ﷺ ورته وویل: زه هغه څوک خوښوم چې زما خبره مني که ته زما خبره مني نو په شوق او مینه سره اوسه که یې نه مني نو ستا اړتیا نسته. سلیمي صاحب وایي چې ما ورته وویل: اې ابوذره ﷺ! کوم شی ستاسو پکار دئ چې په هغه کې زه ستاسو اطاعت وکړم ؟ ابوذر ﷺ وویل: زه چې کوم مال

---

(۱) درمنشور

دالله ﷻد رضا لپاره خرڅوم نو ترټولو ښه مال به ورکوې. دغه نوی خادم وایي : ما دده خبره قبوله کړه. خادم وایي: نابېره یوه ورځ ابوذر ﷺ ته چا وویل: چې پر اوبو باندې ځنې خلک اوسیږي چې زیات ضرورتمن دي خوراک ته اړ دي ده مبارک ماته وویل: چې یو اوښ راوله زه هم ولاړم ډېر ښه اوښ چې د سورلۍ لپاره زیات فرمانبردار و د وعدې مطابق مې د بیولو اراده وکړه بیا مې فکر وکړی چې غریبان خو یې غوښې خوري نو دا ښه طاقتور د سورلۍ اوښ ولي ورولم نو تر هغه مې یوه درجه کم اوښه وکته دده مبارک حضور ته مې وروستل داسې اوښه وه چې تر پاته ټولو اوښانو غوره وه یوازې تر هغه اوښ کمزوري وه چې ما ویلي وه چې دا ډېره ښه د سورلۍ اوښ دئ کیدلای سي دده اوملګرو د سورلۍ لپاره یوخت پکارسي ابوذر ﷺ راته وویل : اې خادمه! تا خیانت وکړی زه دستي پوه سوم دستي ولاړم هغه ښه اوښ مي ابوذر ﷺ او نورو ملګرو ته راوستی چې اول مي پرې ایښي و ابوذر ﷺ و ناستو کسانو ته وویل: په تاسو کې داسې کسان سته چې د الله ﷻد رضا لپاره کارو کړي ؟ دوه کسان ولاړ سوه او وې ویل چې موږ یې کوو. ابو ذر ﷺ ورته وویل: دا اوښ حلال کړئ ټوټې - ټوټې یې کړئ بیا هغه ټول کورونه وشمېرئ چې پراوبو باندې ودان دي د ابوذر ﷺ یعني زما کور هم یو ددوی څخه حساب کړئ او په ټولو کورونو باندې غوښې ووېشی زما کورته هم دومره اندازه غوښه ورکړئ لکه و هغه نورو کوروته چې یې ورکوئ دوی هم داسې وکړل غوښې یې تقسیم کړې خادم وایي: وروسته یې زه راوغوښتم او راته وې ویل: زما هغه وصیت د ښه مال خرڅول دي په قصده پرې ایښی و او که درڅخه هېر سوی و که درڅخه هېر سوی وي نو معذوره یې . ماورته وویل: چې هېر سوی مي نه و ماهم لومړی هغه اوښ راروان کړی وروسته مي فکر وکړی چې دا اوښ تاسو ته زیات په کار راځي ابوذر ﷺ وویل: یوائي ماته په کار راځي ما ورته وویل: هو ! یوائي تاسو ته په کار راځي اوستاسو د ضرورت لپاره مي پرې ایښي و ده مبارک راته وویل: زه د خپل ضرورت وخت درښیم؟ زما ضرورت هغه ورځ ده چې زه یوائي په قبر کي وغورځول سوم دغه ورځ زما دضرورت او احتیاج ورځ ده په مال کښي درې برخه لرونکي سته لومړي برخه لرونکی تقدیر دئ چې دمال په ډېولو کي د هیڅا انتظار نه کوي ښه او بد دواړه ییایي ، دوهم برخه لرونکی ستا وارث دئ چې ستا دمرینې وروسته ستامال اخلي اودریم برخه لرونکی ته په خپله یې نو څومره چې دي په توان وي او کیدلای سي نو په درو برخه لرونکي کي عاجزه مه جوړېږه ځکه الله ﷻ فرمایي:

لَن تَنَالُواْ ٱلۡبِرَّ حَتَّىٰ تُنفِقُواْ مِمَّا تُحِبُّونَۚ وَمَا تُنفِقُواْ مِن شَيۡءٖ فَإِنَّ ٱللَّهَ بِهِۦ عَلِيمٞ ﴿٩٢﴾ (۱)

ژباړه : هیڅکله به تاسو دنېکۍ کاملي درجې ته نه ورسیږئ تر څو هغه مال نفقه نه کړئ چې تاسو ته ډېر خوښ وي.

نو له همدې املـه د خپل ځان لپاره تر ټولو ښه مال مخکې ولېږه . هغه مال چې ستاتر ټولو خوښ وي تر څو ستا لپاره جمعه سي.

فایده: په درو برخه لرونکو کې تر ټولو دعاجزانه جوړېدو مطلب دادئ چې څومره دې په توان وي د آخرت په زخیره کې یو شی جمعه کړه داسي نه چې مقدر غالب سي او هغه مال ستا څخه ضائع سي یاته مړ سي مال دې د نورو په لاس کښېوزي بیا دې څوک پوښتنه نه کوي دکورنۍ غړي او ښځه به دې یو لږ وخت درپسي وژاړي بیا دې نه یادوي داسي ډېر خلګ سته چې په مړي پسي خیرات هم نه کوي.

په یوه حدیث شریف کې راغلي دي چې نبي ﷺ فرمایي: انسان تل دا وایي چې زما مال، زما مال ، حال دادئ چې دده مال هغه دئ چې ده وخوړی او ختم یې کړی یایې واغوستی او زوړ یې کړی او یایې د الله ﷻ په لاره کې مصرف کړی د ځان لپاره یې خزانه کړی ددې نه پرته نور چې دی هر څه مال یو ځای کړی وي هغه د نورو لپاره یو ځای کړي دئ.

په یو حدیث شریف کې راغلي دي چې نبي ﷺ پوښتنه وکړه چې په تاسو کې څوک سته چې تر خپل مال یې د وارث مال خوښ وي؟ اصحابو وویل: یا رسول الله ﷺ! داسي څوک به نه وي چې د نورو مال یې تر خپل مال خوښ وي . (یعني داسي څوک نسته) نبي ﷺ وفرمایل: خپل مال یوازي هغه دئ چې سړی یې خپله وخوري او کوم مال چې پاته سو هغه د وارثانو مال دئ. (۲)

۱۱- د حضرت جعفر ؓ قصه

حضرت جعفر ؓ د نبي ﷺ د اکا زوی و او د حضرت علي کرم الله وجهه سکه ورور و . لومړی خو ددوی کورنۍ په سخا ، بهادري او شجاعت کې نوموتې کورنۍ وه مګر د حضرت جعفر ؓ د مسکینانو سره خاصه رابطه او علاقه وه او زیاته ناسته یې ورسره کول کله چې د

---

(۱) سورة ال عمران الاية (۹۲)

(۲) مشکوة

کافرانو څخه تنګ سو نو لومړی یې حبشې ته هجرت وکړی حبشې ته چې کافران پسې ورغلل نو ده خپله صفایي او پاکوالی نجاشي پاچا ته وړاندي کړی چې قصه یې د اول باب په لسم شمېره کي تېره سوه د حبشې څخه یې بیا ومدینې منورې ته هجرت وکړی او د موته په غزا کي شهید سو چې قصه به یې دراتلونکي باب په پای کي راسي دده مبارک وفات سره رسول الله ﷺ دده کور ته تشریف یووړی تر څو دده دکورنۍ سره غم رازي وکړي او تسلي ورکړي دده زامن عبدالله، عوان او محمدیې راوغوښتل پر سرو یې لاس ورتېر کړی د برکت دعا یې ورته وکړه د حضرت جعفر ﷺ په ټول اولادو کي دده اثر (اغیزه) وه خو په عبد الله نومي زوی کي یې د سخاوت صفت زیات و له همدي امله ده ته د قطب السخاء لقب ورکول سوی دئ یعني د سخاء ستوری د اوو کالو په عمر یې د نبي ﷺ سره بیعت وکړی . یو چا عبد الله بن جعفر ﷺ و حضرت علي ﷺ ته د سپارښت لپاره بوتی دده په سپارښت د هغه سړی کار وسو نو هغه سړی دده لپاره څلوېښت زره روپۍ د نذراني په ډول را واستولې ده مبارک بېرته وروا استولې او ورته وې ویل: مور خپله نیکي نه خرڅوو یو بل چا هم درې زره روپی د نذراني ورته راوړې ده په ناستو خلګو ووېشلې خپله یې نه کړي قبولي یو وخت یو تاجر بازار ته شکره راوړې وه په بازار کي هیڅ خرڅه نه سوه د هغه تاجر سره ډېر فکر او غم و عبد الله بن جعفر ﷺ خپلو کارکوونکو ته وویل: تاسو ددغه تاجر څخه شکره (بوره) رانیسئ او په خلګو یې مفته (وړیا) وویشئ. د شپې چې به ددوی قوم ته میلمه راغلی نو دده په کور کي به یې خوراک او چیښاک کاوه او هر ډول اړتیاوي به یې ده پوره کولې.(۱)

حضرت زبیر ﷺ په یو جنګ کي ګډون کړی و یوه ورځ یې خپل زوي عبدالله راوغوښتي او وصیت یې ورته وکړی په وصیت کي یې ورته وویل: فکر کوم چې زه به نن شهید سم ته زما پور ادا کړه او فلانکی او فلانکی کار وکړه دا وصیتونه یې زوی ته وکړه په همدغه ورځ شهید سو زوی چې یې د پور حساب وکړی نو پر ده باندي دوویشت لکه روپۍ باندي وي هغه هم په دې ډول وي چې خلګو ده ته په امانت مالونه ایښودل ځکه دی په امانت داری کي زیات مشهور وکله چې به خلګو مال ورته راوړی ده به ورته وویل چې زما سره خو ځای نسته ستا مال یې پر ما قرض دا خبره به یې ورته وکړه مال به یې ځني واخیستي دستي به یې صدقه کړی . دا یې هم وزوی ته ویلي وه که څه مشکل درته پېښ سو نو زما مولا ته وایه عبد الله وایي: چې زه په دې نه سوم پوه چې د مولا څخه یې مقصد څوک دئ نو ماپوښتنه ځني وکړه

(۱) اصابه

چې ستامولا څوک دئ؟ ده مبارک راته وویل: زما مولا الله ﷻ دئ. آخر دا چې حضرت عبد الله ﷺ دده مبارک ټول قرضونه اداکړه، عبد الله بن زبیر ﷺ فرمایي: کله چې ماته مشکل دیوه قرض په ادا کولو کې پیښ سو نو ما به وویل: یا د زبیر مولا! فلانی کار نه کیږي هغه کار به دستي وسو عبد الله بن زبیر ﷺ فرمایي: یوه ورځ ما وعبد الله بن جعفر ﷺ ته وویل: چې زما دپلار لس لکهه روپۍ د قرضونو په سر لیک کې ستاسو پر ذمه دئ ده مبارک راته وویل کومه ورځ چې دي خوښه وي په هغه ورځ راسه چې پیسې درکړم عبد الله ﷺ وایي زه ددې خبرې کولو وروسته پوه سوم چې ما غلطي کړې وه په حقیقت کې دده قرض زما د پلار پر ذمه و نو زه بېرته ورغلم و عبد الله بن جعفر ته مي وویل چې زه غلط سوی وم ستاسو زما پر پلار باندې قرض دئ ده مبارک راته وویل: ما ور وبخښلی دئ ماورته وویل: بخښه نه غواړم ده مبارک راته وویل: ښه دئ، هره ورځ چې درته اسانه وي په هغه ورځ یې راکړه ماورته وویل: ددې پیسو په بدله کې مځکه زما څخه واخله ماته د غنیمت په مال کښې ډېره مځکه راغلې ده، ده مبارک راته وویل: ښه دئ، مایوه کمزوري مځکه چې اوبه او نور دارتیا شیان یې هم نه درلوده ورمي کړه ده دستي را څخه قبوله کړه غلام ته یې امر وکړی چې په دغه مځکه کې د لمانځه مسئله اواره کړه غلام په هغه مځکه کې د لمانځه مسئله اوراه کړه عبد الله بن جعفر ﷺ پر هغه ځای دوه راکعته نفل وکړه او ډېره اوږده سجده یې وکړه د لمانځه څخه چې فارغه سو غلام ته یې وویل: دا ځای وکنده غلام چې هغه ځای وکندی دستي یوه چینه د اوبو راپورته سوه چې جوش یې واهه.(۱)

فایده: داصحابو مبارکانو دغه کارونه وه چې ددې باب په قصو کې لیکل سوي دي یا په نورو قصو کې لیکل سوي دي دا ددوی لپاره څه لویه خبره نه وه بلکې دا ددوی عام عادتونه وه.

اوم باب

بهادري، زړه ورتوب او دمرګ ارزو

(۱) اسد الغابة

د مرګ د شوق لازمي نتیجه بهادري ده څوک چې تر خپل سر تیر سي نو بیا هر څه کولای سي وېره، فکر کول، د ځان د ساتنې لاري چاري لټول، مال او شتمني تولـه دژوند لپاره دي کله چې د مرګ شوق پیدا سي د مال محبت پاته کیږي د دښمن وېره لمنځه ځي. ارمان چې د دې مبارکو انسانانو په برکت ماته هم دا دولت را نصیب سوی وای.

۱- د حضرت ابن جحش او حضرت سعد رضي الله عنهما دعا

حضرت عبد الله بن جحش رضي الله عنه د احد په غزا کې و حضرت سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه ته وویل: اې سعد! راسه چې په ګډه دعا وکړو په ما او تا کې دي هر یو دخپل ضرورت دعا وکړي هغه بل به امین وایي ځکه داسي دعا قبلېږي و ته زیاته نژدې ده دواړه مبارکان یو کونج ته ولاړل او هر یوه دعا وکړه لومړی حضرت سعد رضي الله عنه پدې ډول دعا وکړه: اې الله ﷻ! صبا وماته په جنګ کې یو لوی بهادر انسان په مقابله کې راولې چې پر ما زوروره حمله وکړي او زه هم زوروره حمله پرې وکړم بیا ماته فتحه (برې) رانصیب کړې او هغه ستا د رضا لپاره ووژنم او غنیمت یې ماته حاصل کړې. حضرت عبد الله بن جحش رضي الله عنه آمین پرې وایه وروسته حضرت عبد الله بن جحش رضي الله عنه پدې ډول دعا وکړه: اې الله ﷻ! صبا وماته یو لوی بهادر په مقابله راولې چې پر ماسخته حمله وکړي او زه هم سخته حمله باندې وکړم او بیا ماستا په لاره کې شهید کړې بیا پزه او غوږونه راڅخه پرې کړي کله چې قیامت سي ته پوښتنه راڅخه وکړې چې اې عبد الله! ستا غوږونه او پزه ولې پرې سوي دي؟ زه درته ووایم چې یا الله ﷻ! ستا او ستا د رسول ﷺ په لاره کې پرې سوي دي حضرت سعد رضي الله عنه پرې آمین ووایه. دوهمه ورځ جنګ شروع سو د دوی دعاوي په هغه ډول قبولې سوې لکه دوی چې کړي وې. (۱)

سعد رضي الله عنه وایي: د عبد الله بن جحش رضي الله عنه دعا زما تر دعا غوره وه ما د احد د غزا په میدان کې ماښام ولیدل چې د جحش رضي الله عنه غوږونه او پزه په یو تار پیوډل سوي وه. هم دا ډول ددې توره هم ماته سوې وه بیا رسول ﷺ یو ښاخ ورکړی چې ددې په لاس کې توره جوړه سوه تر ډېره وخته پورې هم داسي وه بیا په دوه سوه دیناره خرڅه سوه. (۲) دینار د سرو زرو د یوې سیکې نوم دئ.

---

(۱) خمیس

(۲) اصابه

فایده: په دې قصه کې د یوې خوا لوی کمال بهادري او زړور توب دئ چې د یوه بهادر دښمن د مقابلې ارزوه ده دبلې خوا لوی کمال د خپل محبوب سره مینه او عشق دئ چې په لاره کې یې د ځان ټوک، ټوک کولو هیله ده په آخر کې چې پوښتنه ځنې وسي چې دا ولي ؟ دی ورته ووایي چې داستا لپاره .

رہیگا کوئی تو تیغ ستم کی یادگارون مین ❁ مری لاشی لاشوکی تکری دفن کرنا کر سو مزارون مین

ژباړه : چیري خو به دظلم دتوري څخه یوه ټوټه د نبني په ډول پاته سي زما د وجود ټوټې په سلو قبرونو کې ښخې کړئ.

۲- داحد په غزا کې د حضرت علي ﷺ بهادري

د احد په غزا کې مسلمانانو ته یو څه ماته وه چې لوی لامل یې د نبي ﷺ د یوه امر نه پر ځای کول وه چې بیان یې د اول باب په دوهمه قصه کې سوی دئ په دغه وخت کې مسلمانان د څلورو طرفونو څخه د کافرانو په منځ کې راغلل په همدې وجه ډېر مسلمانان شهیدان سوه یو څه و تښتېده نبي ﷺ هم د کافرانو د یوې ډلې په منځ کې راغلی کافرانو دا اوازه خپره کړې وه چې نبي ﷺ شهید سو په دغه وجه هم ډېر مسلمانان و تښتېدل حضرت علي ﷺ فرمایي: کله چې کافرانو مسلمانان راګیر کړه او نبي ﷺ زما د سترګو څخه پټ سو نو لومړی ما د رسول الله ﷺ لټون په ژوند و کې وکړی نه مي کړی پیدا ییا مي په شهیدانو کې ولټوی هلته مي هم نه کړی پیدا نو ما په خپل زړه کې وویل چې دا خو شوني نه ده چې رسول الله ﷺ دي د جنګ د میدان څخه تښتېدلي وي داسي معلومیږي چې الله ﷻ زمونږ د عملونو له امله ناراضه سوی وي او خپل رسول ﷺ یې اسمانو ته پورته کړي وي نو د علاج لپاره بله لاره نسته بې له دې چې د کافرانو په ډله ورګډ سم ترڅو شهید سم ما خپله توره راواخیسته حمله مي وکړه تر داسي اندازې چې کافران د منځ څخه و یوې خواته سوه زما پر رسول الله ﷺ باندې سترګې ولګېدې زه ډېر خوشحاله سوم او پوه سوم چې الله ﷻ د ملائکو په واسطه د خپل محبوب حفاظت کړی دئ نو ولاړم د رسول الله ﷺ سره ودرېدم کافران ډلې ډلې راتلل پر رسول الله ﷺ یې حملي کولې نبي ﷺ و فرمایل: اې علي! دا ډله منعه کړه زه هم د هغې ډلې مقابلې ته ورغلم یوائې مي د هغې ډلې مقابله وکړه او ځینې مي ځنې مړه کړه بیا یوه بله ډله پر نبي ﷺ د حملي په نیت رامخکې سوه رسول الله ﷺ زما و طرفته اشاره وکړه زه بیا د دوی مقابلې ته ورمخکې سوم

ددوی مقابله مې وکړه. ددې څخه وروسته جبرائیل علیه السلام راغلی د حضرت علي رضي الله عنه د بهادرۍ او مرستي ستاینه یې وکړه رسول الله ﷺ وفرمایل: اِنهُ مِني وَ اَنَا مِنهُ یعني زه دده څخه یم دی زما څخه دئ. نبي ﷺ پدغه خبره سره په خپل منځ کي پوره یوالي ته اشاره وکړه جبرائیل علیه السلام وویل: وَاَنَا مِنکُمَا یعني زه ستاسو ددواړو څخه یم.(۱)

فایده: یوائي سړی چي د یوې ډلي سره مقابله کوي اوبیا نبي ﷺ پیدا کوي بېرته د شهادت په نیت د کافرانو په ډله ورننووځي داکه د یوې خوا درسول الله ﷺ سره زیاته مینه او عشق څرګندوي خو د بلي خوا کامل او پوره دلاوري او زړورتوب دئ.

۳- حضرت حنظلة رضي الله عنه شهادت

حضرت حنظلة رضي الله عنه په لومړي وخت کي داحد په غزا کي ګډون نه وکړی وایي: چي ده واده کړی و دشپې د بي بي سره یو ځای سوی و سهاریې دغسل تیاري کول د غسل لپاره ناست و سر یې مینځی چي نابېره د مسلمانانو د ماتي ږغ یې ترغوږ سو ددې اواز زغم یې نه درلودی دستي ولاړ سو توره یې واخیسته د جنګ میدان ته یې ځان ورساوه پر کافرانو یې حملې شروع کړې او برابر پر مخ روان و چي په دغه حالت کي شهید سو څرنګه چي شهید که جنوب نه وي نو ببله غسله په قبر کي ښخیږي نو اصحاب رضي الله عنهم خو دده په جنابت نه وه خبر نو دده سره یې هم داسي معامله وکړه خو نبي ﷺ ولیدئ چي ده مبارک ته ملائکي غسل ورکوي نبي ﷺ واصحابو کرامو ته دده د غسل بیان وکړی ابوسعید ساعدي رضي الله عنه فرمایي: ماچي دنبي ﷺ فرمان واوریدئ نو زه ولاړم حنظلة مې وکاتی د حنظلة تر سر اوبه څښېدې نبي ﷺ چي کله داحد د غزا څخه راغلی او څېړنه یې وکړل ورته معلومه سوه چي حنظلة د غسل پرته و غزا ته تللي و.(۲)

فایده: داهم کامله بهادري ده ځکه بهادر سړي ته په خپله اراده کي ځنډ کول ګران کار دئ نوله همدې امله ده مبارک دومره انتظار هم نه سو کولای چي غسل وکړي.

۴- د حضرت عمرو بن جموح رضي الله عنه دشهادت ارزو

---

(۱) قرة العیون

(۲) ایضا

حضرت عمر بن جموح ﷺ په پښه ګوډ وو څلور زامن يې درلوده زيات يې درسول الله ﷺ په خدمت کي حاضرول او په غزاو کي يې ګډون کاوه. د احد په غزا کي دده سره هم دافکر پيدا سو چي کاشکي زه هم په غزا کي ګډون وکړم خلګو ورته وويل: چي ته معذور يې د ګډوالي له امله ستا لپاره تلل ګران کار دئ ده مبارک ورته وويل: داځومره بده ده چي زما زامن جنت ته ولاړ سي او زه دي پاته سم. بي بي يې هم د پيغور په ډول دده دتيارولو لپاره ورته وويل: زه وينم چي ته د جنګ څخه راتښتېدلی يې او بېرته راغلی يې عمروبن جموح ﷺ چي دا واورېدل وسله يې واخيستل د قبلې پر لوري روان سو او دادعا يې وويل: : اَللّٰهُم لَا تُرَدِنِي اِلِي اَهلِي ژباړه: اې خدايه! ما بېرته خپل کور ته مه راولې دستي راغلی د نبي ﷺ په خدمت کي حاضر سو د خپل حال بيان يې ورته ووايه چي دی خپل قوم د غزا څخه منعه کړی و او دځان شوق يې هم ورته ووايه اووې ويل: يار رسول الله ﷺ! زه اميد لرم چي په دې ګوډه پښه په جنت کي وګرځم رسول الله ﷺ ورته وويل: الله ﷻ ته معذوره کړي يې نو ستا په نه تلو کي څه تاوان دئ ده مبارک بيا دخپلي مينې اوشوق څرګندونه ورته وکړه نو رسول الله ﷺ اجازه ورکړه. ابو طلحة ﷺ وايي: ما عمروبن جموح ﷺ په جنګ کي وليدئ چي سينه يې ايستلي وه نيغ روان و او دايې ويل: قسم په الله ﷻ زه د جنت شوقي يم دده يو ځوی هم په ده پسي روان و دواړه جنګېدل آخر دواړه شهيدان سوه دده بي بي دخپل مېړه او زوی جسدونه پر اوښ واچول ددفن کولو لپاره يې مدينې منورې ته راوړل خو اوښ کښېناستی هر څه چي يې په وکړه اوښ نه ولاړېدئ چي وي به واهه اوښ به بېرته د احد پر لوري مخ کړی بي بي يې ونبي ﷺ ته بيان وکړی نبي ﷺ ورته وويل: دا اوښ ته امر سوی دئ عمرو بن جموح ﷺ چي د کور څخه وتی څه خوبه يې نه وي ويلي دې ورته وويل: عمروبن جموح ﷺ چي د کور څخه وتی مخ يې وقبلې ته کړی دادعا يې وويل: اَللّٰهُم لَا تُرَدِنِي اِلِي اَهلِي. نبي ﷺ ورته وفرمايل: په همدغه وجه اوښ نه ځي.(۱)

فايده: دداسي چانوم د جنت شوق دئ او هم د الله ﷻ او د هغه درسول الله ﷺ سره ريښتني محبت دئ ځکه اصحاب ديوه ځای څخه بل ځای ته ورسېدل خو دی مبارک دمرګ څخه وروسته په هغه ډول دئ. ډېر کوشش يې وکړی چي ددې ځای څخه يې يوسي خو اوښ نه تلی يا به کښېناستی او يا به بېرته د احد پر لوري روان سو.

---

(۱) قرة

۵- د حضرت مصعب بن عمیر ﷺ شهادت

حضرت مصعب بن عمیر ﷺ د اسلام دراوړلو څخه مخکې په ډېر ناز پالل کېده ډېرو شتمنو هلکانو څخه و پلار به دده لپاره یوه جوړه کالي په دوسوه اخیسته ییا به یې په ده باندې اغوسته د نوي عمر ځوان و په ډېر ناز او نعمتو کښې لوی سوی و. د اسلام په پیل کې د کورنۍ د خلګو څخه په پټه مسلمان سو دی هم په دغه حالت کې اوسېده چې یو چاددې کورته خبر ورکړی چې مصعب ﷺ مسلمان سوی دئ کورنۍ چې یې خبره سوه دی یې بندي کړی او وې ټړی څو ورځې تېرې سوې یو وخت یې موقع پیدا کړه وتښتېدئ کومو خلګو چې حبشې ته هجرت کاوه ده هم هجرت ورسره وکړی د هغه ځای څخه چې راغلی نو مدینې منورې ته یې هجرت وکړی د پرهیزګارۍ او مسکنت ژوند یې تېراوه، په تنګ حالت کې یې ژوند تېرواه. یوه ورځ رسول الله ﷺ تېرېدئ مصعب ﷺ یوازې په یوه پټو کې و هغه هم داسې پټو و چې ځای پر ځای به شکېدلی و او ځای پرځای به د ټوکر یاد څرمنې پنه ورکړل سوې وه نبي ﷺ دده داوسنی حالت او تېر حالت بیان وکړی ستر ګې مبارکې یې د اوښکو ډکې سوې.

داحد په غزاکې د مهاجرو مجاهدینو ییرغ ده مبارک نیولی و یو کافر دیوې خوا راغلی دی مبارک یې پر هغه لاس وواهه چې ییرغ یې په نیولی و ددې لپاره چې ییرغ ولویږي او مسلمانانو ته خپله ماته ښه ښکاره معلومه سي ده مبارک دستي په بل لاس ییرغ ونیوی کافر پر دا بل لاس په توره وواهه ده مبارک ییرغ په ځیګر کې ښخ کړی یعني په منډو انو یې ونیوی مځکې ته یې نه پرېښودئ کافر دی مبارک په غشي وویشتی دی شهید سو بل صحابي راغلی ییرغ یې پورته کړی هر کله چې یې دی ښخوی نو دده سره یوازې یو پټو ورسره و چې سر به یې په پټ کړی پښې به یې ښکاره سوې چې پښې به یې ورپټې کړې سر به یې ښکاره سو رسول الله ﷺ امر وکړی چې د سر خوا یې ورپټه کړی پر پښو باندې یې پانې وروا چوی.(۱) وروا چوی.(۱)

فایده: داد هغه نازولي آخري ژوند دی چې په ناز ـ ناز سره لوی سوی و او یوه جوړه کالي یې په دوسوه درهمه اخیستل او اغوستل به یې نن دده مبارک یو کفن هم نه پیدا کیږي

---

(۱) قرة - اصابه

او دایې مېړانه وه چې په خپل ژوند یې بیرغ و مځکې ته نه پرېښودئ لاسونه یې دواړه پرې سوه خو بیا یې هم بیرغ مځکې ته نه پرېښودئ. ډېر په ناز لوی سوي و خو د هغو خلګو ایمانونه دومره مضبوط سوي وه چې دایمان د مینې له وجې به یې د ځان سره هیڅ شی نه پرېښودئ پیسې، ارام او شوق به یې هیڅ و ځان ته نه پرېښودئ او خپل ځان یې دایمان په خواری کې لګاوی.

٦- د قادسیې په جنګ کې د حضرت سعد ﷺ خط

د عراق په جنګ کې د حضرت عمر ﷺ اراده وه چې په جنګ کې ګډون وکړي خو د خاصو او عامو ډلو سره یې په دې کار کې ترڅو ورځو پورې مشوره کېدله چې د عمر ﷺ پاتېدل به ښه وي او که به په جنګ کې تلل ښه وي د عامو خلګو داخو ښه وه چې حضرت عمر ﷺ په جنګ کې ګډون وکړي او د خاصو خلګو داخو ښه وه چې عمر ﷺ ګډون نه پکښې وکړي او په مدینه کې پاته سي دلښکرو انتظام وکړي. د مشورې په خبرو کې د سعد بن ابي وقاص ﷺ نوم واخیستل سو ټولو خوښ کړی او وې ویل: که سعد ولاړسي نو بیا عمر ﷺ ته اړتیا نسته حضرت سعد ﷺ مشهور بهادر وو د عربو په زمریانو کې شمېرل کېدئ لنډه داچې سعد ﷺ و ټاکل سو او ولېږل سو کله چې په قادسیه کې د حملې لپاره ورسېدئ نو د کسرا پاچا دده د مقابلې لپاره رستم خان را واستوی چې مشهور پهلوان و پر رستم خان باندې وېرې غلبه کړې وه او پوره کوشش یې کاوه چې پاته سي پاچا ته یې وېره نه ښکاره کوله په ښکاره به یې دا ویل چې مادلې پرېږده زه به دلته ستاسره په لښکر لېږلو ،صلاح او مشورو کولو کې ستاسره مرسته کوم خو پاچا چې نوم یې (یزدجرد) و ونه منل آخر د مجبورې څخه په جنګ کې شریک سو.(۱)

حضرت سعد ﷺ چې کله روانېدئ حضرت عمر ﷺ ده ته وصیت وکړی چې دالفاظو لنډه ترجمه یې داده: اې سعده ! په دې خبره خطا نه وزې چې ته د رسول الله ﷺ ماما بلل کېدې او دهغه صحابي وې الله ﷻ بدي په بدي نه مینځې بلکې بدي په نیکي مینځې د الله ﷻ او د بندګانو تر منځ هیڅ خپلوي نسته بلکې الله ﷻ ته یوازې بندګي قبوله ده د الله ﷻ په نزد باعزته او بې عزته ټوله یو برابر دي ټول د الله ﷻ بندګان دي او الله ﷻ د ټولو رب دئ د الله ﷻ نعمتونه

(۱) اشهر

په بندګۍ سره لاسته راځي په هر کار کې و هغه شي ته ګوره چې د نبي ﷺ طریقه وه په هم هغه شي باندې عمل کوه زما دا نصیحت یاد ساته ته دیوه لوی کار لپاره لږ ل سوې یې چې خلاصون یې یوائې د الله تعالي په تابع داري کې لګېدلای سي د خپل ځان او ملګرو سپېځلي عادتونه جوړوه د الله تعالي څخه وېره اختیار وه د الله ﷻ څخه وېره په دوو خبرو کې یو ځای کېدای سي لومړي د الله ﷻ په اطاعت کښې ، دوهم دګناه څخه په ځان ساتلو کې ، د الله ﷻ اطاعت چې د چا په برخه سي د دنیا څخه به یې کرکه کیږي او د آخرت سره به مینه لري.(۱)

ددې څخه وورسته حضرت سعد ﷺ په ډېره خوشحالی سره لښکر تیارکړی او د جنګ پر لوري روان سو دده د خوشحالي کیفیت دهغه خط څخه معلومیږي چې ده رستم ته لږلی دئ ده مبارک په خپل خط کې لیکل دي: فَاِن مَعِيَ قَومٌ يُحِبونَ المَوتَ كَمَا يُحِبونَ الاعَاجِمَ الخَمرَ) ژباړه : بېشکه زما سره داسي قوم ملګری دی چې د مرګ سره داسي مینه لري لکه عجم چې یې د شرابو سره لري.(۲)

فایده: د شرابو د مینه لرونکو څخه که پوښتنه وسي چې په شراب چیښلو کې څومره خوند دئ؟ (نو هغه ته خامخا معلومیږي چې تر ټولو خوږو خوند ور دئ) څوک چې د مرګ سره په دغه پیمانه مینه لري نو کامیابي ولي دداسي چاپلونه نه موچوي؟

۷- د حضرت وهب بن قابوس رضي الله عنه شهادت د احد په غزاء کې

حضرت وهب بن قابوس ﷺ یو صحابي دي چې یو وخت مسلمان سو په صحراء کښې په یو کور کښې اوسېدئ بزې یې څرولې یو وخت یې د وراره سره بزې په یوه پړی وترلې او دمدینې منورې پر لوري روان سو کله چې مدینې منورې ته ورسېدئ په وه سو چې محمد ﷺ د احد غزاء ته تللی دئ بزې یې هلته پرېښودې د محمد ﷺ ملاقات ته ورغلی په دغه وخت کې د کافرانو یوه ډله راغله رسول الله ﷺ و فرمایل: څوک دغه ډله خواره واره کولای سي چې زما سره به په جنت کې ملګری وي حضرت وهب ﷺ په ډېر زور سره توره وچلول کافران یې ټوله خواره واره کړل دوهم او دریم ځل بیا داسي پېښه وسوه رسول الله ﷺ وده مبارک ته د جنت ز

---

(۱) اشهر

(۲) تفسیر عزیزي اول ټوک

یرې ورکړې ده چې دا واورېدل تورې یې واخیستل د کافرانو په یوه ګڼه ډله ورننوتې او شهید سو.

حضرت سعد بن ابي وقاص ﷺ فرمایي: ما د وهب ﷺ په څېر بهادري او شجاعت د هیڅا ندې لیدلی دده د شهادت څخه وروسته ما رسول الله ﷺ ولیدئ چې دده د سر لوري ته ولاړو او دایې ویل: الله ﷻ دي ستا څخه راضي سي زه ستا څخه راضي یم ددې څخه وروسته رسول الله ﷺ دې په خپلو مبارکو لاسونو سره ښخ کړې سره ددې چې په دغه غزاء کې رسول الله ﷺ هم ځني راضي سوي و حضرت عمر ﷺ فرمایي زما د هیڅا په نیکو کارونو غبته (۱) نه وه سوې لکه د وهب په نیکو کارونو چې مې وسوه زما زړه غواړي چې د الله ﷻ څخه دده په څېر عمل نامه واخلم. (۲)

فایده: په ده باندې د حضرت عمر ﷺ غبته کېدل د یو خاص کار له امله و، هغه داچې خپل ځان ته یې په ځان نه وه ویلي (یعني تر خپل سر تیر و) که نه نو حضرت عمر ﷺ او د نورو صحابه کرامو ﷺ نیک کارونه تر دغه هم زیات وه.

۸- د بیر معونه جنګ

د بیر معونه یو مشهور جنګ دئ چې د اصحابانو او یا کسیزه لوی جماعت په پوره ډول پکښې شهید سوی دئ چې دوی ته قرآء (قاریان) ویل کیږي ځکه چې دوی ټوله د قرآنکریم حافظان وه زیات شمېر یې انصار وه پرته دیو څو کسانو څخه چې مهاجرین وو ددوی د نبي ﷺ سره ډېره مینه وه ځکه چې دوی د شپې زیاته برخه په ذکر او تلاوت تېرول او دورځې به یې د نبي ﷺ د ییبیانو د کورونو، اړتیا وي لکه لرګي، اوبه او داسي نور پوره کولې. دغه سپېڅلې ډله د نجد یو اوسیدونکي د بني عامر د قوم یو سړي چې نوم یې عامر بن مالک و او کنیه نوم یې ابوبراء و د خپل ځان سره یې تر خپل سیوري لاندې د تبلیغ او وعظ په نامه بېولې وه که څه

---

(۱) غبطه ودې ته وایي چې یوڅوک یوه ځانګړتیا ولري بل کس چې یې ووینې نو دافکر ورته پیدا سي چې کاشکې ماهم دغه ځانګړتیا درلودای. حسد دې ته ویل کیږي چې یوڅوک یوه ځانګړتیا ولري بل کس فکر وکړې چې کاشکې دغه ځانګړتیا ده نه درلودای بلکې ما درلودای غبطه روا ده اوحسد ناروا دی. ژباړن

(۲) اصابه – قره

هم نبي ﷺ دوی ته ویلي وه چې زما سره داوبره ده چې اصحابو رضي الله عنهم ته کوم تاوان ونه رسیږي خو دغه سړي ډېره تسلي ورکړې وه نبي ﷺ دغه اویا اصحاب رضي الله عنهم ورسره کړه او یو خط یې د عامر بن طفیل په نامه چې دبني عامر رئیس و ولیکی په خط کښي د اسلام بلنه لیکل سوې وه. دوی مبارکان د مدینې منورې څخه رخصت سوه کله چې بیرته معونه ته ورسېده هلته تم سوه ددوی دوو ملګرو هریو حضرت عمر بن امیة رضي الله عنه او حضرت منذر بن عمر رضي الله عنه دخپلو ملګرو ټولو اوښان دځرولو لپاره پر غاړه واخیستل او حضرت حرام رضي الله عنه ددوو ملګرو سره یو ځای وعامر بن طفیل ته ورغلل ددې لپاره چې د رسول الله ﷺ خط وروړي هلته چې نژدې سوه حضرت حرام رضي الله عنه و خپلو ملګرو ته وویل: تاسو دلې ودریږئ زه به ورسم کچیرې یې زما سره دوکه وکړه نو تاسو ولاړ سئ ځکه ددرو تر مړه کېدو نو د یوه مرګ بهتر دئ. عامر بن طفیل د عامر بن مالک وراره و هغه عامر چې مسلمانان یې راوستلي وه عامر بن طفیل دمسلمانانو سره سخته دښمني درلوده حرام رضي الله عنه چې د رسول الله ﷺ خط ورکړی عامر بن طفیل مخکې تر دي چې خط ولولي حرام رضي الله عنه یې په نیزه داسي وواهه چې نیزه پورې ووري تر پې ووتل حرام رضي الله عنه وویل: (فُزتُ وَرَبِّ الکَعبَةِ) یعني د کعبې په رب قسم کوم چې زه کامیاب سوم ددې وینا څخه وروسته شهید سو عامر بن طفیل په دې هم بسنه ونه کړه چې قاصد وژل په هیڅ قوم کې روا کار نه دئ او نه یې دې ته کتل چې دغه حضرات زما اکا په خپله پنا کې راوستلي دي بلکې خپل قوم یې راجمعه کړی ددې لپاره چې دا ټول اصحابان ووژني او یو هم ژوندی پرې نه ږدي خو دده قوم په دې وجه چې عامر بن مالک دغه اصحابان په خپله پناه کې راوستلي دي د اصحابانو ووژلو ته تیار نسوه خو عامر بن طفیل د شاوخوا څخه خلګ راجمعه کړه یوه لویه ډله یې تیاره کړه پر مسلمانانو باندې یې حمله وکړه مسلمانانو هم مقابله وسره شروع کړه اخر مسلمانانو به ترکومه پورې ددوی سره مقابله کولای چې د څلور خواوو څخه کافرانو حمله پرې وکړې وه اودوی یې په منځ کې محاصره سوې وه؟ دکعب بن زید رضي الله عنه پرته چې کافرانو مړ بللی وو نورټول اصحابان رضي الله عنهم شهیدان سوه. حضرت منذر رضي الله عنه او حضرت عمر بن امیة رضي الله عنه چې اوښان یې څرول د اسمان وخواته یې وکتل وې لیدل چې مردار خواره مرغان الوتل دواړو وویل چې خامخا یو څه پېښه سوې ده نو بېرته د خپلو ملګرو و خواته راغلل کله چې راورسېدل وې لیدل چې ملګري یې ټوله شهیدان سوي دي او شاوخوا په توره سمبال سواره پرې راګرځي دوی دواړو چې دا حالت ولیدی نو په خپلو منځو کې یې مشوره وکړه حضرت عمر بن امیة رضي الله عنه وویل: راځه چې بېرته ولاړ سو رسول الله ﷺ خبر کړو خو منذر رضي الله عنه وویل رسول الله ﷺ خو به هغسي هم خبر سي زما زړه نه کیږي چې شهادت پرېږدم او ددې ځای

څخه ولاړ سم چې ملګري مې بیده پراته دي درغه چې د خپل ملګرو سره یو ځای سو نو دواړو و میدان ته ورودانګل حضرت منذر ﷺ شهید سو او حضرت امیة ﷺ ونیول سو. څرنګه چې د عامر مور د یوه غلام ازادول په یو کار کې نذر ایښی و نو عامر په هغه وجه عمربن امیة ﷺ ازاد کړی.(۱)

په دغه مبارکو انسانانو کې د حضرت ابوبکر ﷺ غلام عامر بن فهیره هم و دده مبارک قاتل جبار بن سلمي وایي: ماچې کله عامر بن فهیره په نیزه وواهی ده وویل: (وَاللهِ فُزتُ) یعنې په الله ﷻ مې دي قسم وي چې زه کامیاب سوم ددې څخه وروسته ماولیدی چې دده جسد و اسماني طرف ته پورته سو زه ډېر حیران سوم ددې څخه وروسته ما دخلګو څخه وپوښتل: چې دغه سړی ما په نیزه وواهی دستي مړ سو خو بیا هم دی وایي چې په الله ﷻ قسم چې زه کامیاب سوم دده کامیابي نو په چشي کې ده؟ خلګو راته وویل: دده کامیابي په جنت کې ده پدې وجه زه مسلمان سوم.(۲)

فایده: دا هغه خلګ دي چې اسلام په دوی فخر کوي نو پر ځای خبره ده چې وویل سي: بېشکه دوی د مرګ سره د عجمو ترمینې د شرابو زیاته مینه درلوده ولې به دوی ته مرګ خوښ نه و چې دوی په دنیا کې داسي کارونه کړي وه چې دالله ﷻ په نزد د دوی کامیابي یقیني وه نو دوی چې به مړه کېده کامیابه کیده.

۹- د حضرت عمیر ﷺ وینا چې خر ما خوړل اوږد ژوند دئ

د بدر په غزا کې رسول الله ﷺ په یوه خیمه کې تشریف درلودئ چې اصحابانو ته یې اشاره وکړه یعنې ورته وې ویل: ولاړ سئ داسي جنت ته ورمخکې سئ چې پلنوالی یې تر اسمانو او مځکو زیات دئ او د متقیانو لپاره جوړ دئ یو صحابي حضرت عمیر بن الحمام ﷺ چې دا خبره واوربدل وې ویل: واه، واه، رسول الله ﷺ ورته وفرمایل: پر کومه خبره دي واه واه وویل ده مبارک ورته وویل: چې زه به هم غواړم چې د دغه خلګو څخه سم چې جنت ته ځي رسول الله ﷺ ورته وفرمایل: ته هم د دغه خلګو څخه یې بیا یې د خرما کڅونه

---

(۱) اسلام

(۲) خمیس

راواخیستل اوخرماوي يې خوړلې بیا يې وویل زه چې دغه خرماوي خورم چې زما په لاس کې دي داهم ډېر وخت دئ او خلاصوم يې نو زه دومره انتظار نه سم کولای خرما وي يې وغورځولې توره يې واخیستل د کافرانو په یوه ګڼه ډله ور ننوتی تر هغه وخته پوري وجنګېدی تر څو شهید سو.(۱)

فایده: په حقیقت کې هم دا خلګ د جنت وړ وو او په جنت يې ټینګ یقین و زموږ که یقین ټینګ سي نو ټولي خبري به سمې سي.

۱۰- دحضرت عمر ﷺ هجرت

د حضرت عمر ﷺ به څه بیان کوې هر سړی دده په بهادري خبر دئ او دده په مېړانه اقرار کوي د اسلام په شروع کې چې مسلمانان په کمزوري حالت کې وو نبي ﷺ په خپله د اسلام د قوت لپاره دده د مسلمانېدو دعا وکړه او درسول الله ﷺ هغه دعا قبوله سوه حضرت عبد الله بن مسعود ﷺ فرمایي: موږ د عمر ﷺ تر مسلمانېدو تر وخته پوري و کعبې ته نژدې په ښکاره لمونځ نه سوای کولای، حضرت علي ﷺ فرمایي: په لومړی وخت کې به مسلمانانو په پټه هجرت کاوه یو - یو به تلی خو کله چې عمر ﷺ د هجرت اراده وکړه نو توره يې په غاړه کړه لېندی يې په لاس کې واخیسته او ډېر غشي يې هم د ځان سره واخیسته لومړی مسجد ته ولاړی په ښه ارامی سره يې طواف وکړی بیايې په ښه ارامی سره لمونځ وکړی وروسته د کافرانو مجلسوته ورغلی او ورته وې ویل: د چاچې زړه غواړي چې موریې پر وژاړي، ښځه يې کونډه سي او اولادونه يې یتیمان سي هغه دي د مکې دباندي راووزي او زما مقابله دي وکړي دا وینا يې جلا - جلا ډلو ته وکړه بیايې تشریف یووړی په هیچا کې دومره همت نه سو پیدا چې دده مقابلي ته وروزي.(۲)

۱۱- د موته د غزا قصه

---

(۱) طبقات ابن سعد

(۲) اسد الغابة

رسول الله ﷺ و مختلفو پاچهانو ته د اسلام د بلنې لیکونه واستول چې په هغو کې یې یو د حضرت حارث بن عمیر ازدي ﷺ په لاس د بصرا پاچا ته ولیږی حارث بن عمیر ﷺ چې کله و موته ته ورسېدئ د قیصر د حاکمانو څخه یو کس چې شرحبیل غساني نومېدئ دغه مبارک قاصد وواژی او حال دا چې دقاصد وژل د ټولو قومونو په اصطلاح کې یو ناروا کار بلل کېدئ پر نبي ﷺ باندې دا خبره ګرانه پرېوتل نو درې زره کسیزه لښکر یې تیار کړی حضرت زید بن حارثة ﷺ یې ور امیر کړی بیایې ورته وفرمایل: که زید بن حارثه ﷺ شهید سي نو بیا د ي جعفر بن ابي طالب ﷺ امیر سي که دی هم شهید سي نو بیا دي عبدالله بن رواحة ﷺ امیر سي که دی هم شهید سي بیانو د مسلمانانو چې هر څوک زړه غوښتی هغه دي امیر کړي یوه یهودي دا خبرې واورېدې او وې ویل: د اکسان به خامخا شهیدان کیږي ځکه د لومړنیو انبیاؤ ددغه ډول خبرو څخه مطلب هم داسي و رسول الله ﷺ یو سپین بیرغ جوړ کړي حضرت زید ﷺ ته یې ورکړی بیا رسول الله ﷺ اوددوی دیوې ډلې سره ددوی درخصتولو په اراده د ښار د باندې راووتی دښار دباندې چې مجاهدین رخصتېدل پاته خلګو دعا ورته کوله چې الله ﷻ دي تاسو کامیابه کړي او په خیر او سلامتیا سره مو رب تعالي ﷻ بېرته راوله او الله ﷻ دي تاسو د هر ډول بدۍ څخه و ساتي حضرت عبد الله رواحة ﷺ ددوی په جواب کې درې بیتونه وویل چې مطلب یې داسي و: زه د خپل رب څخه دګناهونو بخښنه غواړم او یوه داسي توره وي چې په هغې سره زما د وینو داري روانې سي او یا په یوه داسي نېزه ووهل سم چې زما تر کولمو او اینې ووزي څیري یې کړي کله چې څوک زما و قبر ته تیریږي نو ووایي: الله ﷻ دي تالاربنود او کامیابه کړي ریشتیا هم ته لمر او کامیاب وي ددې څخه وروسته دوی مبارکان روان سوه شرحبیل ته هم ددوی د روانېدو خبر ورورسېدئ د شرحبیل سره سل زره فوج تیار سو دمقابلې لپاره ، کله چې دوی مخکې ولاړل نو ورته معلومه سوه چې دروم پاچا هرقل هم د سلو زرو فوجیانو سره مقابلې ته راروان دئ ددې خبر په اورېدو سره اصحابان فکر من سوه چې ددې دومره لوی طاقت مقابله شروع کړي او که رسول الله ﷺ ته خبرورکړي په دغه حال کې عبدالله بن رواحة ﷺ په لوړ اواز وویل: اې خلګو! تاسو د کومې خبرې څخه وېریږئ؟ تاسو د کوم مقصد لپاره راوتلي یاست؟ ستاسو مقصد شهید کېدل دي موږ هیڅ کله د قوت او د سرو د ډېروالي په زور نه یو جنګېدلي بلکې موږ یوازي د هغه دین په زور جنګېدلي یو چې د هغه دین په وجه الله ﷻ موږ ته عزت راکړی دئ. مخ په وړاندي ځئ ددوو کامیابیو څخه به یوه خامخا لاسته راوړئ یا به بریالیتوب وي او یا به شهادت وي مسلمانانو چې دا خبره واورېده میړانه یې وکړه پر مخ روان سوه آن تر دې چې موته نومي ځای ته ورسېده

او جنګ شروع سو حضرت زید ﷺ بیرغ په لاس کي واخیستي میدان د جنګ ته ورغلی زورور جنګ شروع سو د شرحبیل ورور ووژل سو او ملګري یې و تښتېدل خپله شرحبیل هم و تښتېدئ یه یوه کلا کي پټ سو و هرقل ته یې د مرستي لپاره سړی ولېږی هرقل دوسوه زره فوجیان راولېږل جنګ په زیات زور سره شروع کېدئ چي زید ﷺ شهید سو دستي حضرت جعفر ﷺ بیرغ په لاس کي واخیستي دخپل آس پښې یې په خپله پرې کړې چي بیرته تګ یې د زړه ټخه ووزي یو ټو اشعار یې وویل چي مطلب یې دادئ: اې خلګو! جنت ټومره ښه شی دئ او جنت ته نژدې کېدل ټومره ښکلی دئ او د جنت او به ټومره یخي دي. دروم پرخلګو عذاب راغلی ماته په کار ده چي هغه ووژنم، دا شعرونه یې وویل د آس پښې یې پخپله پرې کړي چي بېرته تلل یې د زړه ټخه ووزي توره یې واخیسته کافرانو راسته لاس ځني پرې کړی بیایې بیرغ په چپه لاس کي ونیوی کافرانو چپه لاس ځني پرې کړی ده مبارک بیرغ په موټانو کي ټینګ کړی په خوله یې کلک ونیوی یو سړی د شا دخوا ټخه ورغلی د شا دخوا یې دوې ټوټې کړی، دی مبارک غوزار سو دستي شهید سو. عبد الله بن عمر رضی الله عنهما فرمایي: موږ چي کله شهیدان راټولول دی چي مو راپورته کړی په بدن کي یې (۹۰) زخمونه وه. حضرت جعفر ﷺ چي شهید سو خلګو عبد الله بن رواحة ﷺ ته اواز وکړی ده په دغه وخت کي د جنګ په یو طرف کي د غوښي یو ټوټه خوړله ځکه ددرو ورځو ټخه یې هیڅ شی نه و خوړلی ده چي اواز واورېدئ دستي راپورته سو او وې ویل: حضرت جعفر ﷺ شهید سوی دئ ته په دنیا اخته یې دستي راغلی بیرغ یې راپورته کړی سخت جنګ یې شروع کړی ګوته یې زخمي سوه په وځېده ده مبارک د اځېدلې ګوته په پښه ونیوله لاس یې راکش کړی ګوته یې پرې سوه لیري یې و غورځوله په سخت جنګ او خفګان کي فکر من سو چي نه د مقابلې توان سته او نه همت. سته. لږ وخت ددې فکر تېرسوي و چي خپل زړه ته یې وویل: اې زړه! اوس د ټشي شوق او مینه درته پاته ده؟ چي ته یې له خطره وېرېږي د بي بي شوق غواړي؟ هغه په درې طلاقه طلاقه ده.، د غلامانو شوق غواړي؟ هغه ټول ازاد دي د باغ او پیسو شوق غواړي؟ هغه ټوله د الله ﷻ په لاره کي صدقه دي ددې ټخه وروسته یې یو ټو اشعار وویل چي ترجمه یې داسي ده. اې زړګیه! ته به ورکښته کېږې. په خوشحالي ورکښته کېږي که په خوابدی ورکښته کېږي ستا د ارام ژوند یوه زمانه تېره سوه. فکر وکړه ته د یو ټاټکي نطفې ټخه پیدا یې کافران ګوره پر مسلمانانو په ډاډه زړه راروان دي تاته ټخه پښه سوه چي جنت نه خوښوې که شهید نه سي نو آخر خو هم مرې په دغه وخت کي د آس ټخه راکښته سو د اکا زوی یې یوه ټوټه غوښي ورته ونیولې چي وې خوره! ملا به دي سیده سي د ټو ورځو ټخه

دي شی نه دی خوړلی ده د اکا دزوی څخه هغه ټوټه غوښه واخیستله دیو طرف څخه د حملې اواز راغلی ده هغه ټوته غوښه وغورځول او سخت وجنګېدی ترشهید کېدو پورې يې توره وچلول.(۱)

فایده: دا داصحابو کرامو د ژوند یوه نمونه ده ددوی مبارکانو هر قصه ددنیاد فاني کېدو او د آخرت سره دميني سبق ورکوي. د اصحابانو کرامو رضی الله عنهم څخه به څه پوښتنه کوې چې په تابعینو کي داسي خلګ ختلي دي چې په یوه په قصه سره يې دغه باب ختمو وچې د هغه رنګ بل ډول دئ ددښمن مقابله خو تاسو ولیده اوس يې د حکومت په وړاندي د لاوري هم وویني:

۱۲- د سعید بن جبیر رحمۃ اللہ علیہ او حجاج بن یوسف خبري اتري

نبي ﷺ فرمایي: اَفضَل الجِهَادِ كَلِمَةُ حَق عِندَ السلطَانِ جَائِرٍ

ژباړه: بهترین جهاد د ظالم پاچا په وړاندي د حق خبره کول دي.

د حجاج بن یوسف ظلم او تېری په ټوله دنیا کي مشهور دئ که څه هم د هغې زمانې ظالم پاچا په ظلم سره ددین د خورولو کار هم کاوه خو دعادل او دیندار ه پاچا په پرتله به دی بد ګڼل کېدئ او په دغه وجه به خلګ دده څخه بېزاره وه.

سعید بن جبیر رحمۃ اللہ علیہ دابن الاشعث رحمۃ اللہ علیہ سره یو ځای سو د حجاج مقابله يې شروع کړه حجاج د عبد المالک بن مروان له خوا حاکم و او سعید بن جبیر رحمۃ اللہ علیہ مشهور تابعي و او دلویو علماؤ څخه و د حکومت دده سره دښمني درلودل په ځانګړي ډول حجاج دده سره زیاته دښمني درلوده لکه څرنګه چې مبارک تابعي د حجاج سره مقابله شروع کړي وه او هغه ونه کړاي سواى چې دی ونیسي نو خامخا يې دښمني ورسره کول د ماتي وروسته و مکي ته په پټه ولاړی حکومت مکې ته نوی حاکم ولېږی زوړ حاکم يې راوغوښتی نوی حاکم چې ورغلی خطبه يې وویل اوپه آخر کي يې د عبد المالک بن مروان دافرمان خلګو ته واوروی چې هر چا چې و سعید بن جبیر رحمۃ اللہ علیہ ته پناه ورکړه خیر يې نسته وروسته حاکم د خپل ځان لخوا ورته وویل د هر چاپه کور کي که دی پیدا سو نو هغه به وژل کیږي. یوازي دده کورنۍ نه بلکي د همسایه ګانو کورونه به يې هم ورغورځوم لنډه داچې دمکې حاکم په ډېر تکلیف سره

---

(۱) خمیس

نو مورې تابعي و نیوی او حجاج ته یې ولیږی حجاج ته د خپل درد (غصې) او وژلو موقع په لاس ورغله خپل مخ ته یې راوغوښتی او پوښتنې یې ځني وکړې :

حجاج : ستا نوم څه شي دئ؟

سعید رحمۃ اللہ علیہ : زما نوم سعید دئ.

حجاج : ستا د پلار نوم څه شي دئ؟

سعید رحمۃ اللہ علیہ : زما د پلار نوم جبیر دئ. (سعید معني نیک بخته او جبیر معني اصلاح سوی) که څه هم په نومونو کي خو معني مقصود نه وي خو حجاج ته دغه ښه معني والا نوم هم خوند نه ورکوی نو پدې وجه یې ده ته وویل : ته شقي بن کسیریې (شقي معني بدبخته او کسیر معني مات سوی)

سعید رحمۃ اللہ علیہ : زما مور زما نوم تر تا ښه پیژندی.

حجاج : ته هم بدبخته یې او ستا مور هم بدبخته ده.

سعید رحمۃ اللہ علیہ : په غیبو باندې ستا څخه علاوه یو بل ذات خبر دئ (یعني علام الغیوب الله جل جلالہ دئ)

حجاج : ګوره زه اوس تاوژنم.

سعید رحمۃ اللہ علیہ : نو زما مور زما نوم صحیح ایښی دئ.

حجاج : اوس زه تا دژوند په بدله کي دوزخ ته لیږم.

سعید رحمۃ اللہ علیہ : -که ماته معلوم وای چې دوزخ ستا په لاس کي دئ نو ته به مې معبود جوړکړی وای.

حجاج : د نبي ﷺ په هکله ستا څه عقیده ده؟

سعید رحمۃ اللہ علیہ : هغه د رحمت نبي و ، د الله جل جلالہ رسول و او په هدایت ښودلو سره ټولې دنیا ته لیږل سوی و .

حجاج : د خلفاو په هکله ستا څه نظر دئ؟

سعید رحمۃ اللہ علیہ : زه د هغوی محافظ یم هر څوک د خپل عمل زموار دئ.

حجاج : زه هغوی ته ښه وایم که بد ؟

سعید رحمۃ اللہ علیہ : په کوم څه چې زه نه یم خبر د هغه په هکله زه هیڅ نسم ویلای ماته یوازې خپل حال معلوم دئ.

حجاج : په دوی کي تاته تر ټولو خوښ څوک دئ؟

سعد رحمۃ اللہ علیہ: ماته تر ټولو خوښ زماد څښتن تعالي ﷻ راضي کوونکي دئ. په ځینو کتابو کي ددې جواب پرځای داسي توري راغلي دي: دهغوي ځيني حالات پر ځینو باندي تر جیح ورکوي.

حجاج: د ټولو څخه زیات د مالک راضي کونکی څوک دئ؟

سعید رحمۃ اللہ علیہ: دغه کس و هغه چاته معلوم دئ چې د زړه پر ښکاره او پر پټ رازونو باندي علم لري.

حجاج: حضرت علي رضی اللہ عنہ به په جنت کي وي که به په دوزخ کي؟

سعید رحمۃ اللہ علیہ: زه ددې څخه کم یم چې په پټو حالاتو باندي خبر درکړم.

حجاج: ته زما سره د ریشتیا ویلو اراده نه کوي؟

سعید رحمۃ اللہ علیہ: ما درواغ نه دي ویلي.

حجاج: ته ولي نه خاندي؟

سعید رحمۃ اللہ علیہ: د خندا خبره نه ده سوې چې زه وخاندم او هغه څوک به څنګه خاندي چې د خاورو څخه جوړ وي قیامت ته یې تلل وي شپه او ورځ په فتنو کي اوسي.

حجاج: زه خو خاندم.

سعید رحمۃ اللہ علیہ: الله ﷻ موږ په مختلفو طریقو پیدا کړی یو.

حجاج: زه خو تاوژنم.

سعید رحمۃ اللہ علیہ: زما د مرګ سبب پیدا کونکی د خپل کار څخه فارغ سوی دئ.

حجاج: زه و الله ﷻ ته تر تا ډېر خوښ یم.

سعید رحمۃ اللہ علیہ: په الله ﷻ هغه څوک د لاوري نه سي کولاي چې تر څو خپله مرتبه معلومه نه کړي په غیبو یوازي الله ﷻ خبر دئ وبس.

حجاج: زه به ولي دلاوري نه کوم زه د ټولنې د پاچا سره یم او ته د باغیانو د ډلې سره یې.

سعید رحمۃ اللہ علیہ: زه د ټولنې څخه جلا نه یم او نه فتنه خوښوم څه چې په تقدیر کي دي هیڅوک یې نه سي بدلولای.

حجاج: کوم شیان چې موږ دا میر المؤمنین لپاره جمعه کوو ته یې په اړه څه نظر لرې؟

سعید رحمۃ اللہ علیہ: زه نه یم خبر چې تاسو څه شي جمعه کوی؟

حجاج: سره زر، سپین زر، ټوکران او داسي نور، بیا یې دا شیان را وغوښتل او دسعید په مخکي یې کښېښود ل.

سعید رحمۃ اللہ علیہ: دا نبه شیان دي چې د خپلو شرطونو مطابق وي.

حجاج: شرطونه څشي دي؟

سعید رحمۃ اللہ علیہ: شرطونه دادي چې په دغه سره داسي شیان واخلې چې د قیامت په ورځ امن پیدا کړي که نه نو د شیدې ورکونکي به تی روه دونکی هېر کړي او حمل به وغورځي او سړي ته به دښه عمل څخه پرته بل هیڅ شی کار نسي کولای.

حجاج: موږ چې دا شیان یو ځای کړي دي دا ښه شیان دي.

سعید رحمۃ اللہ علیہ: ددې شیانو ښه والي تاته معلومیږي.

حجاج: ته په دې شیانو کي یو شی ځانته خوښوې؟

سعید رحمۃ اللہ علیہ: زه یوازي هغه شي خوښوم چې الله ﷻ یې خوښوي.

حجاج: ستا دپاره دي هلاکت وي.

سعید رحمۃ اللہ علیہ: هلاکت دي هغه چا لره وي چې د جنت څخه لیري سوی وي او دوزخ ته داخل سوی وي.

حجاج: وښیه زه تا په کومه طریقه ووژنم؟

سعید رحمۃ اللہ علیہ: کومه طریقه چې دځان لپاره خوښوې.

حجاج: ایا زه تا معاف کړم؟

سعید رحمۃ اللہ علیہ: معافي د الله ﷻ په نزد ده ستا معافي هیڅ شی نه ده.

حجاج: جلاد ته امر وکړی چې سعید ووژني، سعید رحمۃ اللہ علیہ چې یې دباندي راوایستی سعید رحمۃ اللہ علیہ وخندل حجاج ته خبر ورکړل سو چې سعید رحمۃ اللہ علیہ وخندل حجاج راوغوښتی پوښتنه یې ځني وکړه چې ولي دي وخندل؟

سعید رحمۃ اللہ علیہ: ستا په زړورتیا باندي چې پر الله ﷻ یې لرې او د الله جل جلالہ پر صبر باندي چې ستا په وړاندي یې لري.

حجاج: زه هغه څوک وژنم چې د مسلمانانو په ټولنه کي ییلتون رامنځته کوي ییایې جلاد ته وویل: ددې سر زما په مخکي پرې کړه.

سعید رحمۃ اللہ علیہ وویل: زه دوه رکعته لمونځ کوم لمونځ یې وکړی او دا کلماتي یې وویل:

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ حَنِيفًا ۖ وَمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٧٩﴾ (۱)

(۱) سورة ال عمران الاية (۷۹)

ژباړه : ما خپل مخ د هغه ذات ولوري ته واړوی چې اسمانانونه او مځکې يې پيدا کړي دي په داسي حال کې چې د باطل څخه وحق ته ميل کونکی يم زه د مشرکانو څخه نه يم.

حجاج وويل: دده مخ د قبلې څخه واړوئ د نصاراوو و قبلې ته يې کړئ ځکه هغو هم په دين کې تفريق کاوه او اختلاف يې رامنځته کوی. ژر دده مبارک مخ واړول سو. سعيد رحمۃ اللہ علیہ وويل:

وَلِلَّهِ ٱلْمَشْرِقُ وَٱلْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّواْ فَثَمَّ وَجْهُ ٱللَّهِ إِنَّ ٱللَّهَ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾ (۱) اَلکَافِي بِالسرآئر

ژباړه : الله ﷻ لره ختيځ اولويديځ دئ هري خواته چې مخ واړوې هم هلته خدای ﷻ سته بېشکه الله ﷻ پراخي راوستونکی اوزيات عالم دئ . الله ﷻ کافي دی په پټو رازو کې يعني په پټو احوالو خبر دئ.

حجاج وويل: پرې مخ يې واړوئ موږ په ظاهر باندې د عمل کولو زمه وار يو.

سعيد رحمۃ اللہ علیہ وويل: ﴿ مِنْهَا خَلَقْنَٰكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَىٰ ﴿٥٥﴾ (۲)

ژباړه :موږ ددې مځکې څخه پيدا کړي ياست بېرته مو دې مځکې ته ورولو او بيا مو ددې مځکې څخه راباسو.

حجاج وويل: وي وژنئ! سعيد رحمۃ اللہ علیہ وويل: زه تا ددې خبرې شاهد جوړوم چې زه وايم. لا اله الا الله و اشهد ان محمد عبده ورسوله.

ته دغه کلمه په ياد ساته کله چې زه ستاسره د قيامت په ورځ يو ځای سم بيا به يې بدله درڅخه اخلم. ددې څخه وروسته شهيد سو. (انا لله و انا اليه راجعون)

دده په شهادت دده د بدن څخه زياته وينه ولاړه حجاج ورته حيران سو د خپل طبيب څخه يې پوښتنه وکړه چې ولې دومره وينه ځني ولاړه؟ طبيب ورته وويل: دده زړه ډېر ارام و په زړه کې يې د مرګ هيڅ وېره نه وه نو وينه يې پر خپل نورمال حالت باندې وه نو ځکه ډېر وينه ځني ولاړه. داسي نه لکه نور خلک چې تر مرګ مخکې يې تږه وينه دوپرې څخه وچه سي.(۳)

فايده: ددې قصې په سوال او جواب کې نور کتابونو زيادت او کمی کړی دئ نورو بيا ځني نور سوالونه او جوابونه رانقل کړي دي زموږ مقصد يوازې نمونه ښودل دي نو له دې امله مو په دغه اندازه بسنه وکړه.

---

(۱) سورة بقرة الاية (۱۱۵)

(۲) سورة طه الاية (۵۵)

(۳) علماء سلف كتاب الامامة والسياسة

ددې ډول څخه د تابعینو زیاتې قصې راغلې دي (چې ددوی پر بهادري باندې ښودنه کوي) امام اعظم رحمۃ اللہ علیہ ، امام مالک رحمۃ اللہ علیہ ، امام احمد بن حنبل رحمۃ اللہ علیہ او داسې نورو مبارکو انسانانو د حق وینا په وجه ډېرې سختۍ تیرې کړې دي خو حق یې د لاسه نه دئ ورکړی.

اتم باب

د علم شوق او په علم کښې بوختیا

څرنګه چې ددین اصل دتوحید کلمة (لا اله الا الله محمدر سول الله) د ټولو کمالاتو بنسټ ده ددې کلمې پرته هیڅ سپېڅلې کار د قبول وړ نه دئ په همدې وجه اصحابانو خصوصا د اسلام په لومړیو وختو خپل ټول قوت د همدې کلمې په خپرولو کې مصرفوی ، د کافرانو سره به یې جهاد په پوره زور سره کاوه دوی مبارکا ن دعلم لاسته راوړلو ته فارغ او متوجه نه وو ددې دومره بوختیا و سره ـ سره ددوی دعلم سره دومره شوق او مینه وه (دومره علم یې لاسته راوړی) چې نن څوارلس سوه کاله وروسته د قرآن او حدیث د علومو د بقا ذریعه ده، دایو څرګند حقیقت دئ. ددې مبارکو انسانانو چې د وخت په تېرېدو سره څه فراغت تر لاسته کړی او د مسلمانانو ډله هم یو څه لو سوه نو لاندینی آیات کریمه نازل سو :

۞ وَمَا كَانَ ٱلْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُواْ كَآفَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُواْ فِى ٱلدِّينِ وَلِيُنذِرُواْ قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوٓاْ إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾ (۱)

ژباړه : نه ښایي مومنانو لره چې ټوله دي ووزي که چیرې داسې نه وي ددوی د هر ډلې څخه دي یوه کوچنۍ ډله ځي ددې لپاره چې پوهه په دین کښې حاصله کړي او کله چې بېرته قوم ته راسي نو خپل قوم دي دالله ﷻ د عذاب څخه ووېروي.

حضرت عبدالله بن عباس رضی اللہ عنہما فرمایي : کوم عاموالي چې ددغه آیاتو څخه: ٱنفِرُواْ خِفَافًا وَثِقَالاً (۲) او د ـــ إِلَّا تَنفِرُواْ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا (۱) هغه پدې آیات سره وَمَا

(۱) سورة التوبة الاية (۱۲۲) ، بيان القران

(۲) سورة التوبة الاية (۴۱)

كَانَ ٱلْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُواْ كَآفَّةً منسوخ سو. اصحابانﷺ په پيل کې د شمېر له مخې لږ وه دوی اړ وه چې ددوی دغه کوچنۍ ډله ددين ټول کارونه سرته ورسوي خو کله چې د تابعينو په زمانه کښې اسلام تر لېرو ځايونو پورې خپور سو نو د مسلمانانو يو لويه ډله رامنځته سوه د اصحابوﷺ په څېر لږ والی له مينځه ولاړی اللهﷻ ددين دهرې څانګې لپاره خلګ پيدا کړه. دحديثو لپاره خپله ډله پيدا سوه چې په پوره پاملرنه سره به يې د حديثو منظمول او خپرول کول، د فقهاؤ ببله ډله جوړه سوه، د صوفيانو، قاريانو، مجاهدينو او داسې نورو لپاره ډلې جوړې سوې. مطلب دا چې ددين دهرې شعبې لپاره مستقل سمبالونکي پيدا سول په هغه وخت کښې داشی ضروري وو چې په يوه شعبه کښې دې ځان کمال ته ورسوي ځکه چې ددين په ټولو شعبو کښې ځان کمال ته رسول ګران کار و داصفت اللهﷻ و انبياؤ (عليهم السلام) ته ورکړی و خصوصا و سيد الانبياءﷺ ته يې ورکړي و نو له همدې امله به پدې باب کښې د اصحابانو ترڅنګ دنورو مبارکو انسانانو قصې هم ذکر سي ترڅو معلومه سي چې دوی مبارکانو په څومره سختيو کې دعلم سره شوق دلوردئ.

۱- د فتوا ورکونکي ډلې سرليک

که څه هم اصحابان د اعلاء کلمة الله لپاره د جهاد په کولو سره مشغول وه خو بيا هم ددغه بوختيا سره ـ سره په علم هم بوخت وه او ددې علم خپرول او رسول هم ددوی دنده وه په دوی کې يوه ډله د فتوي لپاره خاصه سوې وه چې د نبيﷺ په زمانه کې يې هم د فتوي کار کاوه نومونه يې په لاندې ډول دي: حضرت ابوبکرؓ، حضرت عمرؓ، حضرت عثمانؓ، حضرت عبدالرحمان بن عوفؓ، حضرت عليؓ، حضرت ابی بن کعبؓ، حضرت عبدالله بن مسعودؓ، حضرت معاذ بن حبلؓ، حضرت عمار بن ياسرؓ، حضرت خذيفةؓ،

(۱) سورة التوبة الاية (۳۹)

حضرت سلمان فارسي ﷺ، حضرت زيد بن ثابت ﷺ، حضرت ابو موسي ﷺ او حضرت ابو درداء ﷺ (۱)

فايده: دا ددغه مبارکو انسانانو د کامل او بشپړ علم خبره وه چې د نبي ﷺ په موجودیت کې دوی د فتوي ورکولو کارکا وه.

۲ د حضرت ابو بکر ﷺ د حدیثو د مجموعې سوئل

حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي: زما پلار حضرت ابوبکر ﷺ د پنځوسو حدیثونو یوه مجموعه تیاره کړې وه یوه شپه ما ولیدئ چې زما پلار ډېر نا ارامه دئ پرځای باندې اړخ پر اړخ اوړي ما چې ولیدئ ډېره خوابدې سوم پوښتنه مې ځني وکړه چې څه تکلیف لرې او که دې څه دفکر وړ خبره اوربدلې ده؟ لنډه دا چې ټوله شپه کت پر کت اوښتی سهاریې راته وویل: هغه زما د حدیثو مجموعه چې ما ستا سره ایښې وه هغه راوړه ما چې راوړه ده مبارک وسوئل ما پوښتنه ځني وکړه چې ولې دي وسوځل؟ ده مبارک راته وویل: زما سره وېره وه چې صبا به زه مړ سم او د احدیثونه به مې ترشا پاته سي حال دا چې په دې حدیثونو کې داسي څه موجود دي چې د ځان څخه جوسوي دي په هغه وخت کې به ما معتبر روایتونه ګڼلي و خو وروسته راته معلومه سوه چې معتبر روایتونه نه دي او څه ګړبړ پکښې دئ چې بیا به ېې مسئولیت زما دغاړې وي ځکه زما د خوا خلګو ته ورپاته دي. (۲)

فايده: حضرت ابوبکر ﷺ چې د پنځوسو حدیثونو یوه رساله جمعه کړې وه داد ده پوره علم او د علم سره محبت و او داچې ده سوئل دا ده مبارک پوره احتیاط و. داد مخورو اصحابانو رضي الله عنهم د حدیثونو په هکله احتیاط و همدا وجه ده چې د مخورو اصحابانو رضي الله عنهم څخه ډېر کم حدیثونه روایت سوي دي د دې کار څخه زمور لپاره سبق اخیستل په کار دي په ځانګړې ډول هغه کسانو ته چې پر منبرانو ناست وي او حدیثونه رانقلوي چې د حضرت ابوبکر ﷺ د احتیاط دغه حال وو. حال دا چې اصحابان رضي الله عنهم فرمايي چې ابوبکر ﷺ په موږ ټولو کې لوی عالم و د دې تر څنګ د رسول الله ﷺ د وفات وروسته د بیعت خبره پښښه سوه نو ابوبکر ﷺ په خپل تقریر کې هیڅ داسي حدیث یا آیات نه دی پرې ایښی چې د انصارو په

---

(۱) تلقیح

(۲) تذکرة الحفاظ

فضلیت کي راغلي و ددې خبري څخه معلومیږي چې ابوبکر ﷺ په ټولو حدیثونو کي او په ټوله قرآن کي پوره معلومات درلودئ خو بیا هم دده څخه ډېر لږ روایتونه نقل سوي دي هم دا سبب دئ چې امام اعظم رحمۃ اللہ علیہ ډېر لږ روایتونه رانقل کړي دي.

۳- د حضرت مصعب ﷺ تبلیغ او د نبي ﷺ تعلیم ښودل

مصعب بن عمیر ﷺ چې قصه یې په اوم باب پنځمه شمېره کي تېره سوه نبي ﷺ دی مبارک دمنی ددې دهغه مسلمانانو سره دتبلیغ او دیني تعلیم ښودلو لپاره لیږلي و کوم چې د منې په دره کي ترټولو مخکي مسلمانان سوی وه . په مدینه منوره کي به دی هروخت په تعلیم او تبلیغ کولو مشغول و . خلګو ته به یې قرآنکریم ښودئ او ددین خبري به یې ورته ښودې. د اسعد بن زرارة ﷺ سره اوسېدئ د مقري په نامه مشهور سوی دئ . سعد بن معاذ او اسید بن حضیر چې دواړه سرداران وه په دې خبره ناراضه وه سعد واسید ته وویل: چې ته اسعد ته ورسه او ورته ووایه چې موږ اوږدیلي دي چې تا یو څوک مسافر پیدا کړی دئ د ځان سره دي کښېنولی دئ او زموږ ناپوه خلګ تېر باسي. اسید چې اسعد ﷺ ته راغلی نو په سختۍ سره یې خبري ورسره وکړې اسعد ﷺ ورته وویل: ته راسه د هغه خبري واوره که دي خوښي سوې نو قبولي یې کړه که دي خوښي نه سوې نو بیا که یې منعه کړې پروانه لري اسید ورته وویل: دا ښه دانصاف خبره ده حضرت مصعب ﷺ و اسید ته د اسلام صفتونه واورول او د قرآنکریم آیاتونه یې ورته تېر کړل اسید چې دده خبري واوربدې نو وې ویل: دا څومرې ښې خبري دي دا څومره ښه کلام دئ اسید زیاته کړه: اې مصعبه رضی اللہ عنہ! تاسو چې څوک په خپل دین کي داخلوی نو څنګه یې داخلوی؟ مصعب ﷺ ورته وویل: غسل وکړه د شهادت کلمة ووایه .اسید ﷺ دغه ټول کارونه وکړه او مسلمان سو د مسلمانېدو سره سم ولاړی سعد یې هم راوستی هغه هم دده خبري واوربدې مسلمان سو بیا خپل قوم بنو الاشهل ته ولاړی او هغوته یې وویل: زه ستاسو په نظر څنګه سړی یم هغو ورته وویل: ته زموږ په نظر ډېر غوره او بهتر سړی یې پردې خبره باندي سعد ﷺ ورته وویل: ستاسو د نارینوو او ښځو سره زما خبري تر هغه وخته پوري حرامي دي تر څو چې تاسو مسلمانېږی او په محمد

ﷺ باندې ایمان راوړی ده مبارک په دې خبره سره د بنوالاشهل قوم ټوله نارینه او ښځینه مسلمانان سوه او حضرت مصعب ﷺ دوی ته په تعلیم ورکولو باندې مشغول سو.(۱)

فایده: د اصحابانو ﷺ دا عمومي قاعده وه چې کله به څوک مسلمان سو نود مسلمانېدو سره سم به دی یو مستقل تبلیغ کوونکیو او کومه خبره چې به د اسلام ده ته ورسېده نو ده به دستي نورو ته رسول او خورول به یې دا دده د ژوند یوه وظیفه وه په دغه وظیفه کې د پیسو، تجارت، دنده او کوم بل دنیوي مسلک نه و.

۴- د حضرت ابي بن کعب ﷺ تعلیم

حضرت ابي بن کعب ﷺ یو مشهور صحابي دئ، د مشهورو قاریانو څخه دئ او د اسلام راوړلو مخکې یې لیک او لوست زده و په عربو کې د لیکلو دود نه وو خو د اسلام څخه وروسته د لیکلو دود عام سو دی مبارک د لومړی وخت څخه په لیک دود پوهه و دی مبارک به د رسول الله ﷺ په حضور کې حاضرېدئ او وحي به یې لیکلې. د قرآنکریم لوی ماهر و، نومورې د هغه کسانو څخه و چې د نبي ﷺ په ژوند کښې یې قرآن یاد کړی و نبي ﷺ دده په اړه فرمایي: زما د امت لوی قاري ابي بن کعب دئ ده مبارک په پابندی سره په اتوشپو کښې د تهجد په لمانځه کښې قرآنکریم ختماوی نبي ﷺ یوه ورځ ودته و فرمایل: الله ﷻ ماته فرمایلي دي چې زه و تاته قرآنکریم واوروم ده مبارک ورته وویل اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! الله ﷻ زما نوم واخیستی ؟ نبي ﷺ ورته وفرمایل: هو، ستانوم یې واخیستی ده مبارک چې دا خبره واوربدل د ډېرې خوشحالۍ څخه په ژړا شو. **شعر**

ذکر میرا محبہ سی بہتر ہی کی اس محفل می ہی

یعني زما یادونه تر ما بهتره ده چې په دغه مجلس کې کیږي.

جندب بن عبد الله ﷺ فرمایي: زه مدینې منورې ته د علم حاصلولو لپاره حاضر سوم په نبوي مسجد کښې د حدیثو لوستونکي ګڼ شمېر مبارکان ناست وو د شاګردانو ټولۍ په جلا - جلا ډول استاذانو ته ناستي وې زه په دې حلقو کې تېر سوم یو سړی د مسافر په ډول ناست و چې دوې جامې یې په تن وې حدیث یې نورو ته بښودل ماد خلګو څخه وپوښتل: دا کوم بزرګ دئ؟ دوی راته وویل: دا د مسلمانانو سردار ابي بن کعب ﷺ دئ، زه هم دده مبارک

---

(۱) تلقیح

ددرس په ټولې کې کښېناستم کله چې د حدیثو څخه فارغه سو کورته تلی زه په پسې سوم کله چې دی کورته ورسېدئ ومې لیدئ چې کوریې ډېر زور، خراب او د کمزورې سامان لرونکی و او ډېر د عاجزۍ او زهد ژوند یې و.(۱)

حضرت ابی بن کعب ﷺ فرمایي: یوه ورځ نبي ﷺ زما څخه امتحان واخیستی چې د قرآنکریم لوی آیات کوم دئ؟ (د برکت په لحاظ) ما ورته وویل: اې د الله ﷻ رسوله! الله ﷻ او د هغه رسول ﷺ ښه پوهیږي نبي ﷺ دوهم ځل پوښتنه راڅخه وکړه ما داب له وجي په هغه ډول جواب ورکړی دریم ځل یې بیا راڅخه وپوښتل نو ما په جواب کې ورته وویل: د آیة الکرسي آیات دئ. نبي ﷺ ډېر خوشحاله سو او راته وې ویل: الله ﷻ دي تاته ستا علم مبارک کړي.

یوځلي نبي ﷺ لمونځ ورکاوی یو آیات ځني پاته سو ابي بن کعب ﷺ فتحه ورکړه (د لمانځه د فراغت څخه وروسته) نبي ﷺ و پوښتل چې دا فتحه چا راکړه؟ ابي بن کعب ﷺ و فرمایل: دا زه وم. نبي ﷺ وفرمایل: زما هم دا ګمان و چې تابه ښودلی وي.(۲)

فایده: دا د ابي بن کعب ﷺ علم او قرآن سره مینه او محبت و او دده مبارک خاص خدمتونه وه، ده مبارک دنبي ﷺ سره په هره غزا کې ګډون کړی و د نبي ﷺ هیڅ داسي جهاد نه و چې ده ګډون نه وي پکښې کړی.

۵- د حضرت خذیفة ﷺ د فتنو د پېژندنې اهتمام

حضرت خذیفة ﷺ دنومتو اصحابو څخه دئ دده مبارک لقب صاحب السر (راز ساتونکی) و نبي ﷺ د منافقینو او فتنو علم ده ته ښودلی دئ. ویل سوي دي: یوځلي نبي ﷺ ده مبارک ته تر قیامته پورې راتلونکي فتنې ټولې په شمار سره وښودلې. نبي ﷺ هیڅ داسي فتنه نه ده پرې ایښې چې په هغه کې دي درې سوه کسان شریک وي مګر ده ته یې دهغې فتنې حال او د لارښود نوم، د پلار او مور نوم او د هغه د قوم نوم یې په څرګند ډول ښودلي دئ. حضرت خذیفة ﷺ فرمایي: خلګو به د نبي ﷺ څخه د خیر د خبرو پوښتنه کول خو ما به د

---

(۱) طبقات

(۲) مسند احمد

بدیو دخبرو پوښتنه کول ددې لپاره چې ځانونه ځني وساتو، مایوه ورځ دنبي ﷺ څخه و پوښتل: اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! دغه برکتونه چې ستاپه وجه موږ ځني برخمن یو ایا ددې څخه وروسته یوه بدي هم راتلونکې ده؟ نبي ﷺ راته وفرمایل: هو، بدي راځي، ما ورته وویل: ددې بدۍ وروسته بیا نیکي راځي؟ نبي ﷺ راته وویل: اې خذیفة رضي الله عنه! د الله ﷻ کلام وایه او په معناوو کې یې فکر کوه او د احکامو تابعداري یې کوه (دي مبارک وایي: زه فکر اخیستی وم) وه مي ویل: ددې بدۍ وروسته به نیکي راځي؟ نبي ﷺ و فرمایل: هو، نیکي راځي خو زړونه به داسي نه وي لکه لومړي چې وه. ماییا ورته وویل: اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! ددې نیکۍ وروسته به بیا بدي وي؟ نبي ﷺ راته وویل: داسي خلک به پیدا سي چې نور به ګمراه کوي او ددوزخ لوري ته به یې بیایي ما ورته وویل: که زه په دغه زمانه کې موجود وم نو څه به کوم؟ نبي ﷺ راته وویل: که چیري په دغه وخت کې دمسلمانانو یوه متحده ډله وه او یو پاچا یې درلودئ نو ددوی سره واوسه که نه ووتو لي ډلي پرېږده په یوکونج کې جلا کښېنه او یا دیوې درختي په بیخ کې کښېنه او هم دلته تر مرګه پورې واوسه.

څرنګه چې رسول الله ﷺ و ده ته د ټولو منافقانو حال ښو دلي و نوله همدې امله به حضرت عمر رضي الله عنه دده څخه پوښتنه کول چې زما په حاکمانو کې خو څوک منافق نسته؟ حضرت عمر رضي الله عنه به هغه حاکم ددندې څخه لیرې کوی چې غالباً به یې په خپل فراست (الهي پوهه) سره پېژندلی وای. کله چې به څوک مړسو نو عمر رضي الله عنه به څېړنه کول چې خذیفة رضي الله عنه یې په جنازه کې ګډون کوي که یا؟ که به خذیفة رضي الله عنه په جنازه کې و نو عمر رضي الله عنه به یې هم په لمانځه کولو کې ګډون کاوه که به یې ګډون نه وکړی نو عمر رضي الله عنه به هم نه ورتلی. کله چې حضرت خذیفة رضي الله عنه وفات کېدئ نو په ډېره نا ارامۍ سره یې ژړل خلکو پوښتنه ځني وکړه (چې ولي ژاړې؟) ده مبارک په جواب کې ورته وویل: ددنیا په پاته کېدو باندي نه ژړام بلکي مرګ خو زما خوښ دئ مګر زه پردې ژاړم چې زه به د الله ﷻ په رضا کې روان یم او که به ناراضي کې روان یم ددې څخه وروسته یې وویل: دا زما دژوند وروستی ساعت دئ اې الله ﷻ! تاته معلومه ده چې زه ستاسره مینه لرم نو پدې وجه سره په خپل ملاقات سره ماته برکت راکړې.(۱)

٦_ دحضرت ابوهریرة رضي الله عنه دحدیثونو یادول

(۱) ابوداؤد – اسد الغابة

حضرت ابوهريرة رضي الله عنه يونو موتي اوددرنښت وړصحابي دئ اودومره ډېر حديثونه ده مبارک رانقل کړي دي چي دده په څېر بل صحابي نه دي نقل کړي دده مبارک وعلم ته خلک حيران وه ځکه دي په اووم کال دهجرت راغلی اومسلمان سو په يوولسم کال دهجرت نبي ﷺ وفات سوی دئ په دومره لږوخت کي چي څلور کاله کېږي ده څنګه دومره ډېرحديثونه يادکړل ؟ددې خبري وجه خپله حضرت ابوهريرة رضي الله عنه ښودلې ده فرمايلي يې دي چي خلک وايي ابوهريرة رضي الله عنه ډېرروايتونه رانقل کړي دي حال داچي زمامهاجرورونو تجارت کاوه ، بازارته تلل اوراتلل اوزما انصارو ورنهودکښت اوکروندې کارکاوه دوی ټوله په کارونو بوخت وه (ماهيڅ بوختيانه درلوده) حضرت ابوهريرة رضي الله عنه داصحاب صفه دمسکينا نو څخه يومسکين ودنبي ﷺ په خدمت کي به چي يوڅه دخوراک لپاره ورکړل سوه په هغه به يې صبر کاوه پروت به وپه داسي پېښوکي به دی مبارک موجودوچي نوراصحابان به نه وه موجود داسي شيان به يې يادول چي هغوی به نسوای يادولای .

ابوهريرة رضي الله عنه فرمايلي دي : مايوورځ نبي ﷺ ته دخپلي حافظې شکايت وکړی رسول الله ﷺ راته وويل ته خپل پټو هوارکړه ماچي پټوهوارکړی نبي ﷺ په دواړولاسونو په پټوکي ديوشي اشاره وکړه بيايې راته وويل :داپټودځان سره يوځای کړه ماهم هغه پټوپه خپله سېنه پوري ونيوی ددې څخه وروسته بياهيڅ شی زما څخه نه سوهېر.(۱)

فايده: اصحاب صفه وهغه کسانوته ويل کېږي چي دنبي ﷺ په خانقاه کي به اوسېدل ددوی مبارکانو دخوراک لپاره څه خاص انتظام نه و.دومري به ووايوچي دوی دنبي ﷺ ميلمانه وه دکوم ځای څخه چي به څه هديه ياصدقه راتله په هغه به ددوی ګوزاره وه حضرت ابوهريرة رضي الله عنه هم په دې خلګوکي و ډېروختونه به پردوی باندي په نهاره تېرېدل ځني وخت به دلوږي له امله دليونتوب په څېرحالت کي سوه لکه چي ددريم باب په دريمه اواومه قصه کي تېرسوه ددې دومره ستړياووسره ـ سره بياهم ده مبارک حديثونه يادول دادده شغل وچي له برکته يې ده ترټولوزيات حديثونه ښودلي دي.

ابن جوزي رحمه الله عليه په (تلقيح) نومي کتاب کي ليکلي دي چي ابوهريرة رضي الله عنه پنځه زره درې سوه څلوراويا (۵۳۷۴)حديثونه رانقل کړي دي .

---

(۱) بخاري

یوه ورځ ابوهریرة رضي الله عنه دجنازې اړوند یوحدیث بیان کړی چې دنبي ﷺ ارشاددئ : څوک چې دجنازې لمونځ اداکړي بېرته راسي یوقیراط ثواب ورکول کېږي اوڅوک چې دمړي په ښخولوکي شریک سي دوه قیراطه ثواب ورکول کېږي اودیوه قیراط ثواب د احد ترغره زیات دئ حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنهما ته په دې حدیث کي یوڅه شک پیدا سو اوورته وې ویل :اې ابوهریرة رضي الله عنه ! په فکر سره خبري کوه ده مبارک ته درد (غصه) ورغله دستي وعائشې رضي الله عنها ته ورغلی اوورته وې ویل :زه تاته قسم درکوم چې دغه دقیراط حدیث تادنبي ﷺ څخه اوربدلی دئ؟ عائشې رضي الله عنها وفرمایل: هو ،اوربدلی مي دئ ، ابوهریرة رضي الله عنه وفرمایل :زمالپاره خونه په باغ کي ددرختو اېښودلو څه کارو او نه په بازار کي دمال خرڅولو څه کار و زه به دنبي ﷺ په دربارکي پروت وم یوازي داکار مي درلو دئ چې دیادولو څه خبره په لاس راسي او یا څه خوراک راکړل سي .

حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنهما وویل : بېشکه ته ترموږ دنبي ﷺ په حضورکي زیات حاضر وې اوپه حدیثونو زیات پوهه یې .(۱)

ددې سره سره ابوهریرة رضي الله عنه فرمایي : زه هره ورځ دولس زره واره استغفار وایم . دده سره یوتار و چې زرغوټي ورکړل سوي وې (دتسبوح په څېر)دشپې به تر هغه وخته پوري نه بیده کېدئ ترڅو چې دغه غوټي به یې په سبحان الله نه وي پوري کړي .(۲)

۷ –دمسیلمة کذاب وژل او دقران جمعه کول

دنبي ﷺ دوفات څخه وروسته دمسیلمة کذاب پر خلګوباندي اثر پر زیاتېدو سو (ده د نبي ﷺ په ژوندکي دنبوت دعوه کړې وه)څرنګه چې په عربوکي ددین څخه اوښتل په زور سره شروع سوه نوله وجهي یې دی نورهم طاقتور سو .حضرت ابوبکر رضي الله عنه دده سره جنګ وکړی

---

(۱) مسنداحمد

(۲) تذکره

الله ﷻ اسلام ته برلاسی ورکړی او مسیلمة ووژل سو مګر په دې جنګ کې داصحابانو رضي الله عنهم یوه لویه ډله هم شهیدان سوه خصوصا د قرآنکریم د حافظانو یوه ډله هم شهیدان سوه .

حضرت عمر رضي الله عنه دابوبکر رضي الله عنه حضور ته ورغلی او ورته وې ویل: په دې جنګ کې قاریان ډېر شهیدان سوه که چیرې په دغه ډول په یوه یاد وو جنګو کې نور حافظان هم شهیدان سي نو د قرآنکریم ډېرو برخو د ضائع کېدو ویره ده نو د اقرآنکریم په یوځای کي ولیکه چې وساتل سي حضرت ابوبکر رضي الله عنه ورته ویل :ته څنګه په یوه داسي کار کي دلاوري کوې چې نبي ﷺ نه دئ کړی .حضرت عمر رضي الله عنه پردغه خبره باندې تینګار کوی او دا ډېر تیا څرګندونه یې کول په آخر کې د حضرت ابوبکر رضي الله عنه نظر هم ورسره برابر سو نو حضرت زید بن ثابت رضي الله عنه یې راوغوښتی (چې قصه یې په یوولسم باب اتلسم شمېره کې راروانه ده) زید رضي الله عنه فرمایي : زه د حضرت ابوبکر رضي الله عنه و حضور ته ورغلم چې عمر رضي الله عنه هم تشریف درلود ئ حضرت ابوبکر رضي الله عنه خپلې خبرې او د عمر رضي الله عنه ټولې خبرې راته بیان کړې وروسته یې وفرمایل : (اې زیده رضي الله عنه !) ته ځوان او د عقل څښتن یې پرتا باندې هیڅ ډول بدګمان نسته د دې ټولو خبرو سره ته د نبي ﷺ په زمانه کې د وحیو لیکونکی پاته سوی یې نو لدې وجهې دغه کار هم ته وکړه د خلګو څخه قرآنکریم راجمعه کړه او یوځای یې نقل کړه حضرت زید بن ثابت رضي الله عنه فرمایي : په الله ﷻ قسم کوم که ابوبکر رضي الله عنه ماته امر کړی وای چې فلانی غرونړوه او ودې خوا ته یې رابدل کړه ماته به تر دغه کار آسانه وای. ماورته وویل : تا سو څنګه داسي کار کوی چې نبي ﷺ نه دی کړی دوی مبارکانو به زه وپوهولم .(یعني قناعت به یې راکړئ) په یو حدیث کې راغلي دي چې حضرت ابوبکر رضي الله عنه وزید رضي الله عنه ته وفرمایل : که ته د عمر رضي الله عنه ملګرتیا وکړې نو زه به هم د دغه کار حکم درکړم او که یې نه کوې نو زه هم د دغه کار اراده نه کوم زید بن ثابت رضي الله عنه فرمایي : چې ډېرو خبرو وروسته الله ﷻ زما سینه ودې لوري ته خلاصه کړه چې قرآنکریم دي یوځای جمعه کړل سي نو ما هم دامر په عملي کولو کې د خلګو څخه قرآنکریم راجمعه کړئ چې جلا ،جلا لیکل سوی و او هغه قرآنکریم مي هم راجمعه کړی چې داصحابانو رضي الله عنهم په سینو کې ساتل سوی و د ټولو لټه مي وکړه او سره یوځای مي کړی .(۱)

فایده:د دې قصې څخه لومړی دا معلومیږي چې دوی مبارکان د نبي ﷺ د تابعداری دومره پابنده وه چې دغه ډول ورته اسانه کار و تر داسي کار چې نبي ﷺ نه وو کړی .د دې دومري اخلاص په نتیجه کې الله ﷻ دیوه داسي کتاب جمعه کېدل چې د دین بنسټ دئ د دوی

---

(۱) دُر

په عملنامو کې ایښې دئ . بیا حضرت زید ﷺ دقرآنکریم په جمعه کولو کې دومره احتیاط کاوه چې هیڅ آیات به یې دلیکلو پرته نه اخیستې (بلکې داسې آیات به یې په لیکلې ډول اخیستې) چې دنبي ﷺ په زمانه کې به لیکل سوی و دغه آیات به یې دنورو سره یوځای کوی بیا به یې دحافظانو دلوستلو سره کاتې (چې لیکلې آیات اودیادسوي آیات خو فرق نسته) ځرنګه چې قرآنکریم په جلا ـ جلا ځایونو کښې لیکل سوی وپه همد غه وجه یې په پیداکولو کې څه ستړیا او زحمت ومګرتهولـه قرآنکریم پیداسو .ابي بن کعب ﷺ چې نبي ﷺ په خپله دقرآنکریم زیات پوه ورته ویلي و دقرآنکریم په جمعه کولو کې یې دزید بن ثابت ﷺ مرسته کول .په داسې زحمتونو سره قرآنکریم دغه مبارکو انسانانو ترټولولوړې جمعه کړې.

۸- دحضرت ابن مسعود ﷺ دحدیث په روایت کې احیتاط

حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ دنوموتو اصحابانو څخه دئ ، دهغه اصحابانو دډلې څخه دئ چې فتوي ورکونکي وه او داسلام په پیل کې مسلمانان سوی وه اودحبشې هجرت یې هم کړی و په ټولو غزاووکې یې دنبي ﷺ سره ګډون کړی و دخاص خدمت په وجه دصاحب النعـل (څپلـووالا) ، صـاحب الوسـادة(بالښـت والا) صـحاب المطهرة(داوداسـه ابووالا)لقبونه ورکړي سوي دي ځکه دنبي ﷺ زیات خدمتونه ده ته سپارل سوي وه رسول الله ﷺ دده په اړه داهم فرمایلي دي : دمشورې پرته کـه مـې څوک امیرټاکی نوعبدالله بن مسعود به امیرټاکم . نبي ﷺ ده مبارک ته فرمایلي وه چې تاته هروخت دراتلو اجازه ده په بل ځای کې رسول الله ﷺ فرمایلي دي : څوک کـه غواړي چې په هغه ډول قرآنکریم ولولي چې نازل سوی دئ نودعبدالله بن مسعود ﷺ په طریقه دي یې ولولي نبي ﷺ فرمایلي دي : ابن مسعود ﷺ چې کوم حدیثونه بیان کړي هغه رښتیا بولی ابوموسی اشعري ﷺ فرمایلي دي: موږچې کله دیمن څخه راغلو نو ترډېره وخته پوري مو ابن مسعود ﷺ داهل بیتو څخه ګڼی ځکه درسول الله ﷺ په کورکې دده او دمورتګ اوراتګ دومره زیات و لکه دوی چې یې دکور خلک وي .(۱)

خوددې ټولوسره سره ابوعمرو شیباني ﷺ فرمایلي دي چې زه دابن مسعود ﷺ سره یوکال واوسېدم ما هیڅ کله دی نه ولیدئ چې دیوې خبري نسبت دي یې رسول الله ﷺ ته کړي

(۱) بخاري

وي کـه بـه يې نسبت رسول الله ﷺ ته کوی نو پربدن به يې رپېدل راغله. عمر بن ميمون رضي الله عنه وايي چې زه تر يو کاله پوري دهر ي پنجشنبي په ورځ ابن مسعود رضي الله عنه ته ورتللم ماهيڅ کله دده څخه داسي خبره وانه ورېدل چې ده يې و رسول الله ﷺ ته نسبت کړي وي يوازي يوه ورځ يې حديث بيانوی پرژبه يې راغلل چې نبي ﷺ وفرمايل نو بدن يې ورپېدئ په ستر ګو کې يې اوښکې راغلې رګونه يې وپرسېدل او دايي وويل انشاءالله هم داسي به يې ويلي يا به يې دې ته نژدې ويلي وي او يا به په دغه ډول و ، يا به ددې وينا څخه يو څه کم او يا به يې يو څه زيات فرمايلي وي.(۱)

فايـده: دا د صـحابانو مبارکانو رضي الله عنهم دحـديثونو پـه اړه احيتـاط وځکـه رسـول الله ﷺ فرمـايلي دي : څـوک چـې پـر مابانـدي درواغ ووايـي نـو خپـل ځـای دي پـه اوردو وزخ کـې تيارکړي . دوی مبارکان ددې ويرې څخه چې درواغ پررسول الله ﷺ راځخه ونه وېل سي نو هر ه مسئله به يې درسول الله ﷺ دوينا او حالا تو سره برابره بيانول خو دا به يې نه وېل چې دا درسول الله ﷺ وينا ده ځکه دوی مبارکان وړېدل چې داسي نه جي پر رسول الله ﷺ باندي درواغ ووېل سي ددوی په وړاند ي که مو ږخپل ځانونه پرتله کړو نو بې شمېره بې څېړني حديثونه بيانوو يوه ذره هم نه وپريږو حال داچې دنبي ﷺ ولوري ته دخبري دنسبت کولو اورانقلولو کاريوه لويه ذمواري ده .حنفي فقه هم زياته دعبدالله بن مسعود رضي الله عنه دوينا وو څخه اخيستل سوې ده.

۹-وحضرت ابودرداء رضي الله عنه ته ديوه حديث لپاره دمدينې څخه ودمشق ته ورتلل

کثيربن قيس وايي چې زه دد مشق په مسجد کې دابودرداء رضي الله عنه سره ناست وم چې يوسړی ابودرداء رضي الله عنه ته راغلی او ورته وې ويل چې زه دمدينې څخه ديوه حديث لپاره راغلی يم ما اورېدلي دي چې تا هغه حديث درسول الله ﷺ څخه اورېدلی دی ابودرداء رضي الله عنه پوښتنه ځني وکړه چې دتجارت خودي څه کار نه و؟ هغه سړي ورته وويل: يا ، بيا ابودرداء رضي الله عنه ترې وپوښتل: بل څه مقصد خودي نه و؟ سړي ورته وويـل :يا ،يوازي دحديث دزده کړي لپاره راغلی يم ابودرداء رضي الله عنه ورته وويل: ما درسول الله ﷺ څخه اورېدلي دي چې څوک دعلم لاسته راوړلو لپاره ځي الله ﷻ دهغه کس لپاره دجنت لاره اسانه کوي ،ملائکي خپل وزرونه دعلم دزده کونکي دخوښۍ په موخه غوړوي او دطالب العلم لپاره دآسمان اومځکي اوسېدونکي

---

(۱) مقدمه او جزمسنداحمد

دمغفرت غوښتنه کوي تر اسي بريده چې ماهيان په اوبو کښې طالب العلم ته دمغفرت غوښتنه کوي . دعالم ارزښت پر عبادت کونکي باندې دا سي دئ لکه دسپوږمئ ارزښت پرستوروباندې . علماء دانبيآؤ وارثان دي ، انبيآء خپل وارثان دمال اوشتمنۍ نه جوړوي بلکې خپلو وارثانو ته علم پرېږدي.څوک چې علم لاسته راوړي هغه لوی دولت لاسته راوړی.(۱)

فايده: حضرت ابو درداء رضی الله عنه په هغه اصحابانو کې دئ چې په فقه کښې پوهېدئ اودته حکيم الامت (دامت پوه) ويل سوي دي .ده مبارک فرمايلي دي : مادنبي ﷺ دنبوت په وخت کې تجارت کاوه دمسلمانېدو وروسته مې وغوښتل چې تجارت اوعبادت دواړه وکړم خودواړه نه سره کېده نو تجارت مې پرېښودئ اوس مې زړه داسي دئ : که چيرې دمسجد په دروازه کې مې دکان وي يولمونځ هم نه راڅخه قضا کېږي ، دورځې څلوېښت ديناره وگټم اوبيا يې صدقه کړم لامې هم تجارت نه خوښيږي .يوچاپوښتنه ځنې وکړه:چې ولې دي داسي تجارت نه خوښيږي چې لمونځ هم نه درڅخه قضا کېږي اوهره ورځ دومره گټه هم کوې بيايې دالله ﷻ په لاره کې خرڅوې؟ ده مبارک په جواب کې ورته وويل : حساب خوغواړي .
ابو درداء رضی الله عنه دا هم فرمايلي دي چې زه دمرگ سره مينه لرم ددې لپاره چې دخپل بادار سره ملاقات وکړم ، دمسکنت سره مينه لرم دعاجزۍ لپاره ، او دناروغۍ سره مينه لرم ددې لپاره چې ګناه مې ومينځل سي.(۲)

په پورتنۍ قصه کې (تاسو وليدل) چې يو صحابي ديوه حديث لپاره دومره لوی سفر کړي و ددوی مبارکانو لپاره دحديثونو په لاسته راوړلو کې سفر څه ګران کارنه و ديوه حديث داوربدلو اوزده کولو لپاره ډېرلرې سفرکول دوی مبارکانو ته اسانه و . شعبي رحمة الله عليه يو مشهور محدث دئ دکوفې اوسيدونکی دئ يوه ورځ يې خپل شاګرد ته يو حديث وايه اوبيا يې ورته وويل واخله دا حديث دي په خپل کور کې مفت (وړيا) په لاس درغلی که نه نو ددغه يوه حديث لپاره به دي هم مدينې منورې ته سفر کاوه ځکه په لومړيو کې دحديثونو خزانه مدينه منوره وه . دعلم سره مينه لرونکو حضراتو دعلم لاسته راوړلو لپاره ډېر لوی او اوږده سفرونه کړي دي سعيد بن المسيب رحمة الله عليه يو نومونې تابعي دئ ، دی مبارک فرمايي : زه ديوه حديث شريف لپاره څو ورځې او شپې پياده (پلي) تللی يم امام الائمه امام

---

(۱) ابن ماجة
(۲) تذكره

بخاري رحمۃ اللہ علیہ په سنه ۱۹۴هـ کې پيدا سوی دئ په سنه ۲۰۵هـ کې يعني ديوولسو کالو په عمريې د حديثو د علم لوستل شروع کړي دي. عبد الله بن مبارک رحمۃ اللہ علیہ تول کتابونه په کوچنوالي يادکړل کوم حديثونه چې په خپل ښارکي لاسته ورتلل هغه يې زده کول بيايې په سنه ۲۱۶هـ کې سفرپيل کړی دده مبارک پلار وفات سوی و دی يتيم و په سفرکي يې مور ورسره ملګري وه. دسفر دپيل څخه وروسته يې بلخ، بغداد، مکې مکرمې، بصرې، کوفې، شام، عسقلان، حمص او دمشق ښارونوته سفرونه وکړل او هر ځای چې به دحديثو زخيره لاس ته ورتله په لاس يې راوړل په داسي کشرتوب کي دحديثو استاذ سو چې پرمخ يې دږيري وېښته نه و دی مبارک وايي: زه داتلس کالو وم چې ماداصحابانو او تابعينو د فيصلو نومی کتاب جوړ کړی. حاشد رحمۃ اللہ علیہ او دده يو ملګري وايي چې موږ به دامام بخاري رحمۃ اللہ علیہ سره يو ځای استاذ ته ورتلو ما او ملګري به ليکل کول خو امام بخاري رحمۃ اللہ علیہ به داغسي چوپ ناست و يو وخت موږ ورته وويل: ته خو داغسي وخت تېروې؟ ده جواب رانه کړی موږ په تکرار سره دغه سوال ځني وکړی ده مبارک راته وويل: زه مو ډېر تنګ کړم راوړی تاسو څه ليکلي دي موږ خپله ليکنه راوړه چې شا وخوا پنځلس زره (۱۵۰۰۰) حديثه کېدل ده مبارک دغه ټوله حديثونه په يادراته وويل موږ بيخي ورته حيران سو.

۱۰- د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما ويو انصاري ته ورتلل

حضرت عبد الله بن عباس رضی اللہ عنہما فرمايي: مايو انصاري ته وويل: نبي ﷺ خو وفات سو تر اوسه پوري د اصحابانو يوه لويه ډله موجوده ده راځه ددوی څخه په پوښتنو مسئلې يادي کړو انصاري راته وويل: ددومره ډېرو اصحابانو په شتون کي به تاته خلګ د مسئلې پوښتلو لپاره رائي؟ لنډه دا چې هغه انصاري همت نه وکړی خوزه د مسئلو په زده کړه پسي روان سوم کله چې به زه خبرسوم چې فلاني صحابي فلاني حديث د رسول الله ﷺ څخه اوريدلی دئ زه به ورتلم او څېړنه به مي ځني کوله. ماته دمسائلو ډېره لويه زخيره د انصارو څخه لاسته راغله ځينو خلګو ته به ورغلم نو معلومه به سوه چې بيده دئ نو خپل پټو به مي په دربند کي کښېښود ځ هلته به کښېناستم که څه هم د باد او دوړو له امله به خاوري زما پر خوله او بدن باندي بادبدلې خو ما به انتظار کاوه کله چې به هغه راکښېناستی نو کومه خبره به چې ما به ځني زده کول هغه به مي ځني وپوښتل هغه سړي به راته وويل: ته د نبي ﷺ د اکا زوی يې

تاولي دومره تکليف ايستلی دئ ؟ زه به درغلی وای مابه ورته وويل: زه د علم حاصلونکي يم او د علم حاصلونکی دراتلو مستحق وي. ځينو اصحابانو رضي الله عنهم به زما څخه پوښتنه وکړه چي دڅه وخت څخه ناست يې؟ مابه ورته وويل دډېروخت څخه ناست يم. هغه سړي به راته وويل: تابد کول ولي دي خبر نه راکوئ؟ مابه ورته وويل: زما زړه نه غوښتل چي تاسو زما په وجه د خپلو اړتياو د خلاصېدو مخکي راسی آخر داسي وخت راغلی چي خلګ به ماته راجمعه سول ددې لپاره چي علم راڅخه زده کړي. بيا هغه انصاري صاحب وويل: افسوس دغه هلک ترمورډېر هوښيار و.(۱)

فايده: داهغه شی دی چي په وجه يې عبد الله بن عباس رضي الله عنهما ته يې د (حبر الامة) او د (بحر العلم) لقبونه ورکړي دي. کله چي دی مبارک وفات کېدی نوپه طائف کي يې تشريف درلودئ د جنازې لمونځ حضرت محمد رضي الله عنه ورکړی چي د حضرت علي کرم الله وجهه زوی و اووې فرمايل: نن ددې امت امام رباني رخصت سو. حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنهما فرمايي: د قرآنکريم د آياتونو د شان نزول په پېژندلو کي عبد الله بن عباس رضي الله عنهما تر ټولو ممتاز و حضرت عمر رضي الله عنه به ده ته د علماؤ په خاص صف کي ځای ورکاوه داټوله دده دقربانۍ نتيجه وه که نه نو دی چي د خپلي صاحبزادګۍ په ګمان اوسېدی (يعني دا چي زه د رسول الله ﷺ د اکا زوی يم) چيرې دې لوی مقام ته رسېدای سوای په خپله د آقای نامدار حضرت رسول اکرم ﷺ ارشاد دئ چي فرمايي: د کوم چا څخه چي علم حاصلوی د هغه په مخ کي عاجزي کوئ په بخاري شريف کي دمجاهد رحمه الله عليه څخه نقل سوی دئ: چي څوک په علم او زده کړه کي شرم يا کبر کوي علم لاسته نه سي را وړلای حضرت علي رضي الله عنه فرمايي: څوک چي ما ته يو حرف را وښيې هغه زما بادار دئ دده خوښه ده چي ما ازادوي که مي غلاموي.

يحيي بن کثير رحمه الله عليه فرمايي: علم په ارامتيا او استراحت سره نه حاصليږي. امام شافعي رحمه الله عليه فرمايي: څوک چي د مينې پرته او يا په بې پروايۍ سره علم حاصل کړي دغه کس نه سي کامياب کېدلای څوک که علم په عاجزۍ او دارتيا په ډول لاسته راوړي کاميابه کېدای سي. يحيي بن مغيره رحمه الله عليه يولوی محدث دئ، دی مبارک فرمايي: موږ به داستاذ څخه داسي وپرېدو لکه څوک چي دپاچا څخه وپريږي: امام بخاري رحمه الله عليه دده په اړه وايي: ده مبارک به دمحدثينو دومره احترام کاوه چي مادبل چادومره احترام نه دئ ليدلی. امام ابويوسف رحمه الله عليه فرمايي: مادمشرانو څخه اوږدلي دي چي څوک داستاذ احترام نه کوي

---

(۱) دارمي

هغه نه سي کاميابه کېدای . په پورتنۍ قصه کې د عبدالله بن عباس رضي الله عنهما ډيوې خوا داستاذانو احترام او دهغوی په وړاندې عاجزي معلومیږي دبلې خوا دده مبارک دعلم سره مینه او شوق معلومیږي دچاڅخه چې به یو حدیث وو دی به په خبرسو دستي به ورتلی هغه حدیث به یې زده کوی که هر څومره تکلیف او زحمت پکښې وای . اصلي خبره دا ده چې څوتکلیف پر ځان نه یوسي علم خوڅه کوي بلکي یو کوچنی شی هم لاسته نه سي راوړای دایو مشهور متل دئ چې وایي : (مَن طَلَبَ العُلی سَهَرَ اليَالِي.)

یعني څوک که لوړې مرتبې غواړي نو شپې به رونوي

متفرقي علمي کارنامې

حارث بن یزید ، ابن شبرمة ، قعقاع او مغیره رضي الله عنهم څلور اصحابان وه دوی مبارکانو به دماخستن تر لمانځه وروسته یو علمي بحث شروع کړی دسهار تر اذانه پورې به یو هم نه جلا کېدئ . لیث بن سعد رحمه الله فرمایي : امام زهري رحمة الله علیه به دماخستن دلمانځه څخه وروسته په اوداسه باندې دحدیثونو سلسله شروع کړه دسهار تر اذانه به یې ورسول .(۱)

(دارمي)دراوردي رحمة الله علیه وایي : امام ابوحنیفه رحمة الله علیه او امام مالک رحمة الله علیه ماوليدل چې دماخستن تر لمانځه وروسته یې په یوه مسئله کې بحث شروع کړی پرسهار سو او هلته یې دسهار لمونځ وکړی هغه هم داسي مسئله وه چې ملامتول نه وه پکښې .(۲)

ابن فرات بغدادي رحمة الله علیه چې کله وفات سو اتلس ۱۸ صندوقه کتابونه ځني پاته سوه چې په دغه کتابو کې یې اکثره په خپل قلم لیکلي وه ستره خبره لاداده چې دمحدثینو په آند دنقل په صحت او ښه والي کې دده لیکل سوی ښه دلیل دئ .ابن جوزي رحمة الله علیه یو نومونی محدث دئ دده مبارک پلار دده په درې کلنی کې وفات سو ده مبارک دیتیم والي په حالت وده وکړه . مګر دتکلیف ایستلو یې دا حال و چې دجمعې دلمانځه پرته به بل چیرې دکور څخه لیرې نه تلی یوه ورځ یې پر منبر وویل : ماپه دغه خپلو ګوتو دوه زره (۲۰۰۰) جلده لیکلي دي په دې کې تر دوه نیم سوه (۲۵۰) کتابونو زیات دده خپل وه. څلور برخي لیکل

---

(۱) دارمي

(۲) مقدمة

روزانه دده عادت و . ددرس يې دا سي حالت وچې په يو وخت کې دده شاګردان سل زره اټکل سوي دي . امیران ، پاچاهان او وزیران به دده ددرس په مجلس کې حاضره وه.

ابن جوزي رحمۃ اللہ علیہ فرمايي: سلو زرو ۱۰۰۰۰۰ کسانو زمالاس نیوی کړي دئ اوشل زره زماپه لاس مسلمانان سوي دي .ددې سره چې دشیعه ګانو زور و ده مبارک ډېر تکلیفونه پرځان تېرکړي دي.(۱)

ده مبارک دحدیثو دلیکلو په وخت کې قلمونه تراشل هغه تراش سوی پسپل یا هغه برادهيې سره یوځای کول کله چې وفات کېدئ نو وصیت يې وکړی چې په دغه تراشنو (برادې) سره زمادغسل اوبه تودې کړی ده مبارک دومره قلمان استعمال کړي وه چې یوازي تراشني يې دومره زیاتي وې چې دده مبارک دمړيني وروسته يې دده دغسل اوبه په تودې کړي یوځه تراشنې لاپاته سوې .

یحیي بن معین رحمۃ اللہ علیہ یونوموتي استاذ دئ ، دی مبارک وایي : ماپه خپلو لاسونو لس سوه زره ۱۰۰۰۰۰۰ حدیثونه لیکلي دي .

ابن جریر طبري رحمۃ اللہ علیہ یو مشهور مؤرخ دئ ،دی مبارک داصحابانو اوتابعینو په حالاتو نبه خبر دئ ترڅلویښتو کالو پوري يې هره ورځ څلوېښت پاڼي لیکل عادت وو دده مبارک دوفات وروسته دده شاګردانو حساب وکړی څومره پاڼي چې ده په ژوند کې لیکلي وې دبالغ کیدو څخه تر وفات پوري يې ټولي پاڼي جمعه کړي بیايې دده پرژوند ووېشلې نو پر ورځ باندي څوارلس پاڼي راووتې . دده دتاریخ طبري نومي کتاب مشهوره دئ په عمومي ډول تر ګوتو کیدای سي کله چې ده دتصنیف اراده وکړه نو دخلګو څخه يې وپوښتل چې دټول عالم تاریخ لیکل به تاسو خوشحاله کړي ؟ خلګو پوښتنه ځني وکړه چې اندازه به يې څومره وي ؟ ده په جواب کې ورته وویل: چې تقریبا دیرش زره پاڼي به راسي خلګو ورته وویل: ددې کتاب دپوره کېدو مخکې به عمرونه ختم وي یعني موږ به مړه سو بیا به بشپړ سي ده ورته وویل : انالله ، همتونه ټیټ سوه ددې څخه وروسته يې کتاب رالنډ کړی تقریبا درې زره پاڼي سو په همدغه ډول دده تفسیر چې یادونه يې وسوه په عمومي ډول لاسته راتلای سي.

دارقطني رحمۃ اللہ علیہ دحدیثو یو مشهور مؤلف دئ دحدیثو دزده کړي لپاره يې بغداد ،بصرې ، کوفې ، واسط ، مصر اوشام ته سفرونه کړي دي یوه ورځ داستاذ په مجلس

---

(۱) تذکره

کې ناست وو استاذ حدیث لوستی ده یو شی د کتاب څخه نقل کاوه یوه ملګري یې نیوکه باندې وکړه چې ته بلې خواته متوجه یې ده ورته وویل: زما او ستاپه توجه کې فرق دئ ته راوښایه چې استاذ تراوسه پورې څومره حدیثونه وویل ملګري یې په فکر کې ډوب سو ده ورته وویل: استاذ اتلس ۱۸ حدیثونه وویل لومړی داو دوهم داوو په دغه ترتیب یې ټوله حدیثونه سره دسنده ورته وویل.

حافظ اثرم رحمۃ اللہ علیہ یو محدث دئ، ده مبارک د حدیثو په یادولو کې زیات تمرین کاوه یو ځلي یې حج ته تشریف یوړی هلته حرم ته د خراسان څخه دوه لوی د حدیثو عالمان راغلي وه اوپه حرم شریف کې یې په جلا - جلا ډول درس ورکاوه وهر یوه ته د زده کونکو یوه لویه ډله ناسته وه دی مبارک د دواړو په منځ کې کښېناستی او د دواړو څخه یې په یوه وخت کې حدیثونه ولیکل. عبداللہ بن مبارک رحمۃ اللہ علیہ یو مشهور محدث دئ ده مبارک په علم حاصلولو کې زحمتونه زیات مشهوره دي ده مبارک په خپله فرمایلي دي: چې ما د څلور زرو استادانو څخه حدیث زده کړي دي.

علي بن حسن رحمۃ اللہ علیہ وایي: یوه شپه سخت یخ وو زه او ابن مبارک دماخستن دلمانځه کولو وروسته د مسجد څخه راتلو چې په دروازه کې دیوه حدیث په اړه زما او د ده په منځ کې خبري شروع سوې ما به څه ویل ده به هم یو څه ویل په همدغه ځای کې په ولاړي ولاړوو چې د سهار اذان وسو.

حمیدي رحمۃ اللہ علیہ یو مشهور محدث دئ نومورې هغه کس دئ چې د بخاري او مسلم حدیثونه یې یوځای کړي دي ټوله شپه به یې لیکل کول د ګرمي په وخت کې چې به ډېر تنګ سو نو یوه تالې (پیاله) به یې داوبو څخه ډکه کړه په هغه کې به کښېناستی لیکل به یې کول. د ټولو خلګو څخه به جلا اوسېدئ اوشاعر هم و چې دده یو شعر په دې ډول دئ:

لِقَآءَ الناسِ لَیسَ یُفِیدُ شَیئًا سِوَي الهَذیَان مَن قِیلٍ وَقَالٍ

فَاَقلل مَن لَقَاءِ الناسِ اَلا لَاَخذِ العِلمَ اَو اِصلاح حَالِ

ژباړه: د خلګو په ملاقات کې هیڅ ګټه نسته د بې ځایه خبرو پرته نو د خلګو ملاقات لږکړئ ماسوا د دې څخه چې د استاذ څخه د علم حاصلولو لپاره خبري وکړی یا د نفس د اصلاح لپاره د شیخ سره ملاقات وکړئ.

امام طبراني رحمۃ اللہ علیہ یو مشهور محدث دئ ډېر کتابونه یې لیکلي دي یوچا دده کتابونو ډېروالی ولیدئ نو پوښتنه یې ځني وکړه چې څنګه دي لیکلي دي؟ ده مبارک ورته وویل:

ديرش کاله مې شپه او ورځ پر بوريا) چټايي تېرکړي دي. ابوالعباس شيرازي رحمۃ اللہ علیہ وايي: مادطبراني رحمۃ اللہ علیہ څخه دري سوه زره ۳۰۰۰۰۰ حديثونه ليکلي دي.

امام ابوحنيفة رحمۃ اللہ علیہ په ناسخ او منسوخ حديثونو کې زياته څېړنه کول کوفه چې په دغه زمانه کې دعلم کور ورته ويل کېده هرڅومره محدثين چې پکښې وه ده مبارک دټولو حديثونو جمعه کړي وه کله چې به ددباندي څخه يو محدث راغلی نو ده به شاګردانو ته امر وکړی: چې که دده سره يو داسي حديث وي چې زمونږ سره نه وي نو څېړنه يې وکړی. امام ابوحنيفة رحمۃ اللہ علیہ چې به کله په يو علمي مجلس کې ديوې مسئلې څېړنه کول په دغه مجلس کې به په حديثو او فقه پوه خلګ په زيات شمېر ناست وه نو کله به پردغه مسئله يوه مياشت خبرې وسوې وروسته چې به فيصله وسوه نو هغه به دده مذهب وګرځول سو او وه به ليکل سوه

دامام ترمذي رحمۃ اللہ علیہ دنامه څخه به څوک ناخبره وي (يعني هرسړی يې پېژني) دحديثو زيات يادول دده خصوصي ځانګړتيا وه او دحافظې په توان کې مشهوره ويو وخت دده څخه محدثينو امتحان واخيستی څلوېښت داسي حديثونه يې بيان کړه چې مشهوره نه و امام ترمذي رحمۃ اللہ علیہ دستي بيان کړه. امام ترمذي رحمۃ اللہ علیہ فرمايي: ما يوه ورځ دمکې مکرمې په لاره کښې داستاذ څخه دوه حديثونه نقل کړه نابېره دهغه استاذ سره مې ملاقات وسو که څه هم هغه حديثونه مانقل کړي وه خوومې غوښتل چې داستاذ څخه يې په خپله واورم نو داستاذ څخه مې دويلو غوښتنه وکړه استاذ حديثونه ويل شروع کړه نابېره داستاذ سترګې زماپه لاس کې پر هغه کاغذ ولګېدې چې ماهغه دوه حديثونه پکښې ليکلي وه استاذ چې کاغذ وليدی نو دواړه حديثونه يې وليدل ناراضه سو او ماته يې وويل: ته نه شرميږې چې حديثونه دي زده دي اودرسره دي بيايې په ماهم وايي ماورته وويل: استاذه! داحديثونه ماستاڅخه پرلاري واوربدل ته چې هر حديث ووايي زمادستي په يادوي داستاذ باور نه وسو نو راته وې ويل: ښه ته هغه حديثونه ووايه چې ما ويلي وي، ماتوله حديثونه ورته وويل بيا استاذ راته وويل داحديثونه به ستا دپخوا څخه ياد وه ماورته وويل: استاذه! ته اوس نوي حديثونه ووايه زه به يې دستي درته ووايم استاذ نوي حديثونه وويل ما دستي په ياد ورته وويل يوه غلطي مې نه وکړل. دا دپخوانيو محدثينو اوعلماو زحمتونه وه چې دعلم په لاسته راوړولو اوخورولو کې يې ګالل چې دهغه ټولو شمېرل هم ګران کاردئ.

قرطمة رحمۃ اللہ علیہ يو محدث دئ چې زيات مشهور نه دئ دده يو شاګرد داؤد رحمۃ اللہ علیہ وايي: خلګو به دابوحاتم رحمۃ اللہ علیہ اوداسي نورو دحافظې بيان کاوه خو ما چې دقرطمة رحمۃ اللہ علیہ حافظه ليدلې ده بل مې هيڅ چيرې دومره حافظه نه ده ليدلې زه يوه ورځ قرطمة رحمۃ اللہ علیہ ته ورغلم ده

راته وويل: په دغه کتابو کې چې دي هريو زړه غواړي را وايې خله زه يې په ياد درته وايم ما کتاب الاشربة راپورته کړی ده مبارک د دغه کتاب هر باب د سر څخه تر پايه پورې ټوله وايه په دغه ترتيب يې ټوله کتاب په ياد تپر کړی.

ابو ذرعة رحمۃ اللہ علیہ وايي: دامام احمد بن حنبل رحمۃ اللہ علیہ لس سوه زره ۱۰۰۰۰۰۰ حديثونه ياد وه.

اسحاق بن راهويه رحمۃ اللہ علیہ وايي: ما سل زره حديثونه جمعه کړي دي او د ديرشو زرو ډېر زما په ياد دي. خفاف رحمۃ اللہ علیہ وايي: اسحاق رحمۃ اللہ علیہ مو برته ويو ولس زره حديثونه په ياد وليکل او بيايې هغه ټوله په ليکل سوي ترتيب په ياد وويل يو حرف يې نه پکښې کم کړی دی او نه يې پکښې زيات کړی دی.

ابو سعد اصبهاني بغدادي رحمۃ اللہ علیہ دابو نصر بغدادي رحمۃ اللہ علیہ د حديثو دزدکړي لپاره دشپاړسو کالو په عمر بغداد ته روان سو پر لاري يې دده دوفات خبر واورېدئ بې اختياره يې وژړل او په چغو يې وويل: چې د دې استاذ د حديثو سند به بيا دچا څخه ترلاسه کوم. دا هغه وخت کېدای سي چې ديو چا ديو شی سره مينه وي. دده مبارک مسلم شريف ټوله په ياد و او په ياد به يې طالبانو ته ليکی. يو ولس حجه يې کړي وه کله چې به خوراک ته کښېناستی نو سترګې به يې داو بنکو څخه ډکې سوې. ابو عمر ضرير رحمۃ اللہ علیہ چې پيدا سو ړوند و خو د حديثو په حافظانو کې شمېرل کيږي. په علم فقه، تاريخ او علم ميراث کې يې پوره مهارت درلودئ.

دابو الحسين اصبهاني رحمۃ اللہ علیہ بخاري او مسلم دواړه ياد وه بخاري خويې داسي ياد و چې چا به د کوم حديث سند وويه ده دستي دهغه حديث متن ورته وايه. شيخ تقي الدين بعلبکي رحمۃ اللہ علیہ په څلورو مياشتو کې مسلم ياد کړی او د جمع بين الصحيحين حافظ و، د کرامت څښتن و، بزرګ او د قرآنکريم حافظ و. سورة الانعام يې په يوه ورځ په ياد کړی.

ابن السني رحمۃ اللہ علیہ دامام نسائي رحمۃ اللہ علیہ مشهور شاګرد دئ دژوند تر پايه پورې په حديثو کې مشغول و. زوی يې وايي: زما پلار ليکل کول آخريې قلم او مشوانۍ کښېښود ه لاسونه يې په دعا پورته کړه په دغه حالت کې مړ سو. علامه ساجي رحمۃ اللہ علیہ په کوچنيوالي کې د فقه علم لاسته راوړی. بيا په حديثو مشغول و. په هرات کې لس کاله و او سېدئ د دغه وخت په اوږدو کې يې شپږ واره ترمذي په خپل لاس وليکی دابن منده رحمۃ اللہ علیہ څخه يې غرائب شعبه، زده کاوه ابن منده رحمۃ اللہ علیہ په دغه حالت کې دماخستن ترلمانځه وروسته وفات سو. داستاذ علمي مينه د شاګرد ترعلمي مينې د درنښت وړه ځکه د ژوند تر آخري پورې يې درس کاوه.

دابو عمر خفاف رحمۃ اللہ علیہ سل زره حدیثونه په ژبه یاد و. د امام بخاري استاذ عاصم بن علي رحمۃ اللہ علیہ چې کله بغداد ته ورسېدئ نو د شاګردانو دومره باندې ګڼه سوه چې زیات وخت به د شاګردانو شمېر سلوزرو ته ورسېدئ یوه ورځ د شاګردانو اندازه معلومه کړل سوه نو یوسل اوشل زره شاګردان وه. ځنې و ختونه به د حدیثو ځنې الفاظ څو واره تکرار بدل. دده یو شاګرد وایي چې یو وار (حدثنا ابواللیث) لفظ څوارلس واره تکرار سو ښکاره خبره ده چې څوک یوسل اوپنځویشت زرو ته اواز رسوي نو خامخا به ځنې الفاظ تکرار یېږي.

ابو مسلم بصري رحمۃ اللہ علیہ چې کله بغداد ته ورسېدئ نو په یولوی میدان کې د درس لپاره کښېناستی او و نفرو به په ولاړه و نورو ته دلیکلو لپاره ویل کول لکه د اختر تکبیرونه چې ویل کیږي د درس څخه وروسته مشوانۍ وشمېرل سوې څلویښت زره وي او هغه کسان چې لیکل یې نه کول بلکې یوازې یې اوریدل کول دهغو شمېر ترلیکونکو زیات وو.

د فریابي رحمۃ اللہ علیہ په مجلس کې په دغه ډول درې سوه لیکوالان ولاړوه د شاګردانو د شمېر ډېروالي د دغه لیکوالانو څخه معلومیږي چې څومره به زیات وه چې یوازې فتحه ورکونکي درې سوه دي. په دغسې ستړیاو تبرولو سره د دغه پاک دین علم ترتن پورې ژوندی دئ.

امام بخاري وایي: د شپږو سوو زرو حدیثونو څخه مې د بخاري د حدیثونو انتخاب وکړی چې اوه زره دوه سوه پنځه اویا (۷۲۷۵) حدیثونه دي او ده مبارک چې به هر حدیث لیکلی نو دوه رکعته نفل به یې کول بیا به یې حدیث لیکلی کله چې بغداد ته ورسېدئ نو محدثینو د ده څخه امتحان واخیستی په دې ډول چې لس کسان وګمارل سو د غه کسانو ته یې لس، لس حدیثونه انتخاب کړل بیایې الفاظ وربدل کړل بیا یې د ده څخه پوښتنه وکړه په غلط ډول به یې حدیث ورته ووایه بیایې ورته وویل زه نه یم خبر چې حدیث څه ډول دئ په دغه ډول لسو سره پوښتنه ځنې وکړه د ده مبارک په ترتیب سره لومړی و لومړی پوښتو ونکي ته وویل: تاداسوال وکړی حدیث دي په دې ډول ووایه داغلط دئ اصل یې داسي دئ. بیایې دوهم ته ووایه بیا یې دریم ته ووایه په دغه ترتیب یې لسو کسانو ته جواب ووایه او هر سړي ته به یې هغه الفاظ هم ویل چې هغه به اول غلط ویلي وه په دغه ډول یې سل حدیثونه دوی ته وویل.

امام مسلم رحمۃ اللہ علیہ د څوارلسو کالو په عمر د حدیثو زده کړه شروع کړه او د ژوند تر پایه پورې په دغه حدیثو مشغول و. دی مبارک فرمایي: ما د مسلم شریف دپاره د دروسو و زرو حدیثونو څخه حدیثونه انتخاب کړه او مسلم شریف مې ځنې ولیکی چې دوولس زره حدیثه پکښې دي.

امام داود رحمة الله عليه فرمايي : ما پنځه سوه زره حديثونه اوريدلي دي په دغه ټولو کې مې څلور زره اته سوه حديثونه انتخاب کړه او سنن ابي داود کتاب مې ځني جوړ کړی .

يوسف مزي رحمة الله عليه يو مشهور محدث دئ ، د اسماء رجال (د حديث د نقل کونکو د نومانو) امام دئ اول يې په خپل ښار کې فقه او حديث زده کړل بيا يې مکې مکرمې ، مدينې منورې ، حلب ، حمات ، بعلبک او داسي نورو ځايونو ته سفرونه وکړل . ډېر کتابونه يې په خپل قلم سره ليکلي دي . تهذيب الکمال يې په دوه سوه ټوکه کې ليکلي دئ او کتاب الاطراف يې تر اتياوو جلدو زيات دئ . ددې مبارک عادت دا و چې زيات وخت به چوپ و د خلګو سره يې خبري کمې کولې زيات وخت به په کتاب مشغول و ، د حسد کونکو له وجهې د ښمنې ورته پيښه سوه خو ده د هيچا څخه بدله نه واخيسته . ددې مبارکانو حالات او قصې بيخې ډېرې دي د ټولو ليکل لوی ، لوی کتابونه هم نسي کولای خو دلته مې دوې درې قصې د نمونې په ډول ددې لپاره راوړې چې دا د حديثو علم چې ديارلس سوه کاله وروسته داسي پياوړی دئ ، ددې لپاره څومره تکليفونه ايستل سوي دي او په څومره قربانۍ سره ساتل سوی دي او کوم خلګ چې د علم لاسته راوړلو دعوې کوي او ځانته طالب العلمان وايي هغه ددې علم لپاره څومره خواری ټېره وي آيا په هغه ډول دي که يا ؟ او که صرف وخت تېرول دی ؟ او که چېرې موږ په آرامۍ ، استراحت ، عيش او عشرت ژوند غواړو او د دنيا په کارنو کې مشغول اوسو او دا مو فکر وي چې د نبي ﷺ د دين او حديثو حفاظت کوونکي يو نو دا د (*اين خيال است ومحال است وجنون*) پرته بل شی نه دئ .

(يعني دا داسي يو فکر دئ چې شونی نه دئ اوليونتوب دئ)([1])

نـــهم بـــاب

([1]) نوموړی بيت په پوره ډول داسي دی . *هم خدا خواهی هم دنيا خواهی هم بخون . اين خيال است ومحال است وجنون* .

ژباړه : هم خدای غواړی هم دنيا غواړي هم زامن غوړي دا يوازي خيال دی امکان نه لري اوليونتوب دی په پورته موضوع کې شيخ وفرمايل : چې څوک داسي په عيش اوعشرت کې علم لاسته راوړل غواړي دا داسي دی لکه څوک چې خدای ، دنيا اوزامن ټوله غواړي لکه هغه چې ليونتوب دی په داسي ډول علم لاسته راوړل هم ليونتوب دی . ژباړن

دنبيﷺ فرمانبرداري ، حکم منل او دا کتل چې د نبيﷺ منشاء مبارکه څه ده؟

که څه هم د اصحابانو هر کار دنبيﷺ په تابعداري کې و او دتېرو قصو څخه هم دا خبره معلومېږي خو دلته يو څو قصې بيانوو چې موږ د خپلو حالاتو سره په دې باب سره په خصوصي ډول مقابله وکړو او وګورو چې موږ د اللهﷻ او دهغه د رسولﷺ فرمانبرداري تر کومې اندازې پورې کړې ده ، کوم چې زموږ خلګ په دې هيله دي چې هغه ترقي او نصرت به موږ ته راسي لکه دوی مبارکانو ته چې راغلی و که زموږ خلګ رښتيا ددې هيله لري نو په هغه ډول دي ژوند اختيار کړي لکه دوی چې وکړی او دنياته يې وښودئ .

۱- دحضرت عبدالله بن عمرو بن العاصرضي الله عنه پټو سوځل

حضرت عبدالله بن عمرو بن العاصرضي الله عنه فرمايي : چې موږ يو وار د نبيﷺ سره په سفر کې وو زه دنبيﷺ حضور ته ورغلم پر ما باندي يو پټو و چې په کسم (ژړه ډوله رنګ) باندي لږ رنګ سوی و نبي ﷺ چې پټو ولیدئ نو ماته يې وويل : دا دي څه شی پر ځان اچولی دئ ؟ ما دنبيﷺ ددې پوښتنې څخه دده مبارک د ناخوښۍ اثرات معلوم کړل دستي کورته ولاړم په کور کې ښځو په نغري کې اور بل کړی و ما پټو په اور کې واچوی . دوهمه ورځ چې راغلم نبيﷺ راته وويل : هغه پټو دي څه کړئ ما ورته قصه وکړه ده مبارک راته وويل : ولي دي وښځو ته نه ورکاوئ د ښځو لپاره خو يې پروا نه کول . (۱)

فايـــده : که څه هم دپټو سوځولو اړتيا خونه وه خو د چا په زړه کې چې د چا دناخوښۍ او ناراضۍ ګذارسوی وي هغه ددې هم نه وي جوګه چې لږ فکر وکړي چې آيا ددې پټو لپاره يوه بله لاره هم سته که يوازي له منځه وړل دي . البته زما په ډول نالايقه چاته به نو خدای خبر څومره فکرونه ورلوېدلي وای چې دنبيﷺ ناراضي څومره اندازه ده او پوښتنه به مې کړي وای چې بله لاره هم لري داجازې لپاره که يا ؟ نبيﷺ خو پوښتنه کړې ده منعه خويې نه ده کړې او داسي نور .

۲- د يو انصاري خپله ودانۍ نړول

(۱) ابوداود

نبيﷺ يوه ورځ د کور دباندې تشريف وړی و چې وې ليدل يو ګنبده لوړه جوړه سوې ده دملګرو څخه يې پوښتنه وکړه چې دا څه شی دئ ؟ ملګرو ورته وويل : دا فلاني سړي ګنبده جوړه کړې ده نبيﷺ چوپ سو . يو بل وخت هغه انصاري د نبيﷺ و حضور ته ورغلی نبيﷺ ته يې سلام ووايه نبيﷺ مخ ځني واړوی انصاري فکر وکړی چې ښايي دنبيﷺ نه وې فکر سوی بيا يې سلام ورته ووايه نبيﷺ بيا هم جواب نه ورته ووايه انصاري ددې زغم نه سوای کولای دستي يې د ناستو اصحابانو رضی اللہ عنہم څخه پوښتنه وکړه او څېړنه يې وکړه چې ولي زه د نبيﷺ په نظر نه ورځم ؟ اصحابانو رضی اللہ عنہم ورته وويل : نن نبيﷺ دباندې تللی و ستا ګنبده يې وليده بيايې پوښتنه وکړه چې دا دچا ده ؟ انصاري چې دا واورېدل دستي ولاړی هغه ګنبده يې ونړول داسي يې د مځکي سره سمه کړه چې هيڅ نښان يې نسو پاته او بيا يې داهم ونه کړه چې راغلی وای او نبيﷺ ته يې ويلي وای چې ستا د ناخوښۍ له وجې مي ګنبده ونړول ، نابېره نبيﷺ په خپله هلته تېرېدئ نو وې ليدل چې ګنبده نسته پوښتنه يې وکړه ، اصحابانو رضی اللہ عنہم ورته وويل : څو ورځې مخکې چې تاسو دده څخه مخ اړولی و ده زموږ څخه پوښتنه وکړه ، موږ ورته وويل : نبيﷺ ستا ګنبده ليدلې ده دی ولاړی هغه ګنبده يې بيخي ونړول . نبيﷺ وفرمايل هره آبادي د سړي لپاره عذاب دئ مګر هغه آبادي نه چې دسختي اړتيا او مجبوری لپاره وي.(۱)

فـايده : دا دپوره مينې خبرې دي ، دوی مبارکانو داهم نه سوای زغملای چې درسول اللہﷺ مخ مبارک غمجن ووينې تر خپل ځان يې رسول اللہﷺ ګران بلی ، دغه مبارک صحابي خپله ګنبده ونړوله بيايې داهم نه کول چې د نړېدو وروسته راغلی وای او رسول اللہﷺ ته يې ويلي وای چې ستا د خوشحالی په موخه مي ګنبده ونړول بلکې نبيﷺ چې کله په پښنيدونکي ډول هلته ولاړی په خپله يې وليدل. نبيﷺ ته پرآبادی باندې پيسې مصرفول په خصوصي ډول ناخوښه کار و په ډيرو احاديثو کې ددې بيان راغلی دئ . په خپله د نبيﷺ د بيبيانو خوښې دخرما د ښاخونو کوډلي وې او د دروازو پردې يې د ګونيو څخه جوړې وې ددې لپاره چې د پردی سړی نظر دننه ولاړ نسي . يو ځل نبيﷺ يو ځای په سفر تللی وو ام سلمي رضی اللہ عنہا ته يو څه مال په لاس ورغلی نو دې مبارکي خپله خونه د خرما وو د لښتو پر ځای په اومو خښتو جوړه کړه نبيﷺ چې کله وليده نو دې ته يې وويل : دادې څه کړي دي ؟

---

(۱) ابوداؤد

دې مبارکي ورته وويل : په هغه خونه کې د بې پردګۍ شک و ، نبيﷺ وفرمايل : بدترين شی پر تعمير باندي پيسې خرڅول دي . عبدالله بن عمرؓ فرمايي : يوه ورځ ما او زما مور د خپل کور ديوال سماوی چې ډېر خراب سوی و نبيﷺ چې وليدئ نو راته وې فرمايل : مرګ ددې ډېوال ترنړېدو ډېر نژدې دئ.(۱)

۳- د اصحابانو سَرَه پټوان راکښته کول

حضرت رافعؓ فرمايي : يوه ورځ موږ د نبيﷺ سره په سفر کي و او زموږ په اوښانو کي پټوان پراته وه چې په دغه پټوانو کي سور رنګه تارونه وو نبيﷺ وفرمايل : زه پوهيږم چې دغه سوروالی پر تاسو غالبه کيږي نبيﷺ چې دا ارشاد وفرمايه موږ په داسي وېره کي وغورزېدو چې اوښان يوې خوا اوبلي خواته وتښتېدل او موږ دستي داوښانو څخه پټوان راکښته کړه.(۲)

فـــايده : اصحابانو مبارکانوؓ ته په ژوند کي داسي پېښو اهميت نه درلودئ البته زموږ د ژوند په لحاظ سره وداسي پېښو ته حيرانتيا کيږي ځکه د اصحابو کرامو عام ژوند هم داسي و ، د حديبې صلح چې په لومړی باب دريمه قصه کي يې بيان وسو په دغه صلح کي عروة بن مسعود د کافرانو لخوا و مسلمانانو ته قاصد راغلی و ده د مسلمانانو ژوند په غور سره ترنظر تېر کړی کله چې مکې ته ولاړی و کافرانو ته يې وويل : زه و لويو - لويو پاچاهانو ته د قاصد په توګه تللی يم لکه د فارس ،روم او حبشې پاچاهانو سره چې مي ليدلي دي ماد هيڅ پاچا په دربار کي د درباريانو دومره درنښت نه دئ ليدلی چې خپل پاچا ته يې ورکوي لکه د محمدﷺ ملګري چې محمدﷺ ته تعظيم کوي .هيڅکله دده بلغم ومځکي ته نه پرېږدي بلکي هر يوه ته چې په لاس ورسي دستي يې پر مخ او بدن مږي ، کله چې دیﷺ د يو شی امر کوي نو ټول ملګري يې تلوار کوي چې هغه کار وکړي . کله چې هغه اودس کوي نو داوداسه د اوبو اخيستلو لپاره ټوله تلوار کوي چې پر بدن يې ومږي د تلوار

---

(۱) ابوداؤد

(۲) ابوداؤد

بڼه يې داسې وي چې ګويا دوی به په خپلو منځو کې جګړه کوي .او کله چې هغه خبرې کوي نو ټوله چوپ سي هيڅوک دده د درنښت له وجهې دده لوري ته پورته نه ګوري.(۱)

۴- دحضرت وائل رضي الله عنه د ذباب په لفظ سره وېښته پرېکول

وائل بن حجر رضي الله عنه فرمايي : زه يوه ورځ د رسول الله ﷺ حضور ته ورغلم زماد سروېښتان ډېر غټ سوي وه کله چې زه ورته مخامخ سوم نو نبي ﷺ راته وويل : ذباب،ذباب . مافکر وکړی چې دايې لکه چې زماد سر دوېښتانو په اړه وويل نو زه دستي ولاړم د سر وېښتان مي وکښل کله چې په دوهمه ورځ درسول الله ﷺ حضور ته ورغلم رسول الله ﷺ راته وفرمايل : ماتا ته نه وه ويلي مګر ښه دي وکړه (چې دسر وېښتان دي لري کړه).(۲)

فـــايده : ذباب دسپېره په معنې دئ او دېکاره په معنې هم دئ دادنبي ﷺ په اشارو باندې د اصحابو دقربانۍ خبره وه چې دمنشاء پېژندلو وروسته که هغه غلط پوه سوی وي بيا هم په عمل کولو کې به يې ځنډ نه راوستی . دلته نبي ﷺ ورته وويل :چې تاته مي نه و ويلي خو ده دغه خبره دخپل ځان په اړه بلل په دې وجه څه شونتيا وه چې ځنډ راغلی وای ، د اسلام په پيل کې په لمانځه کې خبرې کول روا وې بيا وروسته منعه سوي حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه يوه ورځ د رسول الله ﷺ حضور ته ورغلی رسول الله ﷺ په لمانځه کولو اخته و ده مبارک دعادت سره سم سلام ورته ووايه څرنګه چې په لمانځه کې خبرې منعه سوي وې نو نبي ﷺ جواب ورنکړی . دی مبارک فرمايي: د نبي ﷺ په جواب نه راکولو سره نوي اوزړې خبرې را پر زړه سوې په بيلو فکرونو کې ډوب سوم کله به مي فکر کاوه چې پر فلانۍ خبره به ناراضه سوی وي کله به مي فکر کاوه چې فلانۍ خبره پېښه سوې ده پرهغه به ناراضه سوی وي کله چې نبي ﷺ سلام وګرزاوه نو راته وې ويل چې په لمانځه کې خبرې کول منعه سوي دي نو په دې وجه مي د سلام جواب درنه کړی د نبي ﷺ دد خبرې په کولو سره په ما کې ساه وچلېده .

---

(۱) بخاري شريف

(۲) ابوداؤد

۵ - د حضرت سهیل بن حنظلیة ﷺ عادت اود خریم ﷺ ویښته پرېکول

په دمشق کي سهیل بن حنظلیة ﷺ نومي صحابي اوسېدئ یوازي ژوند یې تېروی ډېر کم به یې دخلګو سره ګډون کاوه هیچیري به نه تلی ټوله ورځ به په مسجد کي په لمانځه یا تسبوح مشغول و او یا به یې وظیفه کول ومسجد ته دتللو پروخت د حضرت ابو درداء ﷺ سره مخ سو چې مشهور صحابي دئ ابودرداء ﷺ ورته وویل : په تلو کي د خیر یوڅه خبري کوه زموږ لپاره فایده ده تاته څه تاوان نسته نو سهیل ﷺ به دنبي ﷺ د زمانې څه واقعاتي او حدیثونه ورته وویل ، یوه ورځ سهیل ﷺ پر لاري روان و ابودرداء ﷺ د عادت مطابق خواست ورته وکړی چې یوه د خیر خبره راته وکړه بیا ولاړ سه ده مبارک ورته وویل : یوه ورځ نبي ﷺ وفرمایل : چې خریم اسدي ﷺ ښه سړی دئ که چیري دا دوې خبري نه وای پکښې یو دا چې د سر وېښتان یې لوی دي دوهم دا چې لنګ تر بجلکو کښته کوي کله چې خریم ته د نبي ﷺ دا ارشاد ورسېدئ نو دستي یې چاړه راواخیسته د سر وېښتان یې تر غوږو کښته پرېکړل او لنګ یې تر نیمي پنډۍ پوري پورته ترل شروع کړل .(۱)

فایـــده : په ځینو روایتو کي راغلي دي چې نبي ﷺ خپله و خریم ته ارشاد وکړی او خریم ﷺ قسم وکړی چې دادواړه به د اوس څخه نه وي په هرصورت په دواړو روایتو کي شک نسته ، کېدلای سي چې وده ته یې خپله ارشاد فرمایلي وي او دده په نه موجودیت کي دي یې هم ارشاد فرمایلي وي چې اورېدونکی تللی وي او هغه ته یې خبر رسولیوي.

٦ - د حضرت ابن عمر ﷺ د خپل زوی سره خبري نه کول

حضرت عبدالله بن عمر ﷺ یو ځلي وویل : نبي ﷺ فرمایلي دي چې ښځو ته و مسجد ته د تللو اجازه ورکوئ دابن عمر ﷺ یو زوی وویل : چې موږ اجازه نسو ورکولای ځکه دوی وموږ ته بهانه جوړوي او دآزادی او فساد لاره خلاصوي . حضرت عبدالله بن عمر ﷺ ډېر ناراضه سو او زوی ته یې بد او رد وویل او ورته وې ویل چې زه د نبي ﷺ ارشاد

---

(۱) ابوداؤد

درته وايم ته وايي چې اجازه نسو ورکولای ددې څخه وروسته يې د تل لپاره دخپل زوی سره خبري پرېښودې.(۱)

فايده : دده مبارک دزوی د اجازې نه ورکول له دې وجهې څخه و چې ښځې فساد ته بهانه جوړوي (دخپلې زمانې دښځو حال يې ليدلی و) په همدې وجه حضرت عائشة رضي الله عنها په خپله فرمايي : که چېرې نبي ﷺ د اوسنيو ښځو حالت ليدلی وای نو ښځو ته به يې و مسجد ته د تللو اجازه نه وای ورکړې او حال داچې د عائشې رضي الله عنها زمانه د نبي ﷺ څخه ليرې نه وه خو ابن عمر رضي الله عنهما دا نسوای زغملای چې دی دې د نبي ﷺ ارشاد ووايي او څوک دې يو څه شک پکښې پيدا کړي يوازې پر دې خبره چې هغه د نبي ﷺ د ارشاد څخه انکار وکړي ټول عمر يې دخپل زوی سره خبري نه وکړي . مبارکو اصحابانو رضي الله عنهم ته په دې کې ډېر تکليفونه راغلل د يوې خوا د نبي ﷺ د ارشاد اهميت و چې دوی خپل ځان باله او د ښځو اجازه پکښې امر سوې وه او دبلې خوا د فتنو او فساد بيره وه نو دوی مبارکانو ته هم د ښځو اجازه مشکل کار سو او بندول يې هم مشکل کار سو . حضرت عاتکة رضي الله عنها چې څو واري يې نکاح سوې وه او د حضرت عمر رضي الله عنه سره يې هم نکاح سوې وه دا به مسجد ته تلل د حضرت عمر رضي الله عنه پر طبيعت نه لګېده يو چا ورته وويل چې ته مسجد ته ځې د حضرت عمر رضي الله عنه نه خو نېږې دې ورته وويل چې دده نه خو نېږې نو منعه دې وکړې . د حضرت عمر رضي الله عنه تر وفات وروسته دې د حضرت زبير رضي الله عنه سره نکاح وکړه د حضرت زبير رضي الله عنه نه خو نېږده چې دا مسجد ته ځې خو ددې دلاوري يې نسوای کولای چې منع دې يې کړي (ځکه د رسول الله ﷺ د اجازې ارشاد و) يو وار زبير رضي الله عنه د شپې د ماخستن دلمانځه پر وخت پر لاري ورته کښېناستی کله چې داتېره سوه نو وې ځوروله ده ته خو جائزه وه ځکه مېړه يې و دې د تېارې له املا ونه پېژندی چې دا څوک دئ ددې څخه وروسته دې و مسجد ته تلل پرېښودل، حضرت زبير رضي الله عنه پوښتنه ځنې وکړه چې مسجد ته تلل دي ولې پرېښودل ؟ دې ورته وويل : اوس هغه زمانه نه سوه پاته کوم چې د رسول الله ﷺ زمانه وه .

---

(۱) مسلم ، ابو داؤد

۷-دحضرت ابن عمر رضي الله عنهما څخه پوښتنه چې دلمانځه قصر په قران کې نسته

د حضرت ابن عمر رضي الله عنهما څخه چا پوښتنه وکړه چې د کور نې سړي د لمانځه بيان خو په قرآن کې سته د ويري د لمانځه بيان سته او د مسافر دلمانځه بيان په قرآن کې نسته ؟ ابن عمر رضي الله عنهما و فرمايل : واوره ! الله ﷻ نبي ﷺ جوړ کړی بيا يې راولېږی مونږ نه پوهېدو هيڅ مونه پېژندل اوس نو مونږ چې هغه مبارک په څه ډول په کولو ليدلی دئ هم غسې به کوو.(۱)

فايـــده : مقصد دادئ چې د هري مسئلې وضاحت په قرآن کريم کې لازمي نه دئ بلکې د عمل لپاره د نبي ﷺ څخه تائيد ول ښه کوئ. پخپله نبي ﷺ فرمايلي دي : ماته قرآنکريم راکړل سوی دئ او ددې برابر نور حکمونه راکړل سوي دي ډېر ژر هغه زمانه راتلونکې ده چې د مړې ګيډې وخلک به پر خپلو ګديانو ناست وي اووايي به چې بس قرآنکريم ټينګ ونيسئ کوم احکام چې په قرآن کې دي په هغه عمل وکړئ.(۲)

۸- دحضرت ابن مغفل رضي الله عنه د خذف په وجه خبري پرېښودل

حضرت ابن مغفل رضي الله عنه يوه ورځ يوه ځوان وراره وليدئ چې ډبرې يې غورځولې لوبې يې په کولې نو ده ورته وويل : اې وراره ! دا کار مکوه ځکه د نبي ﷺ ارشاد دی : چې دا کار نه ښکار دئ او نه دښمن ته څه تاوان په رسېږي نا ببره به پرې يو چا ومښلي د هغه به يا ستر ګه وچوي او يا به يې غاښ مات سي . وراره چې يې کم عمره و دا کار يې نه پرېښودی بلکې چې اکا به يې وليدي نو بيا به يې ډبرې ويشتل شروع کړه اکا يې ورته وويل : زه د نبي ﷺ ارشاد تاته وايم ته دغه کار نه پرېږدې په الله ﷻ دي مي قسم وي چې بيا به هيڅکله ستا سره خبري نه وکړم په يوه بله قصه کې راغلي دي چې ده ورته وويل : په الله ﷻ قسم کوم چې زه به ستا په جنازه کې ګډون نه کوم او نه به ستا د ناروغۍ پوښتنې ته درځم.(۳)

---

(۱) شفاء

(۲) ابوداؤد

(۳) ابن ماجه ، دارمي

فایـــده : خذف دې ته وایي چې پر بټه ګوته کوچنۍ ډبره کښېږدي بیا یې غورځوي په کوچنیانو کې عموماً د دا ډول لوبو مرض وي دا داسې ډبري غورځول دي چې ښکار نه پرې کیږي که نابیره د چا پر سترګه ومښلي نو هغه به زخمي کړي حضرت عبدالله بن مغفل رضي الله عنه دا نسوای زغملای چې د رسول الله ﷺ د ارشاد وروسته دي هغه کوچنۍ بیا هم دغه کار کوي. مور هره ورځ د نبي ﷺ څومره ارشادات اورو او بیا د هغه څومره اهتمام کوو هر سړی خپله د خپل ځان په اړه پرېکړه کولای سي .(جالبه خو لا داده چې مور خپل اولادونه دهغه کارونو څخه نه منعه کوو چې رسول الله ﷺ یې منعه کړې ده بلکې مور خپل ماشومان په داسې کارونو امر کوو چې د رسول الله ﷺ مخالفت پکښې وي د مثال په ډول ښکنځل په کوو او داسې نور دضرر رسولو کارونه په کوو او هم هغه توکي ورته په خپل لاس برابروو چې نبوي منعه پرې راغلې ده لکه ډبرو غورځولو ځینې ربړي الات ، پلاستکي توپکان او داسې نور.)

۹- د حضرت حکیم بن حزام رضي الله عنه د سوال نه کولو ژمنه

حضرت حکیم بن حزام رضي الله عنه یوه ورځ د نبي ﷺ و حضور ته ورغلی او یو شی یې ځني وغوښتی نبي ﷺ ورکړی بیا یې په بله موقع کښې یو څه ځني وغوښتل نبي ﷺ بیا ورکړه دریم واري یې بیا یو څه ځني وغوښته نبي ﷺ ورکړه او ورته وې وفرمایل : اې حکیمه ! مال داسي دئ لکه شین باغ خو قاعده یې داده چې که چېرې د زړه په شتمنۍ سره راسي نو په دې مال کي برکت دئ او که په طمعه او دوکې سره لاسته راسي نو بیا برکت نسته پکښې بیا داسي کیږي (لکه د غوایي د لوږي ناروغي) چې هر وخت خوراک کوي خونه مړیږي.حضرت ابن حزم رضي الله عنه وویل : اې د الله رسوله ! ستا څخه به وروسته زه هیڅوک نه تنګوم . وروسته بیا د حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه په خلافت کي ابوبکر رضي الله عنه و ابن حزام رضي الله عنه ته د بیت المال څخه د یوشی د ورکړي اراده وکړه خو ده انکار وکړی وروسته بیا حضرت عمر رضي الله عنه پخپل خلافت کي دیو شي د ورکړي اراده وکړه او تینګار یې وکړی خو ده انکار وکړی.(۱)

فایـــده : همدا وجه ده چې نن سبا زمور په مالو کې برکت نسته چې په چل او طمعه سره لاسته راغلي دي.

---

(۱) بخاري

۱۰- د حضرت خذيفة رضي الله عنه د جاسوسۍ (مخبرۍ) لپاره تلل

حضرت خذيفة رضي الله عنه فرمايي : چې د خندق په غزا کې د مکې کافران زمونږ طرفته وه او د دوی سره د کافرانو نوري ډيري ډلي وې چې پر مونږ باندي راختلي وې او د حملې لپاره تياري وې او دلته په مدينه منوره کې د بني قريظو يهوديان وه چې هر وخت د دوی څخه دا وېره وه چې دوی مدينه منوره خالي وويني او زمونږ اهل او عيال بيخي را ختم کړي مونږ د مدينې دباندي د جنګ په سلسله کې پراته وو منافقانو به د کورد يوازيوالي او خالي والي په بهانه د نبي ﷺ څخه اجازه غوښته او بېرته به کورو ته راتلل نبي ﷺ به هر اجازه غوښتونکي ته اجازه ورکول په دغه بهير کې يوه شپه دومره سخته سيلۍ (باد ، دوړي) راغلې چې نه ددې څخه مخکې راغلي وې او نه وروسته او تياره دومره زياته وه چې د يو سړی ليدل خو څه کوې خپل لاس نه ليدل کېده ، با د دومره سخت و چې بورۍ هاری يې د برق په څېر و منافقان خپلو کورو ته بېرته تلل زمونږ درې سوه کسيزه ډله په دغه ځای کې وه نبي ﷺ د هر يوه پوښتنه کوله او دهري خوا څېړنه يې کول په دغه لړ کې نبي ﷺ زما خواته تېرېدئ زما سره نه د دښمن څخه د حفاظت وسله وه اونه د يخ دمخنيوي لپاره څه جامه وه يو کوچنی پتو را سره و چې ما اغوستی و پرپوندو باندي پر مځکه پوري منښتي ناست وم نبي ﷺ پوښتنه وکړه چې څوک يې ؟ ما ورته وويل : خذيفة يم ، زه د يخ له املا ولاړ يدای نسم او دشرم له وجې په مځکه پوري پيوست سوم نبي ﷺ راته وويل : ولاړ سه و درېږه د دښمنانو ټولګيو ته ولاړ سه او دهغوی حال راوړه چې څه کېږي ؟ زه په دغه وخت کې د بيري او يخنۍ له وجهي تر ټولو په بد حالت کې وم خو د رسول الله ﷺ د امر منلو لپاره ولاړ سوم دستي روان سوم کله چې زه روان سوم نو نبي ﷺ داسي دعا وکړه :

اللهم احفظه من يديه و من خلفه و عن يمينه وعن شماله ومن فوقه ومن تحته.

ژباړه : اې الله ! دده ساتنه دمخ دلوري او د شا د لوري څخه وکړې د راسته او چپه لوري څخه يې (ساتنه وکړې) د لوړي او لاندي خوا څخه يې (ساتنه وکړې) .خذيفة رضي الله عنه وايي نبي ﷺ چې دا دعا وکړه زما څخه بيره او يخني بيخي ولاړل او پر هر قدم ماته معلومېده چې ګويا زه په ګرمۍ کې را روان يم او زما د روانېدو په وخت کې نبي ﷺ دا هم راته وويل : چې په پټه خوله ولاړ سه هيڅ حرکت مه کوه محض وګوره چې څه کېږي ، زه

چې هلته ورسېدم نو ومې ليدل چې اور بليږي خلک ځانونه ورته تودوي يو سړی مې وليدی چې پر اورلاس تودوي بيايې پرتشي مړي هري خواته نارې دي چې بېرته ولاړ سئ (يعني درځئ کوروته) هر سړی د خپل قوم وخلګو ته د بېرته تلو نارې وهي د دوی پر خيمو باندي د ځلورو طرفو څخه با د ډبري اوروي، خيمې يې شکيږي، آسونه او نور حيوانات يې هلاکيږي. ابو سفيان چې د ټولو قومونو لکه سردار داسي جوړ سوی و پر اور يې ځان تودا وی په زړه کې مې راغله چې له منځه يې يوسم دستي مې د ترکش څخه غشي راوکښی خو دنبيﷺ ارشاد را په ياد سو چې حرکت ونه کړې وګوره راسه! بېرته مې غشي وترکش ته واچوی دوی ته يو څه شک پيدا سو اووې ويل: په تاسو کې يو څوک جاسوس سته هر يو دي خپل ملګري ترلاس ونيسي ما هم ژر يو سړی ترلاس ونيوی او پوښتنه مې ځني وکړه چې ته څوک يې؟ هغه راته وويل: سبحان الله ته ما نه پېژنې زه فلانکی يم زه دهغه ځای څخه بېرته را روان سوم کله چې نيمي لاري ته راورسېدم تقريباً شل سواره دشا له خوا راپسې راغله چې لنګوټې يې ترلي وې او راته وې ويل: چې ته خپل آقا ته ووايه چې الله ﷻ د دښمنانو چاره وکړه ته بې غمه اوسه زه چې کله بېرته راورسېدم نبيﷺ يو کوچنی پټو پر سرکړی و لمونځ يې کاوه د نبيﷺ مبارک عادت داو چې کله به د ويري څه خبره پېښه سوه ده مبارک به د لمانځه و لوري ته توجه کول، کله چې رسول اللهﷺ د لمانځه څخه فارغه سو ما خپل د حال ټوله قصه ورته بيان کړه کومه چې مې ليدلې وه نبيﷺ چې د جاسوسۍ قصه واورېده نو غاښونه مبارک يې (دخندا څخه) و ځلېدل، نبيﷺ زه د خپلو پښو مبارکو سره پرې ايستلم او د خپل پټو يوه برخه يې پر ما واچول ما خپله سينه د رسول اللهﷺ د تلو مبارکو سره ومښلول.(۱)

فايـــده: دا د دوی مبارکانو برخه وه او دا د دوی لپاره مناسبه وه چې په دومره سختو تکليفونو کې د رسول اللهﷺ امر منل د خپل بدن، مال، ځان او ترټولو ورته خوښ و. الله ﷻ دي داستحقاق او اهليت پرته ما ناپاکه ته هم د دوی داتباع يوه برخه را نصيب کړي.

---

(۱) درمنثور

لسم باب

دښځو ديني جذبه

حقيقت دادئ چې که چېرې په ښځو کې د دين جذبه پيدا سي نو په اولادو کې د دې اثر وجود لازمي دئ او حال داچې زمونږ په ټولنه کې د دې پر خلاف اولادونه په لومړيو وختو کې په يوه داسي چاپيريال کې ساتل کيږي چې پر اولادو باندي د دين خلاف اثر پرېږدي يا لږ تر لږه ودين ته نه پاملرنه پکښې پيدا سي کله چې يو ماشوم د پيل څخه د دين په خلاف چاپيريال کې وساتل سي نو نتيجه يې هغه نتيجه ده چې ښکاره ده .

۱- د بي بي فاطمې رضي الله عنها تسبيحات

حضرت علي رضي الله عنه يوه ورځ خپل يو شاګرد ته وويل : چې زه د ځان او د بي بي فاطمې رضي الله عنها قصه درته وکړم چې د نبي ﷺ نازولې لوروه ؟ شاګرد ورته وويل : بيخي يې راته وکړه علي رضي الله عنه ورته وويل: بي بي فاطمې رضي الله عنها په خپلو لاسونو مېچن چلول تر داسي اندازې پورې چې په لاسو کې يې تنګي پيدا سوې پخپله به يې اوبه راوړلې چې د سلواغو د رسې نښې به يې په سينه کې معلومې سوې دکور ټول کارونه لکه جارو او داسي نور به يې پخپله کول تر داسي اندازې پورې چې کالي به يې خيرن سوه . يو وار نبي ﷺ ته څه غلامان او مينځي راغلې ما وفاطمې رضي الله عنها ته وويل چې ته هم ورسه دنبي ﷺ څخه يو خادم وغواړه چې د کور په کارو کې مرسته درسره وکړي دا مبارکه دنبي ﷺ و حضور ته ورغله هلته چې ورغله ګڼه ګوڼه وه ددې مبارکې په طبيعت کې شرم او حيا ډېره وه نو دشرم له وجهې وپلار ته د نورو مخکې ورتلل شرم او حيا ورته وګڼل سوه نو بېرته راغله دوهمه ورځ نبي ﷺ پخپله زمونږ کورته تشريف راوړی او وې ويل : اې فاطمې رضي الله عنها ! پرون ته راغلې وې څه کار دي و؟ فاطمې رضي الله عنها دشرم له وجهې چوپ سوه . علي رضي الله عنه وايي ما وويل : چې اې دالله جل جلاله

رسوله ﷺ ! دا په داسي حالت کي ده چې د ميچني له وجهي يې په لاسو کي تناکي پيداسوي دي د اوبو راوړلو له وجهي يې په سينه کي درسې نښي معلوميږي د کور په کارو کي دومره بوخته ده چې هره ورځ يې کالي خيرن وي نو ما ورته وويل : چې رسول الله ﷺ ته څه غلامان او مينځياني راغلي دي ته هم ورسه يو خادم ځني راوله چې مرسته درسره وکړي ددغه لپاره درغلې وه . په ځينو روايا تو کي راغلي دي چې بي بي فاطمې رضي الله عنها وويل : اې د الله ﷻ رسوله ! زه او علي رضي الله عنه د څرمني يوه بستره لرو دشپې پکښې ييدېږو او د ورځې بيا اوښ ته دانه او وابنه پکښې ايږدو . رسول الله ﷺ ورته وويل : لوري ! صبر کوه د حضرت موسي عليه السلام او دهغه د بي بي تر لسو کالو پوري يوه بستره وه هغه هم د موسي عليه السلام چينه وه دشپې به پر ييدبدل ، ته تقوي حاصله کړه د الله ﷻ څخه وويږه او دخپل څښتن تعالي ﷻ رضاء لاسته راوړه د کور خدمت کوه کله چې ييدېږې درودېرش واره سبحان الله وايه ، درودېرش واره الحمد الله وايه او څلوردېرش واره الله اکبر وايه دغه تسبيح تر خادم ښه دي بي بي فاطمې رضي الله عنها وويل : زه د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ څخه راضي يم.(۱)

فايـــده : يعني کوم څه چې د الله ﷻ او دهغه د رسول ﷺ زما لپاره خوښ وي او د دوی پکښې رضا وي زه په راضي يم ماته په خوشالۍ قبول دي . دا د دواړو جهانو دسردار د لور ژوند و . زمونږ خلګ چې دوې پيسې پيدا کړي نو دکور کارونه خو څه کوي خپل کار هم نسي کولای په تشناب کي د اوبو ګډوه بل څوک ورته ايږدي يوازي په پورتنی واقعه کښې د ييدبدو دوخت دذکر بيان سوی دئ . په نورو حديثونو کي تر هر لمانځه وروسته پورتنۍ درې کلمې درودېرش واره ويل ښودل سوي دي او يو وار لاندينۍ کلمې ويل هم راغلي دي : لا اله الا الله وحده لا شريک له ، له الملک وله الحمد و هو علي کل شئ قدير.

۲- د حضرت عائشې رضي الله عنها صدقه

د حضرت عائشې رضي الله عنها و حضور ته دوې لوی ، لوی ګونۍ دپيسو ډکي راوړل سوې چې ترسلو زرو درهمو زياتي پکښې وي حضرت عائشې رضي الله عنها څو لوښي را وغوښتل او هغه يې په ډک کړل وېشل يې شروع کړل تر مابنامه پوري يې ټولي خيرات کړې يو درهم يې لا

(۱) ابوداؤد

هم نه‌پرېښودئ خپله‌يې روژه وه و مينځې ته‌يې وويل چې د روژمات‌لپاره يوشی راوړه مينځې يوه ډوډۍ او څه د زيتون تيل‌ورته راوړه او ورته وې‌ويل : څومره به‌ښه واى چې نن‌مو د يوه درهم غوښې را غوښتې واى او په‌غوښو مو نن روژه ماته‌کړې واى دې مبارکې ورته‌وويل : اوس نو په‌پيغور څه‌کيږي هغه‌وخت به‌دي را په يادکړې واى چې پيسې مې وېشلې ما به‌راغوښتې واى.(۱)

فايـــده : د حضرت عائشې رضي الله عنها وحضور ته به‌دغه ډول نذرانې د اميرمعاوية رضي الله عنه ، عبدالله بن‌زبير رضي الله عنه اوداسې نورو حضراتو لخوا وړاندې کېدې ځکه دغه زمانه د فتوحاتو زمانه وه دنيوي فراخي وه په‌کورو کښې به‌د غلو په‌څېر د اشرفيو زخېرې وې ددې‌ټولو اسانتياوو سره، سره دې‌مبارکې ډېرساده او کمزورى‌ژوند تېراوى آن‌تر دې‌چې د روژه‌مات‌لپاره به‌هم د خدمتګار د يادولو اړتياوه‌تر سلو زرو درهمو پورې‌يې‌پيسې خيرات‌کړې دا يې هم په‌فکرکې نه‌راغله چې‌زما روژه ده د غوښو راغوښتل‌غواړي په اوس وخت کې داسې پيښې‌دومره ليرې سوي‌دي‌چې په‌خپله ددې‌واقعاتو په‌ريشتيا کېدو کې‌لا شک‌پيدا کيږي خو د کومو کسانو چې دهغې زمانې ژوند تر نظر تېرکړى‌وې پر داسې‌واقعاتو او نورو په‌سوونو واقعاتو باندې هيڅ حيرانتيا نه‌کوي . په‌خپله د حضرت عائشې رضي الله عنها ډېرې‌واقعاتې نژدې ، نژدې دي‌يو واريې روژه‌وه په‌کورکې‌يې د يوې‌ډوډۍ‌پرته بل‌هيڅ نه‌وه يو فقير راغلى سوال‌يې‌وکړى دې‌مبارکې و خادمې‌ته وويل چې‌هغه‌يوه‌ډوډۍ‌ورکړه خادمې‌ورته‌وويل چې‌د روژه‌مات‌لپاره‌په‌کورکې‌هيڅ شى نسته دې‌مبارکې‌ورته‌وويل پروا نه‌کوي‌ته‌هغه‌ډوډۍ‌ورکړه خادمې‌هغه‌ډوډۍ ورکړه.(۲)

يو واريې‌يې په‌کورکې‌مارمړکړى په‌خوبکې يو چا ورته‌وويل چې‌مسلمان دې‌مړ کړى‌دئ دې‌ورته‌وويل چې‌مسلمان‌و نو دنبي ﷺ د ييييانو کورته‌به‌نه‌راتلى هغه‌ورته وويل چې‌په‌پرده‌کې‌راغلى و په‌دې‌خبره‌سره ډېره ووېرېده راوينه سوه دولس‌زره‌درهمه يعنې د يوه انسان‌دوينې تويولو سره‌برابرې خيرات‌کړل.

---

(۱) تذکره

(۲) موطا

عروة رضي الله عنه فرمايي : ما يوه ورځ وليده چې اويا زره درهمه يې خيرات کړل او خپله يې قميص پينې درلودې.(۱)

۳- د حضرت ابن زبير رضي الله عنه د عائشې رضي الله عنها منعه کول دصدقې څخه او ددې خوابدتيا

حضرت عبدالله ابن زبير رضي الله عنه د حضرت عائشې رضي الله عنها خوريی و دې مبارکي دده سره مينه درلوده ګويا خوريی والی يې ورسره پاللی و عبدالله بن زبير رضي الله عنه په دې ډېر پريشانه و چې عائشه رضي الله عنها پر خپل ځان دومره تکليفونه تېروي او هر څه چې يې کورته راځي خيراتوي يې يو ځل يې وويل چې د خاله لاس به څنګه ددې کار څخه بندوم حضرت عائشې رضي الله عنها ته دا خبر ورسېدئ نو ډېره خوابدې سوه چې دی زما لاس دخيرات څخه بندوي نود نذر په ډول يې قسم وکړی چې ددده سره به خبري نه کوي حضرت عبدالله بن زبير رضي الله عنه د خپلي خاله په خوابدتيا سره ډېر په تکليف سو نو ډېر خلګ يې ورته واسطه کړه چې ددده سره خوشاله سي خو هغې به دقسم عذر کاوه آخر عبدالله بن زبير رضي الله عنه ډېر زړه تنګی سو نو دنبي ﷺ د ماما خيلو څخه يې دوه کسان د سپارښت لپاره د ځان سره بوتلل دعائشې رضي الله عنها کورته ورغلل دوی مبارکانو د دننه تلو لپاره اجازه واخيسته دننه ورغلل دی هم په پټه ورسره ولاړی د پردې شاته کښېناستل بي بي عائشه رضي الله عنها د پردې بلي خواته ناسته وه خبري شروع سوې ، دی د پردې دننه خواته ورغلی لاس يې په غاړه کي ور واچوی ډېر يې وژړل او خوشامندی يې کولې هغه دوو مبارکانو هم د سپارښت خبري کولې او دمسلمانانو دخبرو نه کولو په اړه چې رسول الله ﷺ د منعي کوم حديثونه وه هغه يې ورته ويل او دنبي ﷺ چې کوم حديثونه د پخلا کېدو په اړه راغلي وه هغه يې ورته بيانول ،حضرت عائشې رضي الله عنها چې درسول الله ﷺ حديثونه واورېدل نو هغه عذابونو ته يې طاقت ونسو چې دمسلمان دخبرو نه کولو په اړه رسول الله ﷺ فرمايلي وو نو په ژړا سوه دی يې معاف کړی خبري يې ورسره شروع کړې خو ددغه قسم په فديه کي يې په واروار غلامان ازاد کړل آن تردې چې څلوېښت غلامان يې

(۱) طبقات

آزاد کړل کله چې به دغه قسم په یاد ورغلی نو دومره به یې وژړل چې پوړنی به یې په اوښکو لوندکړی.(۱).

فایـــده : موږ دسهار څخه تر مابنامه پورې څومره قسمونه په یوه ساه اخلو بیا یې څومره پروا کوو ؟ ددې جواب پخپله په فکر وهلو کې دئ. دکوم چا سره چې د الله ﷻ دنامه عزت وي او هغه د الله ﷻ په نامه قسم وکړي بیا ترې و پوښتې چې په نه وفا یې پر زړه څه تیریږي؟ همداوجه وه چې عائشې رضي الله عنها ته به قسم په یاد ورغلی ډېر به یې ژړل.

۴- د حضرت عائشې رضي الله عنها د الله ﷻ څخه د ویري حالت

د رسول الله ﷺ چې د عائشې رضي الله عنها سره څومره محبت و د چا څخه پټ نه دئ آن تردې چې چا به د نبي ﷺ څخه پوښتنه وکړه چې ستاسو دچا سره ډېر محبت دئ ؟ رسول الله ﷺ به و فرمایل چې د عائشې رضي الله عنها سره ، سره دا مبارکه په مسئلو دومره خبرداره وه چې لوی ، لوی اصحابان به د مسئلې دځېرلو لپاره ددې حضور ته ورتلل . جبرائیل علیه السلام به دې ته سلام وایه . رسول الله ﷺ ته په جنت کې ددې د بې بي کېدو زیری ورکړل سوی دئ . منافقانو چې پردې تهمت ولګاوی په قرآنکریم کې ددې دبرائت آیاتونه نازل سوه. په خپله عائشة رضي الله عنها فرمایي : په ما کې لس داسي خصوصیات سته چې بله بي بي یې نلري . ابن سعد رضي الله عنه په تفصیل سره رانقل کړي دي .

ددې مبارکي دسخا حالت د پورتنیو قصو څخه معلوم سو خو ددې سره ، سره ددې د الله ﷻ د ویري څخه داسي حالت و چې ویل به یې : کاشکي زه درخته وای چې د الله ﷻ تسبیح مي ویلای او په آخرت کې زما څخه مطالبه نه وای ، کاشکي زه ډبره وای ، کاشکي زه لوتې وای ، کاشکي زه نه وای پیدا سوې ، کاشکي زه د درختې پاڼه وای، کاشکي زه وانبه وای.(۲)

فایـــده : د الله ﷻ څخه د ویري بیان په ورته ډول په دریم باب ، پنځمه قصه کې هم تېر سوي دئ د دوی مبارکانو دا عمومي حالت و د الله ﷻ څخه ویره د دوی یوه برخه وه.

---

(۱) بخاري

(۲) بخاري

www.Hamraahia.com

۵- د حضرت ام سلمة رضي الله عنها د خاوند دعا او هجرت

ام المؤمنين حضرت ام سلمي رضي الله عنها د نبي ﷺ څخه مخکې د ابو سلمة رضي الله عنه په نکاح وه دوی دواړو په خپل منځ کې دومره محبت درلودئ چې ددې قصې څخه يې اندازه معلومیږي يوه ورځ ام سلمې رضي الله عنها و ابو سلمة رضي الله عنه ته وويل چې ما اورېدلي دي چې مېړه او ماينه دواړه جنتيان وي او ښځه چې د بل مېړه سره نکاح نه وکړي الله ﷻ په جنت کې دغه ښځه وهغه سړي ته په نکاح ورکوي نو راسه ددې لپاره چې ما او تا ژمنه وکړو چې په موږ کې هر يو مخکې مړ سو د بل چا سره به نکاح نه کوي .ابو سلمة رضي الله عنه وويل : چې ته به زما خبره ومنې ؟ام سلمة رضي الله عنها وويل چې زه مشوره کوم ددې لپاره چې ستا خبره ومنم . ابو سلمة رضي الله عنه وويل چې زما تر مرګ وروسته ته نکاح وکړه ، بيا يې دعا وکړه چې اې خدايه ! زما څخه وروسته ام سلمة رضي الله عنها ته تر ما غوره خاوند ورنصيب کړې چې نه دا تنګوي او نه يې په عذابوي . دوی دواړه يعني ښځه او خاوند د اسلام په شروع کې و حبشې ته يو ځای مهاجر سوه د حبشې د هجرت وروسته يې بيا مدينې منورې ته هجرت وکړی چې خپله ام سلمة رضي الله عنها يې قصه په تفصيل سره داسې بيانوي : ام سلمة رضي الله عنها وايي : کله چې ابو سلمة رضي الله عنه د هجرت اراده وکړه نو اوښ يې تيار کړی زه او زما زوی سلمة يې پر سپاره کړو ابو سلمة د اوښ مهار کشاوی زما پلرګنۍ بنو مغيره چې موږ وليدو نو ابو سلمة رضي الله عنه ته يې وويل چې ته دخپل ځان اختيار لرې آزادې موږ خپله نجلۍ ستا سره نه پرېږدو چې ته يې ښار په ښار ګرځوې دستي يې د ابو سلمة رضي الله عنه د لاس څخه د اوښ مهار کش کړی زه يې په زوره راکښته کړم زما خسرګنۍ بنو الاسد خبر سوه چې د ابو سلمة خپلوان وه هغوی چې دا حالت وليدی نو زما د پلرګنۍ سره په جنګ اخته سوه او ورته وې ويل چې تاسو ابو سلمة ته نجلۍ په لاس نه ورکوی نو تاسو هم دخپلې نجلۍ اختيار لری مګر زموږ هلک سلمة په لاس نه درکوو (چې ددوی مبارکانو زوی و) دا مبارکه وايي چې زما خسرګنۍ هلک را څخه وګرزوی زه يې دپلرګنۍ په لاس ورکړم په دغه حالت کې موږ دري سره پر دري لاري سو ابو سلمة رضي الله عنه مدينې ته ولاړی زه د پلرګنۍ سره پاته سوم او زوی مي د نيکه کور ته ورسېدئ زه به هره ورځ ميدان ته راتلم تر ما بنامه پوري به مي ژړل پوره يو کال مي وژړل چې نه زه خاوند ته ورتلای سوم او نه ماته زوی راکول کېدئ يوه ورځ زما د اکا زوی پرما زړه وسو خپلو خلګو ته يې وويل : تاسو ولې پردې مسکيني رحم نکوی دمېړه څخه موجلا

کړې ده د زوی څخه مو جلا کړې ده دا ولې نه پریږدی چې خپل مېړه ته ولاړه سي؟ لنډه دا چې زما داکا زوی په خبرو دوی راضي کړه دوی ماته اجازه راکړه چې که مېړه ته ځې نو ولاړه سه . بنوالاسد (زما دخاوند قریبانو) چې دا حال ولیدئ نو هغوی هم زما زوی را سره کړی ما یو اوښ تیار کړی او زوی مې په غیږ کې ونیوی یوازې مدینې ته روانه سوم درې څلور میله تللې وم چې په تنعیم کې مې عثمان بن طلحة ولیدی ده زما څخه پوښتنه وکړه چې یوازې چېرې ځې؟ ما ورته وویل چې پخپل خاوند پسې مدینې ته ځم بیایې راته وویل ستا سره بل څوک سته؟ ما ورته وویل : د الله ﷻ پرته بل څوک نسته را سره نو ده د اوښ مهار ونیوی مخکې روان سو . په الله ﷻ قسم کوم چې ما تر عثمان بن طلحة شریف سړی نه و لیدلی . کله چې به زه کښته کېدم نو اوښ به یې چوک کړی دی به خپله د یوې درختې شاته جلا کښېناستی کله چې به د سپرېدو وخت سو نو اوښ به یې نژدې ماته چوک کړی زه به پر سپره سوم بیا به ده د اوښ مهار ونیوی روان به سو پر دغه ترتیب مدینې ته ورسېدو کله چې قبا ته ورسېدو نو عثمان راته وویل : ستا خاوند دلته دئ تر دغه وخته پورې ابوسلمة رضی الله عنه په قبا کې اوسېدئ عثمان بن طلحة زه مدینې ته ورسولم دی بېرته مکې ته ولاړی دا مبارکه بیا وایي په الله ﷻ قسم کوم چې ما د عثمان بن طلحة په څېر شریف او کریم سړی نه دی لیدلی . پدې کال کې چې ما څومره زحمتونه تېر سوي دي ښایي پرهیچا نه وي تېر سوي.(۱)

فایـــده : دا پر الله ﷻ باندې د توکل خبره وه چې یوازې یې د هجرت اراده وکړه الله ﷻ په خپل فضل سره ددې د سفر دسامان انتظام وکړی او ددې مرسته یې وکړه څوک چې پر الله ﷻ باندې توکل کوي الله ﷻ د هغه مرسته کوي د بندګانو زړونه د الله ﷻ په قدرت کې دي دښځې لپاره چې هجرت فرض وي یوازې هم سفر کولای سي که څه هم محرم نه وي ورسره هم دا وجه ده چې ددې پر سفر باندې شرعي نیوکه نسته .

٦- دحضرت ام زیاد رضی الله عنها د یو څو ښځو سره دخیبر په جنګ کې ګډون

(۱) اسد الغابة . کومه ښځه چې دوهمه نکاح وکړي په اړه یې دوه حدیثه راغلي دي په یوه حدیث کې راغلي دي چې دوهم مېړه ته په جنت کې ورکول کیږي په دوهم حدیث کې راغلي دي چې ښځې ته اختیار ورکول کیږي دکوم مېړه سره چې اوسېدل غواړي دهغه سره به اوسیږي. پدې خبره کې هم اختلاف سته چې په جنت کې به یوه سړی ته څومره بیبیاني ورکول کیږي . هذا الهامش من الشیخ رحمه الله علیه

د رسول الله ﷺ په زمانه کې نارینو و د جهاد مینه او محبت درلودئ چې په زیات شمېر سره یې قصې راغلي دي خو د جهاد دګډون په شوق کې ښځې هم تر دوی نه وي پاته تل به یې د جهاد سره مینه درلوده کله چې به موقع په لاس ورغله نو ځان به یې رساوه ، حضرت ام زیاد رضي الله عنها فرمایي : موږ شپږ ښځې په جهاد کې د شریکېدو لپاره روانې سو نبي ﷺ چې خبر سو نو موږ یې راوغوښتلو او په مخ مبارک کې یې د درد (غصې) ننبۍ ښکارېدې راته وې فرمایل : تاسو د چا په اجازه راغلي یاست ؟ موږ ورته وویل : اې د الله ﷻ رسوله ﷺ ! زموږ وړې ورېښل زده دي او په جهاد کې اړتیا ورته پېښېږي او دواوي هم زموږ سره دي که نور هیڅ نه وي نو د مجاهدینو سره خو په غشو ورکولو کې مرسته کولای سو ، که څوک زخمي سي نو د هغه درملنه خو کولای سو ، د اوبو لوښي موښي ډکولای سو ، د چیښلو لپاره خو اوبه برابر ولای سو .(۱)

فایده : الله ﷻ په هغه وخت کې په ښځو کې داسې دلاوري پیدا کړې وه چې دننه سبا سړي یې نه لري ، ګورئ دغه مبارکې اصحابیاني د خپل شوق له مخې د جهاد ډګر ته رسېدلې وې او څومره کارونه یې دځانو لپاره په خپله وتاکل ، حضرت ام سلیم رضي الله عنها سره ددې چې عبدالله بن طلحه یې په نس وو یعني حامله وه دحنین په غزا کې یې ګډون وکړی او یوه چاره یې د ځان سره ساتلې وه رسول الله ﷺ پوښتنه ځنې وکړه چې دادي دڅه لپاره ساتلې ده ؟ دې ورته وویل : که کوم کافر ماته نژدې کېدئ نو زه به یې په دغه چاره ووهم تردې مخکې د احد په غزا کې هم شریکه سوې وه د زخمیانو او ناروغانو دارو درمل به یې کاوه حضرت انس رضي الله عنه فرمایي : ما حضرت ام سلیم او عائشة رضي الله عنها ولیدي چې د اوبو لوښي یې په چابکی سره ډکول او راوړل یې زخمیان یې اوبول کله چې به لوښي خالي سوه بیا به تللې .

۷- د ام الحرام رضي الله عنها د البحر په غزا کې دشرکت خواهش

حضرت ام حرام رضي الله عنها د انس رضي الله عنه خاله وه نبي ﷺ به د هغې کورته زیات تشریف وړی او کله ـ کله به یې د غرمې آرام هم ددې په کور کې کاوه یوه ورځ نبي ﷺ ددې په کور کې آرام

---

(۱) ابو داؤد

کاوه په مسکا راپورته سو ، ام حرام رضي الله عنها پوښتنه ځني وکړه چې زما مور او پلار دي ترتا قربان سي پر څه شي مسکی سوې؟ ده مبارک وفرمایل : زما د امت څه خلګ ماته وښودل سوه چې د دریاب پر څنډه د جنګ په اراده داسي پرآسانو سپاره دي لکه پاچهان چې پر تختو ناست وي ام حرام رضي الله عنها وویل : اې د الله ﷻ رسوله ﷺ ! ماته هم دعا وکړه چې الله ﷻ مي په دوی کې شامله کړي ، نبي ﷺ وفرمایل : ته به هم په دوی کې شامله سې له دې څخه وروسته بیا نبي ﷺ آرام وکړی ، بیا راپورته سو مسکی ام حرام رضي الله عنها دمسکا سبب ځني وپوښتی نبي ﷺ په هغه ډول جواب ورکړی دې بیا ورته وویل : اې د الله ﷻ رسوله ﷺ ! ماته دعا وکړه چې زه هم د دوی په ډله کې داخله سم نبي ﷺ ورته وویل : ته به په لومړی ډله کې یې

د حضرت عثمان رضي الله عنه په خلافت کې امیر معاویه د شام حاکم و پر جزائر قبرص باندې یې د حملې کولو اجازه وغوښته حضرت عثمان رضي الله عنه اجازه ورکړه ، امیر معاویه یو لښکر تیار کړی او حمله یې وکړه په دغه لښکر کې ام حرام رضي الله عنها او ددې مېړه دواړه موجود وه د بېرته راتګ پر وخت ام حرام رضي الله عنها پر یوه غاتره سپره وه چې هغه غاتره و توریده دا مبارکه ځني ایله سوه مغزی یې مات سو او وفات سوه او هم هلته خاورو ته وسپارل سوه.(۱)

فایده : داد جهاد سره مینه وه چې په هره غزا کې به یې دګډون شوق کاوه خو لکه څرنګه چې د ام الحرام رضي الله عنها په دوهم جنګ کې ګډون په تقدیر کې نه و لیکلی نو ځکه یې ګډون نه وکړی او رسول الله ﷺ هم دعا نه وه ورته کړه.

۸- د حضرت ام سلیم رضي الله عنها دزوی د مرګ سره ، دخپل مېړه سره یو ځای والی

حضرت ام سلیم رضي الله عنها د حضرت انس رضي الله عنه مور وه کله چې د انس رضي الله عنه پلار وفات سو نو د انس رضي الله عنه د پالنې په موخه یې تر څه وخته پورې نکاح نه وکړه څو ورځې وروسته یې د ابو طلحة رضي الله عنه سره نکاح وکړه د ابو طلحة رضي الله عنه څخه یې یو زوی ابو عمیر پیدا سو نبي ﷺ چې به کله د دوی کورته تشریف یو وړی نود ابو عمیر سره به یې خوشطبعي کول . نابېره ابو عمیر وفات سو ام سلیم رضي الله عنها ښه پاک ولمبوی کفن یې ورکړي پر یو کټ یې پرې ایستی د ابو طلحة رضي الله عنه روژه وه د خوراک شیان یې ورته برابر کړه او خپله یې ځان ښه ښایسته کړی خوشبویي یې ولګول ما ښام چې یې خاوند راغلی ډوډۍ یې وخوړله او دخپل زوی پوښتنه

---

(۱) بخاري

يې وکړه دې ورته وويل : چې هغه خو اوس آرام دئ بيخي ښه سوی دئ نو خاوند يې ډاډه سو دشپې يې د خپلې ميرمنې سره يو ځای والی وکړی کله چې سهار سو ام سليم رضي الله عنها و ابو طلحة رضي الله عنه ته وويل : که څوک تاته څه پيسې په قرض درکړي او بيا يې بېرته غواړي نو بېرته يې ورکول په کار دي او که نه ؟ ابو طلحة رضي الله عنه ورته وويل : ورکول يې په کار دي د ځان سره دساتلو هيڅ حق نه لري دهغه شی دی بيرته يې غواړي . وروسته ام سليم رضي الله عنها ورته وويل : ستا زوی چې الله عزوجل تاته امانت درکړی و بېرته يې واخيست په دې خبره سره ابو طلحة رضي الله عنه غمجن سو او ورته وې ويل : تا ولې زه نه خبرولم . سهار درسول الله ﷺ حضور ته ورغلی او ټوله قصه يې ورته وکړه نبي ﷺ ورته دعا وکړه او وې فرمايل چې ښايي الله عزوجل په دغه شپه کې برکت واچوي . يو انصاري وايي چې ما د نبي ﷺ دهغې دعا برکت وليدی دهغې شپې دحمل څخه عبدالله بن طلحة رضي الله عنهما پيدا سو چې دده بيا نهه اولادونه وسوه ټولو قرآن کريم ولواستی.(۱)

فايده : ډېر دصبر خبره ده چې خپل زوی يې مړ سي او په دغه ډول دي يې وزغمي چې خاوند يې هم په پوه نسي ځکه چې د خاوند يې روژه وه که چېرې خبر سي نو د خوراک څخه به ووزي.

۹- د حضرت ام حبيبې رضي الله عنها خپل پلار پر بستره نه کښېنول

ام المومنين حضرت ام حبيبة رضي الله عنها د نبي ﷺ څخه مخکې د عبدالله بن جحش په نکاح کښې وه دوی دواړه يعنې مېړه او ماينه يو ځای مسلمانان سوي وه او د حبشې هجرت يې هم يو ځای کړی و کله چې حبشې ته ولاړل نو مېړه يې داسلام څخه واوښتی مرتد سو دکفر په حالت کې مړ سو دې مبارکې د کونډتوب وخت په حبشه کې تېر کړی نبي ﷺ د نکاح پيغام ورواستوی او دحبشې د پاچا په معرفت نکاح وسوه چې ددې باب په پای کې به د ښېښانو په بيان کې راسي ، د نکاح څخه وروسته يې مدينې منورې ته تشريف راوړی د حديبې د روغې جوړې په وخت کې ددې پلار ابو سفيان مدينې منورې ته راغلی چې د نبي ﷺ سره د روغې جوړې د تېنګوالي لپاره خبرې وکړي ، د لور دملاقات لپاره کورته ورغلی کله چې دی ورغلی ددې په کور کې بستره غوړېدلې وه ابوسفيان پر کښېناستی حضرت ام

(۱) بخاري - فتح

حبیبې رضی اللہ عنہا هغه بستره ژر راټوله کړه پلار یې حیران سو چې د دې پر ځای چې بستره را هواره کړي، هواره کړې بستره یې ټوله کړه پوښتنه یې ځني وکړه چې زه په دې بستره نه ارزېدم چې راسه ټوله دي کړه او که یې زه وړ نه وم؟ ام حبیبې رضی اللہ عنہا ورته وویل: دا د الله ﷻ دپاک نبي ﷺ بستره ده او ته ناپاکه مشرک یې زه تا څنګه پردې بستره کښېنوم، پلار یې ډیر ورته په درد (غصه) سو او ورته وې ویل: چې له ما څخه د جلاکېدو وروسته په ډیرو بدو عادتونو اخته سوې یې خو د ام حبیبې رضی اللہ عنہا په زړه کې چې د رسول الله ﷺ کوم درنښت و دهغې په وجه یې دانسوای زغملای چې یو ناپاک مشرک دې یې پر بستره کښېنې که یې پلار وې یا بل څوک وې.

یوه ورځ یې د نبي ﷺ څخه د څانښت د دوولسو رکعتونو فضیلت واورېدی نو تل به یې په پابندۍ سره کول.

د دې پلار چې اوس یې قصه تېره سوه وروسته مسلمان سو کله چې وفات سو نو لوریې دریمه ورځ خوشبویي را وغوښتل او استعمال یې کړه او وې ویل چې زما و خوشبویي ته اړتیا نه وه او نه مي شوق ورته کېدئ خو ما دنبي ﷺ څخه اورېدلي دي چې ښځي ته د مېړه پرته جائز نه ده چې پر بل چا باندې تر درو ورځو زیات غم وکړي یوازې به پر مېړه باندې څلور میاشتې او لس ورځې غم کوي زه له دې وجهې خوشبویي استعمالوم چې غم ونه ګڼل سي. کله چې یې د وفات وخت را ورسېدئ نو حضرت عائشه رضی اللہ عنہا یې را وغوښتله او ورته وې ویل چې زما او ستا د بنوالي ژوند و او دبنو تر منځ خامخایو څه راځي نو الله ﷻ دي ماته بخښنه وکړي او ته یې هم راته وکړه حضرت عائشې رضی اللہ عنہا ورته وویل: الله ﷻ دي تاته ټول شیان دروبخښي او معافي دي درته وکړي، دې چې دا واورېدل نو ورته وې ویل: تا ماته ډیره خوشحالي راوبخښل الله ﷻ دي تاته هم خوشحالي درکړي او الله ﷻ دي تر او تازه و لره وروسته یې ام سلمې رضی اللہ عنہا ته هم سړی ور ولېږی.(۱)

فایده: دبنو په منځ کې داسي اړیکي وي چې یوه دبلې درنګ لیدل هم نه غواړي خودې ته دا معلومه وه چې د دنیا اړیکي پر همدې ځای خلاصیږي او د آخرت بارونه به مي پر سر پاته سي. د دې چې دنبي ﷺ سره څومره محبت و او دنبي ﷺ چې څومره درنښت د دې سره و په پورته قصه کې د بسترې څخه معلوم سو.

---

(۱) طبقات

۱۰- د حضرت زینب رضي الله عنها د افک په معامله کې پاکوالی او صدقه

ام المومنین حضرت زینب بنت جحش رضي الله عنها په قرابت کې د نبي ﷺ دخاله لور وه د اسلام په پیل کې مسلمانه سوې وه په اول کې ددې نکاح د حضرت زید رضي الله عنه سره سوې وه نو موږې د نبي ﷺ ازاد سوی غلام و او نبي ﷺ په زوی سره هم نیولی و په همدې وجه ورته زید بن محمد ﷺ ویل کېږي.

د زید رضي الله عنه د زینب رضي الله عنها سره جوړوالی نه راغلی نو زید رضي الله عنه طلاق ورکړی نبي ﷺ پدې موخه چې د کفر دوخت دا دود مات کړي چې کوم څوک به په زوي والي سره نیول سوی و هغه دسکه زوی په څېر و د ماینې سره به یې نکاح نه کول (یعني لکه چې دمېرور سره نکاح نه ده روا د کفر په وخت دنیول سوي زوی دمېرمني سره هم نکاح روا نه وه داچې دغه رواج مات سي) نو نبي ﷺ و زینب رضي الله عنها ته د نکاح پیغام ورواستوی زینب رضي الله عنها ورته وویل: زه د خپل خدای ﷻ سره مشوره کوم دستي یې اودس تازه کړی دلمانځه نیت یې وکړی او وې ویل: چې د الله ﷻ د مشورې پرته زه کار نه کوم، ددې ددغه پاک نیت برکت و چې الله ﷻ پخپله دنبي ﷺ نکاح دزینب رضي الله عنها سره وکړه او دا آیات نازل سو:

فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَٰكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِىٓ أَزْوَٰجِ أَدْعِيَآئِهِمْ إِذَا قَضَوْا۟ مِنْهُنَّ وَطَرًا ۚ وَكَانَ أَمْرُ ٱللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾ (۱)

ژباړه: نو کله چې زید خپله اړتیا له هغې (زینب رضي الله عنها) څخه پوره کړه (جوړوالی یې ورسره نه راغلی) نو موږ هغه (زینب رضي الله عنها) ستا په نکاح کښې درکړه دپاره ددې چې پر مومنانو باندې تنګي را نسي په ښځو کې د زوی نیول سوي (یعني دنیول سوي زوی دښځې سره نکاح روا سي) کله چې هغوی خپل ضرورت پوره کړی وي، او د الله ﷻ امر خامخا کېدونکی دی.

کله چې زینب رضي الله عنها ته ددې آیات د نازلېدو زیری ورکړل سو نو دې زیري کونکي ته هغه کالي ورکړه کوم چې یې اچولي وه او پخپله پرسجده پرېوته او دوې میاشتي روژه یې نذر کړه.

---

(۱) سورة الاحزاب الاية (۳۷)

د حضرت زینب رضي الله عنها دا ویاړ په برخه و چې نکاح یې په آسمان کې وسوه او په قرآن کې نازله سوه او دنورو بیبیانو نکاحي د دوی د خپلوانو لخوا سوي وي دا د عائشې رضي الله عنها مقابلې ته راغله ځکه پر نبي ﷺ باندې د عائشې رضي الله عنها ترټولو د محبوبیت ناز و او ددې دآسمان دنکاح ناز وو . ددې سره ـ سره چې کله پر عائشې رضي الله عنها باندې د تور لګولو قصه پېښه سوه نو نبي ﷺ د نورو تر څنګ ددې څخه هم پوښتنه وکړه دې په جواب کې ورته وویل چې زه په عائشه رضي الله عنها کې د نیکۍ پرته بله بدي نه وینم دا ریشتنې دینداره ده . (دادې مبارکې دبنې په وړاندې دریزوو)کنه نو همدغه پر بن باندې د تور لګولو وخت و او ددې وخت و چې دمېړه د نظر څخه یې وغورځوي او نازبینه هم وه (ځکه د بنې خو هغه بن بیخي نه خوښیږي چې پر مېړه ګرانه وي) ددې سره یې د زړه له کومې د عائشې رضي الله عنها صفایي وکړه .

حضرت زینب رضي الله عنها ډېره بزرګه وه ډېرې روژې یې نیولې او ډېر نفلونه یې هم کول پخپلو لاسو به یې زیار ایستې څه چې به په لاس ورغلل خیراتول به یې ، د رسول الله ﷺ د وفات په وخت کې بیبیانو پوښتنه وکړه چې ستاسو سره به لومړی کومه بي بي ملاقات کوي رسول الله ﷺ وفرمایل : د چا چې لاسونه اوږده وي دوی مبارکانو لرګي راواخیستل د لاسو اندازه کول یې شروع کړل وروسته معلومه سوه چې د لاسو د اوږدوالي څخه مقصد ډېر خیرات او ورکړه ده ځکه تر ټولو مخکې زینب رضي الله عنها وفات سوه .

حضرت عمر رضي الله عنه چې کله د نبي ﷺ بیبیانو ته تنخوا مقرره کړه او دې ته یې ددې برخه دوولس زره درهمه ور ولېږل دې فکر وکړی چې دا د ټولو بیبیانو دي نو وې ویل چې د وېش لپاره نوري بیبیاني وړ دي قاصد ورته وویل : دا پیسې یوازې ستا دي او د ټول کال لپاره دي دې په حیرانتیا سره وویل : سبحان الله دستي یې پر مخ یوه زړه ټوټه ټوکر واچوی ددې لپاره چې دا مال نه ووینې بیا یې وویل چې د خونې په کونج کې یې واچوه او یو ټوکر یې پرې واچوی بیا یې برزه رضي الله عنه ته وویل : (د قصې نکل کوونکي دئ) ددې مال څخه یو موټ فلاني ته ورکړه او یو موټ فلاني ته ورکړه لنډه دا چې په قریبانو او مسکینانو یې یو ـ یو موټ ووېشی آخر لږ پیسې پاته سوې نو برزه رضي الله عنه یې هم غوښتنه وکړه دې مبارکې ورته وویل : کومې پیسې چې تر ټوکر لاندې پاته سوي دي هغه ته واخله برزه رضي الله عنه وایي : ما پاته پیسې واخیستې او حساب مې کړې څلور اتیا درهمه وي ددې څخه وروسته یې دعا وکړه چې اې الله جل جلاله ! راتلونکی کال ماته داسې پیسې مه راکوې ځکه په راتلو کې یې فتنه ده ، ددې دعا قبوله سوه د راتلونکي کال مخکې دا وفات سوه کله چې حضرت عمر رضي الله عنه ته خبر ورغلی چې دې مبارکې هغه ټولې پیسې خیرات کړې نو دوولس زره نوري یې وروا ستولې

دې هغه هم خیرات کړې . سره ددې چې مسلمانانو ډیري فتوحاتي کړي وي او ډیري لاسته راوړني یې درلودې خو ددې څخه د وفات په وخت کې هیڅ مال نسو پاته یوازې هغه کور ورته پاته سو چې دا پکښې اوسیده ددې دډېرې صدقې له امله ددې لقب ماءوی المساکین و یعني د مسکینانو تم ځای.(۱)

یوه ښځه وایي چې زه د حضرت زینب رضی الله عنها په کور کې وم موږ د کالو په رنګولو اخته وو نبي ﷺ تشریف راوړی موږ چې یې ولیدو ببرته ولاړی د زینب رضی الله عنها دا فکر سو چې نبي ﷺ ته جامې رنګول خوښ نه سوه نو دستي یې هغه رنګ سوي جامې ببرته پرېولې رنګ یې ځني بوتیدو هم ځل نبي ﷺ تشریف راوړی هغه د رنګ اثر نه و نو خوني ته یې تشریف یووړی.(۲) یووړی.(۲)

۱۱- د حضرت خنساء رضی الله عنها دخپلو څلورو زامنو سره په جنګ کې ګډون

حضرت خنسآء رضی الله عنها یوه مشهوره شاعره وه د خپل قوم د څو کسانو سره یو ځای مدینې ته راغله مسلمانه سوه . ابن اثیر رحمه الله علیه وایي : د علماؤ پر دې اتفاق دئ چې په ښځو کې تر دې چا ښه شعر ونه نه دي ویلي نه مخکې اونه وروسته . د حضرت عمر رضی الله عنه په خلافت کې په ســـنه ۱۶ هـ کښې د قادسیې جنګ وسو په دغه جنګ کې دا د خپلو څلورو زامنو سره شریکه سوه د جنګ یوه ورځ مخکې یې خپلو زامنو ته نصیحت وکړی د جهاد جذبه یې پکښې پیدا کړه او ورته وې ویل : اې زما زامنو ! تاسو پخپله خوښه مسلمانان سوی یاست پخپله خوښه مو هجرت کړی دئ په هغه ذات دي مي قسم وي چې دده څخه ماسوا بل څوک د عبادت نسته لکه څرنګه چې تاسو د مورد یوه نس څخه پیدا سوی یاست په همدغه ډول د یوه پلار څخه پیدا سوي یاست ما ستاسو د پلار سره خیانت ندئ کړی نه مي ستاسو ماماګان شرمولي دي او نه مي ستاسو پر عزت څه خال پیدا کړی دی . تاسو ته معلومه ده چې د کافرانو سره جهاد کول څومره ثواب لري الله ﷻ زیات ثواب ونه پکښې ایښي دي دا هم یاد ساتی چې په آخرت کې تل ژوند کول د دنیا تر ژوند ډېر بهتر دئ ځکه الله ﷻ فرمایي :

---

(۱) طبقات

(۲) ابوداؤد

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱصۡبِرُواْ وَصَابِرُواْ وَرَابِطُواْ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ﴿٢٠٠﴾ (۱)

ژباړه : اې هغه کسانو ! چې ایمان یې راوړی دئ صبر وکړئ پر تکلیفونو باندې صبر وکړئ (د کافرانو سره پر جنګ باندې) (د کافرانو وجنګ ته) تیار و اوسئ د الله ﷻ څخه وویریږئ ښایي چې تاسو خلاص سئ. (۲)

نو په همدې وجه کله چې تاسو سهار په سلامتیا سره را کښېناستاست نو په ډېر فکر سره د کافرانو دمقابلې په جنګ کې شریک سئ د کافرانو په مقابله کې د الله ﷻ څخه مرسته وغواړئ په جنګ کې مخکې ځئ کله چې تاسو وویني چې جنګ تېز سو لمبې یې پورته سوې نو تاسو هغه تیزو لمبو ته ورننوځئ د کافرانو د سردار سره مقابله وکړئ انشاء الله په جنت کې به په عزت سره کامیاب واوسیږئ. هم داسې وسوه کله چې سبا جنګ په تېزۍ سره شروع سو نو څلور زامن یې نوبت پرنوبت مخکې کېده او دمور نصیحت یې په شعرو کې وایه چې دخلګو شوق اوجذبه په زیاته سي آخر به شهید کېدئ بیا به بل مخکې سو شهید به سو لنډه داچې څلور زامن یې ټوله شهید سوه کله چې یې مورته خبر ورغلی چې څلور زامن دي ټوله شهیدان سوه دې وویل : الله ﷻ لره دي شکر وي چې د دوی په شهادت سره یې ماته عزت راکړی د الله ﷻ څخه هیله لرم چې زه هم په هغه سایه کې واوسم چې د الله ﷻ درحمت سایه پر دوی څلورو ده. (۳)

فایده:داسې مینديې هم وې چې خپلو ځوانانو زامنو ته یې په تیز جنګ کې د ورننوتلو هڅونه ورکول او کله چې شهیدان سوه نو د الله ﷻ شکر یې ادا کړی.

۱۲ - د حضرت صفیې رضی الله عنها په یوائې سر دیهودي وژل

حضرت صفیة رضی الله عنها د نبي ﷺ عمه وه او د حمزة رضی الله عنه خور وه د احد په غزا کې یې ګډون کړی و په دغه غزا کې چې مسلمانانو شکست وخوړی نو کله چې به یو مسلمان تښتېدی دې به پر مخ په نېزه وهی او بیرته به یې د جنګ لوري ته استوی ، د خندق په غزا کې رسول الله ﷺ ټولې ښځې په یوه کلا کې بندي کړې حسان بن ثابت رضی الله عنه یې باندې محافظ کړی و

---

(۱) سورة ال عمران الاية (۲۰۰)

(۲) بيان القران

(۳) اسدالغابة

یهودیانو دا موقع ګټه وبلل او یوې ډلې یې پر ښځو د حملې اراده وکړه ځکه دوی اصلي دښمنان وه نو یو یهودي د حال معلومولو لپاره راغلی صفیې رضی الله عنها دلیري څخه ولیدئ حضرت حسان رضی الله عنه ته یې وویل چې د کلا څخه دباندي ور ووزه هغه یهودي مړ کړه احسان رضی الله عنه کمزوري سپین ږیری و دلاوري یې ونه کړه نو دې خپله د یوې خیمې موږی را واخیستی دباندي ور ووته هغه یهودي یې په یوازي سر مړ کړی دا چې هغه یهودی نامحرم و نو دیهودي سامان یې نه را واخیستی دسر او پښو څخه ئې شیان نه وایستل راغله وحضرت حسان رضی الله عنه ته یې وویل چې هغه یهودي ما مړ کړی ته ورسه سامان یې راوړه او سر یې هم ورپرې کړه ده بیا د کمزوری له وجهې دلاوري ونه کړه دا په خپله ور ووته سامان یې ځني راوړی او سر یې ځني پرې کړی رایې وړی پر دیوال باندي یې د یهودیانو پر یوې ټولې باندي وروغورزوی یهودیانو چې سر ولیدی وې ویل چې محمد ﷺ خپلې ښځې یوازي نه پریږدي خامخا محافظین ور پرېږدي او په کلا کې دننه موجود دي.(۱)

فایده: حضرت صفیة رضی الله عنها د هجرت په شلم کال د درواویا کلو په عمر وفات سوې ده او د خندق غزا د هجرت په پنځم کال کې سوې ده نو په دغه وخت کې د دې عمر (۵۸) کاله کیږي په اوس وخت کې زموږ ښځو ته په دومره عمر کې د کور کار لا ورته ګران وي پر یوازي سر سړی قتلول خو لا ایسته پرېږده په داسې حال کې چې یوې خواته ښځې وې او بلې خواته د یهودیانو نارینوو ډله وه .

۱۳- د حضرت اسماء رضی الله عنها د ښځو د ثواب په هکله پوښتنه

حضرت اسمآء بنت یزید رضی الله عنها یوه صحابیه وه د نبي ﷺ وحضور ته ورغلل او ورته وې ویل : اې د الله ﷻ رسوله ﷺ ! زما مور او پلار دي ترتا قربان سي زه د مسلمانانو ښځود استازي په توګه راغلې یم تاسو الله ﷻ دنارینوو او ښځو دواړو لپاره پیغمبر لږلی یې موږ ښځي پر الله ﷻ او پر تاسو ایمان لرو موږ په کورو کې ګیریو نارینوو موږ په کورو کې ښځې کړي یو د نارینوو خواهشات زموږ څخه پوره کېږي د دوی اولاد ونه موږ په نس وړو ددې ټولو خبرو سره ـ سره نارینه تر موږ په دیني کارو کې مخکې دي ، د جمعې لمونځ کوي ، لمونځ په جماعت کوي ، دناروغانو پوښتنه کوي ، په جنازو کې ګډون کوي ، دحج پسې بل

(۱) اسد الغابة

حج کوي او تردې ټولو زیات جهاد کوي ، کله چې دوی حج ، عمري او جهاد ته ځي نو مور ښځي د دوی دمالو حفاظت کوو ، جامې ور جوړوو او اولادونه یې ورپالو ایا مور د دوی سره په ثواب کي شریکي نه یو ؟ نبي ﷺ چې ددې خبري واورېدې اصحابو ته متوجه سو ورته وې ویل : آیا تاسو د دین په اړه تر دې ښځي ښه سوال کوونکی لیدلیدئ ؟ اصحابو ورته وویل : اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! مور هم فکر نه کاوه چې ښځي دي هم داسي سوال کولای سي رسول الله ﷺ د اسمآء رضي الله عنها و لوري ته متوجه سو او ورته وې ویل : اې اسماء ! ښه یې واوره او ځان په پوه کړه او هغه ښځو ته یې وښیه چې ته یې رالیږلې یې چې د ښځي د خپل میړه سره ښه سلوک ، د میړه خوښي لاسته راوړل او په امر یې عمل کول دهغه د ټولو ثوابونو سره برابر دئ اسماء رضي الله عنها چې دا خبره واورېدل ډیره خوشحاله سوه او بېرته ولاړل.(۱)

فایده : د ښځو د خپلو مړو سره ښه سلوک کول او د دوی اطاعت کول ډیر قیمتي شی دئ خو ښځي په ناخبره دي. اصحابانو یوه ورځ رسول ﷺ ته وویل : عجم خلګو خپلو پاچهانو او سردارانو ته سجده کوي ته تر دوی ډېر حقدار یې مور به تاته سجده کوو نبي ﷺ منع وکړه او ورته وې ویل : که چیري د الله ﷻ پرته بل چاته سجده روا وای نو ښځو ته به یې امر کړی وای چې خپلو مړو ته سجده وکړي بیا نبي ﷺ وفرمایل : په هغه ذات دي مي قسم وي چې زما روح یې په قدرت کي دئ چې ښځه به تر هغه وخته د خپل خدای حق ادا نه کړي تر څو د میړه حق یې نه وي ادا کړي ، په یو حدیث کي راغلي دي چې که یوه ښځه په داسي حال کي مړه سوه چې میړه یې ځني راضي و جنت ته به ځي ، په یوه حدیث کي راغلي دي چې که چیري یوه ښځه د خپل میړه څخه نا راضه سي او ولاړه سي جلا شپه تېره کړي ملائکي لعنت باندي وایي ،په یوه حدیث کي راغلي دي چې د دوو کسانو لمونځ چې تر سر پورته سي د قبولیت لپاره آسمان ته نه ځي یو غلام چې د بادار څخه تښتېدلیوي دوهمه ښځه چې میړه ځني ناراضه وي.

۱۴ - د حضرت ام عمار رضي الله عنها اسلام او په جنګ کي ګډون

حضرت ام عمار رضي الله عنها یوه انصاري صحابیه ده چې د اسلام په پیل کي مسلمانه سوې ده او په بیعة العقبة کي یې ګډون کړی دی د عقبة معني دَرَه ده نبي ﷺ په اول کي خلګ په پټه

---

(۱) اسد الغابة

مسلمانانول ځکه کافرانو دغه مسلمانانو ته بیا ډیر تکلیفونه ورکول دمدینې څخه خلګ د حج په زمانه کې راتلل د منې په غره کې یوه دره وه په دغه دره کې په پټه مسلمانانېدل . د هجرت وروسته چې کله د جنګونو سلسله پیل سوه نو دا په زیاتو جنګونو کې شریکه سوې ده خصوصاً د احد ،حدیبة ، خیبر ، عمرةالقضاء ، حنین او دیمامة په جنګونو کې یې ګډون کړی دئ د احد په غزا کې دا خپله قصه کوي چې د احد په غزا کې ما لوښي د اوبو ډک کړي وه احد ته روانه سوم ددې لپاره چې ورسم مسلمانان د نژدې څخه ووینم چې څه حال یې دئ کله تېرې وه اوبه به ورکړم او کله ځوک زخمي و دوا به ورکړم په دغه وخت کې ددې عمر دروځلویښت کاله وو اوددې دوه زامن او میرې هم په دغه غزا کې وه دا وایي په اول کې مسلمانانو فتحه ترلاسه کړه وروسته دکافرانو برلاسی ښکاره سوه ما رسول الله ﷺ ته نژدې ځان ورسوی کوم کافر چې به درسول الله ﷺ و خواته تلی هغه به مې منع کوی په اول کې ددې سره ډال نه وو ورسره وروسته بیا ورکړل سوچې د کافرانو حملې به یې په منعه کولې یو ټوکر یې تر ملا ترلې و د ربنکیو (زړوتوکرانو) څخه ډک و کله چې به ځوک زخمي سو نو دستي به یې یو ټوکر راواخیستی وبه یې سوځی او هغه زخم به یې په ډک کړی خپله هم زخمي سوه دوولس یا دیارلس ځایه زخمي سوه په دغه زخمو کې یو زخم ډیرزیات و . ام سعید رضی الله عنها وایي : ما ددې پر اوږو یو ژور زخم ولیدئ ما پوښتنه ځني وکړه چې دا زخم څنګه جوړ سوی دئ؟ دې راته وویل : د احد په غزا کې کله چې خلګ لالهانده یوې او بلي خواته ګرځېدل نو ابن قیمة را مخکې سو او وې ویل : محمد ﷺ چیري دئ؟ماته یې یو ځوک راوښیاست که نن ژوندی ولاړی نو بیا زما خلاصون نسته . مصعب بن عمیر رضی الله عنه او څو کسان یې ومخته ورغلل په هغو کسانو کې زه هم وم ابن قیمة زما پر اوږه ګذار وکړی ما هم څو ګذارونه پر وکړه خو هغه دوې زغرې اغوستې وې هیڅ تاثیر یې پر ونه کړی. دغه زخم داسې سخت زخم و چې په ټوکرانو سره مې علاج وکړي خو علاج یې نه و سو . کله چې رسول الله ﷺ د حمراء الاسد دجنګ اعلان وکړی ام عمار رضی الله عنها هم ملا وترله خو لکه څرنګه چې زخم یې ډېر تازه و په دغه وجه یې شرکت نه وکړی ، رسول الله ﷺ چې کله دغزا څخه راغلی نو لومړی یې ددې حال معلوم کړی کله چې خبر سو چې دا ښه ده نو ډیر خوشاله سو ددې څخه علاوه نور زخمونه هم ددې پر بدن د احد په غزا کې جوړ سوي وه ، ام عمار رضی الله عنها فرمایي چې په اصل کې دوی سپاره وه مورږپلي (پیاده) وو که چیري دوی یعني کافران هم پیاده وای نو اصلي مقابله به معلومه سوې وای ، کله چې به پر آس یو ځوک سپور راغلی نو دهغه حملې به ما په ډال منعه کولې خو کله چې به هغه بلي خواته روان سو نو ما به دهغه دآس پښه پرېکړه آس به

www.Islamidia.com

غوزار سو سپور به هم راپرېوتی کله چې به هغه راپرېوتی نو نبيﷺ به زما زوی ته ناره وکړه زوی به مې راغلی زما مرسته به يې وکړه په دواړو به مو مړ کړی ددې زوی عبدالله بن زيد رضي الله عنه فرمايي : زما چپه مټ زخمي سو وينه يې نه درېدل نبيﷺ وفرمايل چې پردغه مټ پټی وتړه زما مور راغله دملا ټخه يې رښکی را وايستل او پټی يې را وترل بيا يې راته وويل : ځه ولاړسه دکافرانو سره مقابله وکړه نبيﷺ داپېښه وليدل او وې فرمايل : اې ام عمار ! دا ستا په وړول ټوک همت لري؟ (يعني هيڅوک دومره همت نه لري چې خپل زخمي زوی دې جنګ ته استوي). نبيﷺ په دغه حالت کې دې او ددې کورنۍ ته ټو ـ ټو واره دعاوې وکړې او ستاينه يې وکړه ام عمار رضي الله عنها فرمايي يو وار يو کافر راغلی نبيﷺ وفرمايل : اې ام عمار ! دا هغه سړی دئ چې ستا زوي يې زخمي کړی دئ دا وايي ما حمله پرې وکړه پر پنډۍ مې وواهه هغه زخمي سو دستي کښېناستی بيا زموږ ټو خلګ ورمخته سوه هغه مو مړ کړی نبيﷺ مسکی سو او راته وې ويل : د خپل زوی بدله دي واخيستل . دا وايي : کله چې نبيﷺ موږ ته دعاوې کولې ما ورته وويل : اې دالله ﷻ رسوله ﷺ ! موږ ته دعا وکړه چې الله ﷻ مو ستا سره په جنت کې يو ځای کړي کله چې نبيﷺ دغه دعا ورته وکړل دې ورته وويل : چې اوس نو زه هيڅ پروانه کوم هر ټومره تکليفونه چې په دنيا کې پر ما تېر سي.د احد د غزا ټخه علاوه دا په نورو غزاوو کې هم شريکه سوې ده کارنامې يې معلومي سوي دي.د نبي کريمﷺ د وفات وروسته داسلام ټخه اوښتل زيات سوه او په يمامة کې سخت جنګ وسو دا په دغه سخت جنګ کې هم شريکه سوه په دغه غزا کې ددې يو لاس پرې سوی دئ او يوولس زخمونه يې پر بدن باندې جوړ سوي دي ددغه زخمو په حالت کې مدينې منوري ته ورسېده.(۱)

فايده : دا د يوې ښځې دکارنامو حال دئ چې د احد په غزا کې يې عمر دروڅلو ښښت کاله و او ديمامة په غزا کې يې عمر دوپنځوس کاله وييايې هم داسي په جنګو کې ګډون کاوه دي ته نو کرامت ويل کيږي.

۱۵ - د حضرت ام حکيم رضي الله عنها اسلام او په جنګ کې ګډون

(۱) طبقات

ام حکیم بنت حارث دعکرمة بن ابي جهل بي بي وه او داحد په غزا کي يې د کافرانو د لوري څخه ګډون کړی وکله چې مکة مکرمه فتحه سوه نو مسلمانه سوه دخپل خاوند سره يې زياته مينه وه خوهغه دخپل پلار ابو جهل د اثر له وجهي نه و مسلمان سوی کله چې مکة فتحه سوه نو خاوند يې يمن ته وتښتېدئ دې درسول الله ﷺ څخه د خپل مېړه دپاره امن وغوښتی بيا خپله يمن ته ولاړه او مېړه يې په ډير تکليف راضي کړی چې ستا لپاره مي د نبي ﷺ په لمن کي امن غوښتی دئ ته د رسول الله ﷺ د توري څخه پناه پيدا کولای سې نوهغه مدينې منورې ته ورسره راغلې مسلمان سودواړو په خوشحالیژوند تېراوه .

وروسته دحضرت ابو بکر رضي الله عنه په خلافت کي د روم جنګ وسو عکرمة رضي الله عنه ګډون پکښې وکړی دغه ښځه هم ورسره وه ، عکرمة رضي الله عنه په دغه غزا کي شهيد سو ، بيا ددغه بي بي سره حضرت خالد بن سعيد رضي الله عنه نکاح وکړه ده مبارک په دې سفر کي په مرج الصفر نومي ځای کي د يوځای کېدو غوښتنه وکړه دې ورته وويل : اوس لاهم د دښمن وېره ده يو څه صبر وکړه ده ورته وويل : زه په دغه جګړه کي خپل شهادت په سترګو وينم نو په يوه خيمه کي يوځای والی وکړی سهار د وليمې انتظام کېدئ چې د روميانو فوځيان راپورته سوه سخت جنګ شروع سو حضرت خالد بن سعيد رضي الله عنه شهيد سو ام حکيم رضي الله عنها هغه خيمه راواخيسته چې شپه يې پکښې تېره کړي وه خپل ټول سامان يې پکښې وپيچی خپله يې د کافرانو مقابله شروع کړه اووه کسان يې په يوازي سر ووژل.(۱)

فايده : زمونږ ښځي وګوره د يوې خوا خو په داسي حالت کي نکاح ته نه تياريږي که تياري هم سي نو په داسي ناڅاپه مرګ سره تر ډيرو ورځو پوري ژاړي جهاد کول خو لا څه کوي دې مبارکي د ژړا پر ځای جهاد شروع کړی او اوه کسان يې په ښځينه لاس ووژل .

۱۶ - د حضرت سمية ام عمار رضي الله عنها شهادت

سمية بنت خياط رضي الله عنها د حضرت عمار رضي الله عنه مور وه چې قصه يې د اول باب په اوومه شمېره کي تېره سوې ده دې هم د خپل خاوند او زوی په څېر د اسلام لپاره ډول ، ډول تکليفونه تېر کړي دي خو د اسلام مينې چې ددې په زړه کي کوم کور جوړ کړی و له وجهي يې ددې په زړه کي يوه ذره فرق هم نه راتلی دا به يې د ګرمۍ په سخت وخت پر ډبرو پرې

---

(۱) اسدالغابة

ایستل د اوسپنې تودې زغرې به یې په واغوستلې بیا به یې ودرول ددوبي په ګرمي کي چې اوسپنه ډیره تودیږي دا به په ډیر سخت تکلیف کي وه نبي ﷺ چې به کله د دوی وخواته تېرېدئ نو د صبر نصیحت به یې ورته کاوه او دجنت وعده به یې ورکول یوځلي بي بي سمیة رضي الله عنها ولاړه وه ابوجهل په ډېر درد او غصه سره دا مبارکه په نېزه په شرمګاه کي ووهل او دهغه زخم څخه وفات سوه. د اسلام په خاطر دا تر ټولو لومړی شهیده ده.(۱)

فایده: د ښځو دومره صبر زغم او همت د غبتې وړ دئ یعني (دا چې کاشکي زه هم داسي وای) خو اصلي خبره داده چې د چا په زړه کي چې کوم شی کور جوړ کړي بیا د هیڅ شي پروا نه کوي او هر څه ورته اسانه کیږي، اوس هم داسي په لس ګونو قصې راځي چې خلګ خپل ځانونه قربانوي مګر که ځان قربانول دالله ﷻ په لاره کي وي، ددین لپاره وي او دهغه ژوند لپاره وي چې ترمرګ وروسته راځي نو دکامیابی سبب ګرځي او که دنیوي مقصد پکښې وي نو دنیا خو یې ولاړه آخرت یې هم برباد سو.

۱۷- د حضرت اسماء بنت ابوبکر رضي الله عنهما ژوند او تنګ لاسي

حضرت اسماء رضي الله عنها د ابوبکر رضي الله عنه لور وه، د حضرت عبدالله بن زبیر رضي الله عنه مور وه او د حضرت عائشې رضي الله عنها میرښۍ خور وه او مشهوره صحابیه بي بي ده د اسلام په پیل کي مسلمانه سوې ده ویل سوي دي چې دا دلسو نارینوو څخه وروسته مسلمانه سوې ده او د هجرت څخه اوویشت کاله مخکي پیدا سوې ده کله چې حضرت محمد ﷺ او حضرت ابوبکر رضي الله عنه و مدینې منورې ته هجرت وکړی نو زید رضي الله عنه او داسي نورې ولېږل ددې لپاره چې د دوی اهل او عیال راولي دهغې خوا د دوی سره حضرت اسماء رضي الله عنها هم راغله کله چې قباء ته راورسېده نو عبدالله بن زبیر رضي الله عنه پیدا سو د هجرت وروسته دا لومړی پیدایښت دئ. ددغه زماني فقر، مسکنت مشهور و خو ننګ، همت زړه ورتیا او جفاکشي یې هم بې ساري وه، په بخاري شریف کي د اسماء بنت ابي بکر رضي الله عنها د ژوند حالات په خپله ددې څخه نقل سوي دي چې داوایي: کله چې زما نکاح د زبیر رضي الله عنه سره وسوه، دده سره نه مال وو، نه جایداد ووا و نه غلام و یو اوښ یې درلودئ چې اوبه به یې پرې راوړلې او یو آس یې درلودی، ما به هم داوښ لپاره وابنه راوړل، خرما خستکي به مي ورته راوړلې میدولي به

(۱) اسدالغابة

مې د دانو په ډول به مې په خوړلي .ما به پخپله او به راوړلي د اوبو څلواغه چې به وشکېده په خپله به مې ګنډله او هم به مې د آس خدمت په خپله کوی، وابنه او دانې به مې ورکولې او دکور ټول کار او خدمت به مې کاوه مګر ډوډۍ پخول مې ښه نه وه زده نو اوړه به مې واغښل د همسایه انصارو کورته به مې وروړل د همسایه د کور ډېره ریشتني مخلصه ښځه وه زما ډوډۍ به یې را پخه کړه . رسول الله ﷺ په مدینه کې وزبیر رضي الله عنه ته یوه ټوټه ځمکه ورکړه چې نژدې دوه میله لیري وه ما به دهغه ځای څخه پر خپل سر د خرماوو هډوکي راوړل زه یوه ورځ په دغه ډول چې بار مې پر سر و نبي ﷺ په مخه راغلی چې پر اوښ را روان و او یوه ډله انصار هم ورسره وه نبي ﷺ چې زه ولیدم نو آس یې ودراوه او اوښ ته یې د چوکېدو اشاره وکړه ددې لپاره چې زه پر سپره سم زه د خلګو په مخکې پر اوښ باندې په سپرېدو شرمېدمه او دامې هم په فکر کې وه چې زبیر رضي الله عنه ډېر غیرتمن دئ کېدای سي دده پر طبیعت ګرانه پرېوزي ، نبي ﷺ ته زما حال معلوم سو چې دا شرمېږي نو بیرته کورته روان سو او زه چې خپل کورته چې ورسېدم و زبیر رضي الله عنه ته مې قصه وکړه چې زه شرمېدم هم او ستا د غیرت فکر مې هم کاوه ،زبیر رضي الله عنه وویل: قسم په الله ﷻ چې ستا پر سر د هډوکو راوړل ماته تر دغه هم ګران دي (مګر مجبوري وه مسلمانان زیات وخت په جهاد او نورو دینې کارو اخته وه نو له دې امله زیات د کور کارونه ښځو کول) دا مبارکه وایي ددې څخه وروسته زما پلار ابوبکر رضي الله عنه یو غلام راواستوی چې نبي ﷺ ده ته ورکړی و هغه غلام د آس خدمت کاوه زه د آس د خدمت څخه ډېره سترې وم غلام چې راغلي زه داسي سوم لکه د لوی بند څخه چې خلاصه سوم.(۱)

فایده : د عربو دا رواج و او اوس یې هم دا رواج دئ چې د خرماوو هډوکي میده کړي بیا یې میچن کړي وروسته یې په حیواناتو د دانې په ډول خوري .

۱۸- د حضرت ابوبکر رضي الله عنه دهجرت په وخت کي داسماء رضي الله عنها خپل نیکه ته تسلي ورکول

حضرت ابوبکر رضي الله عنه چې کله د هجرت اراده وکړه نو فکر یې کاوه چې ښایي پر لاري د ډېرو تکلیفونو سره مخ سو او نبي ﷺ هم ورسره و نو څه پیسې چې ورسره وي ټولي یې د ځان سره واخیستې (چې نژدې پنځه یا شپږ زره درهمه کېدې)ددې څخه وروسته د حضرت

(۱) بخاري -فتح

ابوبکر رضي الله عنه پلار ابوقحافه چې په سترګو ړوند و او تر دغه وخته پورې لا مسلمان سوی هم نه و خپلې لمسۍ ته دتسلي لپاره راغلی او ورته وې ویل افسوس چې ابوبکر رضي الله عنه په خپل تګ سره تاسو ته تکلیف ورساوی او ښایي خپل ټول مال یې هم وړې وي دا بیا بل تکلیف دئ، اسماء رضي الله عنها وایي چې ما ورته وویل : یا، نیکه ! زما پلار ډېر مال پرې ایښی دئ داخبره مي ورته وکړه دستي مي کوچنۍ، کوچنۍ ډبرې را ټولي کړې او په یوه ټوکره کې مي غوټه کړې او په هغه تاخچه کې مي کښېښودې چې پیسې به ایښودل کېدې نیکه چې لاس پر وګرځاوه ورته معلومه سوه چې تاخچه د پیسو ډکه ده نو وې ویل دایې ښه کړي دي ستاسو به ګوزاره په وسي اسماء رضي الله عنها وایي قسم په خدای عزوجل زما پلار یوه پیسه هم نه وه پرې ایښي خو ما دخپل نیکه دتسلي لپاره او ددې لپاره چې غمجن نسي دغه چم مي ورته وکړی.(۱)

فایده: داد همت او صبر خبره ده که نه نو تر نیکه به دغه نجونو زیات غم کاوه او هرڅومره شکایتونه چې یې نیکه ته په دغه وخت کې کړي وای صحیح و ځکه ظاهري اسره یې په دغه نیکه وه په دغه وخت کې چې نیکه ودې ته متوجه کړې چې د یوې خوا د پلار جلا والی دئ او دبلې خوا د مال نیستي ده ددې سره ،سره دمکې او سیدونکي د دوی سره چنداني اړیکي هم نه لرلي او اکثره یې دښمنان وه ځکه دوی مسلمانان وه خو الله عزوجل دغه مبارکو انسانانو هر یوه ته جلا جلا نارینه و که ښځینه وو یوه-یوه ځانګړتیا ورکړې وه چې د انسان غبته پرې کېږي یعنې دا چې کاشکې ما هم داسې ځانګړتیا درلودای ، حضرت ابوبکر رضي الله عنه په اول کې زیات مالدار و او لوی تاجرو خو اسلام ته د راتلو وروسته یې د الله عزوجل په لاره کې دومره پیسې خرڅې کړې چې دتبوک په غزا کې یې ټوله مال راوړی او وریې کړي لکه د شپږم باب په څلورمه قصه کې یې چې بیان په تفصیل سره وسو په همدا وجه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي : ماته دهیڅا مال دومره فایده نه ده رسولې لکه دابوبکر رضي الله عنه مال چې فایده را رسولې ده ما دهر چا د احسانونو بدله ورکړې ده خو دابوبکر رضي الله عنه د احسانونو بدله به الله عزوجل ورکوي.

۱۹ - د حضرت اسماء رضي الله عنها سخاوت

(۱) مسند احمد

حضرت اسماء رضي الله عنها ډېره سخي وه په اول کي به يې صدقه په تاکلې اندازه ورکول يعني په تول او ترازو يا په پيمانه به يې خيرات کاوه خو کله چې رسول الله ﷺ ورته وويل : پيسو ته غوټه مه ورکوه ، ترڅو مکوه او حساب مه کوه څومره چې دي توان وي صدقه ورکوه بيا يې زيات خيراتونه کول خپلو لونو او دکور ښځو ته به يې داسي نصيحت کاوه : کله چې د الله عزوجل په لاره کي صدقه کول غواړی نو ددې انتظار مه کوئ چې پيسې به زياتي سي بيا به صدقه ورکړم که مو دا انتظار کاوه هيڅکله پيسې نه زياتيږي ځکه اړتياوي هم ورسره ډېريږي او که مو بېله انتظاره پيسې مصرفولې نو ستاسو په پيسو کې به هيڅ کمی رانسي.(۱)

فايده : ددې مبارکو انسانانو لاسونه چې په پيسو کې څومره تنګ وه پدغه پيمانه د دوی لاسونه په صدقه ورکولو کې پراخ او لوی وه.(عجيبه داده چې د رسول الله ﷺ په زمانه کي هيچا د مسکنت شکايت نه کاوه) او اوس ټول خلګ د مسکنت څخه شکايت کوي سره ددې چې هيڅ به اوس داسي ډله پيدا نه کړی چې په نسو پوري يې ډبره تړلي وي يايې څو ورځې په نهاره تېره کړي وي .

۲۰- د نبي ﷺ دلور حضرت زينب رضي الله عنها هجرت او وفات

د دواړو جهانو د سردار حضرت محمد ﷺ لور زينب رضي الله عنها د نبوت لس کاله مخکې پيدا سوې ده يعني هغه وخت چې نبي کريم ﷺ دېرش کلن و او د خپلې خالې د زوی ابو العاص بن ربيع سره يې نکاح وسوه کله چې نبي ﷺ هجرت کاوه نو دا نه ورسره ولاړه ددې خاوند د کافرانو له لوري د بدر په غزا کي راغلی و بيا ونيول سو دمکې خلګو چې کله د خپلو بنديانو لپاره فديې راواستولې نو دې مبارکي هم د خپل خاوند لپاره فديه راواستول په هغه فديه کې اميل و چې خديجې رضي الله عنها و دې ته د واده په وخت کي ورکړی و نبي ﷺ چې اميل ولیدی نو بي بي خديجة رضي الله عنها ورپه ياد سوه او دسترګو څخه يې اوښکي راغلې ، د اصحابو رضي الله عنهم په مشوره دا پرېکړه وسوه چې ابو العاص دي د فديې پرته آزاد سي په دې شرط چې دی مکې ته ولاړ سي نو زينب رضي الله عنها دي مدينې ته راولېږي ، دوه کسان د زينبي رضي الله عنها د راوستلو لپاره ورسره کړل سوه يعني هلته چې ورسيږي نو دغه دوه مسلمانان به د مکې دباندي تم سي ،

---

(۱) طبقات

ابوالعاص به دوی ته دامبارکه په لاس ورکړي زینب رضي الله عنها خپل لیور کنانة پر اوښ سپره او روانه سوه. د مکې کافران چې په دې پېښه خبر سوه نو اور پر بل سو دستي یې یوه ډله دمقابلې لپاره ولېږل چې په هغو کې یو بن اسود و چې دخدیجې رضي الله عنها د تربره زوی وو په همدې لحاظ د زینبي رضي الله عنها د ورور په درجه کې و او یو بل نفر ورسره و. پرحضرت زینب رضي الله عنها باندې یې د نېزې واری وکړی دا مبارکه د اوښ څخه راولوېده، څرنګه چې ماشوم یې په نس و نو هغه ماشوم یې هم ضایع سو اکثره وایي چې دغه حمله کونکی جبار و کنانة د دوی سره د غشو مقابله شروع کړه ابو سفیان ورته وویل د محمد ﷺ لور چې په دومره ښکاره ډول مدینې ته ځي دا خو موږ نه سو زغملای نو داسي وکړه چې اوس ېېرته ولاړ سئ بل واري په پټه ولاړ سئ کنانة ورسره خوښه کړه د زینبي رضي الله عنها دغه زخم تر څو کاله پوري و او د دغه زخم څخه ناجوړه سوه او په اتم کال د هجرت وفات سوه

(رضي الله عنها و ارضاها)

نبي ﷺ فرمایي: زینب رضي الله عنها زما تر ټولو ښه لور وه ځکه زما په مینه کې یې ډېر تکلیفونه وزغمل د ښخېدو په وخت کې نبي ﷺ خپله د دې وقبرته کښته سو دایې ښخه کړه نبي ﷺ چې کله وقبر ته کښته سو نو ډېر غمجن و کله چې راپورته سو نو مخ یې ډېر روښانه (خوشاله) و اصحابانو رضي الله عنهم پوښتنه ځني وکړه (چې یا رسول الله ﷺ! ولي دي مخ مبارک خوشاله دئ؟) ده مبارک ورته وویل: چې زه د زینبي رضي الله عنها دناتوانۍ په فکر کې وم نو دعا مي وکړه چې الله ﷻ د دې څخه تکلیف او د قبر تنګوالی لیرې کړي الله ﷻ دعا قبوله کړه.(۱)

فایده: د نبي ﷺ لور د دین په خاطر دومره تکلیفونه تېر کړل چې آخر یې ساه پکښې ورکړل بیا هم د قبر د پراخوالي لپاره د نبي ﷺ د دعا اړتیا ورته پیدا سوه نو زموږ به څه حال وي؟ په همدې وجه د قبر د پراخوالي لپاره زیاتي دعاوي پکار دي ځکه نبي ﷺ به زیات وختونه د تعلیم په منځ کې د قبر د عذاب څخه پناه غوښتله.

اللهم احفظنا بمنک و کرمک و فضلک .

۲۱- د حضرت ربیع بنت معوذ رضي الله عنها دیني غیرت

(۱) خمیس ،اسد الغابة

ربیع بنت معوذ رضي الله عنها یوه انصاري صحابیة وه په زیاتو غزا وو کې د نبي ﷺ سره ملګرې وه دزخمیانو درملنه به یې کول او د وژل سوو شهیدانو جسدونه به یې را پورته کول د نبي ﷺ د هجرت مخکې مسلمانه سوې وه او دهجرت وروسته واده سوه ددې د واده په ورځ نبي ﷺ ددې وکورته تشریف یووړی هلته نجونو هغه شعرونه ویل چې داسلامي کارنامو او اسلامي مشرانو بیان پکښې سوي و چې د بدر په غزا کې شهیدان سوي وه په دوی کې یوه نجلۍ دا مصرع ویل : وَ فِينَا نَبِي يَعلَمُ مَا فِي غَد . یعني په موږ کې یو نبي دئ چې د سبا په حال خبر دئ . نبي ﷺ ددغه شعر څخه منع کړه چې د سبا په حال خو یوازې الله ﷻ خبر دئ دربیع رضي الله عنها پلار معوذ په هغو کسانو کې وچې ابو جهل یې وواژه یوه ورځ یوه ښځه چې اسماء نومېده دیو څو ښځو سره یو ځای دربیع کورته ورغلل دې عطر خرڅول نو دربیع څخه یې د معرفي کېدو غوښتنه وکړه لکه د ښځو چې همداسي دود دئ ربیع رضي الله عنها خپل ځان ورته معرفي کړی یعني خپل او د پلار نوم یې وروښودل هغې ښځې چې د معوذ نوم واورېدئ نو ورته وې ویل : د خپل سردار د قاتل معوذ لوریي؟ (څرنګه چې ابو جهل د عربو سردار ګڼل کېدی نو له همدې وجهې دغې ښځې ورته وویل چې د خپل سردار د قاتل لوریې) ربیع رضي الله عنها چې ددې سوال واورېدئ ډېر درد (غصه) ورغله او ورته وې ویل زه د خپل غلام د قاتل لور یم (دربیع رضي الله عنها زړه نه منله چې ابو جهل دې ددې دپلار سردار ونومول سي .) اسماء چې ددې خبره واورېده چې ابو جهل ته یې د غلام نسبت وکړی درد (غصه) ورغله ورته وې ویل زما عطر خرڅول پر تا باندي حرام دي ربیع رضي الله عنها ورته وویل پر ما باندي هم حرام دئ چې ستا څخه عطر واخلم ما په هیڅ عطرو کې دومره بد بویي نه وه لیدلې لکه ستا په عطرو کښې چې سته.(۱)

فایده : ربیع رضي الله عنها فرمایي : چې د بدبویي لفظ مې ددې د سوځولو لپاره ووایه دا ددې مبارکې غیرت نه منل چې د دین د دښمن په اړه دي د سردار لفظ واوري . په نن زمانه کښې د دین د لویو دښمنانو لپاره د سردار تر لفظ لوړ الفاظ استعمالیږي که یې څوک منعه کړي نو خلک تنګ نظره ورته وایي او حال دا چې نبي ﷺ فرمایي : تاسو منافق ته سردار مه وایاست که چیرې هغه ستاسو سردار سو نو تاسو خپل رب ناراضه کړئ (۲).

---

(۱) اسدالغابة

(۲) ابوداود

معلومات

دنبي اکرمﷺ بيبيانې او اولادونه

دخپل آقا او د دواړو جهانو سردار نبي اکرمﷺ د بيبيانو او اولادو حالات معلومول يو لوی شوق دئ او هر مسلمان ته په کار دئ چې د دوی په اړه يو لنډ معلومات په لاس راوړي او په لنډ دول يې وليکي ځکه تفصيلي حالات ليکل يې لوی لوی کتابونه غواړي دنبي اکرمﷺ د نکاحو شمېر چې د محديثنو او مؤرخينو پرې اتفاق دئ د يوولسو بيبيانو سره دئ تر دغه شمېر په زياتو بيبيانو کښې اختلاف ستە او پر دې خبره هم اتفاق دئ چې د نبيﷺ لومړی نکاح د بي بي خديجې رضی اللہ عنہا سره سوې ده خديجة رضی اللہ عنہا کونډه وه کله چې نبي عليه السلام نکاح ورسره کول دده مبارک عمر (۲۵) کاله و او ددې مبارکې عمر (۴۰) کاله و د نبيﷺ اولادونه دابراهيم څخه پرته نور ټول ددې څخه پيدا سوي دي چې بيان به يې وروسته راسي .

۱- د حضرت خديجې رضی اللہ عنہا حالات

د حضرت خديجې رضی اللہ عنہا لومړی نکاح د ورقة بن نوفل رضی اللہ عنہ سره په پلان کښې وه خود نکاح نصيب نه و سوی وروسته بيا د دوو نورو کسانو سره ددې نکاح سوې ده دا چې په دې دوو کسانو کښې به يې اول دچا سره نکاح کړې وي پدې کې اختلاف دئ زيات تاريخ پوهان په دې آند دي چې اول يې د عتيق بن عائذ سره نکاح سوې وه چې دده څخه يې يوه لور پيدا سوي وه چې نوم يې هنده وه کله چې غټه سول نو مسلمانه سوه او د اولادو خاونده سول . ځينو ليکلي دي چې د عتيق څخه يې يو زوی پيدا سو چې نوم يې عبدالله يا عبدالمناف و د عتيق څخه وروسته يې بيا نکاح د ابوهالة سره سوې ده د ابو هالة څخه يې دوه اولادونه سوي دي چې يو يې هند نومېده اوبل يې هالة نومېده ځينو ويلي دي چې هند هلک و او هالة نجلی وه ځينو بيا ويلي دي چې دواړه هلکان وه خو هند د حضرت علي کرم الله وجهه تر خلافت پوري ژوندی و کله چې ابو هالة وفات سو بيا يې د حضرت رسول اکرمﷺ سره نکاح وکړه پدغه وخت کښې ددې عمر (۴۰) کاله و د نبيﷺ سره په نکاح کښې (۲۵) کاله پاته سوه دنبوت پر لسم کال د روژې په مياشت کې د (٦٥) کالو په عمر وفات

سوه د نبي ﷺ ددې سره زياته مينه وه ددې په ژوند يې د هيڅ بلي ښځي سره نکاح ونکړه تر اسلام مخکې ددې لقب طاهره وپه همدې وجه ددې اولادونه د نور څښتنان دي او بنو طاهره ورته ويل کيږي ددې مبارکي فضائل (مناقب) د حديثو په کتابو کښې زيات راغلي دي ددې دوفات څخه وروسته نبي ﷺ پخپله ددې و قبر ته ورکښته سو او په خپلو مبارکو لاسونو يې ښخه کړه تر دغه وخته پورې د جنازې د لمانځه حکم نه و راغلی وروسته بيانبي ﷺ د حضرت عائشې او سودې رضی اللہ عنہا سره نکاحي کړي دي پدې خبره کښې هم اختلاف دئ چې لومړی يې د چا سره نکاح وکړه ځينو تاريخ پوهانو ليکلي دي چې اول يې د عائشې رضی اللہ عنہا سره نکاح وکړه ځينو ويلي دي چې لومړی يې د سودې رضی اللہ عنہا سره نکاح وکړه او وروسته يې د عائشې رضی اللہ عنہا سره نکاح وکړه.

۲- دحضرت سودې رضی اللہ عنہا حالات

حضرت سوده رضی اللہ عنہا هم کونډه وه ددې د پلار نوم زمعه بن قيص و ددې اوله نکاح د خپل داکا د زوی سکران بن عمرو سره سوې ده دواړه مسلمانان سول او حبشې ته يې هجرت وکړ ی سکران په حبشه کښې وفات سو ځينو ليکلي دي چې مکي ته راغلی بيا وفات سو دده دوفات وروسته د نبوت په لسم کال چې کله خديجة رضی اللہ عنہا وفات سوه څو ورځې وروسته د نبي اکرم ﷺ ددې سره نکاح وسوه ددې سره واده د حضرت عائشې رضی اللہ عنہا تر واده د ټولو په آند مخکې سوی دئ د نبي ﷺ مبارک عادت دا و چې په زيات وخت به په لمانځه کې مشغول و يو ځلي نبي ﷺ ته دې وويل چې ما ښام تا دومره اوږده رکوع وکړه چې زه پر دې وبړبدلم چې د پزې څخه به مي ويني ولاړي سي (دې به د نبي ﷺ وروسته په نبي ﷺ پسې لمونځ کاوه څرنګه چې دا د بدن څخه درنه وه نو له امله به يې تکليف ورپښې سوي وي) يو ځلي نبي ﷺ ددې د طلاق اراده وکړه دې مبارکي ورته وويل چې اې د الله ﷻ رسوله! زه د مېړه خواهش نلرم خو دا مي خوښه ده چې په جنت کې ستاپه بيبيانو کښې داخله يم نو تاسي وماته طلاق مه راکوی زه د خپلي شپې نوبت و حضرت عائشې رضی اللہ عنہا ته ورکوم په همدې وجه به ددې د شپې واری د حضرت عائشې رضی اللہ عنہا په برخه کښې راتلی په (۵۴) يا (۵۵) هجري کال کښې وفات سوې ده ځينو ليکلي دي چې د حضرت عمر رضی اللہ عنہ په خلافت کښې وفات سوه ددې څخه علاوه يوه بله ښځه د سودې په نامه هم سته چې د قريشو د قوم څخه ده دهغې سره هم نبي ﷺ د نکاح

کولو اراده وکړه دې ورته وویله چې زما تر ټولو دنیا ته خوښ یې خو زما پنځه یا شپږ اولادونه دي ماته دا خبره ګرانه ده چې هغه ستا سره ولاړ وي ژاړي او چیغې وهي نبي ﷺ ددې خبره خوښه کړل او ددې ستاینه یې وکړل او دنکاح اراده یې پرې وښوده .

۳- د حضرت عائشې رضی اللہ عنہا حالات

د حضرت عائشې رضی اللہ عنہا سره په مکة مکرمة کښې د نبوت پر لسم کال د کوچنۍ اختر په میاشت کښې رسول الله ﷺ نکاح وکړه پدغه وخت کې ددې عمر شپږ کاله و د نبي ﷺ په ښځینو کې یوائې دا پیغله وه نوري ټولې کونډیانې وې چې نکاح یې ورسره وکړل د نبوت څلور کاله وروسته دا پیدا سوې ده د هجرت په وخت کښې ددې عمر نهه (۹) کاله و د (۱۸) کالو په عمر یې د حضرت محمد ﷺ سره مخه ښه وکړه یعنې نبي ﷺ ځینې وفات سو په (۵۷) هجري کال کښې دروژې پر اوولسمه دسې شنبې په شپه د (٦٦) کالو په عمر وفات سوه دې مبارکې وصیت وکړی چې ما په عمومي هدیره کښې د نورو ښځینو سره ښخه کړی داغسې هم وسوه په بقیع (نومي هدیره) کښې دفن سوه، په عربو کښې دا خبره زیاته مشهوره وه چې د کوچنۍ اختر په میاشت کښې نکاح بې برکته وي حضرت عائشة رضی اللہ عنہا فرمایي : زما نکاح دنبي ﷺ سره هم د کوچنۍ اختر په میاشت کښې وسوه او واده مې هم د نبي ﷺ سره د کوچنۍ اختر په میاشت کښې وسو دنبي ﷺ په ښځینو کښې چې تر ما زیاته برخمنه وه بې بې خدیجة رضی اللہ عنہا وه . د خدیجې تر وفات وروسته خولة رضی اللہ عنہا د حکیم لور دنبي ﷺ حضور ته ورغله او ورته وې ویل چې اې د الله ﷻ رسوله ! تاسو نکاح نکوئ؟ نبي ﷺ وفرمایل دچا سره ؟ دې ورته وویل پیغله هم سته او کونډه هم سته نبي ﷺ ورته وویل چې څوک دي؟ دې ورته وویل چې پیغله ستاسو د ډېر دوست حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ لور عائشه ده او کونډه سوده بنت زمعه ده، نبي ﷺ وویل ښه خبره ده وې کړئ دا ددې ځایه څخه د ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ کور ته ولاړه او د حضرت عائشې رضی اللہ عنہا مور ام رومان رضی اللہ عنہا ته یې وویل چې زه د یو لوی خیر او برکت سره راغلې یم هغې پوښتنه وکړه چې څنګه برکت دئ؟ دې ورته وویل چې نبي ﷺ زه د عائشې سره د نکاح کولو لپاره رالېږلې یم ، ام رومان رضی اللہ عنہا ورته وویل چې عائشه رضی اللہ عنہا خو دنبي ﷺ ورېره ده د هغه سره څنګه نکاح کېدلای سي خو بیا هم ښه دئ چې ابوبکر رضی اللہ عنہ راسي حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ پدغه وخت کښې په کور کي نه و تر راتګ وروسته دې دغه بیان ورته وکړی هغه هم دغه جواب ورکړی چې دا خو دنبي ﷺ ورېره ده دنبي ﷺ سره نکاح څنګه کېدای سي

خولهﷺ ولاړه نبيﷺ ته يې قصه وکړل نبيﷺ ورته وويل چې ابوبکرﷺ خو زما د اسلام ورور دئ دهغه دلور سره زما نکاح جائز ده خولهﷺ راغله و ابوبکرﷺ ته يې د نبيﷺ وينا واورول دڅه وخت وروسته ابوبکرصديقﷺ وويل : نبيﷺ را وغواړه نبيﷺ دابوبکر صديقﷺ کور ته تشريف يووړی نکاح وسوه هجرت چې وسو څو مياشتي وروسته ابوبکرﷺ و نبيﷺ ته وويل چې تاسو خپله بي بي يعني عائشةﷺ ولي نه و دوئ؟ نبيﷺ د سامان د نه برابرېدو عذر ورته وکړی حضرت ابوبکر صديقﷺ د نذرانې يو څه پيسې ورانديکړې چې په دغه پيسو سره د واده تياري وسوه د هجرت وروسته دکوچنی اختر دمياشتي په لومړی يا دوهمه ورځ د ثابنت په وخت کې د ابوبکرﷺ په کور کي واده وسو دغه دړې نکاحي د نبيﷺ دهجرت مخکي سوي دي ددې څخه وروسته څومره نکاحي چې سوي دي تر هجرت وروسته سوي دي د حضرت عائشيﷺ څخه وروسته د حضرت عمرﷺ د لور حفصيﷺ سره نکاح وسوه .

۴ - د حضرت حفصيﷺ حالات

حضرت حفصةﷺ پنځه کاله مخکي تر نبوت په مکة کې پيدا سوې ده لومړی نکاح يې په مکة کي د خنيس بن حذافةﷺ سره سوې ده دی هم زوړ مسلمان و لومړی يې حبشي ته هجرت وکړی بيا يې مدينې منورې ته هجرت وکړی دبدر په غزا کي يې ګډون کړی دی پدغه غزا يا داحد په غزا کي زخمي سو چې ددغه زخمه څخه جوړ نسو په دوهم يا دريم کال د هجرت وفات سو .حضرت حفصيﷺ هم دخپل خاوند سره حبشې هجرت کړی و بيا مدينې ته راغلې وه کله چې کونډه سوه نو حضرت عمرﷺ لومړی د حضرت ابوبکرﷺ څخه غوښتنه وکړه ددې لپاره چې دده دلور حفصي سره نکاح وکړي حضرت ابوبکرﷺ چوپ سو کله چې د حضرت عثمانﷺ بي بي حضرت رقيةﷺ وفات سوه نو حضرت عمرﷺ و حضرت عثمانﷺ ته دخپلي لور حفصيﷺ دنکاح يادونه وکړه عثمانﷺ په جواب کي ورته وويل : زه فی الحال دنکاح اراده نه لرم . حضرت عمرﷺ و نبيﷺ ته شکايت وکړی چې دوی زما د لور سره نکاح نه کوي، نبيﷺ وفرمايل : زه د حفصيﷺ لپاره تر عثمان بهترسړی درښيم او د عثمان لپاره تر حفصې بهتره ميرمن ښيم وروسته نبيﷺ په دوهم يا دريم

کال د هجرت پخپله د حفصې رضي الله عنها سره نکاح وکړه او عثمان رضي الله عنه ته يې خپله لور ام کلثوم په نکاح ورکړه.

د حفصې رضي الله عنها په لومړی خاوند کي د تاریخ پوهانو اختلاف دئ ځيني وايي چې د بدر په غزا کي زخمي سو او دهغه زخم څخه شهید سو او ځيني وايي چې د احد په غزا کي زخمي سو دبدر غزا په دوهم کال د هجرت وه او د احد غزا په دریم کال د هجرت وه په همدې وجه ددې مبارکي د نکاح په نېټه کي هم اختلاف سته حضرت ابوبکر رضي الله عنه فرمايي: ماته چې کله عمر رضي الله عنه د حفصې رضي الله عنها د نکاح وویل نو زه له دې وجهي چوپ سوم چې نبي ﷺ ددې د نکاح بیان ماته کړی و، قبلولای مي ځکه نسوه چې نبي ﷺ يې د نکاح اراده درلوده او انکار مي ځکه نسو کولای چې د نبي ﷺ راز مي نسو ښکاره کولای (ځکه که مي انکار کړی وای عمر رضي الله عنه دلیل راڅخه غوښتی درواغ مي نسوای ورته ویلای خامخا به مي رشتیا ورته ویلای) که چېرې نبي ﷺ د حفصې رضي الله عنها د نکاح اراده نه درلودای نو خامخا به ما نکاح ور سره کړې وای. حضرت عمر رضي الله عنه وايي ما ته د عثمان رضي الله عنه تر انکار دابوبکر رضي الله عنه انکار ډېر غمو ونکی و. حضرت حفصة رضي الله عنها ډېره عابده وه زیات وخت به د شپې ویښه وه عبادت به يې کاوه او زیات وخت به يې روژې نیولې، نبي ﷺ یو وخت په یوڅه وجه دې ته طلاق ورکړی او پر دغه خبره باندې د عمر رضي الله عنه خوابدتیا پکار وه نو حضرت جبرئیل علیه السلام تشریف راوړی او وې ویل: چې الله جل جلاله فرمايي چې حفصې رضي الله عنها ته ببرته رجوع وکړه دا به د شپې زیات وخت بیداره وه (عبادت به يې کوی) او زیات وخت به يې د ورځې روژې وې. د عمر رضي الله عنه لحاظ هم پکښې منظور و په همدغه وجه نبي ﷺ ببرته رجوع ورته وکړه، په پنځه څلوېښتم هجري کال د جمادي الاولي (د دریمي خور) په میاشت کي د دوشپېتو کالو په عمر وفات سوه ځینو لیکلي دي چې په یو څلوېښتم هجري کال د شپېتو کالو په عمر وفات سوه. ددې د نکاح وروسته نبي ﷺ د زینب رضي الله عنها سره نکاح وکړه.

۵- د حضرت زینب بنت خزیمة رضي الله عنها حالات

حضرت زینب رضي الله عنها د خزیمة لور وه ددې مبارکي په لومړی نکاح کې اختلاف دئ ځینو لیکلي دي چې لومړی نکاح يې د عبدالله بن جحش سره سوې ده چې د احد په غزا کې شهید سو قصه يې په اووم باب اوله شمېره کي تېره سوه وروسته يې د نبي ﷺ سره نکاح وسوه ځینو

لیکلي دي چې لومړی نکاح یې د طفیل بن حارث سره وسوه بیا ده طلاق ورکړی د طلاق وروسته دده وروړ عبیده بن حارث په نکاح کړه عبیده بن حارث رضي الله عنه د بدر په غزا کې شهید سو وروسته نبي ﷺ نکاح د هجرت یو دېرش میاشتي وروسته په دریم هجري کال د روژې په میاشت کې ورسره وکړه، اته میاشتي د نبي ﷺ په نکاح کې وه وروسته په څلورم هجري کال د دوهمي خور په میاشت کې وفات سوه . د نبي ﷺ په ییبیانو کې حضرت زینب او حضرت خدیجة رضي الله عنهما د نبي ﷺ په ژوند کې وفات سوي دي نوري ټولي نهه سره دده مبارک تر وفات وروسته وفات سوي دي حضرت زینب رضي الله عنها ډېره سخي وه په همدغه وجه دا اسلام مخکې ددې نوم ام المساکین و یعني د مسکینانو مور ، بیا نبي ﷺ ددې نوم ام سلمة کښېښودئ . ددې دنکاح وروسته د نبي ﷺ نکاح د حضرت ام سلمة رضي الله عنها سره وسوه .

٦- د حضرت ام سلمې رضي الله عنها حالات

حضرت ام سلمة رضي الله عنها د ابو امیة لور وه ددې مبارکې لومړی نکاح خپل د اکا د زوی ابو سلمة رضي الله عنه سره سوي ده چې اصلي نوم یې عبد الله بن عبد الاسد و ، ام سلمة رضي الله عنها او خپل خاوند په اول کې مسلمانان سوي دي وروسته د کافرانو دلاسه تنګ سوه حبشي ته یې هجرت وکړی د حبشې څخه بیا مدینې ته راغلل په حبشه کې یې یو زوی وسو چې سلمة نومېدئ چې قصه یې د دغه باب په پنځمه شمېره کې په تفصیل سره تېره سوه په مدینه کې چې اوسېدل یو هلک دعمر په نامه یې پیدا سوا دوې لونې یې د دره او زینب په نامه پیدا سوې ابو سلمة رضي الله عنه د لسو نارینو و څخه وروسته مسلمان سوی دئ د احد او بدر په غزاوو کې یې ګډون کړی دئ د احد په غزا کې زخمي سو د دغه زخم څخه یې ډېر تکلیفونه پرځان تېر کړل وروسته د صفري په میاشت کې د څلورم کال دهجرت و یوې سریې ته ولاړی (سریه معنی د کافرانو سره کوچنی جنګ چې رسول الله ﷺ پکښې ګډون نه وي کړی) دهغې خوا د راتګ پر وخت یې زخم تازه سو د دغه زخم څخه په څلورم کال دهجرت د څلورمي خور (جمادي الثاني) په میاشت کې شهید سو . حضرت ام سلمة رضي الله عنها په دغه وخت کې حامله وه

یعني عیال داره وه زینب یې په نس وه. کله چې پیدا سوه نو عده یې پوره سوه ، حضرت ابوبکر صدیق ﷺ و دې ته د نکاح خواهش وکړی دې عذر ورته ووایه وروسته رسول الله ﷺ د نکاح غوښتنه ځني وکړه دې مبارکي ورته وویل : یو خو زما سره زوی سته او بل زما په طبیعت کي غیرت سته زما هیڅوک قریب نسته (یعني داچې زما غیرت نه قبلوي چې د قریبانو پرته پر خپل سر نکاح وکړم) رسول الله ﷺ ورته وویل : ستا د زوی خو الله ﷻ ساتونکی دئ او غیرت به ولاړ سي ستا د قریبانو څخه به هیڅوک دا نسب نا خوښه نه کړي چې تا نکاح ورسره کړي ده دې مبارکي خپل زوی سلمة ته وویل چې زما نکاح د نبي ﷺ سره را وتړه ، په څلورم کال دهجرت د کوچني اختر د میاشتي په آخره ددې نکاح د نبي ﷺ سره وسوه ځینو دوهم او ځینو دریم کال لیکلي دئ. ام سلمة ﷺ فرمایي : ما د نبي ﷺ څخه اورېدلي دي چې چاته مصیبت ورسیږي اولاندي دعا ووایي الله ﷻ به دهغه سوي تاوان غوره بدله ورکړي : اللهم اجرني في مصیبتي واخلفني خیرا منها . ژباړه : اې الله ﷻ ! ماته د غم مزدوري راکړي اودغم په بدل کي غوره بدله راکړي. ام سلمة ﷺ وایي : کله چې ابو سلمة ﷺ وفات سو نو ما دغه دعا ویل او فکر به مي کاوه چې تر ابو سلمة ﷺ به نو بهتر څوک وي الله ﷻ زما نکاح د رسول الله ﷺ سره راوکړه . ددې د ښایست ډېر نوم تللی وو عائشة ﷺ وایي ما ددې ډېر تعریف اورېدلی و نو کله چې ددې نکاح وسوه نوزه په یوه بهانه په پټه ، پټه ولاړم ورته ومي کتل کله چې مي ولیدل نو تر هغه ډېره ښائسته وه چې ما یې تعریف اورېدلی و بیا ما حفصې ﷺ ته ددې بیان وکړیحفصې ﷺ راته وویل : یا دومره نه ده ښائسته لکه نوم چې یې تللي دئ د رسول ﷺ په ییبیانو کې تر ټولو وروسته په (۵۹) هجري کال او یا په (٦۲) هجري کي وفات سوه په دغه وخت کي یې عمر څلور اتیا کاله و چې په دغه لحاظ نهه (۹) کاله مخکي تر نبوت پیدا سوې ده څرنګه چې ددې نکاح تر زینب بنت خزیمة ﷺ تر وفات وروسته وسوه نو ځکه دا د زینب بن خزیمة ﷺ په خونه کې اوسیده ، داچې هلته ورغلل په خونه کې په یوه ټوکره کي لږ اوربشي غوټه دي یوه میچن پرته ده دې مبارکي هغه اوربشي میده کړې پخې یې کړي غوړي یې ور واچول د مالیدې په څیر یې یو شی ځني جوړ کړی په اوله ورځ یې نبي ﷺ ته د خوراک لپاره کښېښود ئ ددې د نکاح وروسته نبي ﷺ د زینب بنت جحش سره نکاح وکړه.

۷- د حضرت زینب بنت جحش ﷺ حالات

داد نبيﷺ د عمة لور وه لومړی نکاح يې د زيد بن حارثرضي الله عنه سره سوې وه چې نبيﷺ په زوی والي سره نيولی و وروسته ده طلاقه کړه بيا الله ﷻ پخپله ددې نکاح درسول اللهﷺ سره وکړه چې قصه يې په سورة احزاب کې بيان سوې ده دغه وخت ددې عمر پنځه ديرش کاله و ،دمشهوري وينا مطابق ددې نکاح دميانۍ په مياشت کې سوې ده ځينو يې کال دهجرت دريم کال ښودليدئ خو صحيح خبره داده چې پنځم هجري کال و پدغه حساب نو داد نبوت اولس کاله مخکې پيدا سوې ده دې په دې وجه فخر کاوه چې دتولو ييبييانو نکاحي د هغو خپلوانو کړي دي او زما نکاح الله ﷻ کړې ده ،کله چې حضرت زيدرضي الله عنه دې ته طلاق ورکړي نبيﷺ دې ته د نکاح پيغام ولېږی، دې په جواب کې ورته وويل زه ترهغه پورې فيصله نکوم تر څو زه د خپل خدای ﷻ سره مشوره ونکړم ، دا يې وويل اودس يې تازه کړی دوه رکعته نفل يې وکړ بيا يې داسې دعا وکړه : اې الله که ته زما نکاح ستا دپيغمبر سره کول غواړې او زه دهغه قابله يم نو زما نکاح د رسول اللهﷺ سره وکړې دې چې دا خبره وکړه الله ﷻ دا آيات نازل کړی:

فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَٰكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِىٓ أَزْوَٰجِ أَدْعِيَآئِهِمْ إِذَا قَضَوْا۟ مِنْهُنَّ وَطَرًا ۚ وَكَانَ أَمْرُ ٱللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾ (۱)

ژباړه : نو کله چې زيد خپله اړتيا له هغې(زينبرضي الله عنها) څخه پوره کړه (جوړوالی يې ورسره نه راغلی) نو موږ هغه (زينبرضي الله عنها) ستا په نکاح کښې درکړه دپاره ددې چې پر مومنانو باندې تنګي را نسې په ښځو کې د زوی نيول سوي (يعني دنيول سوي زوی دښځې سره نکاح روا سي) کله چې هغوی خپل ضرورت پوره کړی وي ، او دالله ﷻ امر خامخا کېدونکی دی .

دغه آيات چې نازل سو نبيﷺ دې ته زېری ور واستوی، دا چې خبره سوه د خوشحالۍ څخه پر سجده پرېوته ، نبيﷺ ددې د نکاح وليمه (د واده ډوډۍ) په لوړ شان وکړه يوه بزه يې حلاله کړه د غوښو او ډوډۍ ميلمستيا يې وکړه تولو خلګو ته يې په مارۍ نس ډوډۍ ورکړه يوه ډله چې به فارغه سوه نو بلې ډلې ته به يې بلنه ورکړه ، زينبرضي الله عنها ډېره سخي وه او پخپله به يې خواري کښله چې يو شی به ځنې زيات سو هغه به يې خيراتوی، ددې په باره کې رسول

(۱) سورة الاحزاب الاية (۳۷)

الله ﷻ فرمايلي دي : چې زما سره به تر وفات وروسته لومړی بې بې هغه څوک وي چې لاسونه يې اوږده وي ، يېبيانو يوه لښته راوخيستله ظاهري اوږدوالی يې مراد کړی خپل لاسونه يې اندازه کړه په ټولو کې د سودې رضي الله عنها لاسونه اوږده وه دنبي ﷺ تروفات وروسته چې دستي دا وفات سوه نو معلومه سوه چې دلاسو داوږدوالي څخه ظاهري اوږدوالی نه دئ مراد بلکي سخا تري مراد ده دې مبارکي ډيري روژې هم نيولې د هجرت په شلم کال د پنځوسو کالو په عمر وفات سوه د جنازې لمونځ حضرت عمر رضي الله عنه ورکړی.ددې قصه په هم دغه باب کې په لسمه شمېره کې تېره سوه . ددې څخه وروسته نبي ﷺ د جويريې رضي الله عنها بنت الحارث بن ابي ضرار سره نکاح وسوه.

۸- د حضرت جويرية بنت الحارث رضي الله عنها حالات

داد مريسيع په غزا کې په بندیانو کې راغلې وه د غنيمت د مال د وېش پر مهال و حضرت ثابت بن قيس رضي الله عنه ته په برخه ورغلل د بندي کېدو مخکې د مسافع بن صفوان په نکاح کښې وه حضرت ثابت رضي الله عنه دا په نهه اوقيو سرو زرو په بدله کې مکاتبة کړه ، مکاتبة دې ته ويل کېږي چې بادار وخپل غلام ته ووايي چې ته ماته دومره پيسې راوګټه يا يې راپيدا کړه زه به تا آزاد کړم . يوه اوقيه څلوېښت درهمه ده او يو درهم درې نيمي انې کيږي (۱) په اوسنی حساب د نو (۹) اوقيو قيمت اته اويا درهمه او دولس آنې کيږي ، که چيرې درهم څلور انې سي نو نوي (۹۰) درهمه کيږي.

دا مبارکه د نبي ﷺ حضور ته ورغله او ورته وې ويل : اې د الله ﷻ رسوله ﷺ ! زه د خپل قوم د سردار حارث لور يم ماته چې کوم مشکل پېښ دی و تاسي ته معلوم دئ اوس زه په دومره پيسو باندې مکاتبه سوې يم دغه پيسې زما د توان څخه وتلې دي اوس ستاسي په اميد راغلې يم نبي ﷺ ورته وويل زه به تاته ډېره ښه لاره درو ښيم هغه دا چې پيسې به درکړم آزاده به دي کړم او نکاح به در سره وکړم ، رښتيا هم تر دې ښه لاره نه وه دې هم په خوشحالۍ سره قبوله کړه د مشهوري وينا له مخې په پنځم هجري کال يې نکاح وسوه ځينو شپږم هجري کال ښودلی دئ اصحابو کرامو رضي الله عنهم چې کله واوربدل چې په بنو المصطلق د نبي ﷺ

---

(۱) په حقيقت کې درهم د يوې زړې سکې نوم دی چې درې ماشي سپين زر کيږي د شيخ په زمانه کې نو درهم درې نيمي انې کېدی ، انه يو پاکستانی اوهندی واحد دی چې هره انه (۱۵) پيسې کيږي او سل پيسې يوه پاکستانۍ ياهندۍ روپي کيږي . دشيخ (رحمة الله عليه په زمانه کې يودرهم درې نيمي انې کيده اوس يوه اوقية زياتي پيسې کيږي .) ژباړن

www.Hamedia.com

خسرګنۍ سوه نو دوی هم ددې خپلوی په درنښت خپل خپل غلامان آزاد کړل ویل سوي دي چې د یوې حضرت جویریې رضی اللہ عنہا له وجهې سل کورنۍ آزادي سوې چې نژدې اووه سوه نارینه پکښې شامل وه دنبي ﷺ په ټولو نکاحو کښې دا ډول مصلحتونه موجود وه.

حضرت جویریه رضی اللہ عنہا ډېره ښایسته وه په مخ کښې یې ملاحت ((نمکي والي)) موجود و ویل سوي دي چې چا به ورته وکتل نو نه به تر ې ولاړېدئ، حضرت جویریې رضی اللہ عنہا ددې جنګ څخه مخکې یو خوب لیدلی و چې د یثرب څخه یوه سپوږمۍ را روانه وه او زما په غېږ کښې را ولوېده دا وایي چې زه کله بندي سوم نوماته دخپل خوب د ختلو امید پیدا سو دغه وخت ددې عمر شل (۲۰) کاله ؤ دمخکنې قول مطابق دا مبارکه په پنځوسم (۵۰) هجري کال په لومړۍ خور کښې د (٦٥) کالو په عمر په مدینه منوره کښې وفات سوه په ځینو روایاتو کښې ددې وفات په (٥٦) هجري کال کښې د (۷۰) کالو په عمر لیکل سوي دئ.

۹- د حضرت اُم حبیبې رضی اللہ عنہا حالات

دا مبارکه د ابوسفیان لور ده ددې په نامه کې اختلاف دئ ډېرو مرمله ددې نوم ښودلی دئ او ځینو بیا هند ښودلی دئ ددې اوله نکاح په مکة مکرمه کښې د عبدالله بن جحش سره سوې ده دا او ددې خاوند په اوله کښې مسلمانان سوي دي دوی دواړه د کافرانو د تکلیفونو له امله خپل وطن پرېښود ئ حبشې ته یې هجرت وکړی هلته چې ورسېدل مېړه یې پر اسلام پاته نسو بلکه نصراني سو دې هم په دغه شپه کښې خپل خاوند په خوب کښې په ډېر بد شکل ولیدئ سهار ورته معلومه سوه چې دی نصراني سوی دئ پردې چې په یوازي والي کښې کوم حالت تېر سوي دئ هغه یوائي و الله ﷻ ته معلوم دئ خو الله ﷻ ودې ته دا بدل ورکړی چې د نبي ﷺ په نکاح کښې راغله نبي ﷺ د حبشې پاچاه ته پیغام ولیږی چې د ام حبیبې رضی اللہ عنہا نکاح زما سره وکړه نجاشي ابرهه نومي ښځه ودې ته د خبر لپاره ولېږل ، دې په خوشحالۍ کښې خپل دواړه بنګړي چې په لاسو یې وه ، د پښو پازیبونه ، ګوتمۍ ، کړې او داسي نور شیان ورکړل نجاشي ددې نکاح وکړه او دخپل طرفه څخه یې څلور سوه دیناره

مهر ادا کړی ډېر شیان یې ورکړل کوم خلګ چې د نکاح په مجلس کښې ناست وه هغوی ته یې دخوراک تر څنګ پیسې هم ورکړې ددې پرو تاریخ پوهانو په آند دغه نکاح په اووم هجري کال کښې سوې ده ځینو بیا شپږم کال ښودلی دئ دخمیس لیکوال لیکي : چې ددې نکاح په شپږم کال کښې وسوه او واده یې په اووم کال وسوکله چې دا مدینې ته را ورسېده نجاشي پاچا ډېرې خوشبویاني ، سامانونه او داسي نور شیان ورکړي وه دنکاح وروسته یې د نبي ﷺ حضور ته ولېږل ځینو د تاریخ کتابونو لیکلي دي چې ددې نکاح ددې پلار وترل مګر دحدیثو څخه نه معلومیږي اوبل داچې داخبره ځکه صحیح نده چې ددې پلار تر دغه وخته پورې مسلمان سوې نه و تر دې قصې وروسته مسلمان سو ددې یوه قصه هم ددې باب په (۹) شمېره کښې تېره سوې ده . ددې په وفات کښې ډېر اختلاف دئ ډېرو خلګو (۴۴) سنه ښودلې ده او ددې څخه علاوه (۴۲) هجري سنه ، (۵۰) هجري سنه ، (۵۵) هجري سنه او داسي نورې سنې هم ښودل سوي دي.

۱۰ - د حضرت صفیې رضی اللہ عنہا حالات

حضرت صفیة رضی اللہ عنہا د حیي لور ده د حضرت موسي علیہ السلام د ورور حضرت هارون علیہ السلام د اولادې څخه ده اول د سلام بن مشکم په نکاح کښې وه وروسته بیا د کنانة بن ابي حقیق په نکاح کښې راغله دده سره یې په داسي وخت کښې نکاح وسوه چې جنګ شروع سوی و او ددې خاوند وژل سوی و ،د خیبر د جنګ څخه وروسته د حیه کلبي رضی اللہ عنہ نومي صحابي د نبي ﷺ څخه یوه مینځه وغوښته نبي ﷺ صفیة ورکړه . څرنګه چې په مدینه منوره کې دوې لوی قبیلې یعنې بنو قریظه او بنو نضیر مخ په وده وې دا دیو سردار لور وه په دغه وجه ډېرو خلګو وویل چې ددې مینځیتوب ډېرو خلګو ته ناخوښه دئ که نبي ﷺ دا په نکاح واخلي نو د ډېرو خلګود زړه تسلي به وسي ، په دغه وجه نبي ﷺ و د حیة رضی اللہ عنہ ته ډېر شی په بدله کې ورکړی دایې ځني واخیسته آزاده یې کړه او په نکاح یې واخیسته او د خیبر څخه د راتګ پر مهال په یو کور کښې ددې واده وسو سهار نبي ﷺ و اصحابو ته وویل : د چا سره چې کوم د

خوراک شیان دي هغه راوړی اصحابانو چې جلا جلا د خوراک شیان درلوده لکه خرماوي، پنیر ،غوړي او داسي نور هغه یې راوړه دځرمني پر یو ستر خوان باندي یې کښېښوده په ګډه یې وخوړل دا ولیمه وه (یعني د واده ډوډۍ وه) .په ځینو روایتو کي راغلي دي چې نبي ﷺ ودې ته اختیار ورکړی او ورته وې ویل : که ته په خپل قوم او هیواد کي اوسېدل غواړي نو آزاده یې ولاړه سه او که زما سره په نکاح کي اوسېدل غواړي نو دلته اوسه دې ورته وویل : چې اې د الله ﷻ رسوله ﷺ ! زه چې د شرک په حال کي وم ما ستا خواهش درلودئ اوس چې مسلمانه سوم څنګه ولاړه سم ، ددې څخه مراد غالباً هغه خوب و چې دې د مسلمانېدو څخه مخکي لیدلی و دې مبارکي خپل خوب وخپل مېړه کنانة ته ویلی و چې دیشرب څخه دسپوږمۍ یوه ټوټه زما په غېږ کې ولوېده مېړه یې یوه ټینګه چپلاخه داسي په زور ووهل چې په سترګو کي یې ننبي معلومي سوې او ورته وې ویل چې ته د یثرب د پاچا سره نکاح کول غواړې؟ . یو واړي لمر په خوب لیدلی و چې ددې په سینه کي راغلی و دغه خوب یې هم خپل خاوند ته بیان کړي و هغه ورته ویلي وه چې ته غواړي د یثرب د پاچا په نکاح کې راسي ؟ چا ویلي دي چې دې خوب لیدلی و چې د سپوږمۍ یوه ټوټه یې په سینه کي راغلې وه دغه خوب یې خپل پلار ته بیان کړی و پلار یې هم یوه ټینګه چپلاخه پر مخ وهلې وه او ورته ویلي یې وه چې ته غواړي چې دیشرب پاچا ته ولاړه سې (دغه دوه درې ډوله روایتونه راغلي دي دا چې کوم یو به صحیح وي)ممکنه ده چې دغه خوب یې مېړه او پلار دواړو ته ویلي وي او یا یې سپوږمۍ دوه واره لیدلې وې . د صحیح قول مطابق دا مبارکه د روژې په میاشت په سنه (۵۰) هجري کال د شپېتو کالو په عمر وفات سوه . دا وایي چې زه کله د نبي ﷺ په نکاح کښي راغلم نو زما عمر اولس کاله لا نه و .

۱۱- د حضرت میمونې رضی اللہ عنہا حالات

حضرت میمونة رضی اللہ عنہا د حارث بن حزن لور وه او اصلي نوم یې بره وو نبي ﷺ ددې نوم بدل کړی میمونه نوم یې باندي کښېښود ئ لومړی د ابو رحم بن عبد العزي په نکاح کښي وه د ډېر تاریخ پوهانو هم دا وینا ده چې نومورې کس ددې لومړی خاوند و ځینو بیا لیکلي دي چې دې د نبي ﷺ مخکي د دوو کسانو سره نکاح کړې ده . نبي ﷺ چې کله په اووم هجري کال و عمرې ته تلی نو ددې سره یې د میانۍ په میاشت کي په سرف نومي ځای کي نکاح وکړه د

نبيﷺ اراده وه چې د مکي څخه تر ټولو ستنډو وروسته ددې سره واده وکړي خو څرنګه چې د مکي خلګو نبيﷺ ته په مکه کې د اوسېدو اجازه ورنکړه نو ځکه تر ټولو راتګ وروسته يې په سرف کې واده وسو په سرف کې هم خاص په هغه ځای کې چې د واده خيمه وه. د صحيح قول مطابق دا مبارکه په سنه (۵۱) هجري کال کې وفات سوه ځينو ددې دوفات تاريخ سنه (٦١) هجري ښودلې ده په دغه وخت کې ددې عمر يواتيا کاله و او هم هلته يې قبر جوړ سو. دا هم د عبرت ځای دئ او تاريخي پېښه ده چې په يوه سفر کې نکاح وسي په دوهم سفر کې واده وسي او څه وخت وروسته يې هلته قبر جوړ سي.

حضرت عائشهرضی اللہ عنہا فرمايي: ميمونهرضی اللہ عنہا په مورِ ټولو کې زياته پرهېزګاره او وسيله کونکي وه، يزيد بن اصمرضی اللہ عنہ وايي: چې ددې بوختيا لمونځ او يا د کور کار و که چېرې د دواړو څخه به فارغه سوه نو مسواک به يې واهه. د ييبيانو په نکاحو کې د ميمونې رضی اللہ عنہا نکاح تر ټولو آخره وه په دغه خبره کې د ټولو محدثينو او مؤرخينو اتفاق دئ البته د ييبيانو د نکاحو په ترتيب کې اختلاف سته چې په وجه يې د دوی د نکاح په تاريخو کې اختلاف پيدا سوی دئ چې په مختصر ډول معلومه سوه، د نبيﷺ دوې ييبيانې يعنې خديجة او زينب بنت خزيمهرضی اللہ عنہا د نبيﷺ په ژوند کې وفات سوې دي نوري ټولې دنبيﷺ په وفات کې موجودې وې. د دغه ييبيانو څخه علاوه ځينو محدثينو او مؤرخينو دنبيﷺ نوري نکاحې هم ښودلې دي چې په کېدو کې يې اختلاف و نو ځکه ما دهغه ييبيانو حالات ليکلي دي چې د محدثينو پرې اتفاق دئ او دنورو حالات مې نه دي ليکلي کوم چې پکښې اختلاف دئ.

مـــعلومات

دنبيﷺ اولادونه

د محدثينو او مؤرخينو پر دې خبره اتفاق دئ چې د نبيﷺ څلور لونې وې او د ډيرې څيړنې وروسته معلوميږي چې تر ټولو مشره حضرت زينبرضی اللہ عنہا ده دوهمه حضرت رقيةرضی اللہ عنہا ده دريمه حضرت ام کلثومرضی اللہ عنہا ده څلورمه سيدتنا حضرت فاطمةرضی اللہ عنہا ده، او په زامنو کې يې ډېر اختلاف دئ ځکه چې دوی مبارکان ټوله په کوچنيوالي وفات سوي دي. په دغه

وخت کې د عربو د تاریخ چندانې پروا نه وه او سرتیرې اصحابان هم په دغه وخت کې زیات نه وه چې هره خبره یې په پوره ډول ساتلې وای دزیاتو علماؤ څېړنه داده چې د نبي ﷺ دریې زامن حضرت قاسم ، حضرت عبدالله، او حضرت ابراهیم(علیهم السلام) سوي دي ځینو ویلي دي چې د نبي ﷺ نارینه اولادونه پنځه وو څلورم یې حضرت طاهر او پنځم یې حضرت طیب دي ، ځینو ویلي دي چې طیب او طاهر داوړه د نبي ﷺ دیوه زوی نومان دي که داسي وي نو د نبي ﷺ نارینه اولادونه څلور کیږي ،ځینو ویلي دي چې طیب او طاهر دواړه د عبدالله نومونه وه که داسي نو د نبي ﷺ نارینه اولادونه درې کیږي ، ځینو ویلي دي چې د نبي ﷺ دوه زامن نور وه چې مطیب او مطهر دي دوی لیکلي دي چې طیب او مطیب یو ځای پیدا سوه او طاهر او مطهر یو ځای پیدا سوه په دغه ډول نود نبي ﷺ د نارینه اولادو شمېر اوو ته رسیږي ، خو د زیاتو علماؤ څېړنه داده چې د نبي ﷺ نارینه اولادونه درې دي . همدا ډول د نبي ﷺ ټول اولادونه د ابراهیم علیه السلام څخه پرته د خدیجې رضی الله عنها څخه پیدا سوي دي.

۱- دحضرت قاسم علیه السلام حالات

حضرت قاسم علیه السلام تر ټولو مخکې پیدا سوی دئ خو په دې کې اختلاف دئ چې حضرت زینب رضی الله عنها تر ده مشره وه او که کشره وه حضرت قاسم علیه السلام په کوچنیوالي کې وفات سو چې عمر یې دوه کاله و ځینو تر دې کم او زیات عمر لیکلي دئ.

۲- د حضرت عبدالله علیه السلام حالات

د نبي ﷺ دوهم زوی حضرت عبدالله علیه السلام دئ دنبوت څخه وروسته پیدا سوی دئ په هم دغه وجه ده مبارک ته طیب او طاهر ویل کیږي دئ هم په کوچنیوالي وفات سوی دئ دده مبارک په وفات باندې کافران ډېر خوشاله سوه ځینو لیکلي دي چې د حضرت قاسم په وفات باندې کافران ډېر خوشاله سوه ددې لپاره چې د نبي ﷺ نسل ختم سي او دابه یې ویل چې د نسل د ورکېدو څو ورځې وروسته به دده نوم هم ورک سي د دوی ددغه وینا په جواب کې الله ﷻ سورة کوثر نازل کړی چې دده مبارک نوم به ورک نسي هم داسي وسوه چې نن څوارلس پیړۍ وروسته هم دده مبارک نوم د سلهاوو زرو انسانانو په زړو کې سته .

۳- د حضرت ابراهيم عليه السلام حالات

دنبي ﷺ دريم زوی حضرت ابراهيم عليه السلام دئ چې د ټولو په اتفاق تر هجرت وروسته د لوی اختر په میاشت کې په اتم هجري کال کې پیدا سو د نبي ﷺ دغه مبارک زوی دنبي ﷺ د مینځې حضرت ماریې رضي الله عنها څخه پیدا سو او دنبي ﷺ تر ټولو وروستی نارینه اولاد دئ نبي ﷺ دده په اوومه ورځ دده عقیقه وکړه دوه پسونه یې حلال کړه (یعني دشکرانې په ډول یې اومه ورځ ولمانځل) نبي ﷺ دده د سر وېښتانو په اندازه سپین زر خیرات کړل. ابو هند بیاضي رضي الله عنه دده مبارک سر وروخرایه او د سر وېښتان یې ښخ کړه، نبي ﷺ وفرمایل: ما د خپل پلار ابراهيم عليه السلام نوم پرده باندې کښېښود ئ. دی مبارک د شپږسو میاشتو په عمر د لومړۍ خور په لسمه نېټه په سنه (۱۰) هجري کې وفات سو. ځینو بیا دده عمر مبارک اتلس میاشتې ښودلی دئ. نبي ﷺ فرمایلي دي: چې ابراهيم عليه السلام لپاره په جنت کې شیدې ورکونکې مقرره سوه.

۴- د حضرت زینب رضي الله عنها حالات

حضرت زینب رضي الله عنها د نبي ﷺ تر ټولو مشره لوروه ځینو مؤرخینو ددې مبارکې نوم بل ډول لیکلی دئ خو صحیح نه دئ دا مبارکه د نبي ﷺ د نکاح پنځه کاله وروسته پیدا سوه په دغه وخت کې دنبي ﷺ عمر دیرش کاله و، د خپل مور او پلار په غیږ کې لو سوه، مسلمانه سوه، دخپل خاله د زوی سره یې نکاح وکړه چې ابوالعاص بن ربیع رضي الله عنه نومېده د بدر دغزاء څخه یې وروسته هجرت وکړی په دغه هجرت کښې د کافرانو د ناپاکو حرکتونو په لړ کښې زخمي سوه چې قصه یې ددې باب په (۲۰) شمېره کښې تېره سوه دهمدغه زخم له امله د ژوند تر پایه پوري ناروغه وه اود (۸) هجري کال په شروع کښې وفات سوه ددې خاوند هم په (٦، یا ۷) هجري کال کښې مسلمان سو کله چې یې خاوند مدینې منورې ته ورسېدئ نو دا مبارکه هم دده په نکاح کښې پاته سوه د بي بي زینبي رضي الله عنه دخپل خاوند څخه دوه اولادونه پیدا سوي دي چې یو هلک او بله نجلۍ وه د هلک نوم یې علي و چې د خپلې مور د وفات وروسته د بلوغ څخه لږ څه مخکې د نبي ﷺ په ژوند کښې وفات سو همدغه علي د نبي ﷺ سره دمکې د فتحې په سفر کښې پر اوښه باندې سپورو. د نجلۍ نوم یې حضرت امامة رضي الله عنها وه دا هغه نازولې وه چې د حدیثو په کتابو کښې یې ډېرې قصې راځي چې کله به

نبي ﷺ لمونځ کاوه سجدې ته به ولاړی دا به يې پر ملا سپره سوه دا دنبي ﷺ تر وفات وروسته ژوندی وه.

حضرت فاطمة رضي الله عنها چې ددې خاله وه کله چې وفات سوه ددې نکاح د حضرت علي رضي الله عنه سره وسوه د حضرت علي رضي الله عنه تر وفات وروسته يې بيا د مغيره بن نوفل سره نکاح وکړه د حضرت علي رضي الله عنه ددې څخه هيڅ اولاد ندی سوی مګر د مغيره څخه ځينو ديحيي په نوم يو زوی ليکليدئ ځينو بيا دا خبره رد کړې ده.ويل سوي دي چې حضرت فاطمة رضي الله عنها کله وفات کېده نو وصيت يې کړی و چې زما څخه وروسته دي حضرت علي رضي الله عنه زما دخورزې سره نکاح وکړي حضرت امامة رضي الله عنها په سنه (۵۰) هجري کښې وفات سوه.

۵- د حضرت رقيې رضي الله عنها حالات

دنبي ﷺ دوهمه لور حضرت رقية رضي الله عنها وه دا مبارکه تر خپلي خور حضرت زينب رضي الله عنها دري کاله وروسته پيدا سوې ده په دغه وخت کښې دنبي ﷺ مبارک عمر (۳۳) کاله و ځينو رقية رضي الله عنها تر زينب رضي الله عنها مشره ښودلې ده خو صحيح خبره داده چې دا کشره وه د نبي ﷺ د اکا ابو لهب دزوی عتبه سره يې نکاح سوې ده کله چې د ابو لهب په شان کښې د الله ﷻ د لوري څخه سورة (لهب) نازل سو نو ابولهب خپلو دوو زامنو عتبه او عتيبه ته وويل :که چېرې تاسو د محمد ﷺ لوڼو ته طلاق ورنکړی نو زما ملاقات ستاسو سره حرام دئ عتيبه ته نبي ﷺ دريمه لور ام کلثوم ورکړې وه په همدا وجه دوی دواړو د نبي ﷺ لوڼې طلاقي کړې د دوی نکاح په کوچنيوالي کښې سوې وه په دغه وخت کښې لا د دوی واده نه و سوی کله چې مکة مکرمة فتحه سول نو د رقيې رضي الله عنها خاوند عتبه مسلمان سوی و خو بې بې ته يې لا پخوا طلاق ورکړی و او نکاح يې د حضرت عثمان رضي الله عنه سره ډېر وخت مخکې سوې وه حضرت عثمان او حضرت رقية رضي الله عنها په دواړو وارو کښې وحبشې ته هجرت کړی و چې بيان يې د اول باب په لسمه شمېره قصه کښې تير سو تر دغه هجرتو وروسته نبي ﷺ و فرمايل ماته هم دهجرت امر کېدونکی دئ او زما د هجرت ځای به مدينه منوره وي د نبي ﷺ ددې خبرې سره اصحابانو رضي الله عنهم مدينې ته سفر شروع کړی په دغه سلسله کښې د نبي ﷺ تر هجرت مخکې دوی دواړه مبارکان مدينې ته ورسېدل د نبي ﷺ تر هجرت وروسته چې يې کله د بدر وغزا ته تشريف وړی پدغه وخت کښې رقية رضي الله عنها ناروغه وه نبي ﷺ ددې د ناروغی په وجه

حضرت عثمان رضي الله عنه ورته پرېښودی د بدر دغزا د فتحي زيری چې اصحابانو ته را رسېدئ په دغه وخت کې دوی د رقيې رضي الله عنها د ښخېدو مراسم بشپړ کړي وه په همدغه وجه رسول الله ﷺ ددې په ښخيدو کې هم شريک نسو ددې داول خاوند سره واده نه و سوی نو دهغه مېړه څخه يې اولاد هم ندی سوی مګر د حضرت عثمان رضي الله عنه څخه يې يو زوی د عبدالله په نامه په حبشه کښې پيدا سوی دئ د خپل مور تر وفات وروسته هم ژوندی و او په سنه (۴) هجري کښې دشپږو کالو په عمر وفات سو ځينو بيا ليکلي دي چې تر خپلې مور تر مرګ يو کال مخکې وفات سو ددغه زوی پرته د رقيې رضي الله عنها بل هيڅ نارينه اولاد ندئ سوی.

٦ - دحضرت ام کلثوم رضي الله عنها حالات

دنبي ﷺ دريمه لور ام کلثوم رضي الله عنها ده په دې کښې هم اختلاف دئ چې ځينې وايي فاطمة رضي الله عنها مشره وه او ځينې وايي چې ام کلثوم رضي الله عنها مشره وه خو دزياتو په آند ام کلثوم رضي الله عنها مشره ده ددې نکاح هم لومړی د عتيبه سره سوې وه واده يې لا نه و سوی چې دسورة (لهب) په نازلېدو سره عتيبه دپلار ابولهب په امر طلاق ورکړی لکه چې د رقيې رضي الله عنها په قصه کې تير سو خو دهغې خاوند وروسته مسلمان سو او ددې خاوند عتيبه چې طلاق ورکوی نود نبي ﷺ حضور ته راغلی او په ډېره ګوستاخه، بې ادبه او نامناسبه الفاظ يې د خولې څخه را وايستل نبي ﷺ ښراوي ورته وکړې او وې ويل چې اې الله ﷻ! د خپلو سپو څخه يو سپی پر ده مقرر کړې ابوطالب لا په دغه وخت کې ژوندی وکه څه هم مسلمان سوی نه و خو دنبي ﷺ د ښراوو څخه ببرېدئ او ده ته يې وويل چې ددغو ښراوو څخه ستا خلاصېدل نسته او همدغسې وسول يوه ورځ عتيبه وشام ته سفر کاوه پلار ابولهب يې دنبي ﷺ د ډيرې دښمنۍ سره - سره وده ته وويل چې زما سره دنبي ﷺ د ښراوو فکر سته د قافلې وټولو خلګو ته يې وويل چې زما پر زوی باندې به زيات پام او فکر کوئ دوی يوځای ته ورسېدل په هغه ځای کښې ډير زمريان موجود وه دقافلې خلګو دقافلې ټوله شيان سره يو ځای کړل او يوه لويه غونډۍ يې ځني جوړه کړل دشپې يې عتيبه سربېره پر دغه غونډۍ بيده کړی دوی خپله دځلورو طرفو نو څخه شاوخوا پرې را وګرځېدل کله چې دوی بيده سول يو زمری راغلی دټولو خولې يې بوی کړې آخر د کالو غونډۍ ته پورته سو پر سر

باندې يې عتيبه پيدا کړی سر يې د بدن څخه ور جلا کړی يوه ناره يې وکړه خلګ چې راپورته سول کار يې تر کار تپر سوي و يعني مړ سوی و ،ځينو مؤرخينو ليکلي دي چې داپينه و عتبه ته پينه سوې ده او عتيبه مسلمان سوی و خو په هرصورت د ام کلثوم او حضرت رقيې رضي الله عنها په خاوند انو کښې يو تن مسلمان سوی دئ او بل تن ته يې دغه دعبرت قصه ور پينه سوې ده په همدې وجه خلګ د الله ﷻ د دوستانو د دښمنۍ څخه ييريږي الله ﷻ په حديث قدسي کښې فرمايي :(من عادی لي وليا فقد اذنته با لحرب) ژباړه : څوک چې زما د دوست سره دښمني کوي هغه ته زما د جنګ اعلان دئ .د حضرت رقيې رضي الله عنها تر وفات وروسته په سنه (۳) هجري کې د ام کلثوم رضي الله عنها نکاح د حضرت عثمان رضي الله عنه سره وسوه د نبي ﷺ ارشاد دئ چې ما د ام کلثوم رضي الله عنها نکاح د عثمان رضي الله عنه سره دآسماني وحيو په امر وکړل ، ځينو ويلي دي چې نبي ﷺ دغه وينا د ام کلثوم او رقيې رضي الله عنها دواړو په اړه وه د ام کلثوم رضي الله عنها د لومړی مېړه سره واده نه وسوی نو اولاد خو يې بيخي دهغه مېړه څخه ندئ سوی او د حضرت عثمان رضي الله عنه څخه يې هم اولاد ندئ سوی دامبارکه په سنه (۹) هجري د برات په مياشت کښې وفات سوه ، نبي ﷺ ددې د وفات څخه وروسته وفرمايل : که چيرې زما سل لونې وای په همدغه ډول وفات کېدلای نو ما به يو په بل پسې و حضرت عثمان رضي الله عنه ته په نکاح ورکولای.

۷- دحضرت فاطمې رضي الله عنها حالات

د نبي ﷺ څلورمه لور د جنتيانو سنګو سرداره حضرت فاطمة رضي الله عنها ده چې په عمر کې د زياتو تاريخ پوهانو په آند کشره وه دنبوت څخه يو کال وروسته پيدا سوه پدغه وخت کې د نبي ﷺ عمر مبارک (۴۱) کاله و ځينو ليکلي دي چې د نبوت پنځه کاله مخکې پيدا سوې ده چې دنبي ﷺ عمر (۳۵) کاله و وايي چې ددې نوم دالهام يا د وحيو په ذريعه ايښودل سوی دئ د فطم څخه اخيستل سوی دئ په معني د منع کولو دئ دا مبارکه هم د دوزخ له اوره څخه محفوظه ده په سنه(۲) هجري د حسن حسين، صفري ، خدای تعالي او يا د روژې په مياشت کښې يې نکاح د حضرت علي رضي الله عنه سره وسوه اوه مياشتي او پنځلس ورځې وروسته يې واده وسو دا نکاح هم د الله ﷻ په حکم وسوه پدغه وخت کښې ددې عمر پنځلس کاله او پنځه مياشتي و ، ددغه خبرې څخه هغه وينا تائيد ږي چې دا مبارکه د نبوت څخه يو کال وروسته پيدا سوې ده پدغه وخت کښې د حضرت علي رضي الله عنه عمر يو ويشت کاله پنځه مياشتي او يا

څلرویشت کاله یوه نیمه میاشت و دنبيﷺ په ټولو لونو کښې د دې سره زیاته مینه وه نبيﷺ چې به کله یو ځای په سفر تلی نو تر ټولو وروسته به یې د دې څخه رخصت اخیستیا وکله چې به یې د سفر څخه تشریف راوړی نو لومړی به یې د دې کور ته تشریف وړی . حضرت علي کرم الله وجهه د ابوجهل دلور سره د دوهمي نکاح کولو اراده وکړه دا غمجنه سوه او نبيﷺ ته یې شکایت وکړی ، نبيﷺ وفرمایل : فاطمةرضي الله عنها زما د بدن ټوټه ده که چا دې ته تکلیف ورسوی ماته یې تکلیف ورسوی په همدې وجه حضرت علي رضي الله عنه د دې په ژوند کښې بله نکاح نه وکړه د دې تر وفات وروسته یې د دې مبارکي دخورزې حضرت امامةرضي الله عنها سره نکاح وکړه چې بیان یې د زینبرضي الله عنها په حالاتو کښې تیر سو ، دنبي ﷺ د وفات څخه شپږ میاشتي وروسته حضرت فاطمةرضي الله عنها ناروغه سوه یوه ورځ یې خدمتګاري ته وویل : زه غسل کوم اوبه راته تیاري کړه (اوبه یې تیاري سوې)غسل یې وکړی پاکي جامې یې واغوستي بیا یې وویل چې زما بستره دکور په منځ کښې کړئ (بستره چې کښېښودل سوه) دې مبارکي تشریف وروړی مخ یې وقبلې ته کړی خپل راسته لاس یې تر مخ لاندي کښېښودی اووې ویل : زه اوس مړه کېږم دایې وویل وفات سوه . د نبيﷺ د اولادو سلسله د دې څخه را روانه ده او تر قیامته پورې به چلیږي د دې مبارکي شپږ اولاده وسوه درې یې زامن وه او درې یې لونې وې لومړی یې د نکاح په دوهم کال حضرت حسنرضي الله عنه زوی پیدا سو .د نکاح په دریم کال یعني سنه (۴) هجري کښې یې حضرت حسینرضي الله عنه پیدا سو بیا حضرت محسنرضي الله عنه پیدا سو او دکوچني والي په وخت کښې وفات سو په لونو کې یې حضرت رقیةرضي الله عنها په کوچني والي کې وفات سوې ده په همدې وجه ځینو مؤرخینو نده لیکلې ، دوهمه لور یې حضرت ام کلثومرضي الله عنها وه چې لومړی نکاح یې د امیرالمؤمنین حضرت عمر رضي الله عنه سره وسوه دده څخه یې یو زوی د زید په نامه او یوه لور د رقیې په نامه پیدا سوه د حضرت عمر رضي الله عنه د وفات څخه وروسته د ام کلثومرضي الله عنها نکاح د حضرت عون بن جعفر رضي الله عنه سره وسوه دده څخه یې هیڅ اولادونه سو دده دوفات وروسته یې نکاح دده د ورور محمد بن جعفر رضي الله عنه سره وسوه دده څخه یې هم هیڅ اولاد ونه سو ، دده د وفات وروسته یې د عبدالله بن جعفر سره نکاح وسوه او هم دده په نکاح کښې ام کلثومرضي الله عنها وفات سوه دده د وفات په ورځ د دې مبارکي زوی زید هم وفات سو دواړې جنازې په یو واري پورته سوې او د دې مبارکي د اولادو هیڅ سلسله ونه چلېدل دا درې مبارکان حضرت عبدالله ، عون او محمد رضي الله عنهم هغه وروڼه دي چې په شپږم باب یوولسمه شمېره کې یې قصه تېره سوه د حضرت علي رضي الله عنه وریرونه دي او د حضرت جعفر طیار رضي الله عنه زامن دي .د حضرت فاطمې رضي الله عنها دریمه لور حضرت

زینب رضي الله عنها ده چې د عبدالله بن جعفر سره یې نکاح وسوه او دوه زامن یې عبدالله او عدن پیدا سول او هم دده په نکاح کښې وفات سول ددې د وفات وروسته حضرت عبدالله بن جعفر ددې د خور حضرت ام کلثوم رضي الله عنها سره نکاح وکړه. دا هم د حضرت فاطمې رضي الله عنها اولادونه دي، ددې مبارکي تروفات وروسته چې علي رضي الله عنه د کومو بیبیانو سره نکاحي کړي دي د هغوی څخه یې هم اولادونه سته چې تاریخ پوهانو دودیرش لیکلي دي چې په هغې کښې شپارس زامن او شپارس لونې دي. د حضرت امام حسن رضي الله عنه پنځلس زامن او اته لونې دي او د حضرت حسین رضي الله عنه شپږ زامن او درې لونې دي.

رضي الله تعالي عنهم وارضا هم اجمعین وجعلنا بمدیهم متبعین والله اعلم و علمه اتم.(۱)

یوولسم باب

د کوچنیانو دیني جذبه

د اصحابو رضي الله عنهم کوچنیانو اولادونو چې کومه دیني جذبه درلوده دا په حقیقت کې د دوی د مشرانو د ښې تربیې نتیجه وه. که چېرې مور او پلار او نور دوستان دخپل اولاد د مینې د ضایع کیدلو پرځای د دوی د دیني حالت پوښتنه کوي او ورته نصیحت کوي نو د دین کارونه به د دوی د اولادو په زړو کښې ځای ونیسي کله چې لوی سي دغه کارونه به د دوی عادت وګرځي بدبختانه چې مورِ د اولادو پر بدو کارو نو سترګې پټوو او که مو زیات د مینې جوش راسي نو په خوشالیږو که چیرې د دین په کارو کښې سستوالی کوي نو مورِ خپل زړه ته تسلي ورکوو او وایو چې لوی سي په خپله به سم سي او حال دا چې کوم عادتونه چې په کوچنیوالي کښې تخم کرلي وي هغه عادتونه پاخه سوي دي بیا نه ایسته کیږي. تاسو غواړی چې د زوزو تخم وکړئ او بیا په حاصل کې غنم لاسته راوړئ دا خبره مشکله ده که تاسو غواړئ چې په اولادو کښې مو ښه عادتونه پیدا سي او د دین په ټولو کارو کښې دي پوره پاملرنه وکړي نو تاسي پخپلو اولادو کښې د کوچني والي څخه د دین د اهتمام عادت جوړ کړئ، اصحابو رضي الله عنهم چې به د کوچني والي څخه د خپلو اولادو نګراني کوله او دیني کارونه به یې په پابندی سره په ادا کول، د حضرت عمر رضي الله عنه په خلافت کې یو سړی

(۱) ملخص من الخمیس والزرقاني علي المواهب والتلقیح والاصابة واسدالغابة

نیول سوی راوستل سو چې د روژې په میاشت کې یې شراب چیښلي وه او روژه یې نه وه نیولې حضرت عمر رضي الله عنه ورته وفرمایل : چې تبا او برباد سې زمونږ کوچنیان لا روژې نیسي اوته روژه خوري.(۱)

۱- د کوچنیانو روژه نیول

ربیع بنت معوذ رضي الله عنها چې قصه یې د لسم باب په آخر کښې تېره سوه فرمایي : نبي ﷺ یو ځلي اعلان وکړی چې نن د عاشورا ورځ ده ټوله روژه ونیسئ مونږ به د دې څخه وروسته ټولو روژې نیولې په کوچنییانو به مو هم روژې نیولې کله چې به هغوي د لوږې څخه ژړل نو مونږ به د پنبو څخه د لوبو یوشی ورجوړ کړی او په هغه به مو د روژه مات تر وخته پورې مشغول ساتل.(۲)

فایـــده: په ځینو حدیثو کښې دا هم راغلي دي چې ښځو به و شیدو رودونکو ماشومانو ته شیدې نه ورکولې که څه هم د هغه وخت بدنونه ډېر توانا وه او د اوس خلګ ډېر ناتوانه دي نو ځکه د هغه وخت خلګو او کوچنییانو تحمل درلود ای سوا و دې ته هم کتل پکار دي چې د اوس خلګ څومره تحمل لري او هغو څومره تحمل درلود یځکه تحمل ته کتل ضروري دي د تحمل په درلودلو کښې کمزوري کول یقیناً نامناسبه کار دئ.

۲- د حضرت عائشې رضي الله عنها حدیثونه او دایت نازلېدل

حضرت عائشة رضي الله عنها د شپږو کالو په عمر د نبي ﷺ په نکاح کښې راغله او د (۹) کالو په عمر په مدینه منوره کښې واده سوه دا مبارکه د (۱۸) کالو وه چې نبي ﷺ د دې نړۍ څخه تشریف یووړی (۱۸) کاله عمر نو څه شي دئ دې په دومره لږ وخت کې د نبي ﷺ څخه دومره زیات حدیثونه ، دیني علمونه او دیني مسئلې راانقل کړیدي چې اندازه یې نسته .

---

(۱) بخاري

(۲) بخاري

مسروق رحمه الله فرمايي : ما لوي ـ لوي اصحابان وليدل چې د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه به يې د مسئلو پوښتنه کوله .

عطاء رحمه الله فرمايي : دا مبارکه تر نارينوو په مسئلو باندې زياته باخبره او عالمه وه.

ابو موسي رضي الله عنه فرمايي : موږ ته چې به کوم علمي مشکل پيښ سو نو حل به يې د حضرت عائشې رضي الله عنها دلوري څخه راسپدی.(۱)

ددې مبارکې دوه زره دوه سوه لس(۲۲۱۰) حديثونه د حديثو په کتابو کښې موجود دي.(۲)

دا مبارکه پخپله فرمايي : چې ما په مکة مکرمة کې په کوچنيوالي کښې لوبې کولې چې پرنبي ﷺ باندې د سورت قمر لاندينی آيت نازل سو :

بَلِ ٱلسَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَٱلسَّاعَةُ أَدْهَىٰ وَأَمَرُّ ﴿٤٦﴾ (۳)

دا مبارکه تر اتو کالو پورې په مکة مکرمة کې پاته وه په دومره کم عمر کې يې دا د آيت په نازلېدو خبره وه او بيا يې يادول دا ددين سره په خاص محبت کيږي که نه نو اته کاله عمر نو څه شي دئ؟

۳- د حضرت عمير رضي الله عنه په جهاد کښې د ګډون شوق

حضرت عمير رضي الله عنه د ابې اللحم غلام و، کوچنی هلک وو پدغه وخت کې د جهاد شوق په لوی او کوچنی کښې و. حضرت عمير رضي الله عنه د خيبر په جنګ کښې د ګډون غوښتنه وکړه دده سردارانو هم د نبي ﷺ په حضور کښې دده سپارښت وکړی چې وده ته په جنګ کښې د ګډون اجازه ورکړي نبي ﷺ هم اجازه ورکړه او يوه توره يې ورپه غاړه کړه خو توره لو وه او دده قد کوچنی و توره پر مځکه ورسره څکېدل پدغه وخت کښې ده د خيبر په جنګ کښې ګډون وکړی مګر څرنګه چې دی کوچنی هم واو غلام هم و نو په مال د غنيمت کښې پوره ونډه ورنکړل سوه خو بيا هم د انعام په ډول يو څه سامان يې ورکړی.(۴)

دده په څېر مبارکانو ته دا معلومه وه چې په مال د غنيمت کښې زموږ پوره ونډه نسته خو ددې سره ـ سره به يې د نورو په واسطه و نبي ﷺ ته سپارښت کاوه چې په جهاد کښې د

---

(۱) اصابة

(۲) تلقيح

(۳) سورة القمر الاية (۴۶) بخاري

(۴) ابوداود

ګډون اجازه ورکړي په همدې وجه داد ديني جذبې او د الله تعالي ﷻ او دهغه دريښتني رسول ﷺ پر وعدو باندي دتسلي پرته بل شی نسي کېدای.

۴- د حضرت عمير رضي الله عنه د بدر په غزا کې په پټه د شرکت کوشش

حضرت عمير بن ابي وقاص رضي الله عنه يو کم عمره صحابي و د اسلام په شروع کې يې اسلام راوړی و د مشهور اصحابي سعد بن ابي وقاص ورور و سعد رضي الله عنه فرمايي : چې ما خپل ورور عمير رضي الله عنه وليدئ چې د بدر دغزا دلښکر د روانېدو پر وخت پټ يوې خوا او بلي خواته کېدی چې ځوک مي ونه وينې ما چې دا حال وليدی نو ورته حيران سوم او پوښتنه مې ځنې وکړه چې ولې پټ-پټ ګرځې؟ ده راته وويل: چې په دې وجه پوتېږم چې نبي ﷺ مي ونه وينې او د کوچنی خيال را باندې ونکړي او د جنګ څخه مي منع نکړي ، که يې وليدم بيا به زه نسم تلای او زه دا غواړم چې خامخا په دې جنګ کې ګډون وکړم . کېدلای سي چې الله ﷻ ماته په دې جنګ کې په يو ډول شهادت را نصيب کړي ، آخر چې کله لښکر را وراندې سو نو ده ته چې کومه خطره وه هغه پښه سوه او نبي ﷺ دی مبارک د کم عمر په وجه وجنګ ته دتللو څخه منع کړی خو دشوق غلبه وه د دې تحمل يې نسوای کولای نو په ژړا سو نبي ﷺ ته چې دده دشوق او دژړا حال معلوم سو نو اجازه يې ورکړه هيله يې پوره سوه او دوهمه ارزو يې هم پوره سوه په دغه غزا کې شهيد سو ، دده ورور سعد رضي الله عنه فرمايي : دده کوچنيوالي او دتورې د لوی والي له وجهې ما دده د توري و تسمې ته غوتې ورکولې چې پورته سي.(۱)

۵- د وه انصاري هلکان او دابوجهل قتل

حضرت عبدالرحمن بن عوف رضي الله عنه د مشهورو او لويو اصحابانو څخه دئ ،دی مبارک فرمايي : چې زه د بدر په ميدان کې د جنګ کوونکو په قطار کې ولاړ وم ما وليدل چې راسته او چپه طرف ته مي دوه انصاري هلکان ولاړ دي ما فکر وکړی چې کاشکې زه د توانا خلګو په منځ کې ولاړ وای نو ښه به وای چې د اړتيا په وخت کې مو يو دبل سره مرسته کولای په

(۱) اصابة

دغه وخت کې يوه تر لاس ونيوم او راته وويل : کاکا جانه ! ته ابو جهل پېژنې ؟ ما ورته وويل : هو څه يې کوې؟ ده راته وويل چې زه خبر سوی يم چې ده رسول الله ﷺ ته بنکنځل کړي دي نو زما دي په هغه ذات قسم وي چې زما روح يې په قبضه کې دئ که زما سترګې پرده ومنبتلې تر هغه به زه ځني جلا نسم چې زه دی وژنم او يا دی ما وژني . زه ددې هلک په سوال او جواب کې حيران وم چې هغه دوهم هلک پوښتنه راڅخه وکړه پداسې ډول لکه اول هلک چې راڅخه کړې وه ، نا ببره په دغه وخت کې ابو جهل رابنکاره سو زما چې سترګې پرې ولګېدې نو دوی ته مې وويل : کوم څوک چې ستاسو پکار و هغه دی روان دئ دوی چې وليدئ نو په ځغاسته ورغلل توري چلول يې پر شروع کړه تر داسې وخته پورې چې هغه يې را غوزار کړی.(۱)

فايـــده : دغه دواړه هلکوان معاذ بن عمرو بن جموح او معاذ بن عفرا رضي الله عنهما وه . معاذ بن عمرو رضي الله عنه فرمايي : ما د خلګو څخه اوربدلي وه چې ابو جهل هيڅوک نسي وژلای هغه په ډېر حفاظت کې او سيږي دهغه وخت څخه زما دا خيال و چې دی به وژنم ، دغه دوه هلکوان پياده وه او ابو جهل سپور و ، عبدالرحمن بن عوف رضي الله عنه فرمايي : کله چې دغه دوه هلکان په ځغاسته ورورسېدل نو پر آس سپور باندې حمله ګرانه وه په همدې وجه يوه پر آس حمله وکړه او بل د ابو جهل پر پښه حمله وکړه چې په دغه حمله سره آس هم غوزار سو او ابو جهل هم غوزار سو پورته کېدای نسو په هغه ځای کې پروت و تاو تاو کېدی د معاذ بن عفراء ورور معوذ بن عفراء نور هم زخمي کړي چې ولاړ نسي خو مړ نسو ددې څخه وروسته عبدالله بن مسعود رضي الله عنه يې سر د بدن څخه ور جلا کړی .معاذ بن عمرو وايي ما چې کله د ابو جهل پر پښه حمله وکړه دده سره خپل زوی عکرمة ورسره و . زوی يې زما پر اوږه حمله وکړه زما لاس بيخي پرې سو خو يوازي په څرمن پيوند و .(۲)

دی مبارک وايي : ما خپل په څرمن پيوند لاس تر شا واړوی او ټوله ورځ په دابل لاس وجنګېدم کله چې زه د لاس څخه په تکليف سوم. نو هغه ځپدلي لاس مي تر پښه لاندې کړی او راکش مي کړی لاس پرې سو ومي غورځوی.(۳)

---

(۱) بخاري

(۲) اسد الغابة

(۳) خميس

٦- د حضرت رافع او حضرت ابن جندب رضي الله عنهما مقابله

دنبي ﷺ مبارک عادت داوو چې کله به لښکر دمدينې څخه ووتی نو دستي به يې لښکر معاينه کاوه د لښکر حال به يې ځان ته معلوماوه او اړتيا وي به يې ځانته معلومولې د لښکر اصلاح به يې کول کم عمره هلکان يې بېرته استول زيات هلکوان به په خپل شوق سره د غزا لپاره ووتل نبي ﷺ چې کله د احد غزا ته تشريف وړی نو د معاينې لپاره يې يو ځای لښکر ودراوه او کم عمره هلکان يې د کوچني والي په وجه بېرته استول چې پدغه هلکانو کښې دغه لاندې مبارکان وه. عبد الله بن عمر زيد بن ثابت، اسامه بن زيد، زيد بن ارقم، براء بن عازب، عمرو بن حزم، اسيد بن ظهير، عرابه بن اوس، ابوسعيد خدري، سمرة بن جندب او رافع بن خديج رضي الله عنهم ددوی عمرونه نژدې (۱۳) او (۱۴) کاله وو کله چې دوی ته د بيرته تللو امر وسو نو حضرت خديج رضي الله عنه و نبي ﷺ ته د خپل زوی رافع سپارښت وکړی او ورته وې ويل چې اې د الله ﷻ رسوله! زما دزوی غشي ويشتل ډېر ښه زده دي رافع چې د پلار دا خبره واورېدل داجازې په شوق جګ جګ سو چې قدم يې اوږد معلوم سي نبي ﷺ اجازه ورکړه. سمرة بن جندب رضي الله عنه خپل پلندر مره بن سنان ته وويل چې نبي ﷺ رافع ته اجازه ورکړه او و ماته يې اجازه رانکړه حال داچې زه پر رافع باندې غښتلي يم که چيرې زما او د هغه مقابله وسي نو زه به هغه راچپه کړم نبي ﷺ ددوی دواړو مقابله وکړه ريښتيا هم سمرة رافع راچپه کړی پدې وجه نبي ﷺ سمرة ته هم اجازه ورکړه ددې څخه وروسته نورو کوچنيانو هم د اجازې هڅې وکړې په هغو کښې هم ځينو ته اجازه ورکړل سوه پدغه بهير کښې شپه سول نبي ﷺ د ټول لښکر د حفاظت انتظام وکړل سو او پنځوس کسه يې د ټول لښکر د حفاظت لپاره مقرر کړل بيا يې وفرمايل: څوک به زمونږ حفاظت وکړي؟ يو ملګری ولاړ سو او وې ويل چې يا رسول الله! زه و دې کار ته تيار يم نبي ﷺ ورته وويل چې ستانوم څه شي دی؟ ده مبارک وويل ذکوان دئ نبي ﷺ وفرمايل: ښه دئ ته کښېنه بيا يې و فرمايل: څوک به زمونږ حفاظت وکړي؟ يو ملګری ولاړ سو وې ويل: يا رسول الله ﷺ زه ودې کار ته تيار يم نبي ﷺ د نامه پوښتنه ځني وکړه ده ورته وويل چې زما نوم ابو سبغ (دسبغ پلار) دئ نبي ﷺ ورته وفرمايل چې ښه دئ ته کښېنه، نبي ﷺ دريم ځلي بيا پوښتنه وکړه چې زمونږ حفاظت به څوک کوي؟ بيا يو ملګری ولاړ سو چې يا رسول الله ﷺ زه ودې کار ته تيار يم نبي ﷺ د نامه پوښتنه ځني وکړه ده ورته وويل چې زما نوم ابن عبد القيس دئ نبي ﷺ ورته وفرمايل چې

ښه دئ ته کښينه لږ وخت وروسته نبي ﷺ و فرمايل هغه درې سره کسان دي راسي يو ملګری د نبي ﷺ حضور ته راغلی نبي ﷺ ورته وفرمايل چې ستا هغه نور دوه ملګري څه سول؟ ده ورته وويل : اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! درې سره واره زه ولاړ سوی وم نبي ﷺ دعا ورته وکړه او د حفاظت امر يې ورته وکړی ده هم ټوله شپه د نبي ﷺ د خيمې حفاظت وکړی.(۱)

فايـــده : داد مبارکو اصحابانو شوق او جذبې وي ،کوچنيان وه که لويان وه داسي مست وه چې ځان قربان ول يې خپل هدف و همدا وجه وه چې تل به بريالیتوب ددوی قدمونه ښکلول رافع بن خديج رضي الله عنه د بدر په غذا کښې هم ځان وړاندي کړی وخو په هغه وخت کښې اجازه ورنکړل سول بيايې د احد په غزاء کښې ځان وړاندي کړی چې قصه يې اوس تېره سول ددې څخه وروسته په هره غزاء کښې يې ګډون کاوه د احد په غزاء کښې يو غشی دده پر سينه باندي ولګېدئ کله چې يې راکښې ټوله راوختي مګر يوه څوکه يې دننه په بدن کښې پاته سول هغه پاته سوی ټوټې يې ديو زخم شکل اختيار کړی په آخر عمر کښې چې سپين ږيرو الي ته نژدې و دغه زخم تازه سو او د مرګ سبب يې وګرځېدئ. (۲)

۷- دحضرت زيد رضي الله عنه د قران په وجه وړاندي والی

حضرت زيد بن ثابت رضي الله عنه د هجرت په وخت کښې د يوولسو کالو وو او د شپږو کالو په عمر يتيم سوي دئ د بدر په غزاء کښې يې ځان راوړاندي کړی خو اجاز ورنه کړل سول بيا داچې د احد په غزاء کښې ووتی خو بيرته راواستول سو لکه اوس چې يې قصه تېره سوه ځينو ويلي دي: څرنګه رافع بن خديج رضي الله عنه او سمرة بن جندب رضي الله عنه ته اجازه ورکړل سول په همدغه وجه ده ته هم اجازه ورکړل سول ددې څخه وروسته به په هره غزاء کښې شريک کېدئ دتبوک په جنګ کښې د بنو مالک قوم بيرغ د حضرت عمار رضي الله عنه پلاس کښې و ، نبي ﷺ د عمار رضي الله عنه څخه واخيست او حضرت زيد رضي الله عنه ته يې ورکړی عمار رضي الله عنه فکر وکړی چې ښايي زما څخه يو څه غلطي سوې وي او يا په يو څه وجه نبي ﷺ زما څخه خوابدی سوی وي نو پوښتنه يې وکړه چې اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! زما د څه شي شکايت تاسو ته درسېدلی دئ؟

---

(۱) خميس

(۲) اسد الغابه

نبي ﷺ وفرمايل دا خبره نه ده بلکي زيد رضي الله عنه تر تا قرآن ډېر ويلی دئ قرآن ددې بيرغ په پورته کولو کښې مخکې کړی.(۱)

فايده: دنبي ﷺ عمومي عادت و چې په ديني ځانګړتيا وو کښې به يې هغه چاته ترجيح ورکول چې ددين په اعمالو کې به تر نورو زيات و دلته که څه هم د جنګ موقع وه د قرآن د زيات ويلو مداخله نه وه پکښې مګر بياهم نبي ﷺ د بيرغ پورته کول و هغه چاته ورکړی چې قران يې زيات ويلي و په داسي ډيرو کارو کښې نبي ﷺ ددين لحاظ کړی دئ آن تردې چې که به چيرې ارتيا پيښه سوه چې څومړي به په يوه قبرکې ښخ سي نولومړی به يې هغه څوک مخکې کاوه چې قرآن به يې ډېر لوستلی و لکه داحد په غزا کښې چې داسي سوه.

۸-د حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه په کوچنيوالي کښې د پلار وفات

ابو سعيد خدري رضي الله عنه فرمايي: زه ددياړلسو کالو وم داحد په غزا کې رامخکې سوم خو نبي ﷺ اجازه را نه کړه بيا مي پلار سپارښت وکړی ونبي ﷺ ته يې وويل چې دی په قوت کې نبه دئ او هډونه يې هم غټ دي نبي ﷺ به وماته پورته وکتل بيا به يې کښته وکتل لنډه داچې ماته د کم عمرۍ په وجه اجازه نه راکړل سوه زما پلار په دغه غزاء کښې شريک سو او شهيد سو زما د پلار مال او داسي نور سامانونه هيڅ نه سوه پاته زه د نبي ﷺ حضور ته د سوال کولو په نيت ورغلم نبي ﷺ چې ماته وکتل راته وې ويل: څوک چې د الله ﷻ څخه صبر غواړي الله ﷻ و هغه ته صبر ورکوي، څوک چې د الله ﷻ څخه عفت او پاکوالی غواړي الله ﷻ و هغه ته پاک لمنې او عفت ورکوي، څوک چې د الله ﷻ څخه شتمني غواړي الله ﷻ شتمني ورکوي. ماچې د نبي ﷺ دا خبري واورېدې بيا مي هيڅ ونه غوښتل په چوپه خوله ببرته راغلم. ددې څخه وروسته الله ﷻ وده ته دومره لويه مرتبه ورکړه چې دده په څېر کم عمره اصحابان به بيا په مشکله پيدا کيږي.(۲)

فايده: دا څومره لوي همت دئ چې د پلار د شهادت د غم تر څنګ ډېر زيات محتاجه هم وخو دنبي ﷺ په يو عام نصيحت په چوپه خوله راولاړ سو ببرته ولاړی د خپل غم څرګندونه يې هيڅاته نه وکړه. په اوس وخت کې لوی کسان دومره صبر کولای سي؟ رشتيا

---

(۱) اسد الغابة

(۲) اصابه - استيعاب

هم الله ﷻ دخپل رسول ﷺ د ملګرتیا لپاره داسي کسان غوره کړي وه چې رسول الله ﷺ د ملګرتیا اهل وه په همدې وجه نبي ﷺ فرمایي: الله ﷻ د ټولو انسانانو څخه زما اصحاب انتخاب کړي دي. دغه حدیث به د دې کتاب په آخر کې راسي.

۹- د حضرت سلمة بن اکوع ﷺ په غابه کې ځغاسته

غابه د مدینې منورې څخه څلور پنځه میله د باندې یوه ابادي وه په دغه ځای کې دنبي ﷺ یو څه اوښان څرېدل عبد الرحمان فزاري د کافرانو یوې ډلې سره مل دغه اوښان لوټ کړل او څرونکی (شپانه) یې وواژه دغه کسان په سلاوو سمبال او پر آسونو سپاره وه روان سوه نابېره حضرت سلمة بن اکوع ﷺ د ځان سره غشي او لینده اخستي دي دغابې پر لور پیاده روان دئ نابېره یې پر دوی سترګې ومښتي هلک وخو ډېر تیز و دده د ځغاستي تېزوالي ډېر مشهور و تر داسي اندازې چې ده به عربي آس لاندې کولای سو او نیولای به یې سو خو آس دی نسوای نیولای او نه یې لاندې کولای سوای هم دا ډول دی مبارک په غشي ویشتلو کې هم ډېر مشهور و دستي د مدینې پریو غره باندې وخاتی او د لوټ اعلان یې وکړی په خپله یې په غلو پسي و ځغستل کله چې ورورسېدئ نو پر هغویې داسي د غشو باران شروع کړی چې د هغو دا فکر سو چې دا یوه ډله ده خو دی یوائې و او پیاده و نو چې کله به یو چا آس پسي راګرځوی دی به د یوې درختي شاته پټ سو کله چې به هغه تیر سو نو ده به د شاد خوا څخه د غشي واری پر وکړی آس به یې زخمي سو سپور به فکر وکړی که ونه ګرځم آس به مي دحرکته ولویږي زه به ونیول سم نود مقامت پرته به بیرته ولاړی. حضرت سلمة ﷺ فرمایي چې پردغه ترتیب دوی ځغاسته ماپسي ځغستل تر داسي اندازې پورې چې دوی هغه ټول اوښان پرېښودل چې دوی لوټ کړي وه دده څخه علاوه دېرش نیزې او دېرش پټوان هم ځني پاته سوه په دغه وخت کې عیینة بن حصن د یوې ډلې سره د غلو مرستي ته راورسېدئ او دوی ته هم دا معلومه وه چې زه یوازي یم نو ددوی ډله پیاوړي سوه نو څو کسان یو ځای په ماپسي راروان سوه زه پر یوه غره وختلم دوی مي هم راوغوښتل کله چې دوی رانژدې سوه نو په لوړ اواز مي ورته وویل چې یواوري ودریږئ زما یوه خبره واورئ هغه داچې تاسو ماپېژنئ چې زه څوک یم؟ هغو راته وویل: چې ته ځان راوښیه چې ته څوک یې؟ ده ورته وویل زه ابن الاکوع یم زما دي په هغه ذات قسم وي چې محمد ﷺ ته یې عزت ورکړی دئ که په

تاسو کي يو څوک غواړی چي ما ونيسي نو نه مي سي نيولای او که زه په تاسو کي يو څوک نيول و غواړم نو نيولای يې سم داچي دی په ځغاسته کي ډېر نو موتي و نو دا څه عجيبه خبره نه وه چي ده و هغو ته ويل ځکه اعرابي آس دده مقابله نسوای کولای . سلمة ﷺ فرمايي زما هدف داو چي دوی ته خو مرسته راورسېده ګوندي ماته هم مرسته راورسيږي په همدې وجه مي دوی په خبرو اخته کول او ماهم دراتګ په وخت کي پر غره باندي اعلان کړی و لنډه داچي زه په دغه خبرو اخته وم چي دمدينې و خواته مي ددرختو په منځ کي په غور سره وکتل ومي ليدل چي زما دمرستي لپاره يو ډله راروانه ده په مخ کي يې اخرم اسدي ﷺ و دراتلو سره سم يې پر عبد الرحمان فزاري باندي حمله وکړه عبد الرحمان هم ده ته متوجه سو پر ده يې حمله وکړه ده مبارک دعبد الرحمان د آس پر پښو حمله وکړه پښې يې پرې سوې دی راغوزار سو ده بيا پر خرم اسدي ﷺ باندي حمله وکړه چي په دغه حمله سره اخرم اسد ﷺ شهيد سو عبد الرحمان فزاري دستي ددده پر آس سپور سو ابو قتاد ﷺ دستي پر عبد الرحمن فزاري حمله شروع کړه عبد الرحمن د ابو قتاد ﷺ دآس پر پښو باندي حمله وکړه ابو قتاد ﷺ غوزار سو دستي يې پر عبد الرحمن حمله وکړه پدغه حمله سره عبد الرحمن ووژل سو ابو قتاد ﷺ دستي پر هغه آس سپور سو چي عبد الرحمن د اخرم اسدي ﷺ څخه اخيستي و .(۱)

فايده: ځينو د تاريخ کتابونو ليکلي دي چي حضرت سلمة ﷺ اخرم اسدي ﷺ د حملې کولو څخه منع کړی او ورته وې ويل چي يو لږ ساعت ودرېږه چي دمسلمانانو نور کسان هم راسي ده ورته ويل چي ماپرېږده چي شهيد سم وايي چي په مسلمانانو کښي يو اځي دی شهيد سو او په کافرانو کښي ډېر کسان مړه سول ددې څخه وروسته دمسلمانانو يو لويه ډله راورسېدل او کافران وتښتېدل حضرت سلمة ﷺ نبي ﷺ ته خواست وکړی چي زما سره سل کسان راسره کړه چي په دوی پسي ولاړ سم نبي ﷺ ورته وفرمايل: چي هغه اوس خپلو ډلو (ځايونو) ته ورسېدل. د تاريخ د زياتو کتابونو څخه معلوميږي چي پدغه وخت کښي د حضرت سلمة ﷺ عمر دولس يا ديارلس کاله و، نو ددولسو يا د ديارلسو کالو هلک چي پراسونو سپاره يوه لويه ډله ځغلوي او هغه داسي وار خطا کوي چي غلا کړی شيان پرېږدي او خپل سامانونه هم ځني پاتيږي دادهغه داخلاص برکت و چي الله ﷻ د اصحابانو رضي الله عنهم ډلي ته ورپه برخه کړی و .

---

(۱) ابو داود

۱۰- د بدر مقابله اود حضرت براء ﷺ شوق

د بدر غزاء تر ټولو غزاوو بهترينه ده ځکه په دغه غزاء کښې مقابله ډېره سخته وه او مسلمانان ډېر لږ وه ټوله مسلمانان (۳۱۰) تنه وه يوائې درې آسان، شپږ يا نهه زغرې، اته توري او (۷۰) اوښان ورسره وه پر يوه اوښ به څو څو کسان په وار سره سپرېدل ، کافران (۱۰۰۰) تنه وه (۱۰۰) آسان (۷۰۰) اوښان او د جنګ پوره سامان ورسره وو په همدې وجه کافران په ډېر ارامتيا د باجو او سندورو ويونکو ښځو سره ميدان ته راغلل پدې خوا کښې نبي ﷺ ډېر فکر من و، ځکه مسلمانان ډېر په کمزوري حالت کښې وه نبي ﷺ چې ددواړو خواوو اندازه و لګول نو داسې دعايې وغوښتل : اې الله ﷻ دا مسلمانان پياده دي ته سپرلۍ ورکونکی يې ، دوی په بدن لوڅ دي ته جامه ورکونکی يې ، دوی اوږې دي ته مړه ونکی يې ، دوی ناداره دي ته غني کوونکی يې دنبي ﷺ دعا قبوله سوه سره ددې ټولو خبرو حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنهما او حضرت براء بن عازب ﷺ دواړه په جنګ کښې د ګډون په شوق د کور څخه راروان سول نبي ﷺ دوی دواړه د کوچني والي له امله ېرته کورونو ته واستول.(۱)

دغه دواړه مبارکان داحد په غزاء کښې هم ېرته واستول سوه لکه په لومړۍ قصه کښې چې ددوی بيان تير سو داحد غزا د بدر تر غزا يو کال وروسته وه نو د احد په غزا کې چې دوی په کوچنيانو کښې شمارل کېدل نو د بدر په غزاء کښې خو يې کوچنيان وه دا ددوی مبارکانو شوق و چې د کوچني والي څخه يې په زړو کښې شوق او جذبې حرکت کاوه او په هر جنګ کښې يې د ګډون او اجازې اخيستلو کوشش کاوه.

۱۱- د حضرت عبدالله ﷺ بن عبد الله بن ابي دخپل پلار سره معامله

په پنځم هجري کال کښې د بنو المصطلق مشهوره جګړه وسوه پدې کښې د يو انصاري اود يو مهاجر په خپل منځ کښې جنګ وسو دا ساده خبره وه خو آخر لويه سوه هر يوه د خپل قوم څخه کومک و غوښتی ددواړو لورو څخه يوه ـ يوه ډله پيدا سوه نژدې و چې د جنګ

---

(۱) خميس

میدان ګرم سوی وای خو ځینې خلګ راغلل او صلحه یې وکړل عبدالله بن ابي د منافقانو سردار و او مشهور منافق اود مسلمانانو سخت دښمن وخو لکه څرنګه چې یې ځان په ښکاره مسلمان ښودئ په همدې وجهه یې د مسلمانانو سره په ښکاره مخالفت نه سوای کولای داهم په دغه وخت کښې د منافقانو سره عامه معامله وه کله چې ده ته ددغه قصې خبر ورسېدئ نو ده دنبي ﷺ په اړه ډیري بې ادبي خبري وکړې او خپلو دوستانو ته یې وویل چې دا هر څه ستاسو دخپله لاسه دي تاسو دې خلګو ته په خپلو ښارو کي ځای ورکړی خپل مالونه مو ددوی سره په سم نمایي ووېشل اوس هم که چیري تاسو ددې خلګو مرسته پرېږدئ نو دوی به ددې ځایه څخه ټوله ولاړ سي . دغه منافق زیاته کړه چې په الله ﷻ دي مي قسم وي که چیري مونږ مدینې ته ورسېدو نو مونږ عزتمن به سره راټول سو او دا ذلیل خلګ به وباسو (مراد یې مهاجر مسلمانان) وه حضرت زید بن ارقم ﷺ دنوي عمر هلک ودغه منافق خبري چې یې واورېدې نو د زغم پیاله یې ډکه سوه منافق ته یې وویل زما دي په الله ﷻ قسم وي چې ته ذلیل یې ځکه تاته خپل قوم هم په سپکه سترګه ګوري او ته هیڅوک مرستیال نلرې حضرت محمد ﷺ عزتمن دئ الله ﷻ د هر لوري څخه عزت ورکړی دئ او په خپل قوم کښې هم عزتمن و عبد الله بن ابي ورته وویل چې ښه دئ چوپ سه ما خوهسي ټوکي کولې حضرت زید بن ارقم ﷺ ولاړی و نبي ﷺ ته یې قصه وکړه حضرت عمر ﷺ وویل چې یا رسول الله ﷺ !ددې منافق سر دي ورپرې سي خو نبي ﷺ اجازه ورنه کړه عبدالله بن ابي چې خبر سو چې نبي ﷺ په قصه خبر سوی دئ نود رسول الله ﷺ و حضور ته ورغلی او ددرواغو قسمونه یې ورته اخیستل چې ما ددې خبرو څخه یوه خبره هم نه ده کړې. زید بن ارقم ﷺ درواغ ویلي دي په دغه مجلس کي د انصارو هم یو څه کسان موجود وه هغو هم دده سپارښت وکړی او وې ویل چې عبد الله بن ابي د قوم سردار دئ لوی سړی شمېرل کیږي د یو کوچني هلک خبري دده په مقابل کښې د قبلېدو وړ ندي ممکنه ده چې په اورېدو کي څه غلطي ځنې سوې وي او یا کوچنی سم نه وي پوه سوی نبي ﷺ دده عذر قبول کړی حضرت زید ﷺ چې کله خبر سو چې عبد الله بن ابي ددرواغو په قسمونو سره ځان ریښتني ثابت کړی دئ او زه یې درواغجن ثابت کړی یم نو زید ﷺ د شرمه څخه د باندي وتل پرېښودل او د شرمه څخه د نبي ﷺ و حضور ته نه راتلی تر داسي وخته پوري چې سورة منافقون نازل سو د منافقانو احوال پکښې وه د زید ﷺ ریښتینوالی پکښې ثابت سو اود عبدالله بن ابي ددرواغو قسمونه پکښې ښکاره سوه د حضرت زید ﷺ عزت دمخالفو او منافقو خلګو په وړاندي زیات سو او د عبد الله بن ابي قصه هم و ټولو ته ښکاره سوه کله چې مدینې ته نژدې راغله نو د عبد الله بن ابي

یو زوی و درېدئ او پلار ته یې وویل تر هغه وخته پورې دې د مدینې منورې و ښار ته نه پرېږدم تر څو چې ددې اقرار ونکړي چې زه ذلیل یم او محمد ﷺ عزتمن دئ پلار یې ډیر حیران سو چې دغه زوی خو به ټول عمر زما عزت او درنښت کاوه او نیک ژوند به یې راسره کاوه خو د نبي ﷺ په مقابله کښې درېدای نه سوای مجبوره سو اقرار یې وکړئ او وې ویل چې قسم مي دي په الله ﷻ وي چې زه ذلیل یم او محمد ﷺ عزتمن دئ تر دې اقرار وروسته و مدینې ته داخل سو.(۱)

۱۲- د حضرت جابر ؓ په حمراء الاسد کښې ګډون

مسلمانان چې کله د احد د غزا څخه فارغه سوه او مدینې ته ورسېدل نو د جنګ او سفر له و جهي څخه ډېر ستړي او ستومانه وه خو مدینې ته درسېدو سره سم د ابوسفیان له لوري څخه خبر راورسېدی چې ابو سفیان په حمراء الاسد نومي ځای کښې د بیا جګړې لپاره تیاري نیولې ده ابو سفیان دخپلو ملګرو سره مشوره کړې وه او ورته ویلي یې وه چې مسلمانان په احد کښې ماته و خوړه باید مورِ دا غنیمت و ګڼو بیا معلومه نده چې داسي موقع په لاس راسي او که یا؟ په همدې وجه دنبي ﷺ د قتلولو ورو سته (نعوذ بالله) بیرته تلل پکار دي نو دوی د مشورې وروسته بېرته راوګرځېدل وجنګ ته تیار سول نبي ﷺ اعلان وکړی چې هغه کسان دي ودې جنګ ته زما سره ولاړ سي چې د احد په غزاء کښې زمونږ سره راسره وه ددوهمي حملې لپاره تلل پکار دي. که څه هم د احد په غزاء کښې ګډون کوونکي مسلمانان ډېر ستړي وه بیاهم ټوله مسلمانان ددوهمي حملې لپاره تیار سوه. لکه څرنګه چې نبي ﷺ امر کړی و چې یوازي دي هغه کسان راسره ولاړ سي چې د احد په غزاء کښې یې ګډون کړی و په همدې وجه نور خلګ پاته سوه او د احد شریکان تیارسوه یوازي حضرت جابر ؓ و حضرت محمد ﷺ ته خواست وکړی چې یا رسول الله ﷺ ! زه د احدپه غزا کښې شریکېدم خو پلار مي اجازه رانکړه او راته وې ویل چې ستا اووه خوندي دي بل نارینه په کور کي نسته نو په ما او تا کي دیوه پاته کیدل ضروري دي نو پلار مي پخپله دتلو اراده وکړه او زه پاته سوم هغه داحد په غزا کښې شهید سو اوس ماته اجازه راکړه چې ستا سو سره ولاړ سم

---

(۱) خمیس

نبي ﷺ اجازه ورکړه د حضرت جابر ﷺ پرته بل هیڅوک د هغو کسانو څخه په دغه سفر کې موجود نه و چې د احد په غزاء کې یې ګډون نه وکړي.(۱)

فایده: د حضرت جابر ﷺ دغه مینه او محبت د جهاد سره څومره دهمت او غیرت قابل دئ چې پلار یې اوس شهید سوی دئ ډیر قرضونه یې پر ذمه پاته دي هغه هم د یهودیانو وه او یهودیانو د خلګو سره ډېره سخته معامله کول دده سره یې بیا بیخي سخته معامله کول ددې څخه علاوه دده اووه خوندي وي دهغوی د ګوزارې فکر و او پلار یې ددوی په وجه داحد اجازه هم نه وه ورکړې خو دده شوق پردې ټولو ستونزو باندي برلاسی سو او د جهاد اجازه یې ترلاسه کړه.

۱۳- د حضرت ابن زبیر ﷺ دروم په جنګ کښې بهادري

په سنه ۲۶ هـ کښې د حضرت عثمان ﷺ په خپل خلافت کښې چې کله دمصر د حاکم عمر بن عاص ﷺ پر ځای عبد الله بن ابي سرح ﷺ و ټاکی نو دی مبارک دروم د جنګ لپاره د شل زره کسیزه لښکر سره راووتی د رومیانو لښکر دوه سوه زرو ته نژدې و ډېر سخت جنګ و سو د رومیانو امیر جرجیر اعلان وکړی چې هر څوک چې عبد الله بن ابي سرح ووژني زه به و هغه ته خپله لور په نکاح ورکوم او سل زره اشرفۍ به انعام ورکوم په دې اعلان سره ځینې مسلمانان فکر من سول عبد الله بن زبیر ﷺ چې خبرسو نو وې ویل داد فکر او تشویش خبره نده مونږ به هم اعلان وکړو چې څوک جر جیر ووژني دهغه لور به ده ته په نکاح ورکوو ، یو لک اشرفۍ به انعام ورکړو او ددې سره سره به یې د هغه ښار امیر هم جوړ کړو لنډه داچې تر ډېره وخته پورې جګړه وسوه حضرت عبد الله بن زبیر ﷺ جرجیر ولیدئ چې د ټوله لښکر وروسته روان دئ او لښکر ځني مخته سوی دئ پر ده باندي دوممینځیانو د طاؤوس په وزرو سایه کول عبد الله بن زبیر ﷺ په پټه د خپل لښکر څخه جلا سو او پر هغه یې حمله وکړه دده دراتګ پر وخت هغه دا فکر کاوه چې کېدلای سي هغه د یوروغي او جوړې پیغام د ځان سره راوړی وي خو دی برابر ور ورسېدی حمله یې پرې وکړه سر یې ځني پرې کړی بیا یې په نیزه پیودلی راوړی او ټول خلګ ورته حیران سوه.

---

(۱) خمیس

فایده: حضرت عبدالله بن زبیر ﷺ تنکی ځوان و تر هجرت وروسته په مهاجرینو کې لومړي کوچنی دی وو چې پیدا سو دده په پیدائش سره مسلمانان ډېر خوشحاله سوه ځکه تر یوه کاله پورې د هیڅ مهاجر په کور کې کوچنی نه و پیدا سوی او یهودیانو به دا ویل چې مونږ په دغه مهاجرو باندې جادو کړی دئ چې ددوی په کور کښې هلک نه سي پیدا د نبي ﷺ د کوچنیانو سره بیعت کول عادت نه و خو د عبد الله بن زبیر ﷺ سره یې داوو کالو په عمر بیعت وکړی ددغه جنګ په وخت کښې دده عمر څلوریشت یا پنځه ویشت کاله و خو په دوه لکه فوځ ورننوتل او د پاچا سرورپرې کول دا څه اسانه خبره نه ده.

۱۴ – د حضرت عمرو بن سلمه ﷺ د کفر په حالت کښې د قرانکریم یادول

عمرو بن سلمه ﷺ فرمایي چې مونږ د مدینې په لاره کښې یو ځای اوسېدو چې تلونکي او راتلونکي به زمونږ د ټاټوبي څخه تپرېدل کوم خلک چې به د مدینې څخه راتلل مونږ به د هغو څخه د حال او احوال پوښتنه کول او دا به مو ورته ویل چې هغه صاحب څنګه دئ چې د نبوت د عوه یې کړېده هغو به راته ویل چې هغه وایي پر ما باندې د الله ﷻ وحي نازلیږي چې دغه ـ دغه ایاتونه دي دی وایي زه کم عمره هلک وم دوی چې به کوم ایاتونه ماته بیانول مابه یادول زما تر مسلمانېدو مخکې ډېر قرانکریم یادو. د عربو ټولو خلګو د مسلمانېدو لپاره د مکې و خلګو ته انتظار کاوه کله چې مکه فتحه سوه نو هره ډله د مسلمانېدو لپاره حاضره سوه زما پلار هم د یو څو سړو سره د خپل قوم په استازیتوب د نبي ﷺ وحضور ته ورغلی نبي ﷺ زما و پلار ته د شریعت احکام و ښودل لمونځ یې ورزده کړی. او په جماعت سره یې دلمانځه کولو طریقه وروښوده او ورته وې فرمایل چې دکوم چا چې په تاسو کښې ډیر قرآن شریف په یاد وي هغه کس د جماعت ورکولو لپاره بهتر دئ څرنګه چې ما د اسلام مخکې ډیر ایاتونه یاد کړي وه نو زه تر ټولو زیات د قرآن شریف حافظ وم نو ټولو خلګو زما لټه وکړه اوزه یې امام جوړ کړم پدغه وخت کښې زما عمر شپږ یا اووه کاله و کله چې به څه ګڼه یاد جنازې موقع راغله نو زه به یې امام جوړ کړم.(۱)

فایده: دا ددین و لوري ته د طبعي میلان او رغبت اغیز و چې په دومره لږ عمر کې د مسلمانېدو پرته یې د قران شریف ډیره برخه یادوه پاته داخبره سوه چې په کوچنۍ پسې

(۱) بخاري و ابو داود

لمونځ کېدلای سي که یا؟ ددې په جواب کي باید ووایو چې د کوچنی په امامت کي اختلاف سته ځینې یې جائز بولي هیڅ شک نه پکښې کوي ، او ځینې یې جائز نه بولي هغوی ددې سوال په جواب کي وایي چې نبي ﷺ دوی ته امر کړی و چې په تاسو کي دي د قران زیات حافظ امام سي درسول الله ﷺ مطلب کوچنی نه و (دا ددوی پر خپل سر کار و چې کوچنی یې امام و ټاکی).

۱۵ د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما دخپل غلام په پښو کښې ښړې اچول

د حضرت عبد الله بن عباس رضی الله عنهما غلام عکرمة رحمه الله دمشهورو علماؤ څخه دئ ، دی وایي چې زما آقا عبد الله بن عباس رضی الله عنهما به و ماته قرانکریم، احادیث او شرعي احکام لوسته نو زما په پښو کښې به یې زولنې اچولي وې چې زه یوې خوا او بلي خواته ولاړ نسم ده مبارک و ماته قران شریف او احادیث ښوده.(۱)

فایده: که څه هم دتګ او راتګ په وخت کښې خو هم زده کړه کېده خوکوم څوک چې د زده کړې په وخت کښې سیل او دبازار میلې کوي دغه کس بېکاره خپل عمر ضایع کوي یعني علم لاسته نه سي راوړلای هم ددغه شی اغېزه وه چې د غلام عکرمة څخه حضرت عکرمة رحمه الله جوړ سو او بحرالامة ، حبر الامة په القابو سره یاد سویدئ قتاده رحمه الله وایي چې په ټولو تابعینو کښې څلور لوی عالمان دي چې په هغو کښې یو عکرمة رحمه الله دی.

۱۶- د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما په کوچنیوالي کښې قران شریف یادول

(۱) بخاري ، ابن سعد

پخپله حضرت ابن عباس رضي الله عنهما فرمايي چې زما څخه د تفسير پوښتنه کوئ ماپه کوچنيوالي کښې قران شريف ياد کړی دئ په بل حديث کښې راغلي دي چې ما دلسو کالو په عمر اخري منزل ويلی و.(۱)

فايده: د هغه زمانې يادول داسي نه و لکه داوس زمانې چې د پرديو ژبو د څښتنانو يادول دي بلکي هغو چې به څه ياداوه په پوره تفسير سره به يې يادوی پدې وجه حضرت عبد الله بن عباس رضي الله عنهما د تفسير لوی امام دئ د کوچنيوالي يادول ډېر محفوظ وي. د تفسير حديثونه چې څومره د عبد الله بن عباس رضي الله عنهما څخه نقل سوي دي د بل چا څخه نه دي نقل سوی عبد الله بن مسعود رضي الله عنه فرمايي: د قران شريف بهترين مفسر عبد الله بن عباس رضي الله عنهما دی ابو عبد الرحمن رضي الله عنه فرمايي: کوم اصحابانو رضي الله عنهم چې به مونږ ته قران شريف راښودئ هغوی فرمايي چې اصحابو رضي الله عنهم به د نبي ﷺ څخه لس آياتونه زده کړل ورپسې به يې تر هغه پورې نو رايا تونه نه زده کول تر څو چې د دغه لسو ايا تونو برابر علم او عمل په لاس نه وای ورغلی.(۲)

فايده: عبد الله بن عباس رضي الله عنهما د ديارلس کالو و چې نبي ﷺ وفات سو په دومره لږ عمر کښې دی مبارک د تفسير او حديث هغه درجې ته ورسېدئ چې د تفسير امام سو او لوی، لوی اصحابانو به دده څخه د تفسير پوښتنه کول دا ښکاره کرامت دئ او د عبرت خبره ده دا دنبي ﷺ دعا برکت و ځکه نبي ﷺ يو وخت استنجا ته تشريف يووړی عبد الله بن عباس رضي الله عنهما داوبو لوښی ورډک کړی نبي ﷺ دغه خدمت خوښ سو او دعا يې ورته وکړه چې الله ﷻ دي تاته فهم او هوښياري په دين کي درکړي او په قرانکريم کي دي الله جل جلاله تاته پوهه درکړي د دې څخه وروسته يو وخت نبي ﷺ نفل کول ده هم نيت وکړی په نبي ﷺ پسې و درېدئ نبي ﷺ راکش کړی او خپل څنګ ته يې و دراوی ځکه که مقتدي يو سړی وي نو دامام و څنګ ته برابر درېدل پکار دي نبي ﷺ چې پر لمانځه و درېدئ دی بېرته لږ شاته سو کله چې نبي ﷺ د لمانځه څخه فارغه سو نو پوښتنه يې ځني وکړه چې ولي شاته سوې ده ورته وويل چې ته د الله ﷻ رسول يې زه څنګه ستا سره برابر و درېږم نبي ﷺ ده ته د علم د زياتوالي دعا وکړه.(۳)

---

(۱) بخاري ،فتح
(۲) منتخب کنز
(۳) اصابه

۱۷- د حضرت عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنه په کوچني والي کي د احاديثو يادول

حضرت عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنه د هغو زاهدانو اصحابانو څخه دئ چې په يوه ورځ يې قران شريف ختماوی او ټوله شپه به په عبادت مشغول و او دورځي به يې ټول عمر روژه وه نبي ﷺ به ددومره زيات تکليفونو ايستلو څخه منع کاوی او ورته فرمايل به يې چې په داسي حالت کي به دي بدن ډير کمزوری سي ټوله شپه ويښ يې سترګي به دي خرابي سي دبدن هم پر تا حق دئ، د اولادو هم پر تا حق دئ او د ميلمنو هم پر تا حق دئ ،دی مبارک وايي چې ما به هره ورځ قرانکريم ختماوی نبي ﷺ راته وويل چې په ټوله مياشت کښې يو قرانکريم ختموه ماورته وويل اې د الله جل جلاله رسوله ﷺ! ماته اجازه راکړه چې د خپلي ځوانۍ څخه ګټه واخلم نبي ﷺ ورته وويل سبه دئ په شلو ورځو کي يې ختموه ماورته وويل يا رسول الله ﷺ !داډير کم تلاوت دئ ماته اجازه راکړه چې د ځوانۍ څخه ګټه واخلم اخر داچې په درو ورځو کښې يې د يو ختم اجازه راکړه ددې مبارک عادت داو چې د نبي ﷺ ارشادات يې ليکل چې په ياد يې پاته سي ددې سره دنبي ﷺ د حديثونو يو مجموعه ليکل سوې پرته وه چې د الصادقه نوم يې پر ايښی و دی وايي ما چې به هر حديث دنبي ﷺ څخه اورېدئ هغه به مي ليکی خلګو زه منعه کړم چې نبي ﷺ خو انسان دئ کله په غصه کي وي، کله د خوابدتيا په وخت کي وي يو څه فرمايي او کله د خوشحالۍ په وخت کي چاته بل څه فرمايي ته په هر حالت کي هر څه ليکې نو ما ليکل پريښوده يو ځلي مي نبي ﷺ ته ددغي خبري بيان وکړی نبي ﷺ راته وويل چې ليکه يې زما دي په هغه ذات قسم وي چې زما روح ددې په قدرت کي دئ ددې دخولې څخه چې کوم شی وزي ددرد په حالت کي وي که د خوشحالۍ په حالت کي وي د حق نه پرته نه وزي.(۱)

فايده : حضرت عبد الله بن عمرو رضي الله عنه سره ددې چې په عبادت او صفوف کښې بې ساري شمېرل کېږي بيا هم ابو هريرة رضي الله عنه فرمايي چې په اصحابو رضي الله عنهم کښې تر ما زيات د حديثو روايت کوونکی نسته ماسوا د عبد الله بن عمرو رضي الله عنه څخه چې هغه به ليکل او مانه ليکل د دې څخه معلومېږي چې د عبد الله بن عمرو رضي الله عنه روايتونه تر ابو هريرة رضي الله عنه ډير دي که څه هم زمونږ په زمانه کښې د ابو هريرة رضي الله عنه روايتونه ددې تر روايتو زيات په لاس راغلی دي چې يو شمېر

(۱) مسند احمد وابن سعد

لاملونه لري خو په هغه وخت کې دده دد ومره زيات عبادت ترڅنګ دده حديثونه زيات موجود دي.

۱۸- د حضرت زيد بن ثابت ﷺ قران شريف يادول

حضرت زيد بن ثابت ﷺ په جليل القدر اصحابانو ﷺ کښې دئ چې په خپل وخت کښې لوی عالم او لوی مفتي ګڼل کېږي په ځانګړې ډول د ميراث په علم کښې زيات ماهر و ويل کيږي چې په مدينه منوره کښې دی مبارک په فتوا، قضا، ميراث او قرائت کښې په لوړو کسانو کښې ګڼل کېدئ کله چې نبي ﷺ هجرت وکړی مدينې منورې ته يې تشريف راوړی پدغه وخت کښې دی کم عمره هلک وچې عمر يې يوولس کاله و په همدې وجه ده ته په لومړنيو جګړو کښې لکه د بدر او داسي نورو کې د ګډون اجازه ورنکړه سول د هجرت پنځه کاله مخکې د شپږو کالو په عمر يتيم سو نبي ﷺ چې تر هجرت وروسته مدينې منورې ته ورسېدئ خلګ د نبي ﷺ حضور ته ورتلل او خپل هلکان يې د برکت حاصلولو لپاره د ځان سره راوستل. زيد ﷺ حضور ته وروړاندې سو يو چاورته وويل چې داد انصارو د کوريو هلک دئ ستاسو تر راتګ يې مخکې اوولس سورتونه پياد کړی دي. نبي ﷺ د امتحان لپاره ماته د ويلو امر وکړی ماسورت ق ورته ووايه نبي ﷺ زما لوستل خوښ کړل. نبي ﷺ چې به يهوديانو ته کوم خطونه لېږل هغه به يې په يهوديانو ليکل يو ځلي نبي ﷺ وماته امر وکړی چې زه د يهوديانو په ليکلوباور نلرم داسي نه چې غلط يې وليکي ته د يهوديانو ژبه زده کړه (ما هم داسي وکړه) ددې څخه وروسته چې به هغوی ته کوم خط تلی مابه ليکی اوديهوديانو له خوا څخه به چې کوم خط راتلی مابه وايه په يو بل حديث کښې راغلي دي چې نبي ﷺ ارشاد و فرمايه چې ماته ځينو خلګو په سرياني ژبه خطونه ليکلي دي پدې وجه يې ماته د سرياني ژبې دزده کولو امر وکړی ماپه اوولسو ورځو کښې سرياني ژبه زده کړه.(۱)

۱۹- د حضرت حسن ﷺ په کوچني والي کښې علمي بوختيا

(۱) فتح ـ اصابة

د سید السادات حضرت حسن ﷺ پیدایښت دزیاتو علماؤ دوینا سره سم په سنه ۳ هـ کال کې دروژې په میاشت کښې سوی دئ په همدې اعتبار دده عمر دنبي ﷺ ود وفات په وخت کښې اووه کاله او څو میاشتي و. اووه کاله به څه عمر وي؟ چې پدې کم عمر کښې یې علمي کمال حاصل کړی خو ددې سره دده مبارک څخه څو حدیثونه نقل سوي دي ابو الحوراء رحمۃ اللہ علیہ د حضرت حسن ﷺ څخه پوښتنه وکړه چې تاته د نبي ﷺ څه خبره یاد ده، ده ورته وویل: هوه زه د نبي ﷺ سره پر لاره روان وم پر لاري دخیرات د خرما وو یوه کوتې پرته وه ما ددغو خرماوو څخه یو خرما پورته کړه او په خوله کښې مي واچول نبي ﷺ ماته وفرمایل: کخ، کخ (توکه توکه) او زما د خولې څخه یې راوایستل او راته وې ویل چې مونږ د خیرات مال نه خورو. دی مبارک زیاتوي چې ما پنځه واړه لمونځونه درسول الله ﷺ څخه زده کړي دي.(۱)

حضرت حسن ﷺ فرمایي: نبي ﷺ ماته د وترو لپاره دا دعا ښودلې ده:

اللهم اهدني فيمن هديت و عافني فيمن عافيت و تولني فيمن توليت و بارک لي فيما اعطيت و قني شر ماقضيت فانک تقضي ولا يقضي عليک انه لايذل من واليت تبارکت ربنا و تعاليت .

ژباړه اې الله ﷻ! ماته د هغه چا څخه هدایت وکړې چې تا هدایت ورته کړی دئ او صحت راکړي ماته په هغه خلګو کې چې صحت دي ورکړی دئ ته زما سرپرست (متولي) جوړ سې لکه څرنګه چې د نورو سرپرست یې، کوم څه چې تا ماته راکړي دي په هغو کې برکت واچوې او څه چې دي زما په تقدیر کې لیکلي دي د هغو د بدی څخه مي وساتې څه فیصلې چې ته وکړې هغه کیږي او ستا په خلاف څوک فیصله نسي کولای دکوم چا چې ته مرسته وکړې هغه هیڅوک نسي ذلیله کولای ستا ذات برکت والا دئ.

حضرت حسن رضی اللہ عنہ فرمایي: ما درسول الله ﷺ څخه اورېدلي دي چې څوک دسهار لمونځ وکړي پرهغه ځای باندي ترلمر ختلو پوري کښینې الله ﷻ به یې د دوزخ داور څخه خلاص کړي. حضرت حسن رضی اللہ عنہ څو حجونه پرپښو باندي کړي دي او فرمایل یې چې ماته پردې خبره شرم راځي چې زه مړ سم دالله ﷻ سره یو ځای سم اوزه دي دهغه وکورته پرپښو باندي نه یم ورغلی. دی مبارک پیرصبرناک و په مسند احمد کي دده ذکر په زیات شمېر روایتو کي سوی دئ. دتلقیح لیکوال هم دئ په هغه اصحابانو رضی اللہ عنہم کي ذکر کړی دئ چې دیارلس حدیثونه ځني نقل سوی دي. اوه کاله به څه عمر وي ده مبارک په دومره لږ عمر کي دومره علم لاسته راوړی

---

(۱) مسند احمد

دئ دا دحافظې کمال دئ اودشوق نهايي نقطه ده .افسوس چې زمونږ خلګ تر اوو کالو پورې خپل زوی ته ددين معمولي خبره هم نه ښيي .

۲۰.دحضرت حسين رضي الله عنه په کوچني والي کي علمي بوختيا

سيدالسادات حضرت حسين رضي الله عنه ترخپل ورور حضرت حسن رضي الله عنه يوکال کشر و په همدې وجه دده مبارک عمر درسول الله ﷺ دوفات په وخت کي نور هم کم و يعني شپږ کاله اوشو مياشتي و دشپږو کالو کوچنی به څه ددين خبري وساتي ؟ خو دده دومره کوچني والي سره بياهم دده روايتونه دحديثو په کتابو کي رانقل سوي دي اومحديثينو په هغه اصحابانوکي شمېرلی دي چې اته حديثونه ځني رانقل سوي وي . حضرت حسين رضي الله عنه فرمايي : مادرسول الله ﷺ څخه اوريدلي دي کوم مسلمان نارينه اويا ښځي ته چې کوم غم ورسيږي ډير وخت وروسته ورپه ياد سي دی ووايي : انا لله وانا اليه راجعون .(يعني دغم په وخت خو يې ويلي وي ډير وخت وروسته چې ورپه يادسي بيا يې هم ووايي) دغه کس ته الله ﷻ دومره ثواب ورکوي لکه دغم په وخت کي چې يې ورکوي .داهم دنبي ﷺ څخه روايت دئ چې فرمايي: زماامت چې په کښتۍ کي سپريږي داآيت دي ووايي : بِسْمِ ٱللَّهِ مَجْرٖىٰهَا وَمُرْسَىٰهَآۚ إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ الله ﷻ به يې دغرقېدو څخه وساتي .حضرت حسين رضي الله عنه پنځويشت حجونه پرپښو کړي دي . لمونځونه به يې هم زيات کول اوروژې به يې هم زياتي نيولې .په خيرات اوددين په هرکار کي يې زياته هڅه کول .ربيعة رضي الله عنه فرمايي : ماد حسين رضي الله عنه څخه پوښتنه وکړه چې دنبي ﷺ بله کومه خبره ستا ياد ده ؟ ده مبارک راته وويل : هو زه يوه ورځ پر يو کلکين باندي وختم هلته خرماوي پرتې وي مايوه دانه راواخيسته په خوله مي کړه نبي ﷺ راته وفرمايل : وې غورځوه مونږ دخيرات خورلو څخه منعه يو . حضرت حسين رضي الله عنه درسول الله ﷺ څخه روايت کوي چې نبي ﷺ فرمايي : دسړي داسلام ښه والی دادئ چې بې کاره کارونه پريږدي .(۱)

ددې څخه پرته نور روايتونه هم دده مبارک څخه سوي دي .

---

(۱) اسد الغابة ، استيعاب .

فایده : ددې ډول څخه داصحابانو ﷺ څخه ډیري واقعاتي رانقل سوی دي چې دوی مبارکانو په کوچني والي کي درسول الله ﷺ څخه نقل کړي وي محمود بن الربیع ﷺ یوصحابي دئ چې دنبي ﷺ په وفات کي دده عمر پنځه کاله و دی مبارک فرمایي : زه به ټول عمر داخبره هېره نه کړم چې نبي ﷺ زموږ کورته راغلی زموږ په کور کي یو څاه و ددې څاه د اوبو څخه یې یوه لپه اوبه زما پر مخ واچولې.(۱)

موږ خپل کوچني اولادونه په بې ځایه خبرو کي اخته کړي دي دد درواغو قصې ورته کوو (چې ځني خلک ورته نکلونه وایي)اوپه بې ځایه شیانو مو ماغزه ور خراب کړي دي که چیري موږ د سپېځلو انسانانو قصې پیدا کړو او خپلو ماشومانو ته یې وکړو اویا ددې پر ځای چې ماشومانو ته د پیریانو ، دېبانو او داسي نورو شیانو قصې کوو او زړونه یې وروېرروو باید زړونه یې د الله ﷻ په عذاب سره ور وربږدو دوی ته به په دنیا کښي په کار ورسي او په اخرت کي به خامخا ګټه ورته وکړي د کوچني والي په وخت کي حافظه ډېره زوروره وي او دکوچني والي د وخت شی هیڅکله نه هیریږي په داسي وخت کښي که چیري قرانکریم حفظ کړي نونه به څه تکلیف ورته وي او نه به یې وخت لګیږي ماد خپل پلار صاحب څخه (الله ﷻ دي یې پر قبر باندي نور واوروي) ډېر واري او ربدلي دي او دخپل کور د سپین سرو ښځو څخه مي هم اوربدلي دي چې زما پلار صاحب چې کله د تي څخه پري سو نو یوربع یې (د سپاري څلورمه برخه) یې په یادوه او د اوو کالو په عمر کښي یې ټول قرآن په یاد سو او زما پلار زما د نیکه په پټه د فارسي ډیري برخي لکه بوستان، سکندر نامه او داسي نور شیان ویلي وه زما پلار ویل چې ماته به پلار د قرانکریم دختمېدو وروسته ویل چې اوس نو دورځي یو قران ختموه او نور ټوله ورځ رخصتي کوه نو زه به دده د امر مطابق دسهار تر لمانځه وروسته د کور پر بام باندي کښېناستم په شپږو یا اوو ساعتو کي به مي ټوله قرانکریم ختم کړی د غرمې ډوډۍ به مي وخوړه وروسته به مي د خپلي خوښۍ سره سم فارسي ویل تر شپږو میاشتو پوري مي پرله پسي دا عادت و هره ورځ به مي یو قرآنکریم ختماوی وروسته به مي نور سبقان ویل داهم د اوو کالو په عمر څه معمولي خبره نه ده . ددغه زیات تلاوت فایده داوه چې دده څخه قرآنکریم نه هېرېدئ او نه ځني ګډوډېدئ څرنګه چې ددوی ظاهري ګوزاره دکتابونو په تجارت وه اود کُتب خانې ډېر کارونه یې په خپل لاس سره کول نو هیڅکله داسي نه ده پېښه سوې چې دوي دي په لاس کار کاوه او په خپله خوله دي یې

---

(۱) اصابه

تلاوت نه وي کړي . کله کله به دوی ته د مدرسې څخه جلا درس ویل کېدئ دا دړې کارونه به یې په یوه وخت سرته رسول د تعلیم ډول داسي نه و کوم ډول چې په عمومي توګه په مدرسو کښې دئ چې زیات پشار پر استاز وي بلکې د خاصو طالبانو سره طریقه داسي وه چې شاګرد به عبارت وایی ترجمه به یې کول مطلب به یې بیانوی که به چیرې هغه مطلب صحیح و نو استاذ دمخکې تللو امر ورته کاوی که به یې غلطي پکښې وکړه نو که به دغه غلطي ته دتهدید اړتیا وه شاګرد به یې تهدید کړی او که به د ښودلو وه وروه به یې ښودله داد پخوا قصه نه ده بلکې دهمدې پیړۍ واقعه ده په همدې وجه داخبره د منلو وړ نه ده چې د اصحابانو رضی اللہ عنہم په ډول طاقتونه اوس نسته.

دولسم باب

دنبي ﷺ سره د محبت قصې

که څه هم کومي قصې چې مي تر اوسه پوري رانقل کړی دي هغه ټول دنبي ﷺ سره د محبت قصې دي چې د دوی مبارکانود عاشقانه ژوند سبب و د ځان، مال، ژوند ، مرګ، هیڅ پروا به یې نه کول د دې څخه علاوه د محبت قصې هیڅ شی نه دي داد هغو حالتونو څخه یو حالت دئ چې تر الفاظو او عبارتونو پورته دئ محبت یو داسي شی دئ چې په زړه کې ځای ونیسي نو محبوب لره پر هرشی غلبه ورکوي نه بیا د ننګ او ناموس پروالري او نه د عزت او شرافت پروا لري . الله ﷻ دي پخپله مهربانۍ او د خپل محبوب په برکت سره خپل او د خپل رسول محبت را نصیب کي (که داسي وسي) نو په هر عبادت کښې خوند دئ او د دین په هر تکلیف کښې هوسایي ده.

۱ – د حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ د اسلام اعلان او تکلیف

د اسلام په پیل کښې چې به څوک مسلمان سو نو تر خپله وسه به یې اسلام پټ ساتی نبي ﷺ به هم نوموړي کس د اسلام و پټولو ته هڅاوی چې د کافرانو دخوا کوم تکلیف ور ونه رسیږي کله چې د مسلمانانو شمېر (۳۹) نفرو ته ورسېدئ نو ابو بکر ﷺ د اسلام د ښکاره کولو لپاره خواست وکړی چې په ښکاره ډول تبلیغ وکړل سي نبي ﷺ اول ځل انکار وکړی خود ابو بکر صدیق ﷺ په ډېر ټینګار یې دده غوښتنه قبوله کړه د اسلام د ښکاره کولو اجازه یې ورکړه دوی ټول مبارکان د کعبې مسجد ته ولاړه حضرت ابو بکر صدیق ﷺ د تبلیغ خطبه ورته شورع کړه داپه اسلام کښې تر ټولو لومړی خطبه وه چې ده مبارک وویل په دغه ورځ سید الشهداء حضرت حمزه ﷺ د نبي ﷺ اکا هم اسلام راوړی او تر دغه ورځې درې ورځې وروسته حضرت عمر ﷺ په اسلام مشرف سو خطبه چې شروع سول د څلورو طرفونو څخه کافرانو او مشرکانو پر مسلمانانو چپاو راوړی حضرت ابو بکر صدیق ﷺ سره ددې چې په مکة مکرمه کښې دده عزت او درنښت منل سوی و خو کافرانو دومره وواهه چې مخ مبارک یې د وینو ډک سو پزه او غوږونه یې ټوله په وینو رنګ سول اونه پېژندل کېده په سوکانو او لغتو یې وواهه او سرېره پکښې وغورځېده څه چې یې نسوای کولای هغه یې ورسره وکړل ابوبکر صدیق ﷺ بې هوښه سو دده مبارک خپل قوم بنو تمیم خبر سول او ددغه ځای څخه یې پورته کړی رایې وړی او ټولو خلګو ته دایقنیې وه چې ابوبکر صدیق ﷺ ددې حیوانې حملې څخه ژوندی نسي پاتېدلای بنو تمیم مسجد ته راغلل او اعلان یې وکړی چې کچیري ابوبکر ﷺ ددې ووهلو څخه مړ سو نو موږ به یې په بدله کښې عتبة بن ربیعة ووژنو عتبة د حضرت ابوبکر صدیق ﷺ په وهلو کښې زیات دبدبختیو اظهار کړی و تر مانښام پورې ابوبکر صدیق ﷺ بې هوښه و دوی چې به هر څه ورته وویل هغه به خبرې نه کولې مانښام دوی ډېر ږغونه ورته وکړه ددې لپاره چې خبرې وکړي ده مبارک هم خبره وکړه خو خبره یې داوه چې د محمد ﷺ څه حال دئ هغو ورته وویل چې دهغه د لاسه دومره غم درته پېښ سو ټوله ورځ د مرګ په خوله کښې وې ته یې لاپوښتنه کوې ټوله ورځ دي دمرګ او ژوند درک نه و معلوم اخر چې څه ساه در پکښې پاته ده هغه دي هم د نبي ﷺ خبرې وکړي خلګ ولاړ سوه ده مورام خیر ته یې وویل چې ده ته د خوړلو او څښلو لپاره یو شی برابر کړه موریې هم یو شی برابر کړی رایې وړی اوده ته یې په خوړلو ټینګار وکړی خو دده مبارک هغه یوه خبره وه چې د نبي ﷺ څه حال دئ پر هغه څه تېر سول؟ دده مبارک مور ورته وویل زه خو په هغه نه یم خبره ده ورته وویل چې د حضرت عمر رضی الله عنه خور ام جمیل رضی الله عنها ته ورسه او دده مبارک پوښتنه ځني وکړه هغې غریبې د خپل زوی د مظلومانه او پریشانه حالت د غوښتني د پوره کولو لپاره و ام جمیل رضی الله عنها ته

ورغله. او د نبي ﷺ دحال پوښتنه يې ځني وکړه هغې هم د عامو مسلمانانو په څېر خپل اسلام پټ ساتلی و ودې ته يې وويل چې زه هيڅ څوک نه پېژنم او محمد ﷺ څوک دئ؟ ستا د زوی ابوبکر ﷺ په حال خبره سوم ډېره خوا بدې سوم کچيري ته وايي ستاسره به ولاړه سمه او ستاد زوی حال به ووينم د ام خير ورسره خوښه سوه دواړي يو ځای راغلې او د ابوبکر ﷺ حال يې وليدئ ام جميل رضي الله عنها چې ورته وکتل د توان څخه يې ووتل بې اختياره په ژړا سوه چې دې بدعملو پر څه حال باندي کړی دئ الله ﷻ دي دوی ته خپله سزا ورکړي حضرت ابوبکر صديق ﷺ ددې څخه پوښتنه وکړه چې نبي ﷺ پرڅه حال دئ؟ ام جميل رضي الله عنها دابو بکر د مور و طرف ته اشاره وکړه چې دايې اوري ابوبکر ﷺ ورته وويل ددې څخه مه وېرېږه ام جميل رضي الله عنها ورته وويل چې رسول الله ﷺ بيخي جوړ او روغ دئ ابوبکر صديق ﷺ پوښتنه ځني وکړه چې اوس چيري دئ ام جميل رضي الله عنها ورته وويل چې دارقم په کور کښې دئ ابوبکر ﷺ و فرمايل چې زما دي په الله ﷻ قسم وي چې تر هغه وخته پوري به هيڅ خوړل او څښل ونه کړم ترڅو رسول ﷺ ونه وينم . ددې مبارک مو ر بيا پدې وجه ناارامه وه چې دی يو څه خوراک او څښاک وکړي ترڅو يوڅه توانايي يې په بدن کې پيدا سي ځکه کافرانو ټوک ، ټوک کړی و .دبلي خوا ده مبارک قسم کوی چې زه به تر هغه وخته پوري خوراک ونه کړم چې نبي ﷺ ونه وينم په همدې وجه موريې انتظار وکړی چې دخلکو تلل او راتلل بند سي بيايې د رسول الله ﷺ د ليدلو لپاره بوزي پدې وجه چې څوک يې ونه وينې او تکليف ورونه رسوي کله چې دشپې ډېره برخه تېره سوه نو ابوبکر ﷺ يې دارقم کور ته بوتی کله چې ابوبکر رضي الله عنه ورورسېدئ درسول ﷺ په غاړه کې يې لاس ور واچوی او رسول الله ﷺ دده په غاړه کې لاس واچوی دواړه پهژړا سول ټول مسلمانان هم پهژړا سول ځکه چې د حضرت ابوبکر صديق ﷺ حال د ليدلو نه و ددې څخه وروسته ابوبکر صديق ﷺ خواست وکړی چې دا زما مور ده تاسو ددې لپاره د هدايت دعاء وکړی او دې ته د اسلام بلنه ورکړی نبي ﷺ اول دعاء ورته وکړه او وروسته يې اسلام ته و هڅول دا مبارکه په دغه وخت کې مسلمانه سول.(۱)

فايده: د عيش او عشرت او د خوشحالي په وخت د مينې او محبت دعوه کوونکي ډېر دي خو عشق او محبت هغه دی چې د تکليف او غم په وخت کښې هم پاته وي.

۲-د حضرت عمر ﷺ دنبي ﷺ پر وفات باندي غم

(۱) خميس

حضرت عمر ﷺ د بې ساري زړورتيا او قوت سره ـ سره چې نن څلوارلس پيړۍ وروسته يې هم زړورتيا مشهوره ده او ددې سره چې د اسلام ښکاره کېدل هم دده د اسلام راوړلو سره وسو د مسلمانېدو وروسته يې خپل اسلام په پټه ساتل نه خوښوی دده مبارک د نبي ﷺ سره دمحبت يو کوچنۍ نومونه داده چې کله نبي ﷺ وفات سو نو دده د زغم څخه خبره ووته حيرانۍ واخيستی ، توره يې په لاس کې واخيستل ودرېدئ او وې ويل: که هر چا وويل چې نبي ﷺ وفات سوی دئ زه به دهغه سر وربرې کړم نبي ﷺ د خپل رب و لوري ته تشريف وړی دئ لکه موسي عليه السلام چې طور غره ته تشريف وړی و ډېر ژر بېرته راسي او د هغه خلګو لاسونه او پښې به پرې کړم چې د نبي ﷺ د وفات غلطي اوازې خپروي حضرت عثمان ﷺ تر دوهمي ورځې پورې ګونګی و هيڅ يې دخولې نه راوتل ګرځېدئ را ګرځېدئ خبري يې نه سوای کولای حضرت علي ﷺ چوپ ناست و بدن يې حرکت نه کاوه يوائې ابوبکر ﷺ و چې د غره په څېر ولاړو او ټول غمونه يې وزغمل چې د رسول الله ﷺ سره يې اوس د محبت قصه تېره سوه پدغه وخت کې يې په ډېره آرامتيا سره تشريف راوړی اول يې د نبي ﷺ تندی مچ کړی وروسته د باندې راووتی حضرت عمر ﷺ ته يې وويل کښېنه وروسته يې خطبه وويل چې مطلب يې داسي و : کوم چاچې د نبي ﷺ عبادت کاوه هغه دي پوه سي چې نبي ﷺ وفات سو څوک چې د الله ﷻ عبادت کوي هغه دي پوه سي چې الله ﷻ ژوندی دئ او تل به وي وروسته يې د قرانکريم دغه مبارک آيات ترپايه پورې ووايه: (۱)

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ ٱلرُّسُلُ ۚ أَفَإِيْن مَّاتَ أَوْ قُتِلَ ٱنقَلَبْتُمْ عَلَىٰٓ أَعْقَـٰبِكُمْ ۚ وَمَن يَنقَلِبْ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ فَلَن يَضُرَّ ٱللَّهَ شَيْـًٔا ۗ وَسَيَجْزِى ٱللَّهُ ٱلشَّـٰكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ (۲)

ژباړه : محمد ﷺ صرف پيغمبر دئ .(خدای خو نه دئ چې مرګ او فنا نه پرې راځي) . کچيرې محمد ﷺ وفات يا شهيد سي نو تاسو بېرته له دينه څخه اوړئ؟ او که څوک له دين څخه واوړي هغه ته هيڅ تاوان نسي رسولای (يوائې خپل ځان ته تاون رسوي) او الله ﷻ به شکرګذاره خلګو ته ژر بدله ورکړي.(۳)

---

(۱) خميس

(۲) سورة ال عمران الاية (۱۴۴)

(۳) بيان القران

فایده: څرنګه چې الله ﷻ د حضرت ابوبکر ﷺ څخه د خلافت مهم کار اخیستی او دده شان هم پدغه وخت کې مناسب و په همدې وجه دده سره پدغه وخت کې دومره زغم موجود و چې د بل چاسره موجود نه و او ده مبارک ته چې د ښخېدلو او میراث څومره مسئلې معلومې وې بل چاته نوې معلومې د نبي ﷺ د ښخېدو په ځای کې اختلاف سو ځینو وویل چې په مکه کې یې ښخوو ځینو وویل چې په مدینه منوره کې یې ښخوو او ځینو ویل چې په بیت المقدس کښې یې ښخو خو حضرت ابوبکر صدیق ﷺ وویل چې ماد نبي ﷺ څخه اورېدلي دي: پر کوم ځای چې پیغمبر وفات سي پر هغه ځای به یې قبر وي پر کوم ځای چې د نبي ﷺ وفات سوی دئ پر هغه ځای دي قبر وکښل سي بیا یې و فرمایل: چې مادنبي ﷺ څخه اورېدلي دي چې د نبي ﷺ وارث هیڅوک نسي جوړېدلای کوم مال چې ځینې پاته سي هغه به خیراتیږي بیا یې وفرمایل: مادنبي ﷺ څخه اورېدلي دي چې څوک د مسلمانانو د حکومت سرپست سي او بیاپه بې پروایۍ سره بل څوک امیر جوړ کړي پرده دي لعنت وي بل خبره داده چې نبي ﷺ فرمایلي دي چې قریش د امر او سلطنت مسئول او سرپرست دي. اوداسي.....

۳- د یوې ښځې دنبي ﷺ دخبر په وجه بې ارامه کېدل

د احد په غزا کې چې مسلمانانو ته تکلیفونه ورسېدل او ډېر مسلمانان شهیدان سوه دغه دردونکی خبر چې مدینې منورې ته ورسېدئ نو یوه ښځه لا لهانده د حالاتو دمعلومولو لپاره دکوره څخه راووتل راغله د خلګو یوه ډله ولاړه وه دې په بې قراری سره پوښتنه ځنې وکړه چې رسول الله ﷺ څنګه دئ؟ هغو په جواب کې ورته وویل: چې ستا پلار شهید سو ی دئ دې انا لله وویل بیا یې په بې قراری سره پوښتنه وکړه چې رسول الله ﷺ څنګه دئ؟ هغو ورته وویل چې ستا خاوند شهید سو بل چا د زوی د شهادت ورته وویل بل چا بیا د ورور د شهادت خبر ورکړی چې دا ټول شهیدان سوی دي خو دې دنبي ﷺ پوښتنه کول چې رسول الله ﷺ څنګه دئ؟ خلګو ورته وویل چې په خیر او خیریت کورته راغلی ددې زړه ډاډ نه کاوی او وې ویل چې چیرې دئ؟ خلګو ورته وویل چې په هغه ډله کې دئ دا په خپله ولاړه درسول الله ﷺ په لیدلو یې خپلې سترګې یخې کړې د رسول الله ﷺ په لیدو یې وویل اې دالله ﷻ رسوله ﷺ! ستا د لیدو وروسته ماته هر غم کمزوری او پر هیڅ دئ په یوه روایت کې راغلي

دئ چې دې نبي ﷺ تر جامو ونيوئ او ورته وې ويل: اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! چې تاسو ژوندی او سلامت یاست نو ماته د هیڅ مرګ پروا نسته.(۱)

فایده: ددې ډول څخه ډیري قصې راغلي دي په همدې وجه د مؤرخینو دنومورې ښحي په په نومونو کښې اختلاف دئ خو صحیح خبره داده چې قصې د څو ښځو څخه پیښې سوی دي.

۴- په حدیبیه کي د ابو بکر صدیق ﷺ او مغیرة ﷺ کار او د عامو اصحابو ﷺ طریقه

د حدیبې مشهور جنګ په سنه ٦ هـ کي د میاشت کي سوی دئ. کله چې نبي ﷺ د اصحابانو د یوې لوي ډلي سره د عمرې اراده وکړه د مکې کافران چې خبر سوه نو په خپل منځ کي یې مشوره وکړه چې مسلمانان دي د مکې څخه منعه سي د دغه لپاره یې لویه تیاري وکړه او د خپلي مرستي لپاره یې د دباندي څخه هم خلګ راوغوښتل او یو لوي جماعت یې د مقابلې لپاره تیار کړی نبي ﷺ یو صحابي و ذوالحلیفة نومي ځای ته د حال معلومولو لپاره واستوی (هغه صحابي چې بېرته راغلی) دنبي ﷺ سره یې په عسفان کي ولیدل او نبي ﷺ ته یې وویل چې د مکې خلګو د مقابلې لپاره لویه تیاري نیولې ده او زیات شمېر خلګ یې د دباندي څخه هم راغوښتي دي نبي ﷺ د خپلو اصحابانو سره مشوره وکړه چې اوس څه کول پکار دي؟ یوه لویه لاره داده چې کوم خلګ چې دوی د دباندي څخه راغوښتي دي د هغو پر لورو حمله وسي هغه چې خبر سي نو بېرته به خپلو کورونو ته ولاړسي بله لار داده چې برابر پر ورسو. حضرت ابوبکر صدیق ﷺ وویل: اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! مورږ خو د بیت الله شریف د زیارت په اراده روان سوی یو د جنګ خو مو هیڅ اراده نه وه مورږ به ځو که چیرې دوی مخته راغلل مورږ یې منعه کړو مقابله به وکړو که نه نو ځو به نبي ﷺ دا خبره خو ښه کړه او مخکي روان سو کله چې حدیبې ته ورسېدل نو بدیل بن ورقا خزاعي د یوې ډلي سره نبي ﷺ ته راغلی دا خبره یې ورته وکړه چې کافران تاسو هیڅکله د مکې داخلېدو ته نه پریږدي د جنګ لپاره یې لویه تیاري نیولې ده نبي ﷺ ورته وویل چې مورږ خو بیخي د جنګ په اراده نه یو راغلي زمورږ مقصد عمره کول دي قریشو ته خو هره ورځ جنګونو ډېر تاوانونه رسولي دي ځانونه یې بیخي هلاک کړي دي که د دوی خوښه وي چې روغه جوړه وکړي زه روغي جوړې ته تیار یم

---

(۱) خمیس

زما او ددوی تر منځ به ژمنه وي چې زه ددوی سره جنګ نه کوم او که دوی زما سره جنګ نه کوي مادي نو روته پریږدي او که دوی په هیڅ شی نه راضي کیږي نو زما دي په هغه ذات قسم وي چې زما روح یې په قبضه کي دئ چې تر هغه وخته به ورسره جنګیږم چې اسلام غالب سي او یا زما سرپرې سي. بدیل ورته وویل: ډیر ښه دئ زه به ستا پیغام هغو ته ورسوم، دی ولاړی هغو ته یې پیغام ورساوه خو هغه راضي نه سوه. په همدې ترتیب ددواړو لورو څخه دتګ او راتګ لړی جاري وه چې یو وار پکښې عروة بن مسعود ثقفي د کافرانو له لوري څخه راغلی چې په دغه وخت کي لا مسلمان سوی نه و وروسته بیا مسلمان سو ده هم د بدیل په څېر د نبي ﷺ سره خبري وکړې او ورته وې ویل: اې محمد ﷺ! که ته ټول عرب له منځه وړل غواړي داخوشوني نه ده ځکه تر اوسه ستا مخکي داسي یو څوک نه دی پیدا سوی چې دغه کار یې کړی وي یعني ټول عرب دي یې لمنځه وړي وي او که چیرې دوهم حالت سي یعني عرب پر تاسو برلاسي سي نو کوم کسان چې ستاسره دي هغه زه د شریفو خلګو ډله نه وینم ټول به درڅخه ولاړ سي تا به یوازي پریږدي ابوبکر ﷺ پدغه ځای کي ولاړ و داخبره یې ونه زغمل دستي یې ورته وویل: دخپل خدای (لات) د بولو ځای و څټې ایا موږ به وتښتو؟ او نبي ﷺ به یوازي پریږدو؟ عروة پوښتنه وکړه چې دا څوک دئ؟ نبي ﷺ ورته وویل: دا ابوبکر ﷺ دئ عروة ورته وویل: ستا یو زوړ احسان پر ما پروت دئ هغه احسان ادا سو او که دي هغه احسان نه وای نو خامخا به مي ددې ښکنځلو جواب درکړی وای ددې خبرو د کولو څخه وروسته بیا د نبي ﷺ سره په خبرو کولو مشغول سو ده د عربو ددود سره سم د نبي ﷺ وږیري مبارکي ته لاس ورورې ځکه دغه کار دوی د خواهش کولو پرمهال کاوه اصحابو ﷺ دغه کار نسو زغملای نو د عروة وراره مغیرة بن شعبة ﷺ په دغه ځای کي ولاړ و خود یې پر سر وه د توري په مټ یې خپل اکا (عروة) وواهه چې لاس دي لیري ساته (یعني د نبي ﷺ وږیري مبارکي ته لاس مه ورورې) عروة پوښتنه وکړه چې دا څوک دئ؟ نبي ﷺ ورته وویل: دا مغیرة ﷺ دئ عروة ورته وویل: اې غداره! ستا غداري تر اوسه پوري زغمم ستا زما سره دا وفا ده؟ (مغیرة داسلام مخکي څو کافران وژلي وه عروة یې دیت ورکړی و په دغه ځای کي یې و هغه کار ته اشاره وه) لنډه داچې عروة د نبي ﷺ سره خبري کولې او پټ-پټ به یې د سترګو تر بیخو داصحابانو ﷺ حال هم معلوماوه کله چې ببرته و کافرانو ته ولاړی هغو ته یې وویل: اې قریشو! زه د ډیرو پاچهانو دربارو ته تللی یم. د قیصر، نجاشي او د کسری دربارونه مي لیدلي دي او د هغوی اداب مي لیدلي دي قسم په الله ﷻ که ماد یو پاچا سره د خپلو ملګرو دومره محبت لیدلی دئ لکه د محمد ﷺ د ملګرو محبت چې دده سره

دئ کله چې دی لانې تو کې دوی یې چابک په لاس را واخلي پر مخ او بدن یې موږي کوم امر چې دی وکړي د پوره کولو لپاره یې ټوله و ځغلي کله چې هغه اودس کوي نو د اوداسه د اوبو لپاره لاسونه ورته نیسي یو څاڅکی اوبه مځکي ته نه پرېږدي کوم یوه ته که څاځکی ور ونه رسیږي نو دهغه بل یوه لوند لاس راکش کړي پر خپل مخ یې وموږي که د محمد ﷺ په مخکي دوی خبري کوي نو په لوړ اوازیې نه کوي دادب له وجهې ده ته لوړ نه ګوري که د هغه د سر یادږیري ویښته ولویږي نو دبرکت لپاره یې پورته کوي مځکي ته یې نه پریږدي لنډه داچې ما دهیچا دومره محبت دخپل مشر سره نه دئ لیدلی لکه د محمد ﷺ د ملګرو محبت چې دده سره دئ. وروسته نبي ﷺ عثمان ﷺ د قاصد په ډول مکې ته واستوی ځکه یو خو دی مسلمان و او بل دده په مکه کې ډیر عزت و په همدې وجه دده په وړاندې ډیره ویره نه وه چې خلګ دي تاوان ورورسوي. نو ځکه یې دی د قاصد لپاره غوره و بلل سو. ده مبارک تشریف یووړی. مسلمانانو ارمان وکړی چې دی خو لا نبه سو مکې ته ولاړی نبه په خوند به طوافونه وکړي نبي ﷺ وفرمایل: زما امید نسته چې هغه دي زما پرته طواف وکړي. کله چې عثمان ﷺ مکې ته داخل سو نو ابان بن سعید په خپله پناه کي واخیستی اورته وې ویل: چې ولاړ سه هر چیري چې ځي هیڅوک ستا منعه نسي کولای عثمان ﷺ هم شاوخوا وګرځېدئ د ابو سفیان او د قریشو د سردارانو سره یې و لیدل د نبي ﷺ پیغام یې ورو رساوه کله چې بېرته راتلی نو دمکې خلګو ورته وویل: چې اوس راغلي یې ونیسه طواف وکړه ده مبارک په جواب کي ورته وویل عجیبه ده چې رسول الله ﷺ به منعه کړل سوی وي او زه به طواف کوم دا هیڅکله نه سي کېدلای کافران دده پر دې خبره په غصه سوه دی یې بندي کړی او مسلمانانو ته یې حال ورواستوی چې عثمان شهید سو نبي ﷺ چې دا خبر واوربدئ دا صحابانو ﷺ څخه یې تر آخري سلګۍ پوري د جنګېدو ژمنه واخیسته کافران چې د مسلمانانو پدې بیعت (ژمنه) خبر سوه دستي یې عثمان ﷺ ایله کړی.(۱)

فایده: په دې قصه کي د ابوبکر ﷺ وینا او دمغیرة ﷺ وهل، د اصحابانو ﷺ عامه تګلاره چې عروة په ډېر ځیر ولیده هم دا ډول د عثمان ﷺ د طواف څخه انکار، هره قصه داسي ده چې د نبي ﷺ سره د بې اندازي مینې خبر ورکوي. دغه بیعت (ژمنې) ته بیعت الشجر وایي په قرانکریم هم دد ې بیعت بیان راغلی دئ چې الله ﷻ په سورة فتح کي فرمایي:

---

(۱) خمیس

۞ لَّقَدۡ رَضِيَ ٱللَّهُ عَنِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ إِذۡ يُبَايِعُونَكَ تَحۡتَ ٱلشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمۡ فَأَنزَلَ ٱلسَّكِينَةَ عَلَيۡهِمۡ وَأَثَٰبَهُمۡ فَتۡحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾ (۱)

پورتنی آیات به د ترجمې سره ژر په خاتمه کې راسي انشا الله.

۵- د حضرت ابن زبیر رضي الله عنه وینه چیبنل

نبي ﷺ یو ځلي ښکرونه ولګول او کومه وینه چې راووتل ابن زبیر رضي الله عنه ته یې ورکړل چې دا یو سه یو ځای یې ښخه کړه ده مبارک هغه وینه را واخیستل خپله یې و چیبنل او راغلی نبي ﷺ ته یې وویل چې وینه مي ښخه کړه نبي ﷺ ورته وویل: چیرې دي ښخه کړه؟ ده مبارک ورته وویل چې و مي چیبنل. نبي ﷺ ورته وویل: کوم بدن ته چې زما وینه ورسیږي هغه بدن اور د دوزخ نسي مسحه کولای خو د خلګو څخه تا ته هلاکت دئ ستا څخه و خلګو ته هلاکت دئ. (۲)

فایده: د نبي ﷺ لوي او کوچني اودس مات ټول پاک دئ په دې کې هیڅ مشکل نسته د نبي ﷺ د دې ارشاد څخه مطلب دا دی چې د خلګو څخه تاته هلاکت دی ستا څخه و خلګو ته هلاکت دئ علماؤ لیکلي دي چې و امارت او سلطنت ته اشاره ده خو (ځینې بیا اختلاف کوي) کله چې عبد الله بن زبیر رضي الله عنه پیدا سو هغه وخت هم نبي ﷺ و دې طرفته اشاره کړې وه او ورته ویلي یې وه چې ستا یو پسه د چرمو ښانو په منځ کې دئ داسي چرمو ښان دي چې کالي به یې اغوستي وي وروسته د یزید او عبد الملک مشهور جنګ د ابن زبیر رضي الله عنه سره وسو او په هغه کې هم شهید سو.

٦- د حضرت مالک بن سنان رضي الله عنه وینه چیبنل

داحد په غزاء کې چې د نبي ﷺ په مخ اویا سر مبارک د خود دوې کړۍ ننوتې نو د یوې خوا حضرت ابو بکر رضي الله عنه وروځغستل او د بلي خوا ابو عبیده رضي الله عنه وروځغستل او په غاښو یې د

---

(۱) سورة الفتح الاية (۱۸)

(۲) خمیس

کړیو را ایستل شروع کړه لومړی ابو عبیده یوه کړی په غاښ را وایستل دوهم غاښ یې مات سو. ددې دوو کړیو په راوتو سره د نبي ﷺ د پاک بدن څخه وینه راووته د حضرت ابو سعید خدري رضي الله عنه پلار مالک بن سنان رضي الله عنه دغه وینه په خپلو شونډانو و ځښښل او وې رودل وینه یې تېره کړه. نبي ﷺ و فرمایل: د کوم بدن سره چې زما وینه یو ځای سي هغه بدن د دوزخ اور نه سي مسحه کولای.(۱)

۷- د حضرت زید بن حارثة رضي الله عنه و خپل پلار ته انکار

حضرت زید بن حارث رضي الله عنه د کفر په وخت کي د خپلي مور سره دا ناو کورته تلی چې قافله یې بنو قیس و شکول او وې لوټل چې زید رضي الله عنه هم پکښې و دی یې غلام کړي د مکې په بازار کي یې خرڅ کړی. حکیم بن حزام د خپلي عمة خدیجې رضي الله عنها لپاره رانیوی د خدیجې رضي الله عنها چې کله د نبي ﷺ سره نکاح وسوه نو خدیجې رضي الله عنها زید د نبي ﷺ په خدمت کي وړاندي کړی. د زید پلار د خپل زوی په بیلتون ډېر غمګین و. ځکه طبعي خبره ده چې پلار د اولاد سره مینه لري. د زید پلار به د خپل زوی په جلاوالي کي ژړل او اشعار به یې ویل یوې خوا او بلي خواته به ګرځېدئ چې د شعرونو لنډه ترجمه یې داده: زه د زید په یاد کي ژاړم نه یم خبر چې هغه ژوندی دئ چې امید یې وکړم او که مرګی ختم کړی دئ په الله ﷻ قسم کوم چې دا هم نه ده راته معلومه چې اې زیده! ته پستې مځکي هلاک کړي یې او که د غره مځکي هلاک کړي یې. ارمان چې ماته معلومه وای چې ته بیرته راځي که یا زما په ټول عمر کي لوی ارمان دادئ چې ته بېرته راسي اې زیده! چې لمر راخیږي هم ته رایاد ږېږي او چې باران کېږي نو هم ستا یاد ما ځوروي او کله چې بادونه چلیږي نو هم ستا یاد تازه کوي. هاى افسوسه زما غم او فکر څومره اوږد سوزه به دده په لټه او تلاش کي په ټوله دنیا د ګرځېدو لپاره د اوښ چابکي په کار واچوم پر ټوله دنیا د ګرځېدو څخه به نه سم ستړی اوښ که ستړی سي خو زه نه ستړی کېږم خپل ټول ژوند به په دې کښي تېروم که ماته مرګ راسي نو ډېر به ښه وي ځکه مرګ هر شی فنا کوي که څه هم هر څوک هر څومره امیدونه لري خو زه به د خپلوانو څخه فلانکي فلانکي، آل اولاد ته وصیت وکړم چې په دغه ډول په زید پسي تلاش وکړي. لنډه دا چې ده به په ژړا ژړا کي دا اشعارو ویل او تلاش به یې کاوه ناڅاپه دده د قوم څوکسان حج ته

(۱) قرة العيون

ولاړل(۱)هلته يې زيد و پېژندئ او خپل د پلار حالت يې ورته بيان کړی د پلار شعرونه يې ورته وويل او د هغه د بيلتون قصه يې ورته وکړه. حضرت زيد ﷺ وهغو ته دې شعرونه په لاس ورکړل چې مطلب يې داسې و. زه په خير او خيرت کې يم زه د ډېرو سخيانو خلګو په غلامي کې يم زما لخوا هيڅ فکر مه کوئ. هغه کسان چې ولاړل د زيد و پلار ته يې د زيد د خيريت خبر ورکړی او هغه اشعار يې ورته وويل چې زيد ورته ويلي وه او د زيد ادرس يې وروښودئ. د زيد پلار او اکا روان سوه د غلامۍ د خلاصېدو په نيت يې د ځان سره فديه واخيسته د نبي ﷺ حضور ته ورغلل او ورته وې ويل: اې د هاشم اولاده! او د خپل قوم سردارانه! تاسو خو د الله ﷻ د کور همسايګان ياست تاسو خو د حرم اوسېدونکي ياست تاسو خو خپل بنديان ازاده وی. وږو خلګو ته خوراک ورکوی موږ د خپل زوی د خلاصون لپاره راغلي يو پر موږ احسان او کرم وکړه زموږ فديه قبوله کړه. زما زوی ازاد کړه بلکې څومره چې فديه ده تر هغه زياتې پيسې واخله نبي ﷺ ورته وويل: څه خبره ده؟ دوی ورته وويل چې موږ د زيد په طلب راغلي يو نبي ﷺ ورته وويل. بس دومره خبره ده؟ دوی ورته وويل. هو، نبي ﷺ ورته وويل: هغه راوغواړئ او پوښتنه ځني وکړئ که چيرې په خپله خوښه تلی نو بېله فديې يې بوزئ او که نه تلی نو زه پر داسې چا باندې زور نسم اچولای چې په خپله خوښه نه ځي دوی ورته وويل: تاسو تر حق هم زيات احسان وکړی دا خبره مو بيخي خوښه ده. زيد ﷺ راوغوښتل سو نبي ﷺ پوښتنه ځني وکړه چې ته دوی پېژنې؟ زيد ﷺ ورته وويل: هو، دا زما پلار دئ او دغه بل مې اکا دئ نبي ﷺ ورته وويل: زما حال هم تاته معلوم دئ که په خپله خوښه زما سره اوسېدل غواړې خو زما سره اوسه او که د دوی سره ځې نو درته اجازه ده حضرت زيد ﷺ ورته وويل يا رسول الله ﷺ! زه ستاسې په مقابله کې هيڅوک نسم خوښولای ته زما د پلار پر ځای يې او د اکا پر ځای مې هم يې پلار او اکا دواړو ورته وويل: زيده! د ازادۍ په مقابل کښې غلامي خوښوې؟ د پلار، اکا، کور او نور قريبانو په مقابل کښې غلام اوسېدل غواړې؟ زيد ﷺ ورته د نبي ﷺ و لوري ته اشاره وکړه او وې ويل: ما په ده کې داسې شيان ليدلي دي چې په مقابله کې يې هيڅ شی نسم خوښولای نبي ﷺ چې دده خبرې واورېدې نو دی يې په غېږ کې ونيوی او وې ويل چې دی ما په زوی والي نيولی دئ.

---

(۱) تر اسلام مخکې کافرانو هم دحج يوډول دود درلودی چې لوڅ به يې پر مکه مکرمة باندې طواف کاوه او چک چکې به يې کولې. داسې نه ده چې دزيد خپلوان په دغه وخت کې مسلمانان وه فرضي حج يې اداکوی. ژباړن.

پلار او اکا چې یې دا حال ولیدئ ډېر خوشاله سوه او په خوشحالۍ سره یې پرېښودئ ولاړل.(۱)

فایده: حضرت زید ﷺ په دغه وخت کې کوچنی هلک و چې پر خپل کور، پلار او نورو باندې یې د غلامۍ ژوند غوره کاوه داد هغه محبت نبودنه کوي چې ډېر ښکاره دئ.

۸- داحد په جنګ کې د حضرت انس بن نضر ﷺ عمل

د احد په غزاء کې چې مسلمانانو ماته و خوړل نو یو چا دا خبره مشهوره کړه چې نبي ﷺ شهید سو ددې دردونکي خبرې چې کومې اغیزې پر اصحابانو ﷺ باندې ښکاره وې هغه ډېره ښکاره خبره ده. مسلمانانو ددې ویره ونکې خبر په اوږدو سره هغه پاته همت هم دلاسه ورکړی حضرت انس ﷺ راروان و چې د مهاجرو او انصارو په یوه ډله کې یې حضرت عمر ﷺ او حضرت طلحة ﷺ ولیدل چې ټوله د خوابدتیا په حالت کې دي انس ﷺ پوښتنه وکړه چې دا څه پېښه ده چې مسلمانان خوابدي ښکاري؟ دوی ورته وویل چې نبي ﷺ شهید سو حضرت انس ﷺ ورته وویل چې دنبي ﷺ وروسته چې تاسو ژوندی پاتې سئ نو څه به کوئ توري په لاسو کې واخلئ ځانونه قربان کړئ. حضرت انس ﷺ توره په لاس کې واخیستل د کافرانو په یوه ډله ورننوتی تر هغه پورې وجنګېدئ ترڅو چې شهید سو.(۲)

فایده: دده مبارک مطلب دا و چې د کوم چالپاره چې ژوند و هغه نسو پاتې نو بیا ژوند پاته کېدل د څه لپاره دئ هم داسې وسوه، چې خپل ځان یې قربان کړی.

۹- په احد کښې د سعد بن ربیع ﷺ پیغام

(۱) خمیس
(۲) خمیس

www.Hamnaia.com

نبي ﷺ داحد په غزا کې پوښتنه وکړه چې د سعد بن ربیع رضي الله عنه حال معلوم نه سو چې څه به پرتېر سوي وي یو صحابي رضي الله عنه یې دده د تلاش لپاره ولېږی دغه صحابي د شهیدانو په ډله کې لټون وکړی چې ګوندې ژوندی وي بیا یې په لوړ اواز وویل: زه نبي ﷺ رالېږلي یم چې د سعد رضي الله عنه خبر راوړه. دیو ځای څخه یو کمزوری اواز راووتی دغه صحابي و هغه طرفته ورغلی که یې وکتل سعد رضي الله عنه د شهیدانو په منځ کې پروت دئ لږ ساه پکښې ده کله چې نژدې ورغلی سعد رضي الله عنه ورته وویل: چې نبي ﷺ ته زما سلام وایه چې زما د خوا دي الله ﷻ تاسو ته غوره بدل درکړي. کومه بدله چې یوه نبي ته د امتي لخوا ورکړل سوې ده ترهغه غوره بدله ، او مسلمانانو ته زما دا پیغام ورسوه. که ونبي ﷺ ته کافران ورسېدل او په تاسو کې یو ستر کې لغړونکی و یعني ژوندی و نو دالله ﷻ په وړاندې یې بیا هیڅ عذر نه قبلېږي. دا یې وویل وفات سو.(۱)

فایده: فجزاه الله عنا افضل ماجزاي صحابیاً عن امة نبیه .

په حقیقت کې دغه مبارکو تر سرتیرو اصحابانو د خپلې سر تیرې ثبوت ورکړی دئ (الله ﷻ دي یې قبرونه د نور څخه ورډک کړي) په زخمو باندې زخمونه قبلوي ساه یې وزي مګر د دې فکر نسته چې شکایت، وېره او یا دي غم وکړي بلکې د دوی سره په دغه حال کې هم د نبي ﷺ د حفاظت او پر نبي ﷺ باندې د ځان قربانولو شوق او جذبه سته. ارمان! په ماغوندې نااهله کې هم د دوی په څېر یوه لږه برخه مینه وای.

۱۰- د نبي ﷺ په قبر لیدو سره د یوې ښځې مرګ

د حضرت عائشې رضي الله عنها حضور ته یوه ښځه راغله او ورته وې ویل چې ماته د نبي ﷺ قبر مبارک راوښیه عائشې رضي الله عنها هغه مبارکه او د نوره ډکه کوټه ورخلاصه کړه چې د نبي ﷺ قبر مبارک پکښې و هغې ښځې چې قبر مبارک ولیدئ په ژړا ژړا سوه په ژړا ژړا کې وفات سوه. رضي الله عنها و ارضا ها.(۲)

فایده: ایا تاسو د دې عشق نمونه یو ځای لیدلې ده چې د قبر د زیارت توان هم ونه لري او هلته یې ساه و خیږي؟.

---

(۱) خمیس

(۲) خمیس

۱۱- د اصحابانو رضي الله عنهم دمحبت متفرقي قصې

د حضرت علي کرم الله وجهه څخه يو چا پوښتنه وکړه چې د نبي ﷺ سره څومره مينه لرې؟ ده مبارک ورته وويل زمادي په الله ﷻ قسم وي چې نبي ﷺ مور، پلار، تر خپلو ځانو او د سختي تندي په وخت کې تر يخو اوبو زيات محبوب دئ.(۱)

فايده: ده مبارک ريشتيا وويل: د اصحابانو مبارکانو هم داسي حالت و ځکه دوی د کامل ايمان څښتنان وه. الله ﷻ فرمايي:

قُلْ إِن كَانَ ءَابَآؤُكُمْ وَأَبْنَآؤُكُمْ وَإِخْوَٰنُكُمْ وَأَزْوَٰجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَٰلٌ ٱقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَٰرَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَٰكِنُ تَرْضَوْنَهَآ أَحَبَّ إِلَيْكُم مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَجِهَادٍ فِى سَبِيلِهِۦ فَتَرَبَّصُوا۟ حَتَّىٰ يَأْتِىَ ٱللَّهُ بِأَمْرِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿٢٤﴾ (۲)

ژباړه: دوی ته ووايه: که چيري ستاسو پلرونه، ستاسو زامن، ستاسو وروڼه، ستاسو بيبيانې، ستاسو قوم او هغه مال چې تاسو ګټلی دئ او هغه تجارت چې ستاسو سره د هغه د وتلو وېره ده او هغه کورونه چې تاسو يې خوښوی (که چيري دا ټول شيان) تاسو ته تر الله ﷻ او د هغه تر رسول ﷺ او د الله ﷻ په لاره کښې تر جهاد ستاسو خوښ وي نو تاسو صبر وکړئ تر هغه وخته پورې چې د الله ﷻ حکم راځي (او د الله ﷻ حکم نه منونکي خپل مقصود ته يعني عذاب ته رسوي)، الله ﷻ فاسقانو ته هدايت نه کوي.(۳)

په دې آيت کې د الله ﷻ د هغه کسانو سره د عذاب وعده ده چې دنورو شيانو سره تر الله ﷻ او تر رسول الله ﷺ زياته مينه کوي. د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دئ چې نبي ﷺ فرمايي: تر هغه به يو ستاسو څخه کامل مؤمن نسي تر څو زما سره تر خپل پلار، اولاد او ټولو خلګو زيات محبت ونه کړي. د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه هم داسي مضمون ليکل سوی دئ. علماؤ ويلي دي: چې ددې محبت څخه اختياری محبت مراد دئ غير اختياري يعني اضطراري محبت نه دی مراد. که چيري ددې محبت څخه طبعي محبت مراد سي نو هم کېدای سي خو بيا د ايمان څخه د کاملي درجې ايمان مراد دئ لکه د اصحابانو رضي الله عنهم ايمان

---

(۱) شفاء

(۲) سورة التوبة الاية (۲۴)

(۳) بيان القران

چې و. حضرت انس ﷺ فرمايي: چې نبي ﷺ ورته وفرمايل: درې شيان دي که په چا کښې موجود سوه نو د ايمان خوږوالی به ورپه برخه سي لومړي د الله ﷻ او درسول الله ﷺ سره محبت دئ چې تر هر شی زيات او خوندور دئ دوهم داچې د يو چا سره محبت کوي د الله ﷻ د رضا لپاره وي. دريم داچې د کفر ولوري ته تلل يعني کافر کېدل دومره ورته ګران سي لکه په اور کې پرېوتل.

يوه ورځ حضرت عمر ﷺ وفرمايل: اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! ته ماته تر خپل ځان پرته تر ټولو شيانو محبوب يې رسول الله ﷺ وفرمايل: چې څوک تر هغه وخته پوري کامل مؤمن نسي جوړېدلای تر څو زه تر خپل ځان ورته محبوب نه سم. عمر ﷺ وويل: اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! اوس ته ماته تر خپل ځان هم محبوب يې رسول الله ﷺ ورته وويل: (الآن) يا عمر! يعني اوس اې عمره! داچې دنبي ﷺ د دې جواب مطلب به څه وي علماؤ يې دوه مطلبه ښودلي دي. لومړی داچې اوس ستا ايمان پوره سو. دوهم داچې داخبرداری و چې اې عمره! اوس داخبره پيدا سوه پکار خو داوه چې د پخوا څخه وای. سهيل تستري رحمۃ اللہ علیہ فرمايي: څوک چې په هر حال کښې نبي ﷺ په خپل والي يعني آقا ونه ګڼي هغه د سنتو خوند نسي څکلای. يو صحابي نبي ﷺ ته راغلی او ورته وې ويل چې د قيامت ورځ به کله راځي؟ نبي ﷺ ورته وويل چې د قيامت لپاره دي څه تياري نيولې ده چې پوښتنه يې کوې صحابي ورته وويل ماډيري روژې، خيراتونه او لمونځونه ندي کړي مګر زما په زړه کښې مي د الله ﷻ او د رسول الله ﷺ سره محبت دئ نبي ﷺ ورته وويل چې د قيامت په ورځ به ته د هغه چا سره ملګري يې چې ته مينه ورسره لرې دغه حديث ډيرو اصحابانو نقل کړی دئ چې په دوی کښې عبد الله بن مسعود، ابو موسي اشعري، صفوان، ابوذر رضی اللہ عنہم او داسي نور مبارکان هم دي.

حضرت انس ﷺ فرمايي چې اصحابانو رضی اللہ عنہم ته چې پدې حديث سره مسلمانانو ته څومره خوشحالي حاصله سوه په هيڅ شی دومره خوشحالي نه وه ورته حاصله سوې. دا بنکاره خبره ده چې اصحابانو رضی اللہ عنہم ته خوشحالي په کار وه ځکه د نبي ﷺ محبت د دوی په رګ او ريښه کښې موجود وو نو بيا به ولي نه خوشحالېدل. د حضرت فاطمې رضی اللہ عنہا کور د نبي ﷺ د کور څخه لرليري و نبي ﷺ وفرمايل: چې زما زړه غواړي ستا کور زما و کور ته نژدې سي حضرت فاطمې رضی اللہ عنہا وويل: چې د حارثة رضی اللہ عنہ کور تاته نژدې دئ و هغه ته ووايا ست چې زما سره کور بدل کړي رسول الله ﷺ ورته وويل د حارثة رضی اللہ عنہ سره مخکې هم يو ځلي بدلون سوی دئ اوس ماته حياء راځي. حارثه ﷺ په دې خبر سو دستي د نبي ﷺ و حضو ته ورغلی او ورته وې ويل چې زه خبر سوی يم چې تاسو د فاطمې رضی اللہ عنہا کور و خپل ځان ته نژدې غواړئ دغه زما کورونه

دي او تر دغه وتاسو ته هيڅ کور نژدې نسته هر يو چې موخوښ وي دهغه سره يې بدل کړئ اې د الله ﷻ رسوله ﷺ ! زه اوزما مال د الله ﷻ اود هغه د رسول ﷺ دي اې د الله ﷻ رسوله! زما دي په خپل خداى ﷻ سره قسم وي کوم مال چې تاسو زما څخه واخلى هغه زما ډېر خوښ دئ تر هغه مال چې زما څخه پاته سي نبي ﷺ ورته وفرمايل چې رښتيا وايي او د برکت دعا يې ورته وکړه او کوريې ورسره بدل کړئ.(۱)

يو صحابي د نبي ﷺ حضور ته ورغلى او ورته وې ويل چې ستاسو سره زما تر ځان، مال، اهل او عيال محبت زيات دئ زه په خپل کور کښې ناست يم چې تاسو راپياد سى نو صبر مي نه کېږي تر هغه وخته چې راسم او ستاسو زيارت ونه کړم اوماته په فکر کښې راځي چې ما او تاسو ته مرګ خامخا راتلونکى دئ خو ددې وروسته به ته لوړو د انبياو درجو ته ولاړسې زما سره دا وبره ده چې بيا به زه تاسو نه وينم نبي ﷺ دده په جواب کښې چوپتيا اختيار کړه تر هغه وخته چې جبرائل ﷺ راغلى او دا آيت يې نازل کړى :

وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ فَأُوْلَٰٓئِكَ مَعَ ٱلَّذِينَ أَنعَمَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِم مِّنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ وَٱلصِّدِّيقِينَ وَٱلشُّهَدَآءِ وَٱلصَّٰلِحِينَۚ وَحَسُنَ أُوْلَٰٓئِكَ رَفِيقٗا ﴿٦٩﴾ (۲)

ژباړه : څوک چې د الله ﷻ اود هغه د رسول ﷺ اطاعت وکړي نو بېشکه دغه کس د هغه کسانو سره دئ چې الله ﷻ نعمت پرې کړى دئ (چې عبارت دي) د انبياؤ ،صادقانو ،شهيدانو او صالحانو څخه (او دغه کسان) ښه دي د ملګرتيا لپاره.

دغه آيت رسول الله ﷺ ده ته په جواب کښې ووايه. داسي ډېري پېښې اصحابانو رضي الله عنهم ته پېښې سوى دي او خامخا ورته پېښيدلې (عشق است وهزار بدګمانى ـ يعني مينه ده او زر بد ګمانى) همدا ډول يو صحابي نبي ﷺ ته راغلى او ورته وې ويل: چې زما ستا سره دومره محبت دئ هر وخت چې په خيال کې راسې که په هغه وخت کې زه رانسم او ستا زيارت ونه کړم نو زما غالب ګمان راسي چې زما ساه به ووزي خو زما سره دا فکر دئ چې که چيرې زه جنت ته ولاړ سم نو زما درجه به ترتا کښته وي او ماته به په جنت کې او سېدل ستا د زيارت پرته هم لوى تکليف وي نبي ﷺ دغه آيات ورته ووايه . په يو بل حديث کښې راغلي دي چې يو صحابي د نبي ﷺ حضور ته ورغلى او ډېر غمجن و نبي ﷺ پوښتنه ځنې وکړه چې ولي غمجن يې؟ ده

---

(۱) طبقات

(۲) سورة النساء الاية (٦٩)

مبارک ورته وویل چې زه په یوه فکر کې یم نبي ﷺ ورته وویل: په کوم فکر کښې یې؟ ده مبارک ورته وویل مور، سهار او مابنام ستاسو حضور ته راځو ستاسو په زیارت زړونه خوشحاله کوو ستاسو په خدمت کښې کښېنو سبا چې تاسو د انبیاء (علیهم السلام) و درجې ته ورسېږی نو مور، خو هلته نه سو رسېدلای (ستاسو د زیارت څخه به بې برخې یو) نبي ﷺ چوپ سو کله چې هغه پورتنی آیت نازل سو نبي ﷺ هغه انصاري صحابي راوغوښتی او زېرې یې پرو کړی. په یوه حدیث کښې راغلي دي چې ډیرو اصحابانو پورتنی شکایت وکړی نبي ﷺ پورتنی آیت ورته ووایه. په یو حدیث کښې راغلي دي چې اصحابانو رضی الله عنهم وویل: اې دالله ﷻ رسوله ﷺ! داخو ښکاره خبره ده چې نبي ﷺ پر امتي باندې فضیلت لري اود نبي ﷺ درجې به لوړې وي نو بیا به ددوی د یو ځای کېدو لپاره کومه لاره وي نبي ﷺ ورته وفرمایل: چې د لوړو درجو خاوندان به راځي د کښتو درجو والا سره به کښېنې او خبرې اتري به ورسره کوي.(۱)

نبي ﷺ فرمایي چې زما څخه وروسته به ځني خلک زما سره محبت کوونکي پیدا سي او دا هیله به لري چې کاشکې دوی د خپل مال، اهل او عیال په بدل کښې زه لیدلی وای د خالد رضی الله عنه لور عبده وایي چې زما پلار به کله د بدبدو لپاره ستوني ستخ پرېوتی سترګې به یې نه سره ورتللې دنبي ﷺ په یاد او مینه به اخته و. د مهاجرینو او انصارو نومونه به یې اخیستل اویادول به یې چې دا زما اصول او فروغ دي یعني دوی کوچني او لوي ددین ښاخونه دي زما زړه ددوی و لوري ته کش سوی دئ. اې الله جل جلاله! ماته ژر مرګ راولې چې ددوی سره یو ځای سم دا به یې ویل بیده به سو.

حضرت ابو بکر صدیق رضی الله عنه یو ځلي وویل اې دالله ﷻ رسوله ﷺ! زه د خپل پلار د مسلمانېدو پر ځای ستاد اکا د ابو طالب د مسلمانېدو زیاته ارزو لرم ځکه چې پدې سره به تاسي خوشحاله سی یو ځلي حضرت عمر رضی الله عنه د نبي ﷺ اکا حضرت عباس رضی الله عنه ته وویل زه د خپل پلار تر مسلمانېدو ستا په اسلام راوړلو زیات خوشحاله سوم ځکه ستاسو اسلام راوړل نبي ﷺ ته ډېر زیات خوښ و. یوه شپه حضرت عمر رضی الله عنه د حفاظت ګښت کاوه چې د یوه کور څخه د څراغ رڼا راوتله او دیوې سپین سري آواز یې په غوږ سو چې وړې یې ورښلي اشعار یې ویل چې ترجمه یې په دې ډول ده: محمد ﷺ ته دي د نیکانو خلکو درود ورسېږي د پاکو او سپېڅلو خلکو لـه لـوري څخـه هغـه خلـک چـې الله ﷻ تـه خـوښ دي ددوی درود دي

---

(۱) درمنشور

ورورسيږي بېشکه اې دالله ﷻ رسوله ﷺ ! تاسو د شپې عبادت کونکی واست او په آخره شپه کښې ژړا کوونکی واست کاشکې ماته معلوم وای چې زه او خپل محبوب سره یوځای کیږو که یا ؟ ځکه چې مرګ په مختلفو حالاتو کې راځي نه ده معلومه چې ماته به مرګ په کوم حالت کې راسي اود نبي ﷺ سره به تر مرګ وروسته یوځای سم که یا ؟ حضرت عمر ﷺ دغه اشعار واوربدل دی هم په ژړا سو. د حضرت بلال ﷺ قصه ډېره مشهوره ده چې دی کله وفات کېدئ نو بي بي يې په جلا والي غمجنه سوه اووې ويل چې هاى افسوس! ده مبارک وويل: څومره دخوند خبره ده چې صباته به د محمد ﷺ زيارت کوم او د هغه داصحابانو رضی الله عنهم سره به ملاقات کوم. د حضرت زيد ﷺ قصه په پنځم باب نهمه شمېره کې تېره سوه چې کله دارته پورته خيږول کېدئ ابو سفيان پوښتنه ځني وکړه چې ايا ستا داخوښه ده چې (خداى مکړه) د محمد ﷺ سره دا معامله وکړو او تاپرېږدو ؟ ده مبارک ورته وويل چې په الله ﷻ دي مي قسم وي چې زه داهم نسم زغملاى چې نبي ﷺ په خپل کور کې وي او هلته دي په ده مبارک يو ځوز جګ سي اوزه دي په خپل کور کې په ارامى سره واوسم. ابوسفيان وويل: چې تر اوسه پورې ما دومره محبت کوونکي نه دي ليدلي لکه د محمد ﷺ ملګري چې دده محبت کوي.

خبر داري

علماؤ دنبي ﷺ سره د محبت مختلفې نښې ليکلي دي. حضرت عياض رحمۃ الله علیہ ليکلي دي: کوم څوک چې يو شى خو ښوي هغه ته به پر نورو باندې ترجيح (لوړوالى) ورکوي هم دا معنې د محبت ده که داسي نه وي نو محبت نه دي بلکې يوازې د محبت دعوه ده دنبي ﷺ سره د محبت لويه اوضروري نښه داده چې په ده مبارک پسې اقتدا وکړي او طريقې يې اختيار کړي او دده مبارک داقوالو اوواقعاتو تابعداري وکړي په کومو شيانو چې يې امر کړى وي هغه پرځاى کړي او د کومو شيانو څخه چې يې منعه کړي وې د هغو څخه پرهيز وکړې په خوشحالى، غم، ناداري او پراخى کې دده مبارک پر طريقو روان يې الله ﷻ فرمايي:

قُلۡ إِن كُنتُمۡ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِي يُحۡبِبۡكُمُ ٱللَّهُ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡۗ وَٱللَّهُ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿٣١﴾ (۱)

(۱) سورة ال عمران الاية (۳۱)

ژباړه : دوی ته ووایه که تاسو د الله ﷻ سره محبت کوی نو زما تابعداري وکړئ الله ﷻ به ستاسو سره محبت وکړي ستاسو ګناهونه به معاف کړي الله ﷻ بخښونکي او زیات رحم لرونکي دئ.

خاتمه

د اصحابو کرامو رضی الله عنهم سره معامله او ددوی لړ فضلیتونه

د اصحابو رضی الله عنهم څو قصې د نمونې په ډول ولیکل سوې که نه نو ددوی قصې لوی او غټ کتابونه هم نسي لیکلای په اردو ژبه ددوی په اړه زیات کتابونه او رسالې هم پیدا کېدلای سي څومیاشتي وسوې چې دغه رساله مي شروع کړي وه. بیا د مدرسې د بوختیا او د وخت د تنګوالي له امله و ځنډېده اوس یې پر دغه پاڼو ختموم کوم څه چې پکښې لیکل سوی دي هیله لرم چې د فایدې اخیستولو وړ سي په آخر کښې پر یوه خبره باندي خبرداری زیات اړین دئ هغه داچې د یوې خوا پدې آزاده زمانه کښې زمونږ د مسلمانانو ددین په کارو کښې کمزوري ده او د ازادۍ رنګ دئ د بلې خوا د اصحابانو رضی الله عنهم په پېژندلو دهغوی د آدابو او احتراماتو په هکله زیاته کمزوري ده داخو لاڅه کوي ځنې خلګ خو داسي هم سته چې د دین څخه دبې پروایۍ له امله ددوی په اړه ګوستاخي کوي حال دا چې اصحابان مبارکان ددین بنسټونه دي ددین لومړي خپرونکي دي مونږ ددوی حقونه تر مرګه پورې نه سو پوره کولای الله ﷻ په خپل فضل ددوی پر پاکو نفسونو سلګونو زره رحمتونه نازل کړي دي چې دوی د نبي ﷺ څخه دین لاسته راوړی او مونږ ته یې راورساوه ځکه نو پدې خاتمه کښې د قاضي عیاض رحمۃ الله علیہ د شفآء نومي کتاب څخه دیو فصل لنډه ترجمه چې ددې موضوع سره وړ ده لیکم اورساله باندي ختموم دی مبارک فرمایي: چې د نبي ﷺ په اعزاز او اکرام کښې داخبره شامله ده چې دنبي ﷺ د اصحابانو رضی الله عنهم به اعزاز کوئ. ددوی حق به پېژنئ، ددوی تابع داري به کوئ، ددوی ستاینه به کوئ، دوی ته به د مغفرت دوعا کوئ، ددوی په خپل منځي اختلافاتو باندي به چوپ پاتېږئ د مؤرخینو، شیعه ګانو ، بدعتیان او ناپوهو راویانو د روایتو څخه به مخ اړوئ. هغه روایتونه چې ددوی په شان کښې تاوان پیدا کوي ددې ډول څخه که څه روایت واورېدل سي نو دهغه به په ښه ډول تاویل کوئ او پر ښه لار به

يې حملوئ ځکه دوی ددې حق دار دي. د امبارکان په بدی مه یادوئ ددوی نیکی، ښه صفتونه اوددوی فضائل بیانوئ او د عیب د خبرو څخه يې چوپ واوسئ لکه نبي ﷺ چې فرمايي: کله چې زما د اصحابانو رضی الله عنهم بد بیان کېږي نو چوپتیا غوره کړئ د اصحابانو رضی الله عنهم فضائل په قران کریم او احادیثو کښې زیات راغلي دي الله ﷻ فرمايي:

مُّحَمَّدٌ رَّسُولُ ٱللَّهِ ۚ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥٓ أَشِدَّآءُ عَلَى ٱلْكُفَّارِ رُحَمَآءُ بَيْنَهُمْ ۖ تَرَىٰهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضْوَٰنًا ۖ سِيمَاهُمْ فِى وُجُوهِهِم مِّنْ أَثَرِ ٱلسُّجُودِ ۚ ذَٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِى ٱلتَّوْرَىٰةِ ۚ وَمَثَلُهُمْ فِى ٱلْإِنجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْـَٔهُۥ فَـَٔازَرَهُۥ فَٱسْتَغْلَظَ فَٱسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِۦ يُعْجِبُ ٱلزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ ٱلْكُفَّارَ ۗ وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِنْهُم مَّغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًۢا ﴿٢٩﴾ (۱)

ژباړه: محمد ﷺ د الله ﷻ رسول دئ کوم کسان چې دده سره ور سره دي سخت دي پر کافرانو او په خپل منځ کې رحم لرونکي دي ته به ويني چې رکوع او سجده کوونکي دي د الله ﷻ فضل او رضالتونکي دي ددوی نښې ددوی په موخانو کې د سجدې اثر دئ هم دا ډول ددې مثال په توراة او انجیل کښې هم سته لکه یو تخم (چې لومړی راشین سي) نازکه پونګه راوباسي بیا زوروره سي نو ښه په قوت کې سي بیا پر خپله تنه باندې برابر سي (همدا ډول اصحابان رضی الله عنهم هم وه چې اول کمزوري وه وروسته الله ﷻ ورځ تر بلې قوت وروبخښئ او داقوت الله ﷻ ځکه ورکړی) چې پدې قوت سره کافران د حسد له امله وسوځي. الله ﷻ د هغو کسانو سره وعده کړې ده چې ایمان يې راوړی دئ، نیک کارونه يې ترسره کړي دي چې الله ﷻ به مغفرة ورته کوي او لوی اجر به ورکوي.

دا ترجمه په دې ډول ده چې دتورات پر لفظ باندې آیات پوره سي ځکه دآیات په فرق سره ترجمه فرق کوي لکه دتفسیرونو څخه چې معلومیږي. په همدغه سورة کې الله ﷻ فرمايي: لَّقَدْ رَضِىَ ٱللَّهُ عَنِ ٱلْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ ٱلشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِى قُلُوبِهِمْ فَأَنزَلَ ٱلسَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَٰبَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٩﴾

(۱) سورة فتح - رکوع (۴)

ژباړه : بېشکه الله ﷻ راضي سو دهغه کسانو څخه چې ستاسره په سفر کې وه او ستا سره يې تر درختي لاندې بيعت وکړی. بيا الله ﷻ په هغه (اخلاص او صداقت) عالم و چې د دوی په زړو کې و نو الله ﷻ پر دوی باندې ارامتيا راواستول او دوی ته يې نژدې فتحه ور نصيب کړه (چې مراد ځنې د خيبر فتحه ده) او الله ﷻ ډير غنيمتونه ورنصيب کړه چې دوی اخيستل او الله ﷻ غالب دئ او زيات د حکمت څښتن دئ.

په بل ځای کې الله ﷻ د اصحابانو رضی الله عنهم په اړه فرمايي:

رِجَالٌ صَدَقُوا۟ مَا عَـٰهَدُوا۟ ٱللَّهَ عَلَيْهِ ۖ فَمِنْهُم مَّن قَضَىٰ نَحْبَهُۥ وَمِنْهُم مَّن يَنتَظِرُ ۖ وَمَا بَدَّلُوا۟ تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾ (۱)

ژباړه : په دې مؤمنانو کې داسې کسان ستە چې د الله ﷻ سره يې کومه ژمنه کړې وه په هغه کې ريښتنې وختل داسې دي چې خپل نذر يې پوره کړی (يعني شهيدان سول) او ځنې د پوره کولو په موخه انتظار کوي او ددوی د ارادو په بدلولو کې هيڅ بدلون نسي راتلای په بدلولو سره.

په بل ځای کې الله ﷻ فرمايي:

وَٱلسَّـٰبِقُونَ ٱلْأَوَّلُونَ مِنَ ٱلْمُهَـٰجِرِينَ وَٱلْأَنصَارِ وَٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُم بِإِحْسَـٰنٍ رَّضِىَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا۟ عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّـٰتٍ تَجْرِى تَحْتَهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ خَـٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۚ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾ (۲)

ژباړه : کوم مهاجر او انصار (چې په ايمان راوړلو کې تر نورو) مخکې دي او څومره خلک چې په اخلاص سره ددوی تابعداري کوي الله ﷻ د دې ټولو څخه راضي دئ او دوی د الله ﷻ څخه راضي دي الله ﷻ ددوی لپاره جنتونه برابر کړي دي چې تر درختو (تر ښاخو) لاندې به يې (څلور ويالې) بهيږي او هميشه به په جنت کې وي دغه هم لويه کاميابي ده.

په دغه آياتو کې الله ﷻ د اصحابانو رضی الله عنهم څخه خپله خوښي څرګنده کړې ده همدا ډول په ډيرو حديثونو کې ددوی زيات فضائل راغلي دي نبي ﷺ فرمايي: چې زما څخه وروسته په ابو بکر رضی الله عنه او عمر رضی الله عنه پسې اقتدا کوئ. په يوه حديث کې راغلي دي چې نبي ﷺ فرمايي: زما اصحاب رضی الله عنهم د ستورو په شان دي په هر يوه پسې چې اقتدا وکړی سمه لاره به پيدا کړی. ډيرو محدثينو په دغه حديث کې خبرې کړې دي په همدې وجه پرقاضي عياض رحمۃ الله علیہ باندې

---

(۱) سورة احزاب – رکوع ۱۳

(۲) سورة التوبة الاية (۱۰۰)

اعتراض دئ چې دغه حديث يې نقل کړي دئ خو ملا علي قاري رحمۃ اللہ علیہ ليکلي دي چې ممکنه ده چې دده په آند به د بيلو طريقو له امله داعتبار وړ وي يا په دې وجه چې داد فضائلو ځای دئ د فضليت په ځای کي کمزوری حديث نقل کول هم جائز دي حضرت انس رضی اللہ عنہ فرمايي چې نبي ﷺ فرمايلي دي چې زما اصحاب رضی اللہ عنہم داسي مثال لري لکه په خوراک کي مالګه چې دغه خوراک بې له مالګي ښه کېداى نسي. نبي ﷺ فرمايي: زما د اصحابو رضی اللہ عنہم په اړه د الله ﷻ څخه وويريږئ دوی د ملامتيا ننبسه مه جوړوئ څوک چې ددوی سره محبت کوي هغه زما سره محبت کوي او څوک چې ددوی سره کينه لري هغه زما سره کينه لري چاچې دوی ته تکليف ورکړی هغه ماته تکليف راکړی چاچې ماته تکليف راکړی هغه الله ﷻ ته تکليف ورکړی او څوک چې الله ﷻ ته تکليف ورکړي د الله ﷻ په راکشولو کي به راسي.

نبي ﷺ فرمايي: زما اصحابو رضی اللہ عنہم ته ښکنځل مه کوئ په تاسو کي که څوک د احد د غره سره برابر سره زر خيرات کړي نود اصحابو رضی اللہ عنہم د يوه يا نيم مد ثواب نسي لاسته راوړلای. نبي ﷺ فرمايي: څوک چې اصحابو ته ښکنځل کوي پر دغه کس د الله ﷻ، ملائکو او ټولو انسانانو لعنت دئ او ددغه سړي نه فرض قبليږي او نه نفل. نبي ﷺ فرمايي: چې الله ﷻ ټوله انسانان راټول کړل دانبياؤ (عليهم السلام) څخه پرته په دوی ټولو کي يې دغه څلور کسان غوره کړه: حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ، حضرت عمر رضی اللہ عنہ، حضرت عثمان رضی اللہ عنہ او حضرت علي رضی اللہ عنہ او دوی يې زما پر ټولو اصحابانو رضی اللہ عنہم باندي بهتر و ګرځول ابو سختيياني رحمۃ اللہ علیہ فرمايي: کوم چاچې د ابوبکر رضی اللہ عنہ سره محبت وکړی هغه خپل دين سيده کړی. چاچې د عمر رضی اللہ عنہ سره محبت وکړی نو ددين روښانه لاره يې پيدا کړه. چاکه دعثمان رضی اللہ عنہ سره محبت وکړی د الله ﷻ په رڼا سره روښانه سو او چاچې د علي رضی اللہ عنہ سره محبت وکړی دغه کس نو ددين رسۍ ونيول. څوک چې داصحابانو رضی اللہ عنہم ستاينه کوي دغه کس د نفاق څخه پاک دئ، څوک چې د اصحابانو رضی اللہ عنہم بې ادبي کوي منافق، بد عتي او د سنتو مخالف دئ زما سره دابيره ده چې هيڅ عمل به قبول نسي تر څو د اصحابانو رضی اللہ عنہم سره محبت پيدا نسي او ددوی په اړه يې زړه پاک نسي. په يو حديث کي راغلي دي چې نبي ﷺ فرمايي: اې خلګو! زه د ابوبکر رضی اللہ عنہ څخه خوشاله يم تاسو دده مرتبه وپېژنئ زه د عمر رضی اللہ عنہ، عثمان رضی اللہ عنہ، علي رضی اللہ عنہ، طلحة رضی اللہ عنہ، زبير رضی اللہ عنہ، سعد رضی اللہ عنہ، سعيد رضی اللہ عنہ، عبد الرحمن بن عوف رضی اللہ عنہ او عبيده بن جراح رضی اللہ عنہ څخه خوشاله يم تاسو ددوی مرتبه وپېژنئ. اې خلګو کوم څوک چې د بدر او احد په غزا کي شريک سوي دئ الله ﷻ وهغو ته بخښنه کړې ده تاسو زما د اصحابو رضی اللہ عنہم په اړه زما لحاظ کوئ او دهغه خلګو په باره کښې زما لحاظ کوئ چې ددوی لونې زما په نکاح کښې دي او يا زما لونې

ددوی په نکاح کښې دي داسي نه چې دغه خلګ د قیامت په ورځ ستاسو څخه د یو څه ظلم مطالبه وکړي او هغه به بیا نه بخښل کېږي په یوه حدیث کې راغلي دي چې نبي ﷺ فرمایي: زما داصحابانو، زومانو اونورو اصحابانو په اړه زما لحاظ کوئ څوک چې ددوی په اړه زما لحاظ وکړي الله ﷻ به ددغه کس په دنیا او آخرت کې حفاظت وکړي او څوک چې زما لحاظ ونه کړي الله ﷻ د هغه کس څخه بېزاره دئ او د چا څخه چې الله ﷻ بېزاره سي کېدای سي چې پریو څه باندي ونیول سي دنبي ﷺ دا ارشاد هم دئ چې نبي ﷺ فرمایي څوک چې زما داصحابو رضی الله عنهم په اړه زما لحاظ وکړي د قیامت په ورځ به زه دده محافظ یم. په یوه بل حدیث کې راغلي دي چې نبي ﷺ فرمایي څوک چې زما د اصحابو رضی الله عنهم په اړه زما لحاظ ونه کړي حوض کوثر ته به رانه وستل سي ما به یوازي د لیري څخه وویني. سهل بن عبد الله رحمه الله علیه فرمایي څوک چې د نبي ﷺ د اصحابانو رضی الله عنهم تعظیم او درنښت نه کوي هغه پر نبي ﷺ ایمان نه دئ راوړی.

الله ﷻ دي په خپل فضل او مهربانۍ سره د خپل نیولو او د خپل د رسول ﷺ د قهر او خوابدتیا څخه ماته، زما دوستانو ته، زما خواخوږو ته، زما د ناستي ولاړي خلګو ته، زما مشائخو ته. زما شاګردانو او ټولو مؤمنانو ته خلاصون راکړي او ددغه مبارکو اصحابانو رضی الله عنهم په مینه دي زموږ زړونه ډک کړي.

وآخردعوانا ان الحمدلله رب العالمين والصلوة والسلام الاتمان الاكملان علي سيدالمرسلين وعلى آله واصحابه الطيبين الطاهرين وعلى اتباعه واتباعهم حملة الدين المتين . ﷺ

مؤلف : مولانا محمدزكريا كاندهلوي نوراللہ مرقده مقيم مدرسه مظاهر العلوم سهارن پور .

نېټه : ۱۷ ـ شوال المكرم ـ ۱۳۵۷ ـ هـ ق . يعني دكوچني اختر اوولسمه ددوشنبې ورځ

ژباړونكى : مولوي عبدالهادي (حماد) كندهاري عفى الله وعافاه. مدرس ومدير جامعه اسلامية اشرفيه اوله ناحية كندهار افغانستان .

نېټه : ۲۱ ـ ۹ ـ ۱۴۲۸ هـ ق . چې د ۱۱ ـ ۷ ـ ۱۳۸۶ هـ ش سره سمون خوري دچهارشنبې ورځ .

Aghalibrary.com

Aghalibrary.com